

Mihályi Imre, 27 éves korában, mint vőlegény. (Petőfihez való hasonlatossága meglepő.)

Mihály Hiba, nyug. veteránja a franciák "Legio Extrangerjének", melyben 15 évi szolgált.

Mihály Levente, 23 éves korbán, 1917 aug. 12-én autóbaleset folytán.

Miklós Hala, szeg. veteránja a franciák "Legio Külsőerőinek" meljében 15 éves koraig.

Miklós Lovencs, mérnök, 23 éves korában, 1917 aug. 12-én autóbaleset folytán.

VIGASZTALÁS

Karcolatok, Humoreszkek, Elbeszélé-
lések, Tudományos értekezések,
Versek és Adomák.

A letiport Hungária gyászoló szittyái, s a bujdosó
amerikai magyarok vigaszára

Írta:

MIHÁLYI IMRE (a modern **Tinódy**)

ÁRA: EGY BETEG DOLLÁR
Kibocsájtva: 10.000 példányban.

Kapható az alábbi címen:
E. MIHÁLYI, Glenfield, New York State, U. S.

Ismételadónak 30%-os árengedmény. Magyar újságoknak
Ingyen küldöm. — (Mindennemű Jog fenntartásával.)

Készült az "Előre" nyomdájában, 33 First St., New York

ELŐSZÓ

Ezen könyvnek már a múlt év Pünkösdjére kellett volna megjelennie. S hogy ez meg nem történt, sokan, akik az érette járó tallért beküldték hozzám, tán azt hitték, hogy csak a pénzre utazom a múlt év februárjában szétküldött, s páratlan népszerűségnek örvendő Emléklapokkal. Pedig az akkori reszketeg sajtócenzúra volt az oka, hogy a kézirat nyomás alá nem jött, mert a minden bokorban bombavető terroristát szimatoló kormányközegek éhes hollókként csaptak volna le e kötetre. Az Emléklapokat Canada és Magyarországból úgy is kitiltották.

Pedig én se azokban, se a mostani dolgozatomban nem hirdetem a jelenlegi kormányok megdöntését. Ezzel mit sem érne el az elnyomott munkásság. Mert a mint a New York állami törvényhozásnál láttuk, a nekik nem tetsző szocialista képviselőket egyszerűen kidobják a többiek közül, s törvényes úton fosztják meg őket a népképviselői jogaiktól. Politikai téren tehát a munkásosztály legfeljebb csak olyan csiri-biri reformokat érhet el, amiknek értéke egyenlő a körösi szenteltvízzel. Miért is én a mostani tőkés rendszerek a maga egészségébeni megdöntéséért s az államoknak igazi néptársadalmakká leendő átalakulásáért harcolok.

Természetesen én a vérengzést s a vagytonrongálást gyűlölöm, s mint valódi kultúremler 1000 évvel előttük járok a mostani félállati, egymást marcangoló embereknek, akik bestiális atavizmusokban gorilla őseik módjára tépik, gyilkolják egymást. Én azt hirdetem, hogy a tömegeknek nevelése és eszmekörüknek helyes iránybani kibővítése, s értelmiségük fejlesztésével kell elintézni inkább a most dúló küzdelmeket, mint sem újabb népirtásokkal. Ezt a hét évi, borzalmas, még mindig dúló mészárlást már megsokalhatta minden józan embertestvérünk, a kit csak végkép meg nem rontott a már szinte második természetévé fejlődött gyilkolási dühe a mostani világörületnek. Az emberiség jelenlegi elrettentő helyzetére a késői nemzedékek úgy fognak tekin-

teni, mint a beteg emlékezik a typhuszos állapotára, a melyben még a saját ápolóit is önkívületi paroxizmusában vad dühhel marcangolja. Elég legyen már a vérontásból, s térjünk át a szellemi mérkőzés útjára. Így még hamarabb legyőzzük, sőt barátainkká tehetjük ellenfeleinket is, mint egykor Socrates tette. Ez a rendkívüli Titán, a reája bottal támadó dühös ellenfelét így kérlelé: "Üss, de aztán hallgass meg!" S amidőn a bős haragosa szavait meghallgatá, a lábaihoz borulva, sírva kért bocsánatot ama szellemóriástól, akinek neve évezredek óta el nem halványuló fénnyel ragyog az emberiség vértanúinak csillagtáborában.

Mint tántoríthatlan forradalmár jól ismerem az elnyomatásokat követő borzalmas néplázadások jellegét, amely a felbőszült tömegeket sokszor az ártatlanok legyilkolására is sarkallja. És jól tudom, hogy kukli-prédikációkkal nem lehet elintézni a forradalmakat, s azokban eddig a kard és az ágyú volt a döntő bíró. De azért az olyan rémitően lezüllött, arcpirító jeleneteket, amilyen a Mária-Antoinette francia királynő vallatása volt, amikor a 10 éves fiávali vérfertőzését tárgyalták: valóban szégyenlem, noha a királyokat csak a pokolba szeretném küldeni magam is. Nagy méltatlankodással félelé a megszegényített anya: "Hát nincsenek itt anyák, akik az ilyen nyomorult vádak lehetetlensége ellen helyettem is tiltakozzanak? Francia férfiakból álló bíróság előtt állok-e én, avagy egy megőrült gyülekezet előtt, amelynek tagjai az emberi tisztességérzetet sáros csizmával rugdossák?" . . . S elszántan hordozá körül piruló tekintetét a vallatásra becsődült perverz némbereken, ez a maga is gyenge erkölcsű, de ama borzasztó bűnnel csakugyan ártatlanul vádolt asszony. S én az akkori vérbíróság elnökének a helyén szégyenletemben fejbelttem volna magamat. . . .

Hát ez a mostani, a balkáni háborúkkal már egy évtizedre nyúló, észörjítő kataklyzma mennyi, az előbbihez hasonló borzalmasságot hozott felszínre? Természetesen, a tőkések érdekében hadakozó pribékek, s különösen azok vezetői sokkal több embertelenséget követtek el, mint a földig gázolt munkások. De valljuk be őszintén: ők se dolgoztak ám keztyűs kézzel! Ha már egyszer megindul a lavina: azt bajos megállítani emberi kezeknek. Arra kell tehát törekednünk, hogy az évezredek gyilkolási módszerekkel felhagyva: mint emberek, testvéri megértéssel intézzük el az egymás közötti vitákat, E célból emelni kell a tömeg-intelligenciát, mert az

bizonyos, hogy igen művelt emberek nehezebben mennek ököltre, mint a butított tömeg, a melynek elég egy vallásos, vagy hazafias jelszó is arra, hogy akár a saját testvérét le-szúrja.

Ha például egyharmada az emberiségnek csak az én közepes, az érettségivel végződő műveltségemmel is rendelkeznek, mint a hogy a jelenlegi franciaországi iskolai törvény ezt elrendeli: mennyivel gyorsabban megvalósulhatna az új társadalom, amiért a jobb belátásúak manapság küzdenek. Teszem fel, ha a jelenleg sztrájkoló vasutasok azt intelligens módon, egyöntetűen vezetnék: **elég lenne 24 óráig sztrájkolniuk, de minden vonalon. Akkor rögtön elérnék a célt, míg így, a szétszórt erőkkel folytatott sztrájkokkal eredményt fel nem mutathatnak, s a közönség ellenszenvét zúdíttják magukra a szállítási akadályok tartóssá tétele miatt.** Ám de a vallásos és hazafias bacillusoktól fertőzött agyvelők ma még nem képesek tisztán meglátni a dolgozó emberiség nagyszerű céljait. **S a tőkésék által fenntartott iskolákban nyert ideológiájuk képtelen ellentállani a korrupció sajtó és még korruptabb munkáshadnagyok megtévesztő frázisainak.** Eképpen hát százszori becsapás után százegyedszer is megelégednek morzsákkal, holott a munkájuk egész gyümölcsét élvezhetnék intelligens összetartás gyakorlásával.

Ha a munkásoknak csak harmadrésze belátná az általam hirdetett tanok igazságait, minden vérontás és vagyon-rongálás nélkül rávenné a többieket a valódi népuralom kivívására. **Ha majd a katona és rendőr elég intelligens lesz arra, hogy felfogja, miszerint ő, az éhbérért felfogadott zsoldos a saját helyzetén se javít, ha a fegyvertelen munkásokra lő: akkor majd gyorsan megvalósul a Marxizmus.** És akkor majd szükségtelen lesz a tőkésék lemészárlása is. Egyszerűen a dolgozók közé fogjuk állítani ezeket is a megfelelő képzettségük szerint. Akkoriban is lesznek olyan munka-alkalmak, amik intelligens munkásokat igényelnek. S az ilyenekre a munkás tömegeknél minden esetre intelligensebb kapitalisták igen jól alkalmazhatók. Nem kell őket kisujjal se bántani. **Csak 4-5 napig ne adjanak a henyélni akaróknak enni.** Majd a gyomor megdolgoztatja őket is épp úgy, mint ahogy ma a szervezeten munkásokat éhbérek mellett is a kapitalisták jármába kergeti az éhínség. Ez pedig teljesen kiküszöbölhető lesz a kommunizmus megvalósításával.

Ezekről, s hasonló eszmékről fogok én regélni a jelen,

s az ezt követő munkáimban. Persze, majd átkot szórnak rám miattuk a papok, s tán a tőke vaskarjai belém fojtani igyekeznek majd az igazmondást. De mindegy! Nekem Dózsa és Galilei a forradalmi ideálom, s nem ijedek meg az üldöztetéstől sem. Dózsa György, ez a hatalmas Titán, az izzó trónján ülve, ezt mondja a peccsenyévé sülő testét marcangoló, kiéhezett, volt katonáinak:

"Azt hittem, hogy szabadsághősöket neveltem, holott csak éhes kutyákat látok körülöttem." ... S a feszületet elébe tartó püspököt leköpve, jajszó nélkül halt meg. A kínzott *Galilei* pedig a forró olajból is azt kiáltá oda feketelelkű, csuhás kínzóinak:

"És mégis mozog a föld!" . . . És mi is, dolgozó munkások, haladunk rajta feltarthatlanul szent célunk: a világszabadság felé! Éljen a Világforradalom!

Mihályi Imre.

Glenfield, N. Y., 1920 évi augusztus havában.

ELSŐ FEJEZET.

EPIZÓDOK MIHÁLYI BÉLÁRÓL.

1. A szekundás bizonyítvány.

A fékezhetlen, kalandor természetű Béla öcsém nem mindennapias élményeinek egy részét a "Francia zászló alatt" című útleírásban már elregéltem. De sok olyan jelentős epizód kimaradt onnét az ő viszontagságos pályafutásából, amik közül egyetmást nem lesz érdektelen e könyvben megörökíteni. Például: az ő kicsapatásának az okát a pápai bencés gimnázium 4-ik osztályából.

Egy augusztusi forró délutánon benyit hozzám a Kólosváry Sanyi, a vaszari nagy vendéglős, épp amikor javában könyveltem a vasárnap befizetett adókat, s imígy lelkendezik: "Kérlek alássan, gyere át hozzám a verandába azonnal. Pápáról egy bencés tanár jött nálunk látogatóba, de tudod, hogy én hájfejű vagyok egy ilyen művelt ember mulattatására. A fiam az ő tanítványa, nem szeretném, ha rossz benyomással távoznék Vaszarról."

Gondoltam magamban: rám fér egy kis szellemi élvezet, hát csak megnézem azt a papocskát, **hisz én is voltam 4 évig a bencések tanítványa.** S amint a bemutatkozásnál a nevem említem, hát rögtön kérdi a tanár: "Az Ön testvérje a Mihályi Béla?" "Igen!" "Nos, az egy borzasztó alak volt a negyedik osztályban s kis híja, hogy engem meg nem bicskázott." "Csak nem?" "De igen! Egyébiránt hadd mondjam el azt a szégyenletes esetet, úgy amint történt." Így a papocska, s f oly tata:

"Geniális fickó az a Béla, azt mondhatom. A mit szeretett tanulni, teszem: a történelmet, földrajzot, számtant, az úgy ment nála, mint a vízfolyás. Hanem a Latin, az büdös volt neki. E miatt én, aki a Latin nyelv tanára voltam, gyakorta feddettem. De hasztalan! S végtére is kénytelen voltam ebből a szép tantárgyból szekundát adni neki."

"Bezzeg megjártam evvel a kissé szigorú, de igazságos

eljárásommal. Ugyanis ez a brutális kamasz, az egész osztály szemei láttára, darabokra tépte a kiosztott bizonyítványt, s rettenetes káromkodások közben elibém hajítá!

Persze, én ott, a sok nebuló előtt fékeztem magam, de meghagytam neki, hogy a tanóra végén jöjjön fel a szobámba. Erre a többi diák kárörvendőleg sugdosá a füleibe: "Na, Béla, most jön a fekete leves." . . . Mert az igazat megvallva, én ott, a szobámban, a vásottabb kölykektől nem sajnáltam ám olykor egy kis pálcávali kenegetést."

"Hát ezt rosszul tette tisztelendő úr! Mert a 19-ik század végén már a bottali nevelést csak a tanbetyárok üzik."

"No lám, hát Ön is csak Mihályi," szólt most a barát. "De hiszen épp az Ön öcsésével kalandom után én is teljesen felhagytam a négyszem közötti simogatással. Ugyanis, amint a Béla bekocogott hozzám, én ajtót nyitok neki, s azonnal rázárva azt, a kulcsot a zsebembe tettem, s az ablak párkánya alatti nádpálca után nyúltam. De amint megfordulok: a Béla csak előránt ám egy irtózató nagy, görbe, bosnyák kést és rám ordít: "Büdös csuhás, hozzám ne nyúlj, mert azonnal megmutatom mit ebédeltél! Ide avval a kulcscsal, hadd menjek utamra!" . . . Kénytelen voltam a kulcsot odahajítani neki, mire ő az ajtót kinyitva, nagy káromkodással a faképnél hagyott. Erre aztán nem következhetett más egyéb a kicsapatásnál."

A brutális rác patikárius.

Béla öcsémet 1886-ban a 19-ik gyalogezredbe sorozták. De ő a katonáskodás elől a külföldre szökött, a hol is végre a franciák "Legion Étranger"-ébe állott. Tehát cseberből-vederbe esett. De elébb évekig bolyongott egész Európában, s a többi között egy szlavóniai mezővárosba került egy részeges, brutális rác patyikushoz laboránsnak. A szomszédos vaskereskedés magyar segédei előre figyelmeztették, hogy a Krozoicsics Jocó val vigyázzon, mert ez 4-5 hónapig nem fizeti az alkalmazottait, aztán valami ürügy alatt beléjük köt, s jól eldöngetvén őket, krajcár nélkül a szélnek erieszti.

De az öcsém csak mosolygott, s így válaszola: "Én már három gazdámat elpáholtam az összekülönbözéseknél, s ez lesz a negyedik, ha tengelyt akaszt velem." "De ez medverejú vadrac ám s még mindegyikkel elbánt könnyű szerrel."

"Azt szeretem én is, ha foghatós a gyerek: mindenféle lekvár-Jankóval nem virtus huzakodni." Így a Béla. S már az első naptól fogva, bár a reá bízottakat pontosan elvégezte, csak úgy foghegyről diskurálgatott a Krozoicsics urammal. Már emiatt is dühös volt rá mindig az óriás termetű gyógyszerész. S egy alkalommal, amikor az öcsém véletlenül eltört egy orvosságos üveget: ráordított szerbül, hogy takarodjék a háztól azonnal! A Béla tudott jól rácul is, mert Baján mint vaskereskedő segéd e nyelven nagy gyakorlatra tett szert, s különben is kitűnő linguista volt. Hát csak így felelt a Jócónak: "Csak fizessen ki, rögtön megyek." Ez pedig csak hozza ám a bikacsököt, s neki az öcsémnek. De már szempillantás alatt az óriáson térdelt ez, és úgy meggyomrozta, hogy az négy hónapig nyomta az ágyat. Hanem még az nap délutánján az öcsém is megszökött a letartóztatására érkezett csendőrök elől s Fiúmén át Olaszországba ment.

3. Fogadás a paraszttal, a kapu, és a bunyó legények.

Az inasi éveiből felszabadult öcsém mint újdonsült vaskereskedő segéd Bajára került egy zsidó főnökhöz, a ki messze vidéken előnyösen ismert üzletében alkalmazott izraelita legényeihez mint egyetlen keresztényt: a Bélát vette fel. Igen szerették őt a vevők, mert figurázni jól tudott velük, s kivált a parasztok mindig csak azt a kis "vékony, kesehajú segédet" óhajtották, aki 18 éves süvölvény letéren épp akkor volt növésben. És senki nem gyanította volna, hogy micsoda állati erő lakozik ennek a nyúlánk legénykének a kőkemény izmaiban. Ezt persze, a 88 éves korában elhalt sámsoni erejű atyámtól örökölte.

Egy ízben egy topolyai pógár jön az üzletbe s az ottani kovácstól, a ki rendes vásárlója volt a cégnek: felmutat egy levelet, hogy annak átadójával egy 180 kilós üllővasat küldjenek ki a részére. Az öcsém elkíséri a parasztot a raktárba s rámutat a 180 kilós üllőkre: "Én-e magam? Csak nem ettem gombát!" sopánkodik a mándlis. "Hát fizet egy liter áldomást, sógor, ha a kocsijára teszem?" kérdezi a Béla. "Akár kettőt is, szívesen! De hiszen, ifiúrkám, azt maga ki nem viszi." Így a paraszt. "Melyik a kocsija?" "Az, amelyik elé a két sárga van akasztva."

Erre az öcsém csak felkapja a üllőt s szalad a kocsinhoz,

s úgy belevágja, hogy annak a korhadt fenékeszkáján keresztül csak a kövezetre zuhant a nehéz alkotmány. "Ajnye ifiúr, a fene a körmeit, még a kocsimat is szítdűtötte," pityereg a bundás. De, hogy az öcsém jó deszkát hozott az eltörött helyett: csak megbékélt, s az áldomást is tisztességgel megfizette az nap délutánján a közeli korcsmában. Sőt a két litert még megtoldotta másik kettővel. De már akkorra igen megmelegültek a fülei s elkezdett virtuskodni, hogy aszonyga: "Emelni jól tud az ifiúr, de azért én magát a csizmám szárához kenem."

"Minek az a sok beszéd, bácsikám? Gyöpre púpos, ha magyar ember kend!" Erre a hatalmas termetű szittya nagy maga bíztaban csak átnyalábolja a fiút. De ez, mint kiváló tornász, fél perc alatt lefekteti ellenfelét. "Herstellt!" kiáltja az, mikor felkel, újra megy, mert az ifiúr csalt a birkózásnál! No hát, ha Herstellt, majd most elég lesz. S avval úgy oda kente megint aa izzadó civist, hogy azt felkellet mosdatni az ájuftságából. Bezzeg a következő hetivásáron már messziről süvegelte a megjuhászodott gazd-uram az öcskőst, s egyre mondogatta a földiéinek: "Ez az a gyerkőcz surbankó, a ki engem úgy csúfra tett. De hun van az a marha erő ebbe a vékony gilisztába'?"

Bajához átellenben van egy kis sziget, a melynek a vendéglőjébe az öcsém kollégái mulatni jártak. De utóbb már nem merészelték átrándulni az ott garázdálkodni szokott bunyevác legények miatt. Egy ízben szintén bevért fejjel, nagy ijedten támolyognak haza éjfél körül a cimborák, s panaszkodnak, hogy a bunyók megfuttatták őket. "Hányan voltak?" kérdi a Béla. "Voltak azok tán tízen is." "És ti négyen, vaskereskedő létekre elinaltatok? Nyavalyás macesz-bagózó jordányjai! Majd holnap velem jöttök, de senki ne próbáljon nekem segíteni közületek, mert akkor ti is megkóstoljátok a meggyfa botomat, gyáva söpredék!"

Másnap este öten kirándultak egy csónakon a szigetre, s a tegnap megkergetett segédek, az öcsém utasítása szerint, borozgatás közben elkezdtek nótázni. Ő meg a benyíló szobában külön idogált egymagában várva a fejleményeket. Lassankint beszállingóztak a tegnapi rác hősök, s újból elkezdték csipdesni, gúnyolni az öcsém kartársait. Erre az egyik bejön a Bélához s mondja: "Öt perc múlva megint nekünk esnek, máris szemtelenek." "Hányan vannak?" "Vagy tizenöten." "Akkor hát csak jertek ide, s majd én

megyek a ti helyetekre, s ti csak az ajtóból nézzétek a lakodalmat."

Amikor a Krausz cég segédjei a benyilóba távoztak, a bunyó legények nagy röhögéssel mondogatták egymásnak: "Menekül már a csürhe!" Erre csak kilép onnét az öcsém, vállára vetett kabáttal, a melylyel eltakarta a balkezében szorongatott vastag, rövid meggyfabotját. Aztán egyszerre négy liter villányit tétet maga elé, meg egy poharat. Most meg őt választák céltáblául a garázda bugrisok. De alig szóltak néhányat, három üveg a veres borral már a fejeiken mállott széjjel. S hogy őt magát üvegdobással meg ne sért-hessék, a kabátját hirtelen a fejére kapva: neki a rácoknak a súlyos fütykössel. Két perc alatt a korcsmán kívül volt az egész banda, csak vagy 4-5 feküdt a padmalyokon azok közül, akiket a bőszült tigris fejbe koppantott. S a másik szobából szájátva báméskodó cimboráknak egyéb dolguk nem akadt, mint a félholtakat az udvarra huzigálni, s az összetört székeket s üvegeket megfizetni. De az öcsém is kapott egy olyan üdvözetet a koponyájára, hogy attól más emberfia Földvára ment volna deszkát árulni, ő meg be-kötözvén a sebét a zsebkendőjével, reggelig ivott a cimbo-rákkal, s így szólott: "Na, hát ki a legény a csárdában?"

Persze, a megszegényített bunyók se hagyták annyiban a dolgot. Megizenték a öcsémnek, hogy ahol elkaphat-ják, ott végeznek vele. De ez csak nevette a fenyegetést és csak azért is felkereste azt a veszedelmes csárdát. Azon-ban híre szaladván ennek az esetnek, sok magyar fiú szin-tén átment esténként Bajáról, ne hogy a baromi sokaság el nyomja a népszerű "kis magyar segédet." S utóbb már any-nyira elfajultak ott a közbiztonsági viszonyok, hogy a bajai rendőrkapitányság 90 napra eltiltá a Baja városbelieknek a szigeti becsali látogatását. S a kit a legények közül a hajdúk ott csíptek, azt rögtön bekísérték s többnyire be-dutyizták bírságolás helyett.

De mégis el kellett jönnie öcsémnek Baljáról, a hol, mint aféle torkos kuvasz, egy igen szép rác lánykára tett szert. Majdnem minden éjjel kimaradt, hogy kedvesét láthassa, s a cimborákkal mulatozzék. E miatt többször megintette a derék főnöke, aki különben igen sokat elnézett a rendkívül használható fiúnak. S egy ízben azt mondotta öcsémnek a Krausz úr:

"Mihályi úr! Ha tudtom nélkül még egyszer kimarad

éjszakázni, hát kicsukom, s az utcán hálhat." "No, már engem ki nem csuk, főnök úr, annyit mondok." De bizony egy téli éjszakán, úgy hajnali 4 óra körül a javíthatatlan korhely az óriási nehéz kaput zárva találta, s mert belülről a kereszt-retesszel becsukták: a hatalmas kilincs alá vetett vállal a félkaput bedönté. Menydörgő robajjal esett ez a bejáró padmalyára, s a roppant zajra a szomszédok is kicsődültek éji pongyolában, öcsém pedig reggelig ott ült a kidöntött kapun: mint egykor Márius, Carthago romjain. De meg is kapta az obsitot: másnap felmondtak neki.

4. Hogyan párbajoznak a "vasasok?"

Bajáról, ahol különben kitűnő bizonyítványt kapott, a hírneves budapesti Heinrich-céghez került az öcsém expeditornak. S a Balkánra küldött vasárukat ő vette számba s indítá útnak, s mint fiatal legénynek az akkori viszonyokhoz képest igen jó fizetése volt. Egy ízben én, mint bajóthi jegyző meglátogattam az öcsköt és a másik fivérémmel, az akkor Budapesten távírdatisztként működött Sándor gyerekkel a Heinrich üzlettől nem messze levő kurta korcsmában ütöttünk tanyát. Ide jártak törzsvendégekként az öcsém kollégái, s akkor este 3-4 asztalt összecsapva, a jó zamatu, hamisítatlan borok mellett vígan folytak az órák. Gyorsan ment a barátkozás és sűrűen ürítgetők a testvéri poharakat a börtörkü "vasasokkal."

Persze, a szokásos csipkelődés se maradt el ezúttal sem. A Sándor gyerek imígy tisztelgetett: "No, hogy vagy paraszt?" "Hát csak élek, mint aféle szegény legény a gazdag városban. És te, ferencvárosi csibész, hogy érzed magad?" Erre meg a Béla kontrázott a saját óriási tenyereire célozva: "Parasztnak ugyan nem mondhatjuk az Imrust az ilyen pici, mágnás kacsókkal és apró lábakkal. De azért, ha kis lábon áll is ő, mégis nagy lábon él." Persze arra célozott, hogy én már a jövő évi fizetésemre is csináltam hitelt.

Már javában nótáztunk, amikor úgy 11 óra felé bevetődik két nyalka jogász, s a szomszédos asztalhoz települnek. Miután megvacsoráltak s 4-5 fröccsöt bekebeleztek, pesti szokás szerint: a szomszédos asztaloknál ülőket kezdték elég fennhangon kritizálni. A mi társaságunk vagy 30 tagból, többnyire a Heinrich-cég alkalmazottaiból állott, s ablak reszketető hangon fűjtük, hogy:

"Ez a kis lány de nagyon rátartós,
Legényekben nagyon válogatós.
Mit válogat, ha nincs módja benne:
Egye meg a válogatós fene!" . . .

"Hallod, micsoda paraszt nótákat bömbölnek ezek?" kérdi a kisebbik jogonc a nyugábbiktól. Erre csak átszól hozzájuk a Béla, a ki legközelebb ült az ő asztalukhoz: "Csend ott a Sanyaró Vendel portán! Akinek nem tetszik a mi nótánk, hát hurcolkodjék!" Ám ekkor feláll a kis hör-csög, s bemutatkozik az öcsémnek: "Ez és ez, negyed-éves fogász vagyok, és semmiféle inzultust el nem tűrök."

Erre a Béla: "Nem bánom én akárki lova-csikaja vagy, de itt nem fogz sokáig bakafántoskodni!" Avval már fogta is a nyakán a kabátot s hátul a nadrágszíjját, és olyan szépen kipottyanta az óriási, nyitott ablakok egyikén, mintha a teremben se lett volna. Ekkor a másik rögtön fizetett s kikiabált az utcán várakozó társára, hogy várja meg. De távoztában visszaszólott: "Ezért vér fog folyni!" "De az enyém nem!" volt az öcskös válasza. Én persze feddettem a fiút brutális eljárásáért, de a többiek helyeselték s azzal érveltek, hogy az ilyen krakéler firmákat nem árt kioktatni.

Még javában tárgyaltuk a kellemetlen incidenst, amikor csak betoppanik án két elegáns, cilinderes ficsúr, akiknek egyikében a hosszabbik jogoncot ismertük fel. És nagy grandezzával az öcsém elé állva, feltett kalappal bemutatkozik mindnyájunknak s kérdi az öcsém nevét. Annak hallatára szabályszerűen elrebegi, hogy: "Y. Y. küldöttei vagyunk s a felünk nevében Öntől elégtételt kérünk." "Na lám, hát párbajozni akartok, úgy-e, fiacskáim, mert a SERTÉS elég ÉTELT kíván. Nagyon jól van! Holnap reggel a Galamb-utcai raktárunkban majd vívhatunk a 75-kilós vastengelyekkel. De minek ez a fene kürtő a kobakodon? S avval már ráejté lapát nagyságú tenyereit az előtte pózoló alak cilinderjére. Ez egyszerre a párbajsegéd nyakáig szaladt le s a megrökönyödött secundáns óriási hahotázásunk közben két kézzel igyekezett felhúzni a köcsögöt a nyakáról, mert az majdnem az orrát is palacsintává lapitá.

Mivel pedig a borgözös cimborák egyre hangoztaták: "Ki velük! Majd adunk nektek párbajt, éhenkórász filozópterek! Ki az ősjogoncokkal!" stb. stb., a másik, szintén félholtra ijedt párbajsegéd kivonszolá a kürtőjével hada-

kozó kollégáját a lármás tömegből. S mikorra az utcán várakozó fiakkerhez értek, már úgy a hogy lecibálta üstökéről a tönkre silányított cilindert. **De én utánuk mentem a megcsufoltaknak, s bemutatkozva nekik, egy szomszédos kávéházban megtárgyaltuk a kellemetlen affairet.** S megígértem nekik, hogy vagy az öcsémtől szerzek egy bocsánatkérő nyilatkozatot, vagy pedig én megverekszem kardra ő helyette.

Persze, a Bélának fel se említem a bocsánat kérést, **mert még utóbb engem is megvert volna.** De ők meglegedtek egy, a részemről kiállított nyilatkozattal is, meg egy új cilinderral, s az összes költségek megtérítése után rendezett óriási murival. **Hát ilyenformán fest a "vasas párbaj."**

II. FEJEZET.

A KIVÁNDOROLT MAGYAROK HELYZETE AMERIKÁBAN. — EGYLETEI, SAJTÓJA.

Ez egy kényes kérdés, amelyhez mindeddig csak keztyüs kézzel nyúltak mindazok, akik nagy ritkán bonckés alá vették azt. De én majd itt is kimondom áperte, ami a szilvemen fekszik. És azzal kezdem, hogy tízszer annyi haladást, jólétet, tekintélyt és megbecsülést mint manapság élvez, mutathatna fel az amerikai magyarság, **ha az önkinevezte vezérei tényleges jóakarattal, becsületesen s nagyobb szervezési tehetséggel működnének, mint ma, az elérhető hasznos célok érdekében.**

A sok értékes Latin közmondás közt egy sincs találóbb, mint: "A **capite foetet piscis.**" Sehol jobban be nem bizonyult e nagyszerű igazság, mint épp az amerikai magyar mozgalmiagnál. Egyetlen megkezdett célt se értek el még negyedrésznnyire sem a tervezők épp amiatt, hogy a kifőzött tervek is vagy csak az egyesek boldogulását erőltetik, vagy pedig energia hiányában elsenyednek, még mielőtt életképes gyökereket ereszthettek volna az itteni magyarság meg se értett lelkületének áldott humuszában.

A műkedvelő s önképző egyletek még csak hagyján! Ezek úgy is csak arra szolgálnak, hogy néhány feltűnési viszketegségben szenvedő alak mint elnök, titkár, rendező, stb., kontárkodják a gyarlóan megválasztott színdarabok elnyöszörgésénél. Miért nem bízzák a színdarabokat az arra

hivatott szakértőkre, a színészekre, **akik a sok műkedvelői koca-színész mellett majd éhen halnak?** Hisz' a mennyi időt és költséget némely önképzőkör a tagjai által jól meg se értett színdarabok eljátszására pazarol, azzal a hivatásos színészeket 2-3 estén is honorálhatná, s legalább élvezhető előadásokat láthatna.

De sokkal rosszabbul állunk a betegsegélyző és halál-eseti egyletekkel. Ezek közül egy-két katolikus egylet, meg ha jól emlékezem, az egyik Batthányi egylet már meg is bukott. A Verhovaynál felmerült botrányok még jóformán el se simultak. De számtalan újságcikk kimutatta már, hogy a többi betegsegélyző is kellő üzleti számítás és szakértői vezetés híján a biztos bukás felé közeledik. Ezt rohamosan gyorsítani fogja a nemsokára várható visszavándorlás. Holott, ha egyetlen erős egyletbe tömörítenék a sok csiri-biri egyletet, akkor biztos alapon működhetnének, nagyobb összegű betegsegélyi s haláleseti illetékekkel. **De hát akkor hová lenne az a sok elnök, alelnök, titkár, ajtóőr, amely nagy fene üres címekhez úgy ragaszkodik a rangkóros szittyá, akár a "mérgeshez."** Minden fiókegyletnek, a melyik már 30-40 tagot számlál, külön tisztviselői kara van, s külön amerikai és magyar zászlói, amik néha 7-800 dollárt megemésztenek. De szükségesek a hazafias felvonulásoknál, amelyekről a csikóslegény a lobogós ingujjal, s a kanász a póre gatyá és fokossal, meg a nemzeti pántlikás lányok el nem maradhatnak, a báméskodó yankeek ingyenes mulattatására.

Hanem, **hogy még egyetlen magyar kórháza sincsen a két-milliónyi magyarhoni emigránsnak, az nem szúr szemet senkinek.** Ellenben minden nap hozzák a lapok nagy gaudiummal, hogy itt meg itt új hitközség alakult. Most itt szentelik meg az alapkövet, amott az új orgonát s harangot, stb. **S ahol már 150-200 szittyá egy csomóba kerül, ott szám-tani pontossággal megjelenik a lelkicsósz s így kezdi kenet-teljes beszédét:**

"Kedves atyámfiai az úrban! Ímé megjelentem közte-tek, mint az Ég küldötte, hogy a ti és gyermekeitek lelki üdvösségét megmentsem s titeket, mint az Úr elszéledt nyá-ját összegyűjtselek. Avagy továbbra is úgy akartok-é ten-gődni, mint a pusztában legelésző barmok? S nem-é óhaj-tanátok a mi hazánk édes, zengzetes nyelvén dicsérni az Urat, a saját munkátok által az ő legszentebb dicsőítésére

emelt hajlékban? Sorakozzatok hát körülöttem, a ki önzetlenül, csak éppen a megélhetési bérért akarnám munkálni az Úrnak most parlagon heverő szöllejét. És részesíteni foglak benneteket a keresztény szentségekben, kiüzöm a Sátánt nemcsak a szívetekből, de a hajlékaitokból is, hogy buzgó áhítattal vegyétek magatokhoz az Úri szent vacsorát. S vajjon akadna-e köztetek olyan istentelen, a ki az Úr küldöttjének igazságos beszédét az ő fülei mellett eleresztené? Azt hiszem, nincs köztetek ilyen bélpoklos, a ki magára s családjára akarná zúdítani az erős Jehova rettentő haragját, a mely így dörög felétek: "És megbüntetem az apák vétkeit a gyermekekben hetediziglen."

A vége aztán az lesz az ilyen magasztos noszogatásnak, hogy előbb csak imaházat bérelnek. Később már lotot is vesznek s megkezdik a még a harmadik nemzedéket is eladósió cifra templomok s paplakok, s nagy ritkán a magyar iskola építését is. Szóval: megkezdődik az úr nyájának legeltetése, a melynek a költségeihez az ottani helységben levő gyárosok s bányatársulatok s szívesen hozzájárulnak. Igen jó befektetés ez, mert a papok által butított tömeg a hegyi beszédre hallgatva, a mely az alázatosságot, béketűrést, stb. hirdeti, ritkán lesz sztrájkolóvá. És isteni rendelésként tekinti, hogy a gyáros éhbér mellett tulóráztatja, a pap meg szószék, harangok, orgona, templomfestés, oltárterítő, stb. címek alatt folyton nyirbálja a gyapját, s a tömött kopertákba rejtett offérákat a szószékről kiprédikálja. Ilyen az a "mumus-biznicz." Tudományos szempontból csúf, de megélhetésre könnyű mesterség.

S nem elég a vezérszerepre vágyó búsmagyamak, ha őt kurátornak, egyházi tanácsosnak, presbyternek, stb. beválasztják, s pláne, a kollektort gyönyörű megbízásra az Úr színe előtt, orgonás misén felesketik? Juj, milyen szent borzadály vesz| erőt az ilyen kitüntetett papszamáron, a mikor az Isten dicsőségére s annak javára való adakozásra pumpolgat! . . . Igaz, hogy 40-50 százalék neki is kijár a siklusokból, mert hát "a Krisztus koporsóját se őrzik ingyen." De hát milyen nagyszerű az, hogy az "egyházi aranykönyvben" s a templomi márványtáblán is meg van örökítve a jól tejlő juhocskák agyon dicsőített neve? Ki venné észre a Szentlélek általi felvilágosított szittyák közül, hogy a Bál papjainak e ravasz, modern utódai csak az emberi hiúság istápolásával tudják megfejni a lépvezzőjük-

re került báránykákat? S amíg a cifra templomok adósága alig apad, addig a szemforgató papocskák egyre veszik itt is, meg az óhazában is az ingatlanokat. És majdnem a saját zsírjukba fülva, a lilimotiprás gaz merénylete is mindennapos bűn náluk. S a míg e perverz, idegbeteg felállatok egyik paróchiáról a másikra menekülnek a felbőszült apák elől, s csakis a reverenda menti meg őket a jól megérdemelt fegyháztól, addig a másik hitközség buta serege, virágokkal, harangozással várja a máshonnét kiugrasztott csuhást. Ezek közül nem egy, még a gyónási titkokat is a kéjvágya kielégítésére használja fel. S az, a kit az óhazában borzalmas büntetetei miatt rendőrileg köröztek, a "fejedelmi templomban" menydörög az erkölcs hanyatlásáról. S hogy az ilyen pásztorok vezetése alatt rendezett egyházi piknikek bicskázásokkal végződnek: az csak természetes.

Hát így fest az egyházközségekbem tömörítése és nevelése az hazából kiebrudalt, itt meg újból százféle pióca által megrohant magyarságnak. Ne csodáljuk, ha olyan az eredmény is, mint a milyen a "prominens" vezérek munkája. Rendszerváltozás nélkül az amerikai magyarságot maga a lángszavu Kossuth se bírná egy táborba terelni, nem hogy a Tammany-Hallal s a Roosevelttel bratyáskodó sakter ivadékok. Az általuk indított mozgalmak valamenynyie: halvaszületett kísérletezés. Ezt tapasztalhattuk nem rég a "Hűség Ligá"-nál, a "Pelenka mozgalom" és a szi-bériai foglyok részére való gyűjtésnél is. Több, ilyen görög-tűzzel, síppal-dobbal megkezdett honmentési ténykedésben való részvételre felkértek már engem is. De én nagyon is bele láttam az illető népvezérek kártyáiba. S hogy én a Kohn Maxi, meg a Sóleth Számi, a Grün Jajtelesz, a a hozzájuk szegődött, megugrott fiskálisok és katonatiszteknek lépcsőül tartsam a hátam csak azért, hogy ezek valami zsiros koncot, kitüntetést, s jól fizetett állami dzsábot kaphassanak a mostani Horthy-féle zsebrákoktól, akik a félhalt Hungárián rágódnak: olyan nincs a sifonérba! No sir! . . .

Senki se foghatja rám, hogy antiszemita vagyok. Ennek ellenkezőjét már a 37 év előtt lefolytatott eszlári perben, amikor a még bíróilag fel se mentett, ártatlanul meghurcolt sakternek igazát erősítettem a "Pápai Lapok"-ban írt cikkemben, amely miatt a volt iskolatársaim is

majd meglynceltek: bebizonyítottam. Az Esztergomban 1891-ben megjelent novella-füzetemben "Mit isznak a papok" című karcolatom szintén eléggé igazolja, hogy nagyon is filozemita vagyok. S ebbeli teljes meggyőződésemet a "Zsidó nép" (megjelent Papán, 1903-ban) című röpiratomban bőven indokoltam. De annyit mondhatok, hogy az **amerikai magyarok vezereiül feltolakodott zsidócskák, kevés kivétellel, épp a legkiálhatalanabb példányai a fajuknak, akiknek alapos megfigyelése nagyon is indokolttá tené az antiszemitizmust.**

Áll ez az itteni magyar szocialista vezérek nagy részéről is, akik félművelt képzettségükkel nincsenek is tisztában a Marxizmus lényegével. És töredékekre oszoltan, évenként megújított jelszavakkal vígan marakosznak egymás között. És **szaftos csárdaszottyanatokkal tisztelgetik egymást a lapjaikbani személyeskedéseknél teljesen utánozva a keresztény felekezeteket, a melyek lényegtelen különöségeken s zagyva dogmákon civakodnak.** Én magam is, mint közismert szocialista, aki azonban egyik párthoz se csatlakozom, mert egyéni függetlenségemet semmiféle sophistikus jelszónak alá nem vetem: régebben irkálgattam az amerikai különféle szocialista lapokba. S amint Molnár Sándor itteni farmer-elvtársi, és korábbi dante-i bányász beszéli, a **"Testvériségében megjelent "Kardcsinálta Isten" cikkem csak ott vagy 30 hívót szerzett a szocializmusnak, s házról-házra hordozták azt a lélekből született dolgozatot.** A "Háborog a Vulkan" című, az "Előre"-ben megjelent s e kötetben is közölt forradalmi cikkemről pedig egy kálo-mista pap azt írja hozzám: "Ezt még maga Gorkij se írhatta volna meg különben." És vagy 15-20 más, hason-szemlemű dolgozatom jelent meg az amerikai magyar szocialista, sőt polgári lapokban is. **Nagy részüknek már az utolsó példányait is elhordták tőlem.**

De utóbb kénytelen voltam felhagyni ezekkel, mert a szocialista lapoknál működő szerkesztők, vagy a sajtóbizottsági tagok megrövidítették, vagy átdolgozták a cikkeket. Ez **ellen pedig tiltakoztam, s abba soha nem is fogok beleegyezni hogy a szellemi termékeimet avatatlan kezek a Procrustes ágyára feszítsék.** Én a magam véleményét akarom megírni, nem pedig a Klein Számi Schwartz Maxi és Jajtelesz Smüle agyrémeit és búböffeneteit, amikre nem kíváncsi a fészkes fene sem. Meg aztán, ha valaki mást bi-

rálni akar, akkor legalább is legyen akkora műveltsége s olvasottsága, mint annak, akinek a dolgozatát kritizálja. **De nem sokat nézek ki az olyan szerkesztőkből, akik egy Timur-Lenk életrajzát s tetteit csak a Lexicon-ból tudják kiböngészni s felül rá: még ezt nyíltan is hirdetik.** Csak bámulják a fiaim, amikor az itteni magyar lapokban a név megjegyzése nélkül közölt cikkekből rögtön konstatalem, hogy melyik óhazái író a szerzője. **Annyira elüt az ilyen: az amerikai magyar sajtó termékeitől,** amik plagizálás nélkül bizony nagyon gyengék.

Szomorú, lesújtó, s majdnem kétségbeejtő állapotok biz' ezek. De miattuk nem lehet teljesen az egyéneket felelőssé tenni, mert a mostani profit-rendszer kényszeríti a lapvállalatokat is, hogy teljesen üzieti alapon rendezzék be az Újságokat. Bennet Gordon, a nemrég elhalt újságkirály hónapokkal előre megszabta a hatalmas lapjai irányát. **S attól eltérni a szerkesztőknek elcsapatás terhe alatt nem volt szabad.** Pár hónap előtt a New York "Times" lemondott főszerkesztője leleplezte a lapját hogy az, pénzért, bármily hazugságot leköszöl. De hiszen már úgy hozzá van szoktatva a világ a füllentésekhez, hogy a mely lap mindig megírná az igazat, annak a szerkesztőjét vagy a tömlöcbe, vagy a tébolydába zárnák.

Mind a mellett az amerikai magyar lapok kissé magasabb színvonalon álló cikkeket is hozhatnának. S legalább magyaros iránylyal adhatnák elő a mondani valójukat. Ezt pedig könnyen elérhetnék, ha volna nyelvérzékük.

S ha valaki sajtóbíráló tag akar lenni, akkor ő legegyszerűbb is legyen tisztában a helyesírási szabályokkal. És ne tőrje, hogy a lapjainak cikkei s hirdetéseiben az ikes igéket így írják: **"Igyon, egyen, cselekedjen, házasodjon,"** stb. E tekintetben az amerikai magyar napilapok naponta százszor is vétkeznek a neves Kölcsey ellen. S valóban rájuk illik a jeles Kazinczy haragos kifakadása:

"Csípd, döfd, rúgd, valahol kapod a gaz latrot azonkép." ...

Az amerikai magyar sajtó utóbbi időben némi előhaladást tanúsít ugyan, de sajnos, épp a nagyobb újságoknál alkalmazott értékes elemek nem írhatnak a szívok szerint. A kötött marsruta melletti döcögés pedig valóban prometheusi kínokkal terheli azon szánandó tintakulikat, akiknek a kijelölt sablonoktól, a keresztelők, harang és zászlószen-

telesektől, vagy a háborús uszításoktól eltérniök nem szabad. **Azok a vidéki kakarucs-lapocskák pedig, amikről azt se lehet megállapítani; hogy tulajdonképen hogyan és miért is tengődnek az ilyen idétlen szellemi szörnyszülöttek: úgy is bukfencet vetnek a visszavándorlás megkezdésével.** S annak az itteni lapokra feltarthatlan visszaesést jelentő bekövetkeztével majd a szocialista sajtó kap lábra, ha a mostaniaknál avatottabb kezekbe kerül. Annyi szent, hogy én egyik irányban se vállalnék kolomposágot, s csak azt mondom: **"Eb lesz Liptóban vicispán!"**

III. FEJEZET. ELŐÉLETEM. — IFJÚSÁGOM.

Igen sokan kíváncsiak a korábbi pályafutásomra már csak amiatt is, hogy Amerikában a legtöbb ember félig-meddig detektív is egyszersmind. Mert itt a százféle népcsalásnak a legraffináltabb módozatai ellen kell a nagyközönségnek védekeznie, s mégis **napirenden vannak a legszemérmetlenebb becsapások.** Ennek oka részben a megromlott politikai gépezetben is keresendő, mert sehol a világon annyit nem hazudnak a politikusok, mint itten. S a választások előtti ígéretésekben egymást annyira túllicitálják, hogy ez a nyilvánvaló, mohó tülekedés a husosfazekak után, már magában is óvatosságra inti a népet. **A részvény és telek hiénák, futó bankárok, csoda-gyógyszerek, hasbeszélő telepítők, börzianerek, munkaközvetítők, vallási fakirok, revolver lapok, stb., valóságos Eldorádót lettek az Unióban, ahol a törvény a becsapottakat csak igen gyengén védi.** S ha egy csaló a másik államba szökik, már igen kétes és költséges ellene az elj aras, az ósdi törvénykezési szabályok nehézkes technikája miatt. E miatt a "Help yourself" elve kapott itt lábra, amely azt diktálja: **"Nézd meg, kivel kötsz üzletet."**

Nem lesz hát érdektelen, ha röviden elmondom az óhazai előéletemet s korábbi amerikai foglalkozásaimat, bár azok megérdemelnék, hogy mások okulására egy külön könyvben látnának napvilágot. Meglehet, még erre is rá kerül a sor. **Még nekem sok mondani valóm lenne a magyar néphez.**

Születtem a vespriém-megyei Pápa-Kovácsiban, 1863

évi december hó 10-én. Atyám akkoriban uradalmi ispán volt a gróf Wallis Gyuláné, szül. Somogyi Ilona birtokán. Később kasznár, szám tartó, majd uradalmi főtiszt lett, s a gyermekeit Pápán, Győrben, Magyar-Óváron tanitatta, de szigorú becsületessége miatt vagyont nem szerzett. Ellenben sorra építé a temérdek gazdasági cselédlakokat, majorkákat, stb. Tényleg, a Pápara való költözésünk idején a kormányzására bízott uradalom értékét megduplázta, és messze földön híres gazdaként ismerték.

Gyerekkoromban "táltosnak" csúfoltak amiatt, hogy amikor elválasztottak, egyszerre két kanállal kellett engem étetni: s amint az egyik kanál kását a számba tették, a másik kanállal is rögtön tömni kellett a bendőmet. Más-kép fülrepesztő sivitásban tört ki belőlem a türelmetlenség. Na, a tudómre csakugyan nem panaszkodhattam, sem a gyomromra: az már szent igaz! Ha, ami gyakorta megtörtént velem bajóthi helyettes-alegyzősködésem idején, a mikor még legény voltam, négy-öt napi távollét után a girbe-gurba pátriámba visszaérkeztem, a bakter ezt imígy jelentette a bírónak: "Bíró uram! Már itthon van ám ez a csavargó nótárius! Az éjjel meg a felvégen jártam, már oda hallatszott a Sivón zsidó korcsmájából a nótája." "Tán nem jól halottad, András?" "Dehogyanem! Az ü hangját tize közül is meüsmerném, mer' ha ü rákezdí, még az ablakok is rezegnek."

Ilyenkor aztán a bíró kidoboltatta, hogy: "A jegyző úr, hála légyen az Istennek, má' meggyüött, hát akinek pak-sus kő, vagy adót akar fizetni, gyüjjik sebesen az kössig-házára, amíg valami lagziba, vagy paszitába megin' el nem viszi az ördög." Lám, még akkoriban milyen kedélyes állapotok voltak faluhelyen!

Be amíg jegyzővé lehettem, keserves megpróbáltatásokon kellett ám átesnem¹. Atyám 1878-ban lemondott az állásáról s igen terhes feltételek mellett a gróféknak a Pápa melletti 560 holdas izsalá pusztáját vette ki bérbé. De egymás után két olyan esős év jött épp az ő bérleti idején, hogy a gabona vagy a lábán, vagy a kepékben elrothadt: s mi gyorsan tönkrementünk. Már a második évben a bér-birtokon produkált tejet nekem kellett a kis "Fáni" lovacs-kán minden hajnalban a pusztáról Pápara behordani s reggeli 8-ra, hogy iskolába mehessek: literenkint az illető fogyasztókhöz szétosztani. Ekkor meg már kocsisnak, tejes-

nek, stb., csúfoltak az iskola társaim, mert tényleg, nekem kellett a lovat pucolni, etetni, s a közben az érettségire is készülni. Később aztán atyám a bérletet, miután teljesen tönkrement abban: a gróféknak visszaadta, s ezek évi 400 forint kegydíjat fizettek neki, ami csak épp hogy az éhenhalástól menté meg a jó szüleimet.

A vagyoni tönk után az egész család elszéledt. A már említett Emil bátyám Lovász-Patonán ugyancsak a grófné 7000 holdas birtokán kapott ispáni állást, de egyszersemind rákényszeríték, hogy a szíve szándéka ellen nősüljön. E miatt az ivásnak adván magát, az alkohol pár év alatt végzett a nagy képzettségű, genialis emberrel, ő is velünk együtt nagyon fájlalta a csodaszép Mariska húgom korai halálát, akit 17 éves korában egy pikniken a hideg fagyalttól kapott meghűlése 6 hét alatt a sírba vitt. Akkoriban Zárka Gizellát barna, s Mariska húgomat mint szőke szépséget az egész megyében ünnepezték. Az ablaka alatti éjjeli zenéktől sokszor heteken át alig alhattunk békességben. Ilona húgom pedig, aki igen érzékeny lelkületű hölgy volt, amit tanúsít, hogy Eötvös "Karthausi"-ja volt a legkedvesebb olvasmánya, 21 éves korában a typhus áldozata lett. E három jó testvért a legszebb éveikben alig 18 hónapi időközben vesztettem el. Tehát már fiatal koromban a legnehezebb anyagi küzdelem mellett ily rettenetes csapások sújtottak.

Béla öcsém, aki az óriási testi ereje miatt iskolatársai által "Mészáros Tóni"-nak csúfolt atyám vasszervezetét örökölte, miután a pápai gymnasium; 4.,ik osztályából kicsapták a miatt, hogy az ötlet megbotozni akaró csuhásra késsel rohant: kereskedő inas lett. Később pedig kalandvágya a franciák "Légion Étranger"-jébe hajtván, a mostani borzalmas hadakozás kezdetén mint veterán leginárius Liege alatt a németek ellen harcolva: megsebesült, s mint egy rakás vitézségi érem tulajdonosa, nyugdíjat kap a francia kincstártól. Sándor öcsémet, aki Budapesten, Kecskeméten s Mehádián volt alkalmazva mint postatiszt és távirtdász: egész fiatalon a dohányzás vitte a sírba. Naponta 30-40 szivart s 8-10 pipa dohányt elszívott, s csak amikor aludt, akkor nem szutyakolt. Hiába volt az orvosi figyelemzés, hogy nikotin-mérgezést fog kapni: képtelen volt leszokni a mértéktelen dohányzásról. Azért is gyűlölöm én a füstölést, a mit a műveletlen matrózok tanultak el a

akkori ezredes, Pókay, a ki mint altábornagy ment nyugalmomba, **s aki a boldogult atyámmal együtt harcolt a Kossuth zászlók alatt, belőlem s Edvy Pistából minden áron katonatisztet szeretett volna faragni.** De ez még neki, a vas-szigorról híres, hetedfél-lábnyi óriásnak se sikerült. És én már akkoriban annyira gyűlöltem a szoldateszkát, hogy folyamatosan fegyelem-sértéseim miatt többet voltam a dutyiban, mint a kaszárnyában. A zordon kapitányom, (kit amiatt, hogy mindig a legénység nyakán ült, "Árendás" névvel tiszteltek meg a bakák) tán még misét is szolgáltatott, hogy megszabadult tőlem. Sokat koplaltam katonáéknál, **s csak annyi hasznom volt abból a keserves esztendőből, hogy a valóban nagyszerű császári múzeumokat s képtárakat sorra jártam s mint katona, kedvezményes jegyekkel mehettem az udvari színházakba.** De még bakteri csillagot se kaptam, a mikor a kaszárnyából kiebrudaltak. Csak elbámultam a mikor a Pista kenyeres, a ki ma tán már csendőrtábornok: Zsibóról írt mint ottani őrsvezető, holott ő is úgy gyűlölte a buta, vak katonai disciplinát, mint jó magam.

Bécsből a Komárom-megyei Kürth községbe kerültem segéd-jegyzőnek havi 7 forint fizetés sé ellátásért. Ez utóbbi elsőrendű volt, s napi teendőim közé tartozott a négy-pintes kézi kosárnak a félóránnyira levő hegyről való hazaszállítása. Ott, a jó siller és rizling borok korlátlan fogyasztása mellett tanultam meg az ostoba gyomor-akrobataságot, a mely még a bácskai bunyóknak is imponált. **A napirenden volt pincei murikról a Biró János "Képes Világlapjában" két év előtt itt Amerikában eresztettem meg egy jóízű leírást a "Pincszeren" címűt,** a mit e könyvben külön fejezetben leközlök. Kürthön, s később Lovász-Patnán és a bácskai Kunbaján még ma is csak úgy emlegetnek, hogy: "a szép segéd," vagy: "a fertályos torkú," amennyiben egy éjjel 8-10 liter bornak oda se hunyorítottam s legalább is három napi szakadtalan iványozás kellett ahhoz, hogy a szokásos "Katzenjammer" elővegyen. Persze, ma már számárságnak tartom az ilyen tivornyázási virtuskodást, amely tagadhatatlanul megviseli a legfcitartóbb ivókat is. S mint-hogy borozgatás közben az anélkül erősen kifejtett viccelési képességem hatványozódott, s a velem tengelyt-akasztókat a sárga földig lemartam de anélkül, hogy magam a legvastagabb tréfákon is felütköztem volna: **gyakorta, az átaludt mámor után sorra jártam bocsánat-kérés végett a leboronált**

atyafiakat, a kik közül az érzékenyebbek készakarattal mondtak sértegetéseknek minősítették a számon kiszaladt bohóságokat. S már szinte közmondásossá vált a "Jézus Mária" vármegyében: "A Mihályiba ne köss, mert az visszavág szóval, tollal, karddal, bottal úgy, hogy arról koldulsz!" De kaptam ám én is elégszer alapos visszavágásokat! . . .

Mint nyerges-új falusi segéd jegyzőt a szomszédos Bajóth községbe helyeztek az onnét Bajnára megválasztott jegyző állásába. És egy évnél tovább tartott helyetteskedésem után egyhangúlag nótáriusokul választottak meg a derék "kis tarisznnyások." Ezekkel sokat huzakodtam a miatt, hogy a községi regálén csinált 4000 forintból új községházat, jegyzői lakot, iskolákat, csendőrszállót, bikaistállót, stb. építettem, s a régi községi számadásokat felforgatva, a megyei számvevőség által is kiderített, mintegy hatodfélezer forintnyi hiány már a korábbi ludasok birtokaira rá is kebeleztetett. És a míg a nemes vármegyén s a minisztériumokban a felett tanakodtak, hogy milyen tervrajzok szerint készüljenek el a községi képviselő testület által megszavazott épületek: addigra már rég fel is állítottam azokat. Mert én mindenkor az ügyek lényegét néztem s nem törődtem a hivatalos copffal. Szembeszálltam a nagyhatalmú Primatiával is. És vastagon megadóztattam ezt is, a községi építkezéseknél azt tartva, hogy az erősebb viselje a nagyobb terhet s visszaszereztem tőle a községi kisgazdák részére az egész "Hármasgát" dűlőföldet.

Ám: "A ki szelet vet, vihart arat." Hatalmasan duzzadó energiámmal szűk lett a kis Bergengócia, s a vármegyén nem nézték jó szemmel, hogy: "a község békéjét folyton zavarom," s a mellett ellenzéki lévén már a véralkatomnál fogva is: egy szép napon minden törvényes felfüggesztés és helyettesítés nélkül csak kézbesíté ám az Eötvös "Falujegyzőjében említett Nyúzó Pálnak modern hasonmása az elmozdító végzést. Persze, a számadások felturkálása miatt a fél falu ellenségem lett a régebbi előljárók szepegése miatt, akik féltették a bőrüket. Ellenben a főbíró, a ki úgy árverezte a jegyzői állásokat, mint a végrehajtó a lefoglalt dunákat, egyre heccelte őket: "Ne engedj ennek a Mihályinak!" "Neki Bajóthról menni kell!" stb. Nekem meg így beszélt: "öcsém-uram csak nem fog meghátrálni a pállott szájú pugarisai elől!" A megye urainál pedig így referált rólam, amikor az ellenem lefolytatott fegyelmi vizsgálatokról hazatért:

"A Mihályi egy összeférhetetlen bolond, el kell távolítani a község éléről."

Szóval, hát kiebrudaltak a "Jézus Mária vármegyéből." De csakhamar szereztem a Veszprém-megyei Vaszaron jobb állást, mint amilyen a bajóthi volt. Ám elébb még a Győrött lefolytatott sajtóteremben az ellenem tanúskodó főbírónak adattam egy olyan erkölcsi pofont egyhangúlag történt felmentésemmel, ami később meg is indította ellene azt a lavinát, amelynek pizsokhalmaza őt végkép eltemette. A halottakról: "Nil nisi bene," mondja a latin közmondás. De ez iránt a veres pióca iránt nem kötelez semmiféle emberi szájalom. **Mert még akkor is eljött ellenem tanúskodni az említett sajtóperben, a mikor az állásomat már el is adta. Sőt még Vaszarra is sürgönyt küldve intrigált a miatt, hogy meg ne válasszanak. S a mikor egy jó barátomat a tévútra vezetett megyei tisztviselők jobb informálására felkértem, ő annak azt mondta, hogy menjek a szanatóriumba! ő, az idült alkoholista tanácsolta ezt, a ki brutális önhittségében számtalanszor hangoztatá, hogy: "Az esztergomi járásban én vagyok az atyaúristen!" S aki avval dicsekedett, hogy az általa arcul ütött kesztölci tótnak három zápfoga a markában maradt, s a ki avval szokott hengegni, hogy ebéd után egy üveg konyakot szemhunyorítás nélkül be tudott kebelezeni. Holott én az ó-hazában se ittam soha egy csepp pálinkát, konyakot, de sert is csak ritkán, s bár a házamnál akószámra állott a bor, ám, ha vendégem nem volt, esztendeig se nyúltam volna hozzá.**

Így hát engem minden törvényes formáság mellőzésével elmozdítottak, holott a község vagyónát megdupláztam. Ellenben, mivel úgy is követválasztás jött, hát a kormánypárti vokok gyarapítása végett a már általam derekasan esztrengára fogott ludasokat 100 forintnyi tessék-lássék marasztalással futni hagyták, **noha az elődöm azt írta hozzám, hogy ha folytatom a számadások felülvizsgálását: ő öngyilkos leend.** Mégis én lettem a bűnös, a mint nekem Osváth Imre, akkori Pest-megyei törvényszéki bíró előre meg is írta ilyformán: "Kedves druzám! **Ha te a vármegyei közigazgatásnál keresed az igazságot, akkor holt ember vagy.**" De csak akkor hittem e tapasztalt, nagy tudományú gentleman-nek, a mikor már a hivatalvesztést kimondó, böles alispáni határozat a kezemben volt. (Pedig a volt községeim-

bői még most, 20 év múltán is, tucatszámra kapom a tanácskérő leveleket.)

Ezt a remek Philippikát megmutattam a dr. Visontaynak Budapesten, a ki egy másik peremben is sikeresen képviselt, ő azt mondta: "Ha ez a végzés nem lenne önre nézve oly tragikus: hát a "Borsszem Jankó" előlapban kéne közzétenni." Megjegyzem, hogy az egész megyei tisztikar csak olyan kutya-macska barátságban állott amaz, még a formájára is kozák hetmánhoz hasonló "Pirókkal," de tenni nem mertek ellene semmit, mert egyiknek-másiknak ő is ismerte az Achilles-sarkát. Jellemző a B. Szabó Misire, az akkori főjegyzőre, a ki azt a füle-farkatlan szóáradatot ellenem fabrikálta, hogy ő a darabont kormány alatt Hont — vagy tán Bars — megye főispánjává lett kinevezve csak a miatt, hogy rangkórságát kielégítvén, mint "méltóságos úr" pihenessen fekete-sárga babérain. A mint hallom, az ő installációjához rendelt 40 kakastollason kívül a megyei baromorvos, egy részeges, züllött megyebizottsági tag), s a fiánácbiztos szolgált közönségül. Méltó statisztái egy ilyen száználmas figurának!

Így fest az óhazái közigazgatás a valóságban! Nem tudom, hogy azon megyei tintakulik közül, a kik lefitymálták az én jegyzői működésemet, s a kik földönfutóvá tettek: hányan állották volna meg úgy a sarat az én amerikai borzalmas küzdelmeimben, mint a hogy jómagam megkarcoltam azokat! Azt hiszem, a legtöbb közülök itt öngyilkossá, vagy ami egyre megy: alkoholistává lenne. Mert csak a megszokott léghör bratyaságában s a paraszttal szemben hősök ők. D az élet valódi harcaiban ugyancsak gyenge legények. S én már mosogattam edényeket magam is New York, Philadelphia s Baltimore-ban olyan letört mágnások s katonatisztekkel, a kik egy szkuner ser vagy cigarettáért nekem csak éppen hogy kezet nem csókoltak.

V. FEJEZET.

VASZAR-GECSEI KÖRJEGYZŐI RÖVID MŰKÖDÉSEM. REAL-ESTATE ÜGYNÖKSÉGEM BUDAPESTEN. — AZ ÁL GRÓF FORGÁCH.

Majdnem elfelejttem megemlíteni, hogy 1890 év nyarán ropant zajos legény élet után megnősültem. S amikor az

áldott lelkű jó ipám kérdezé a kézfogón, hogy van-e adósságom, így feleltem a vendégek nagy derűtségére: "Még az se lenne? Hisz' az állam is milliárdokkal tartozik, s tudja azt is Nagy Sándor uram, hogy a jó bor is sokáig forr!"

— Hát aztán mennyi "áslung" csillapítja le azt a forrongást? — kérdi a jó öreg.

— Fejből biz' én nem tom, de majd megnézem a noteszomat!

S aztán felsoroltam: Koditek Karcsi (az akkori primási főtitst, a ki később keresztkomám lett) 300 forint; Versegghy szabó 400 forint, stb., s végül: a mosónénak 4 forint és 65 krajcár.

Lett erre fetrengő kacagás. De a boldogult ipám, amikor a majdnem 2000 forintot kitevő végösszeget meghallá, csak olyan savanyú mosolygással felelt: —Na, legalább, ha a keblemre ölelem, hát elmondhatom, hogy: "drága vőm!"

Hát bizony vagy két tucat lányos háznál kopogtattam, a mikorra nagynehezen asszonyt kaphattam. Hiszen a kis darázsdereku, csillagszemű, eper szájú, sátorhaj u tündérekék gyorsan megbarátkoztak velem, mert nem riadtam vissza már a legelső bemutatásnál a legbravúrosabb rohamoktól sem. S mint aféle torkos kutya, kaptam ám elégszer csattanós visszautasítást, sőt fokossali simogatást is. De hát a paraszti közmondással tartva, hogy: "Kancarúgásba nem vész el a jó huszár," nem ijedtem ám meg a gyöngédtelenebb figyelmzettetéstől sem! Ámde a legtöbb szülő úgy okoskodott, ha én netán a Rothschild leányát kaphatnám is meg, pár év múltán az ipám már ismét furulyával szedné a nyúlbört. "Kutya nagy természet van a mi jegyzőnkben", szokták mondogatni a "bajóthi kistarisnyások", akiket az ottani tájszólás szerint így szoktak ugratni: "Ütyi, veri, kergetyi, tehetyi, mer' bajótyi."

Elég az hozzá, hogy már mint négy kiskorúnak a neveletlen papája ültem a körjegyzői székbe Vaszaron s ott született meg az ötödik csemete, a most már óriássá fejlődött Dalma leánykám. De alig csücsültem abban pár hónapig, valahogyan hashártya gyuladást szereztem, s 10 hétig nyomtam az ágyat. Egyre jelentgette a Dani, a hozzám kutya-hűséggel viseltetett kisbíró, hogy a segédem az irodában folyton hecceli az embereket ellenem azon reményben, hogy ő lesz majd az utódom. Kontrázott ebben neki a jegyzői lak melletti italmérés meggazdagult tulajdonosa, a ki félt, hogy

még két korcsmát nyitattok a 2000 lakosú Vaszaron. Ezt keresztül is vittem volna már csak a miatt is, hogy egyrészt az akkori regálé törvény minden 500 lakos után egy-egy korcsma felállítását engedélyezé. Másrészt meg a bicskázásairól híres Vaszaron amiatt volt a sok verekedés, hogy az egyetlen kicsiny ivószobába összetömörült haragosok egymást még csak kikerülni se tudták. S naponta jöttek át hozzám a csárdából bevert fejű atyafiak, hogy tegyek közöttük igazságot.

Amikorra fellábaltam, egy hosszú lére eresztett panaszlevél hevert a főszolgabírónál, a ki különben igen tisztességes gentleman volt s egész ellentéte az elébb említett "Nyúzó Pál"-nak. A falu zsírján meghízott községi esperes, az urodalmi ispán, a kit a megyebizottsági tagválasztásnál — egy paraszt embert pártfogolva — csúfosan megbuktattam, a már említett ravasz korcsmáros, és az állásomra éhes, róka-pofájú, sunyi segéd jegyző rendezték az ellenem gyülekezett panaszokat az önmagam által kért fegyelmi vizsgálaton. A malasztos beszédű, szemforgató esperes azonban már a vizsgálat elején megszökött oroszláni, s ötöt a sárga földig letipró védekezésem elől. S a mikor az egyik szolgárlómat szembesítették velem a célból, hogy előttem mondja meg, hogy én őt az irodai szén ellopására s a saját lakásomba való csempészésre biztattam: sirva bevallá, hogy őt e csúf hazugságra a korcsmáros és több ellenségem, meg a segédjegyző biztatta fel. Szóval: a vizsgálat a panaszosokra óriási fiaskóval végződött. És a Júdás segédjegyző rögtön pakolt Vaszarról. De bár 1000 korona kártalanítás mellett a főbíró tanácsára lemondottam az állásomról, ez a poltron firma, a ki mellettem százakat harácsolt be a néptől betegségem alatt: még csak kijelölve se lett a pályázók közt. És nagy csodálkozásomra két év előtt még volt pofája hozzám levelet írni New Yorkból e vastagbőrű rhinocerusnak!

E nevezetes vizsgálat után a főbíró bejött a lakásomra s így szólt:

— Na, öcsém, még ilyen hidegvérű embert, a ki egy csordányi felbőszült tömeggel így szembe mer szállani: nem láttam. Teljesen igaza van önnek mindenben. De azért azt tanácslom, fogadja el az 1000 korona kártérítést s hagyja itt ezeket a fanatikus bicskásokat, hisz' ezek még rálőnek önre majd az ablakon keresztül.

Ettől ugyan nem féltem, mert a vaszari nép sokkal jobb,

mint amilyennek hirdetik. Csakis a pálinka, meg az olyan népbudító pap, a milyen akkor uralta: vadították el ezt a más-különbösen szorgalmas, jóra való községet. De azért, leginkább a gyorsan megretenni szokott kis termetű, gyenge idegzetű, angyali nőm rimánkodására hagytam ott a Vaszar-gecsei körjegyzőséget. S utánam a korcsmárosnak a rokona, egy valóban igen derék gentleman lett megválasztva utódomnak, a gyertya-koppantó orrmányú volt segédem nagy boszúságára,

Vaszarról Pápára vittem a családomat, s jómagam Budapesten, az "Orient" szállodában nyitottam ingatlan-forgalmi s pénzkölcsönző irodát. Ámde akkoriban dúlta két világrészt az angol-búr háború, s emiatt pénzt Budapesten, miután a külföldi tőkétet onnét mind kivonták: egyáltalában nem lehetett felhajtani. Birtokot s budapesti házakat anynyit kaptam volna eladásra, hogy alig győztem a temérdek anyagot beiktatni. Egész házsorokat lehetett volna venni, csak az adósságok kamatait s az átíratási százalékot fizette volna a vevő. Bezzeg azok az ingatlanok most mind a dupla, ha csak nem a négyszeres árat érték el az akkoriakhoz képest. S ha az időben valaki 20-30,000 forinttal kezdett volna spekulálni, ma bizonyára sokszoros milliomos lehetne a korona érték szerint.

Tehát a real-estate ügynökségem is ott, a szép Budapesten: befagyott. Egyéb hasznom nem volt belőle, mint hogy óriási emberismeretre tettem szert a különféle, legrafináltabb pasasokkal érintkezés folytán. Hihetetlen az, milyen tervekkel jöttek hozzám, s milyen légvárakkal állott elő egyik-másik szélkergető. Olyan alakokkal ismerkedtem meg a legsötétebb Ferencváros hírhedt csibészeitől kezdve mágnásokig s mindenre kész kalandorokig, a kikről érdemes lenne egy füzetkét összeállítanom. Végre is egy magát "gróf Forgács"-nak bemutató globetrotter, a kinek az atyja állítólag dúsgazdag főúr volt Kassán: több ezer forinttal megkárosított, ő még a svájci Genfből 1901 évi szeptember elsejéről keltezéssel így ír hozzám:

"Kedves Mihályi! Menyasszonyommal igen szép túrokat csinálunk, nagyon jól töltöm időmet. Miután 25-én van az eljegyzés és én őt egy szép ajándékkal akarom meglepni, kerítsen minden áron 15-20,000 forintot; tudhatja, hogy ily nagy hozományú hölgyet nem lehet meglepni egy pár száz; forintos ajándékkal, stb."

Szóval; ő azt emlegette nekem, hogy Amerikából egy rémgazdag Stewart nevű leányt hoz feleségül, s engem, mint titkáriját, megtesz "bonorum direktorrá," s a helyett — a sok baj miatt magamnak is Amerikába kellett jönnöm. **Holt a legelső óhazai munkámban a "Ne menj Amerikába!" című cikkem maga is a kivándorlás ellen** menydörög. Lám, milyen furcsa is az élet! . . .

Elsőbb csak magam jöttem ki ide és két évig irtóztató megpróbáltatások között jártam az intelligens, de mesteriséget nem értő embereknek a szokott kálváriáját. De aztán hazamentem a mindig oly nehezen nélkülözött családomért, s a belügyminisztérium által 47,704 sz. alatt kiállított törvényes útlevéllal neki vágtam Fiumén át a hosszú útnak. A sorrendi események megemlézése miatt azonban el kell mondanom a két év alatti foglalkozásaimat is.

VI. FEJEZET.

KÜLÖNFÉLE FOGLALKOZÁSAIM AMERIKÁBAN.

**Hogyan lettem szocialistává? — Van-e okom azt megbánni?
A szocializmusé a jövő. — Le a vallásokkal!**

(Ez érdekes cikket az "Emléklapokéból vettem át.)

Pápáról 1902 évi január hó 25-én indultam el 200 forinttal. 1902 évi február 11-én kötöttünk ki Baltimore-ban, s ott én a német menház "pártfogoltja" lettem. Egyébiránt nincs itt terem arra, hogy a két évig a családom nélkül átnyomorgott hányattatásomat elregéljem. Tragikomikus jelenetekben bővelkednek az akkori siralmas tengődéseim napjai, s **tán még lesz alkalmam azokról is bővebben megemlékezni. De hogy némi fogalmat nyújtsak egy Amerikába készülő, az angol nyelv ismeretével nem bíró, gentry-fiúnak az itt reá várakozó gyöngy-életéről, tehát nagyjából felsorolom a volt amerikai foglalkozásaimat. Voltam: borbély-inas, pékműhelyi szolga, kertészlegény, népszínmű-énekes és rendező, kugli-állogató, szódavizes üvegek mosogatója, vendéglői háziszolga, hírlaptudósító, biztosítási ügynök, közjegyzői írnok, életrajz-író, zenész és banda-manager, farmer szolga, hirdetés gyűjtő, kórházi kiszolgáló, pincér, nyári vendéglői mindenese, plakát-kihordó, hírlapi ügynök, színpadi táncos és**

színműíró, reklám-alak, hangverseny rendező és kardvívó, felolvasó estélyek rendezője, hajómázoló, kocsis, kántor segéd, csaposlegény, folyóirat szerkesztő, könyvárusító, feltaláló, műkedvelőkön titkár, újságkihordó, telek ügynök, szocialista club jegyzője, s telepítő. De meg tán egy kicsit poéta is volnék. Szóval: aféle ezermester, a ki "harmatot reggeliz, napsugarat ebédel és holdvilágot vacsorál." S valamennyi foglalkozásom — az utóbbit kivéve — csak annyit ért, mint a "torony-gomblyuk aranyozás," vagy a "poloska-szájkosár patentje."

Könnyű ma már a jól fűtött szobában, tele pince és kamra mellett viccelni a korábbi nyomorúságon! De, a mi-kor kivált az East 4-ik utcai import-üzletem tönkremenetele s a boldogult nőm halála után 5 apró gyerekekkel úgy szólván penny nélkül állottam az üres, kifizetetlen házbérű store-omban: bezzeg akkor vakargattam a kopaszra nyírt koponyámat! És sokszor napokig nem volt egyéb táplálékom egy kis kenyéرنél és sós-paprikás melegvíznél. De azt még se engedtem, hogy a kicsikéim koplaljanak.

Hat évig magam sütöttem, főztem, mostam s takarítottam hatod-magamra, holott az óházában 2 szolgáló meg a dajka s a 2 kisbíró lebzselt a konyhámon. Nappal a légionárius öcsém kalandjainak a sajtó alá rendezésével foglalkoztam, estenden pedig fogtam a fuvolámat és sorra jártam a magyar vendéglőket és kávéházakat, hogy itt-ott néha két-három tallérkát keressek. A Mocsár Miska East 5 streeti korcsmája volt a legkedvesebb tanyám. Áldott emlékű neje kitűnő s olcsó kosztot adott s a pompás 20-centes vacsorák mellé a Misi még egy hatalmas szkunerral is szolgált. Intelligensebb iparosok látogatták a helyiséget, mely azon időben több egyletnek is a gyűléshelye volt.

Hát egy alkalommal bevetődött oda a Basky Lajos öcsém, a ki már akkor lelkes apostola volt a szocialista eszméknek. Ott aztán a serező kompániákkal vitákba bocsájtkozott, és persze: szidta a tőkés rendszert, a mely a tanult asztalosokat akkoriban heti \$8—\$9-al díjazta. Némelyek helyeselték a beszédét, de sokan ellenvetéseket tettek. Én se rokonszenveztem mint greenhorn a szocializmussal, mert hiszen volt községi jegyző és gentry fiu léte-mre az óházában nem igen paktáltam a "cucilistákkal," s irodalmukat éppenséggel nem ismertem. Hecceltek a velem egy néze-

ten levők is, hogy: "Imre, te hagyod azt, hogy a majomtól származtál?, stb."

Felfortyant bennem is a virtus, és azt mondom a Basky Lajosnak:

— No, ha az Ön nagyapja az armálisát a majomkenyér-fán szerezte: én nem irigylem tőle. De már én az enyémen nem akarok gorilla-pöcsétet látni!

Persze, erre az olcsó viccre sokan nevettek. S mert a Lajos öcsém még akkoriban nem bírt olyan derekas szocialista készültséggel, mint jelenleg s az én óriási olvasottságommal az övé nem mérkőzhetett: bizony alaposan lecsiripeltem őt. És jöttek a szkunerok az asztalra rogyásr ig. Nekünk meg csak az kellett és a jóizü kacagás.

Ám, amikor hazatértem az ütött-kopott bútorokkal bélelt, poloskás, Stanton-streeti lakásomra, amelyet pár hónap múltán egy nagyobb szélvihar ledöntött: e közveszélyes, rozoga épület szellős, poros szobájában, a magányos nyomorgás e riasztó tanyáján ráeszméltem arra, hogy tulajdonképpen igaza volt annak az embernek. Mert hiszen, jó magam is, óriási életerő', kitartó munkakedv s nem közönséges műveltséggel csak egy éhenkórász vagyok, aki a mai romlott társadalmi viszonyok közt csak napról-napra tengődöm. S így okoskodtam végre is:

— Hát akkor miért nem próbálsz meg a szocialista eszmék elsajátításával a magad s embertársaid helyzetén segíteni? Mit veszthetsz azzal? Koplalni akkor se fogsz többet, mint a jelenlegi, reménytelen helyzetetben. S már a Basky öcsémmei második találkozásunk alkalmával szívesen kezeltem vele és figyelmesen hallgattam a fejtegetéseit. S ekkor lettem szocialistává.

És a Houston-streeti könyvtárból kihoztam a jobb természettudományi munkákat s köztük a jeles Darwin műveit, ő úgy letiporta és kicsépelte a papi vetések maszlagkóróit, hogy azokban csak itt-ott maradt egy búzaszem. Ez időtől fogva teljes erővel a szocialista irodalomnak éltem, s a már eddig is megjelent hírlapi cikkeim bizonyítják, hogy bármely szocialista kérdés tárgyalásánál a fején találok a szöveget.

Épp azért én csüggedetlenül küzdök a szocializmus világmegváltó eszméi mellett. New Yorkban 12 év előtt ki nevettek engem, a mikor egy felolvasáson azt mondtam, hogy e század derekára az egész világot uralni fogja a szo-

cializmus, s akkorra már a koronák és a papi infulák csak a múzeumokban lesznek láthatók. De bezzeg most sokan mondogatják: **"A fránya nótáriusnak lesz igaza mégis!"**

De azt hiszem, hogy ez a minden népre oly kívánatos átalakulás itt, Amerikában, nem fog olyan nagy rázkódtatásokkal jární, mint a hogyan ez most Európában végbe megy. Itt az **Unióban** még sok **olyan tőkés található, a ki** vagy maga, vagy a **szülei még közönséges munkások voltak.** S bár Carnegie a bérabszolgák bőréen szerezte a millióit, de némi jóakarattal azokat a köz javára újból visszaadja. Lehet a felett vitatkozni, hogy helytelen a cél a szocialisták szempontjából amire az öreg vasútkirály adakozik. De a tényleges jóakarát meg van benne, **s ez a fő szempont.** S azért, hogy Rafael, Tintoretto, Goya és Zurbaran szent képeket festettek: azokat még nem szükséges megsemmisíteni. Schwab Károly is kijelenté, hogy: **"A munkásoké a jövő, s jobb, ha mi, tőkések, a fele úton elébök megyünk, mint sem hogy bevárjuk a drasztikusabb eljárást."** Nagy szó ám ez egy kapitalista nábob részéről!

Én ,mint tántoríthatatlan szocialista inkább a mellett vagyok, hogy **a néptömegek nevelésével, mint sem erőszakos eszközökkel valósítsuk meg a szocializmus nemes céljait.** Jól lehet, a Kropotkin idealista anarchizmusa nagyszerű a papíron. **De a kivitelben lehetetlen az uralom-nélküliség.**

A szélső anarchisták elve pedig, hogy erőszakkal felelnek az erőszakra, s ha jönnek látják: rombolnak mindent: **egyenesen kárhuzatos.** A ki csak egy kert-kerítést állított is fel sajátkezüleg, az már tudja, hogy milyen fáradsággal s munkaerő felhasználásával jár egy kisebbszerű háznak a felépítése is. **Nem kell tehát az életet s vagyont elpusztítani, ha könnyebb s higgadtabb eszközökkel is célt érünk.** Hiszen nincs olyan buta ember, a kinek a munkáját valamely hasznos célra ne lehetne fordítani. A édes Humphrey kiszámítá, hogy a legalacsonyabb színvonalon álló hottentotta is 32 lóerőt képvisel intelligenciális értékben. **Mert 3—4 hét alatt egy ily gépnek a kezelését el tudja sajátítani.**

És hát atyámfiai: nem-e lenne boldogabb az emberiség, ha minden ember megkapná a munkája után őt megillető részt, hogy annak értékesítésével a tisztességes megélhetést biztosítsa a maga s a családja részére? **Minek az a nyomorult hazugság, hogy az Isten rendelte azt, hogy milliárdosok s éhenhalók legyenek?** Semmit se rendelt az Isten, mert a

monisták megdönthetetlenül kimutatták, hogy a természetben s a világegyetemen kívül álló, s a népek sorsát irányító, mindenható lény nem más, mint a tőkészek porkolábja s a papok fejős-tehene. Eddig a német, orosz, magyar s osztrák papok a templomokban hirdették, hogy a császárok az isten kegyelméből uralkodnak! De mit hirdetnek azok után, hogy a nyavalyás Mikulást hasba lötték, s a többi koronás pióca is világgá futott?

Bezzeg a Spartacus, Dózsa, Gorjecz, Ziska, Ferrer, Götz von Berlichingen, Tai-Ping, Abd-el-Káder, a Rákóczyak, Robespierre, Danton, Bem, Mazzini, Kossuth, Mazeppa, Washington, Bolívar, Marx, Lincoln, Bakunin, Gorkij, s a többi Titán nem azt hirdette ám, hogy az Isten rabszolgáknak teremtette a népeket. Ellenben a mindenkori papság csak a hatalmasoknak bókolt s az eltiportakat a másvilági jutalom humbug meséjével traktálta. Sőt a még mindig dúló népirtásban úgy az orosz, mint a német, magyar, rác, angol, stb., papság, dacára, hogy a biblia legfőbb tétele a: "Ne ölj!" — különféle hazafias szólamokkal uszítá egymásra a tőkészek parancsára a szegény proletárokat. Ez a borzasztó világrendítés megkonditá a halálharangot a papi-business felett is. A lángeszű Bismarck jóslata, hogy: "A huszadik században jaj a zsidóknak, a trónoknak s a papoknak," sokkal gyorsabban teljesül, mint azt bárki is remélte. A szegény zsidókat ártatlanul mészárolták a román, orosz s lengyel pogromokon. De a trón s a talár pusztulását nem fogja siratni senki fia: az bizonyos.

VII. FEJEZET.

PÁRBESZÉD A KORA REGGEL AZ ABLAKÁN KITEKINTŐ PLÉBÁNOS ÉS A KÖZSÉGI KANÁSZ KÖZÖTT.

Kondás: Dicsértessék a mennybéli, fölséges Jézus Krisztus Urunknak áldott szent neve!

Plébános: Mindörökké Ámen, Mihály gazda!

Kondás: Szerencsés jóreggét kívánok a főtisztelendő pflébántos urnák a kedves, drágalátos családjával együtt!

Plébános: Adjon isten kendnek is, Mihály bácsi!

Kondás: A hatalmas, teljes Szentháromság verrassza föl a kedves, jó tisztelendő urunkat az összes nemzetiségivel együtt több boldog reggelekre!

Plébános: Köszönöm Mihály barátom, s hasonlóképen kendnek is kívánom!

Kondás: Szapora legyik a megkezdett munkája, ides, kedves főúr és fejezze be friss jó egészséggel!

Plébános: Köszönöm Mihály gazda, s hasonló jókat kívánok!

Kondás: Jó ápitust kívánok a fölöstökömjéhez nagyon tisztelendő, buzgó plébános úr!

Plébános: Köszönöm, már meg volt a reggelim, s így nem mondhatom, hogy része legyen benne.

Kondás: Penig ekkis papramorgót magam is bevettem volna.

Plébános: De lám, én olyasfélivel nem élek, s így nem szolgálhatnék véle.

Kondás: Kár pegyig, hászen a'nékü hogyan miltóztatik érezni a böcsös szemijit kedves kollega úr?! . . .

Plébános: Micsoda kollega? No hallja kend Mihály, ilyen szemtelenséget nem vártam volna kendtől. Emberei je meg magát s kövesse meg az Isten szolgáját, a kit most sérteget oktalanul.

Kondás: No csak hátrább az agarakkal, nagy jó uram Ő Én is hivatalbéli ember vagyok ám, nemcsak a főúr! Tudom én mi a törvény és a böcsület, és azt is tudom, kinek mi dukál. Hát oszt' má' mé' ne vónánk kollégák? Maga lelkipásztor, én meg disznópásztor vaok Bajothon. Abbeony!

Plébános: Na Mihály, ilyen ostoba és goromba frátert még nem láttam, mint kend!

Kondás: Micsoda? Még hogy én, a ki 8 évig ettem a császár kenyerét taljánországban: goromba vagyok? Beszéljen csak a kolléga úr az Estók fiammal: majd akkor hamarosan megtudja, hogy merre lakik! ő mán oszténg csakugyan pokróc hozzám kipesint. Hallod-e, Estók? A pelébántos úr akarna szólani véled, egy kicsinkát lipty erréb hej!

Az Estók, nagy dühösen: Ott üsse meg a hetvenhétágu, sistergő istennyila keédet is apám uram papostul! Hát nem lati keé, hogy a "Betyár" ippegest mast görgeti a törvénybíróék emséjét? Hogy számolok be erről a keresztapámnak, ha én most a pappal trécsölök?! . . .

Természetesen már az Estókot nem hallgatta végig a szentatya, hanem sietve csukdosta be a zöld zsalugáterokat: s jó darabig nem kukucsált ki az ablakon . . .

VIII. FEJEZET.

EGY MÁSIK ÉRDEKES CIKK AZ "EMLEKLAPOK" BÓL.

Szent Pál azt írja az ephesusiakhoz irt levelében: "Mindeneket megpróbáljatok, és ami jó: megtartsátok." Timótheushoz meg így ír: "Elvész a nép, mely tudomány nélkül való." úgy látszik, ez a derék apostol, a ki a Krisztusra vonatkozó legendákat is összegyűjté a maga idejében, igen felvilágosult gentleman volt. És túltett a Mester gyarló tanításain, a mik azt mondják: "Add meg az Istennek, ami az Istené, s a császárnak, ami a császáré." Továbbá: "A szegénytől az is elvételik, valamije vagyon." Mily jóleső biztatások ezek az Isten nevében buzgón működő papoknak s a néprablásban telhetetlen császároknak és tőkéseknek! Nem csoda, ha a giaz Constantin, a világ leggyalázatosabb politikusa, a feleség- és gyermekgyilkos, felismervén a krisztusi tanok zsarnok-támogató hivatását, a miceai zsinaton államvallássá emelte az eddig üldözött kereszténységet. És levágtván a Krisztus istenségét tagadó papokat, a megváltói legendákból harminckettőt megsemmisített, pedig azok is épp oly hitelesek voltak, mint az általa meghagyott Máté, János, Márk és Lukácsnak egymással ellentmondásban levő evangéliumai. Ma már keresztény theologusok is elismerik, hogy Krisztus, mint ilyen, soha nem létezett. De neves tudósok már azt is kiderítették, hogy az ő állítólagos halála után 200—300 évvel firkálták össze azt a sok badarságot, a mit a "nagy" Constantin eltűzeltetett, s a mi még így is az ő legendáiból felmaradt.

Ma már tudományosan beigazolt tény, hogy a vallások az őseembereknek az időjárás megfigyelését, s a természeti tűnemények kinyomozását célzó igyekezeteikből keletkeztek. A mindinkább népesedő, pásztorkodás és földművelésbe kezdő törzsek ugyanis egyes tagjaikat megbízták, hogy a természeti tűneményeket megfigyelve, a legközelebb várható időváltozásokat lehetőleg megjósolják. Az illetők felmentettek minden törzsi munka alól, s bizonyos ellátást is kaptak a végzett szolgálatért.

Így fejlődött ki és szállott apáról fiúra a papi és jóslási Mesterség. Ez a papi osztály később a saját családja részére biztosította mindazon anyagi előnyöket, a mik az időjóslással jártak. S végtére kitalálta az Isten fogalmát.. És természete-

tesen: emberi tulajdonságokat ruházott a nem létező istenekre. Ezek küldik a papok szerint a záport, fagyot, vizáradást, stb. Ők rendezik a természet nagyszerű játékait, ők idézik elő a villámlást, dörgést, földrengést, betegségeket, háborút; ők küldik az üstökösöket, stb. S csakis úgy lehet az ő haragjukat megengesztelni, ha bárányt, galambot, tulkot, pénzt, ékszereket, vagy a mint a Hiczlipuczli, indiánusisten kívánta: embereket is áldozunk nekik. A leölt állatok beleiből aztán a papok s a rómaiaknál a haruspexek: jósoltak mindenféle, az állam érdekeire vonatkozó eseményeket, stb. míg a helléneknél a dodonai s a délphii jósda nyujtogatá, persze nem ingyen, az: "Ibis, xedibis"-féle próféciákat.

Utóbb már az időjóslo papi osztály nem elégedett meg azzal, hogy az áldozatok javarésze nekik s a családjaiknak jutott. Hogy könyebben érintkezhesek a haragvó istennel, nekik templomokat építetett, a melyeknek a szentélyeiben ők értekeznek az istennel, s azok parancsait meghallgatva, közlik a néppel. Persze, mindig az volt a parancs, hogy többet áldozzanak, mert olyan hatalmas urakat, mint az istenek, nem lehet ám csak holmi kis borraivalókkal, mint ma a katolikusok teszik, — egy szál viaszgyertya, vagy a Péterfillérrel — lekenyerezni. Így keletkeztek a cifrábnál-cifrább templomok, s mellettük a papi lakások és zárdák, a mik a későbbi korokban úgy a buddhisták, mint a brahminok, mohammedánok és a keresztényeknél szinte hemzsegtek az ájtatos naplopóktól. Ezek utóbb már nem érték be az ingyenes ellátás és lakással, hanem, mint teszem: a babyloni Baál istenség papjai: népük legszebb szüzeit a templomokba rendelték, s ott a legerkölcstelenebb orgiákat rendezték velük állítólag az isten parancsára. Akárcsak a középkori keresztény szerzetesek, a kik a szomszédos klastromokban lakott apácákkal a földalatti rejtek-utakon összejőve, az úgynevezett "fekete misék" ocsmányságait űzték. S már a biblia panasolja, hogy a zsidó Héli főpap gonosz fiai: Ofni és Finesz, az áldozati fazekakból a félnyers húst is kilopkodták.

Időközben a hatalmasabb törzsfőnökök s ezekből lett királyok csakhamar felismervén, hogy a papi osztálynak mily nagy befolyása van a butított tömegire: szövetkeztek azzal. Vagy amint a zsidóknál látjuk, a főpapi tisztet Dávid idejétől fogva a királyok vették át. úgy a muzulmánok s oroszoknál a szultán, vagy a cár volt egyszersmind a főpap is. A világi

hatalom kezét fogva az értelmiséget — könnyebben: a lelkeket — leigázó papokkal: lassankint teljesen a nyakára ül a szellemi kiskorúságban tartott népeknek. És később megteremti a pápaságot, a mindenkori időknek e legszörnyűbb tévedését, ezen pokoli monstrumot, a mely hatalmának gyarapításában nem volt tekintettel se isteni, se emberi törvényekre, s a feneketlen sülyedés megtestesítője még ma is.

A pápai székből olyan alakok ültek, a kiknek életrajzi adatai sírva fakasztják a borzadó utódokat, hogy oly en kétlábú bestiákat a Megváltó helyetteseként kellett tisztelniök a mi sokat szenvedett ősatyáinknak. A gaz XXII. János pápa pénzszomjában minden bűnre pénzbeli váltságot szabott. A lopás 2 garas, apagyilkosság 3 arany, az állatokkal szodomitáskodás 3 rhénusi forint váltságdíjjal ki volt egyenlítve. Egy másik pápa pedig, az Aeneas Sylvius, könyvet írt a "Bujálkodás különböző módjai"-ról. Szégyenében tüzet hányna a modern papír, ha olyan ocsmányságokat arra ki nyomtatni akarnának. A Borgia Sándor pápa meg, a kinek már a nevében is benne van az orgia, a saját leánya s fiával élt hajmeresztő vérfertőzésben, és egy bíbornoki gyülekezeten ő maga mutatta be a leányával üzött szodomitását. S annyira híján volt minden emberi jóérzésnek, hogy e feneketlen romlottságot Borgia Lucretia sírjára is felvésette. A legtöbb pápa a fegyházba való alak volt.

Persze, az ilyen szörnyűségekről a butított tömeg, a mely a "Szentek élete", a "Csízio" és a "Rózsafüzér"-nél egyebet nem olvas, mit se tud, s meséknek vélné, vagy éppen rágalomnak. Vagy tán a lutheránus papok bevallják-e híveik előtt, hogy Luther, a mint azt a jeles Lombroso nem rég bebizonyította: egy félőrült, nagyravágyó képencc volt, a ki hisztériás állapotában a képzelte ördöghöz vágja a tintatartót. S a mikor már a szép apácát, az ő Katicáját elnyerte, füttyült az általa elbolondított pórnépre. Sőt a száz választó-fejedelem oltalma alatt a zsarnokai miatt felkelt parasztok ellen írja szégyenletes röpiratait. A "Se alatta, se fölötte, se közöttte, se benne"-féle füle-farkatlan tétellel meg egyenesen bebizonyítja, hogy közveszélyes őrült volt, a kit ma a tébolydába zárnának.

És hogy állunk Kálvinnal, a "magyar vallás" istenített prófétájával? Egy tekintet az ő hátramaradt arcképére, a melylyel e karvaly pofájú, lázas szemű, vallási őrültet szemügyre vesszük, meggyőzhet bárkit, — a ki nem is orvo-

— arról, hogy ez az emberi rémalak, aki 64 nyomtatott sornyi mondatba sűríté össze a genfi hittételt, a vallási örület ezen zavaros moslékját: ma egy percig se járhatna szabadlábbon. Könnyörtelenül végezteté ki ellenfeleit ez a torque-madai szörnyeteg, s a jeles Servét Mihályt is atheista elvei miatt a kőpadra küldé. Holott ennek a tyúkszemében több ész volt, mint a futóbolond Kálvin meghibbant agyvelejében.

Szánalom, undor, düh és szégyenérzet fogja el az embert, hogy még ma is, a huszadik században, a gőz, a villany, a telefon és repülőgép korszakában 400 millió embernek szab törvényt a római pápa, s a Luther és Kálvin-féle örültek s a Dowie Illés és Billy Sunday-féle fakírok nevében garázdolkodó protestantizmus. S vájjon hát hozott-e csak egy centigrammnyi megkönnyebbülést is a kereszténység, vagy a felmagasztalt reformáció az emberiségnek? A jeles Voltaire, s a derék Michelet már rég bebizonyíták, hogy az Áriánusok, a keresztes háborúk, a Ziska és Husz-féle lázadások s a 30-éves háború alatt a Szentháromság nevében és dicsőségére több, mint 30 milliónyi ember életét veszité. A kardcsinálta Isten, a Jézus nevében egész nemzedékek lemészároltattak.

S ha a sokat felmagasztalt kereszténység nem tudta a most, a szemeink láttára folyó borzalmas népiirtásnál naponkint százszorosan megújított, az emberiség legszentebb érdekei ellen irányított gaz merényleteket meggátolni: mit szólnunk a többi vallásról? Mit a mohammedánizmusról, a mely a híveinek karddal és gyíiokkal is parancsolja a vallást terjeszteni, s a mely a teremtés remekét, a nőt, állatnak tekintve, a menyországot egy óriási bordélyháznak hirdeti. Vagy mi erkölcsi értéke van a buddhizmusnak, a mely imadaráló malmain az "Oummáne padmahom!" buta, egyhangú imái mellett a vallási fanatizmust annyira viszi, hogy a dalai-láma bélsarát szent pogácsákba gyúrva a boncok fülsértő ordításai mellett mennyei csemegeként habzsolja. S mit tartunk a rajongó Brahmanizmusról, a mely elégeti a hátramaradt özvegy nőket, s a léleknek az állatokba való vándorlását is elhiszi?! . . . Pokolba az ilyen vallásokkal s a vérszomjas, kéjenc, népuszító, tányérnyaló papjaikkal s azok uraival, az álnok, here, szívtelen tőkésekkel! . . .

A rendszertelen, önmagát túlél, az emberiséget minduntalan katasztrófákba döntő, profitra éhes kapitalizmus valóban nem nélkülözheti a vallást, mint lelki; az alkoholiz-

must, mint testi mámort; a prostitúciót, a rablott vagyono-
kat védő militarizmust, úgy a más nemzetek rovására gaz-
dagodni vágyó, incifinci hazafiság védvámait és az álparla-
mentarizmusát, a párbaj-mániát és a hazug diplomataít.

És végtére legyünk már egyszer tisztában a "Könyvek
könyvé"-vel a bibliával is. Ez, a mint számos jeles biblia-
ismetető theologus is már kimutatta, több, mint 50,000 el-
lentmondást tartalmaz, a szerint, hogy melyik torz-agyú
próféta, a ki a héber mondákat összegyűjté: mit toldott-
foldott hozzá. Nincs olyan fura bolondság, a melynek igazol-
ására a biblia nem tudna textussal szolgálni. Tud ez min-
denre kádenciát s orvosságot. Csak éppen a legföbbre: az
emberi nyomor megszüntetésére nem nyújt balsamot. Jól
lehet, az irgalmas szamaritanus, a tékozló fiú, József eladása
s felmagasztalása elég szívreható történetek, de azokat a
szőrösfülü tőkések be nem veszik. A bölcs Salamon példa-
beszédei is igen jeles és értékes dolgok, de épp ezeket s a
Jób könyvét nem tanítják a papok, mert ezeknek a tételei
teljesen ő alattuk vágják a fát. A tíz peroentnyi használ-
ható bibliai anyag mellett a többi csak szellemi törmelék
tehát, és vaskos trágárság, a mit serdülő ifjak kezébe adni
lehetetlenség. A "János jelenései" pedig egy közveszélyes
őrült agyának a torzszüleményei.

Tolsztoj, Kipling, Strindberg, és sokan mások állítják,
hogy az Esperantos-nyelv, amelynek ma már 10,000 szava
létezik, igen hajlékony, könnyen tanulható, zengzetes beszéd-
eszköz. Ha a vallási szamárságok s a bibliai mesék helyett
csak 30 évig is ezt tanítanók az iskolákban, megszűnnék egy-
részt a bigottság, másrészt megkönnyebbülne az emberek
közötti érintkezés. Mindjárt kevesebb lenne a népeket szét-
választó civódás, ha például mi Chinába utazva, a bennszü-
löttekkel egy közösen megértett nyelven értekezhetnénk. S
ha majd az Esperanto lassankénti elterjedése fokozatosan
megszüntetné a sok nyelvet, s a százféle vallásfelekezetek
az emberszeretet egyetemes vallását fogadnák el, a magán-
vagyonnak a köztermelés rendszerébe való átvitele is gyor-
sabbban és könnyebben menne. És megfogyatkoznának a
tébolydák lakói is, a kiknek 60 százaléka szintén a vallási
fantazmagóriákkal vesződik.

A természettudományok, különösen az őslénytan, a
földtan, vegytan s az embryologia annyira ledöntik a Mózes
Genezisé, hogy a nagy Dodel játszi könnyúséggel gázolja

el a vallás védelmezőit. Ezek már a látszatot sem tudják a pusztulástól megmenteni. S én a vallási hókuszpókuszok nélkül, sőt épp azok ellenére, anyai jótekonny befolyás híján a romlott New Yorkban is oly erkölcsösen neveltem fel a gyermekeimet, hogy azokat példaképp állítják más gyermekek elé. **S örülök annak,** hogy legalább már ők megtisztult **agyvelővel bírálhatják** az életet.

Marx csak félszázad előtt kezdte intenzívebben hirdetni cáfolhatatlan tételeit. S az ő eszméi, mert az igazságot **fedik:** aránylag máris nagyobb haladást értek el, mint a kereszténység 2000 év óta. S ami csekély könnyebbülést s népjóléti törvényeket kapott a dolgozó tömeg, azt a tőkésék csakis a szocialisták nyomása alatt létesítették. Rosszakarátú rágalom és vak bigottság tehát azt állítani, hogy a "cucilisták" mit se javítottak a nép sorsán. S hogy ma még a nagy többség olyan, amilyen istenhívó, az még nem bizonyítja egyszersem az istennek valódi létezését is. A lángeszű Gallilei ama setét korszakban egymaga hirdeté, hogy: a föld mozog s a nap áll. Az egész világ rátámadt s a papok, mint a tudomány mindenkori ellenségei: üldözték, kínpadra vonták. És ma az egész **világ Gallileinek** ad igazat, mert a többség felismerte az ő megdönthetetlen igazságait. Érzéki csalódás a nap forgása a föld körül. S épp olyan **tünetemény,** **mintha a rohanó** vonatról kinézve, a vasút **mellett elfutó póznákról azt hinnék,** hogy azok **száguldanak s nem a gőzös.**

Én tehát a toldott foldott krisztusi paláttal, a melyben már tíz macska se fogna egy egeret, többé nem akarok takarózni. S bár a Palesztina gyönyörű nagypénteki sirámaim ma is mély áhítattal hallgatom, de nem azért, mert az egyház szolgálatában áll az ő utolérhetetlen Geniusa, **hanem, mivel nagyszerű zenei élvezetet nyújtanak a fülnek.** Megölném az olyan barbár gazembert, a ki teszem: a Rafael Madonnáját elpusztítaná. De nem azért, mert szentkép, hanem mert egy örökbecsű, pótolhatatlan remekművet tenne tönkre. Szóval: **a jóhiszemű munka tiszteletet érdemel,** s a Tizián, Goya, Zurbaran s Tintoretto szent képei nagyszerű és értékes alkotásai lesznek az emberi művészetnek még akkor is, a midőn a Krisztus istensége le fog tűnni az emberiség színpadáról, mint a világtörténelem legnagyobb hazugsága.

Természetesen, egy olyan mély érzésű, az emberiség

jövőjéért is harcoló egyén, mint én: az összes vallásokat a civilizáció kerékkötőinek tartom. És a sokféle vallási és polgári paragrafust csak a magánvagyon védelmére kieszelt béklyóknak tekintem. S előttem a katona csak tudományosan kiképzett tömeggyilkos, a pap meg csupán jól díjazott népbútító. Mind a mellett én nem a személyek, hanem a most törvényesen védett, de nekünk, elnyomott proletároknak ártalmas intézmények ellen harcolok. És ismerem nem egy olyan katonatisztet s papot, a kiből nagyobb volt az emberiesség, mint a kasztszellem. De, ha gyorsvontaton utazhatom például: New Yorkból Friscoig, bizony nem ülök ökörfogatra, bár ezzel is odaérnék. Pedig a tőkés rendszer s a szocializmus közt épp ily nagy a különbség az emberi haladás szempontjából.

A lángeszű Bismarck az "Emlékirataiban" megjósolta, hogy: "a 20-ik században jaj a zsidóknak, a trónoknak s a papoknak!" A szegény "macseszbagózókat" már eléggé nyomorgatták a muszkaországi lengyel és román és sajnos, újabban a magyar pogromokon. De majd rákerül a sor a papokra s a királyokra is. Ezeket, s a most istenített hadvezéreket is a civilizáció lomtárába lökik majd, s ő róluk már a kuvasz se ugat, a mikor egy Fulton, Galilei, Röntgen, Watt, Newton, Marconi, Edison, Copernicus, Marx, Gutenberg, Darwin, Savonarola, Lincoln, Kepler, Pasteur, Washington, stb. Titánok nevei mint fénylő csillagok fognak tündökölni az emberiség egén.

Az isteneszmét a modern tudomány már 2 évszázad előtt, Voltaire idejében megdöntötte. A míg a nép nem tudta a természeti jelenségek, például: a meny dörgés, villámlás, a viharok s földrengés, napfogyatkozás, stb. okait; addig az ő szellemi kiskorúságában elhitte, hogy az istenek rendezik azokat. De manapság, a mikor látja, hogy az Úr küldötte jégfelhőket a viharágyukkal elkergetik, s a villamosságot igába fogják a gépek hajtására, s a repülőgépek a feje felett cirkálnak, s az autók sebessége már közveszélyessé lön; akkor, ha a tudományos ismereteket vele is közlik: feleslegesnek fogja tartani az égi mumusok helytartóinak, a butaság vámszedőinek: a csuhásoknak való adózását.

Gyarló istenség az, a melyik azt követeli tőlem, hogy a miatyánkot s üdvözetet, hiszek egyet 6—7-szer egymásután daráljam a fülébe a bűnbánatom tanúsítására, és utóvégre is, ha mindenki félrevonulva, kolostori életet akarna

élni és ott csakis az isteneszmével foglalkozni, mi lenne a világból? Ki tartaná el a jóétvágyú, pókhasú papokat, s ki építené fel a klastromaikat. És ki szőné meg a csuháikat? Mert ezekre a mi munkánk nélkül az ő Istenük se képes. Ő csak a mezők madarait s a rétek liliomait gondozza. Pedig azok nem építenek az ő tiszteletére cifra templomokat...

IX. FEJEZET

SÍRNAK A SÍROK.

Emlékezés Levente fiam halálára.

E szomorú tárgyú cikket már az Emléklapokban is közöltem. Engedtessek meg nekem, hogy a 3 év előtti, borzasztó tragédiáról itt újból megemlékezzem. A ki átérzi egy apának mélységes fájdalmát, nem fogja e gyengeségem megítélni, a melylyel újból világgá hirdetem a reám nézve felejthetetlen csapást. Hiába harcolok a megtörténtnek változhatatlanná tétele ellen: azt jól tudom. De mégis könnyebb nekem, ha legalább a fájdalomtól szentelt emlékét fentartom annak: aki legkedvesebb volt az apai szívemnek.

Könnyű azt mondani: az idő meggyógyítja a legmélyebb sebeket is! Reám nézve e vigasztalás érvénytelen. Ma is épp úgy siratom azt a szép, nagy, jó Leventét, aki viharos élttem legfőbb büszkesége volt. És érjek bár mathusálemi esztendőket: az ő kedves arca el nem homályosul előttem. S ha volna Isten, meghallgatná a kérésemet, s feltámasztaná őt, a drága fiamat, a ki helyett százszor is kiáltanám a legborzasztóbb halálnemeket ... De hasztalan a kesergés: csak a sírkövén panaszolhatom el igazán a mérhetetlen fájdalmamat. S most átadom a szót az akkori lap-tudósítónak:

BORZALMAS AUTÓBALESET GLENFIELDEN, N. Y.

Lesújtó szerencsétlenség érte az amerikai magyarság közismert családját, a Mihályi Imre telepítő céget. E hó 12-én este fél 10 órakor Carthage, N. Y. közelében a Mihályiék Ford karja, a fék hirteleni elromlása következtében egy másik autóval oly szerencsétlenül ütközött össze, hogy Mihályi Levente rögtön szörnyet halt és Szabolcs öcscse

élet-halál között lebeg a watertowni N. Y. kórházban. Két angol barátja szintén az ágyat nyomja.

Ezt a borzalmas balesetet különös előzmények teszik érdekessé. Mrs. Horváth Sándorné június 5-éről So. Bendből kelt levelében írja az öreg Mihályinak, hogy szintén Glenfield környékén készül farmot venni, a hol már temérdek magyar vett birtokot s a hová e nyáron csak úgy tódult a magyarság Egyszersmind leírta egy álmát, hogy Glenfieldre érkezve, a család egyik tagját betegen találta, akit egy szép barna asszony ápolt. A Mrs. Horváth második levele pedig, amelyben férje jövetelét tudatja, épp akkor érkezett meg, amikor a Mihályi család szemefénye, a 6 láb magas, gyönyörű, életerős, 23 éves Levente, aki tánc, úszás, labdázás, csónakázás, halászat s ökölvívásban elsőrendű sportsman, de mint munkás is józan életű, jó modorú gentleman is közszeretben állott: a ravatalon feküdt. S valóban egy csinos barna hölgy, a Mihályi Dalma baráthője rendezgette a koporsója díszítésére érkezett temérdek koszorút és élővirágokat.

De sokkalta megrendítőbb azon körülmény, hogy e borzalmas szerencsétlenséget az elhunyt bátyja Zoltán, előre megérezte. A mikor vasárnap esti 10 órakor atyjával együtt az emeletre tértek nyugovóra, a fia így szólt az öreg úrhoz: "Papa! Én valami rosszat sejtek, ma egész nap nem találok helyemet, se enni nem tudok, s úgy remeg a belső részem." ' 'Miért volna az idegességed," volt az apa válasza, aki gyűlöli a babonáságot.

Még alig hogy diskurálgattak egyebekről, alulról a parlorból rémes sikoltozás hangzik, ahol Mihályi Dalma, a szomszédos farmról átjött magyar barátnőjével Miss Strelcsik Ilonkával beszélgetett: "Papa öltözzenek rögtön, telefon értesítés jött, hogy Levente halva, a Szabi meg félholtan fekszik a Carthage melletti autó összeütközés folytán." Persze azonnal egy másik káron a helyszínére rohant a félőrült apa, a fivér és nővérrel, de már csak a szétroncsolt koponyájú fiát lelte az árokban, a Szabolcs gyerek meg öszszetörve is egyre azt kérdezte, hol van Louis? Mert az angolok csak így hívták a valóban szép, délceg Leventét, aki Árpád leventéi közt is helyet foglalhatott volna.

Olyan temetést nem látott Glenfield 85 éves fenállása óta, mint a milyen a Mihályi Leventéé volt. Messzi földről összesereglettek a népszerű Mihályi család angol és magyar

ismerősei s az elhunyt jóbarátai. Két napig éjjel-nappal folyton csilingelt a telefon, a szerencsétlenség részleteit s a temetés idejét tudakolva. Csak bámulta a sok yankee, hogy honnan jön az a temérdek magyar fogat, a mely a környéki magyar telepések óriási táborát hozta. Még a 26 mértföldnyire eső Crystal daléi tanyájáról is eljött a Mr. Béres András, úgy a messze fekvő Port Leydenből a Mr. Szabó Lajos a családjával. Számos magyar család koszorút s virágot hozott s a Mr. Kassay Kálmán, az öreg Mihályi egykori antagonistája személyesen kondoleált a mélyen lesújtott családnak. A Mr. Aust és Pallay pedig a félőrült apát támogatták, a ki önkívületi állapotában velőkig ható kiáltozással egyre csak a koporsóba zárt, szeretet fiát hívogatta.

De hasztalan! Még csak egy utolsó pillantást se vehetett a boldogtalanra, aki széttronsolt koponyája miatt üvegfedelű helyett, lezárt koporsóban feküdt. Bár a megtört szívü apát örök hálára kötelezik úgy az óriási tömegben megjelent magyarok, mint az angolok, a fenomenális részvét sem volt képes az ő feneketlen fájdalmát enyhíteni. Csak annyi vigasztalása lesz a földig sújtott családnak, hogy a 14 év előtt elhunyt Mihályi Imrénét, akit özvegy férje máig is sirat, felhozatja a brooklyni temetőből é3 a szeretett Levente fia mellé helyezteti. S amint az öreg Mihályi mondja: "Ez a két sir jobban ide köt engem Glenfieldhez, mint az itteni 2000 holdam. Egyedüli kívánságom az, hogy engem is a szeretteim mellé, a két szép maple fa alá temessenek." Sajnos, messze Nyugatról a temetésre későn érkezett meg az elhunyt nővére: Mihályi Árpádné, s ő is betegen fekszik az apai házban.

A tucatszámra érkező részvétnyilatkozatokra s a megjelenteknek ezúton mond a lesújtott család hálás köszönetet. A szörnyhalállal kimúlt magyar fiú emléke pedig sokáig élni fog ismerősei és jóbarátjai szívében.

Már három éve múlt e rettentő katasztrófának s a szeretett fiam sírjára ültetett virágok is már negyedszer nyiladoznak. De az én lesújtott apai szívem még máig se tudott megnyugodni. És nem tudok beleegyezni ama váitozhatlan balesetbe, hogy immár sohasem láthatom többé a legkedvesebb fiamat. Hiszen jóllehet maradt két fiam s két leányom, a kiket szintén forróan szeretek. Hogy is ne ra-

jongnék értük, a mikor a mások gyermekeit is szeretem, s a mikor ezek a jó gyerekek épp a legsanyarúbb napjaimban voltak a leghűbb támaszaim! És az ő önfeláldozó kitartásuk tette lehetővé, hogy nagy nehezen bár, de mégis túrhető eredménnyel úsztam meg a legnehezebb éveket, a mik sok embert öngyilkossá, vagy alkoholistává tettek volna.

De mégis, ez a Levente gyerek, az én kis "Luhi-Buhim" volt a legjobban a szívemhez növe, mert benne láttam a saját vérem erőteljes megtestesülését. Bátor, kitartó, szorgalmas, előzékeny, de a hol kellett erélyes volt e lángeszű, bikaerejii, testben lélekben óriás, a kinek a nyomtatottat is megszegyenítő, — hajszál finom betűit a new yorki iskolákban osztályról osztályra vitték a tanítók, minta-írásul mutatgatva azokat. Éppen olyan flegmatikus volt, mint én, a ki nem ijedt meg senkitől és semmitől. Nádszál egyenes, öles termetét, szabályos profilját, elegáns fellépését még ma is emlegetik a yankeek. S nem hiába sirtak ám a környéki szüzek a temetésén! Olyan táncost és előzékeny gavallért hamarosan nem lehet elfelejteni még az idegeneknek sem.

Hogy a szakadatlan sírástól már félholtta lett testvérebe némi ellentálló erőt öntsek, s a minden pillanatban hazaérkezhető, törekeny idegzetű Árpádin leánykámát e rémítő csapás beteggé ne tegye, megkeményítem magamat. S az atyai szívemet vasmarokkal szorongató fájdalmat leküzdvé, egyre vigasztaltam a sírdogálókat. És csak éjszaka, a mikor senki se látta, áztatám én is a párnákat záporként hulló könnyeimmel. És hidegvizes szivacsos mosogattam a szemeimet, nehogy azoknak gyuladásából megsejtsék a borzasztó lelki küzdelmet. Egészen addig, a míg a koporsót fel nem emelték, hogy majd a kocsira teszik: sikerült is ez a szívfacsaró, ész őrijító alakoskodás.

Ám amikor azt láttam, hogy most már örökre elviszik a házból a drága halottat, hogy többé mégi a Koporsóját se láthassam, akkor feltarthatatlanul, bős elemi erővel kitört belőlem a lánkra vert fájdalom, s örült hangokon folyton csak a szeretett fiacskámát hívogattam. Arra már nem is emlékezem, kik s hogyan tettek fel az autóra és hogy értünk a temetőbe, mert szinte önkívületi, hisztériás állapotban voltam órákig. úgy rémlett előttem, mintha az akkori forró délutánon vakítóan égető napcsillag egyszerre elsötétült vol-

na s csak egy vérvörös felirat látszanék az égen e mondat-
tal: **"Mehalt a kis Luhi-Buhi, elment a kis Levente . . ."**

Nincsen félelmetesebb hang a koporsóra hulló görön-
gyök tompán zuhogó, síri dübörgésénél. Mintha csak a szí-
vembe vágnának minden egyes kapavágással, olyan borzasztó
ézés vett rajtam erőt.

Persze, jól tudom, hogy se a sírok lakói nem sírtak, sem
az égi jelek nem voltak sehol sem. De azért az a borzalmas
nap, amelyen végkép meg kellett válnom a fiamtól, ma is
úgy él emlékemben, mintha csak tegnap történt volna az a
rettentő gyászeset. **Ilyen szép, nagy, jó fiút rémhalállal el-
veszteni egy szempillantás alatt: valóban tébolyító kárhozat.**
S jól érzem, hogy ez a tátongó seb, amit ama fekete éjsza-
kán a kegyetlen sors keze ütött az apai szivemen, csak akkor
fog behegedni, amikor arra már a szemfödelet szegeznek.

Kedves kis Louiskám, miért is hagytál el ily fiatalon,
az ifjúság kapujában, a honnét csak a keserves nélkülözé-
sek s megpróbáltatások esztendeire tekinthetél vissza?!
. . . Neked még most lett volna egy kis könnyebbulésed a
nehéz erdei s fűrészgyári munkák után. És te még csak
ezután kóstoltad volna meg az idvezítő asszonyi csókot. Óh,
hogy örültem már előre annak, ha a háború után a három
délceg fiammal az óhazába megyek, s velük együtt megnő-
sülök, **hogy egy soha ki nem pusztuló, hatalmas, munkasze-
rető nemzetségnek legyünk a megalapítói.** A mi utódaink
már bizonyára nem lennének helóták, s a szabadságért, jog-
ért s emberi megélhetésért küzdők sorában nem lesznek az
utolsók.

Csak legalább egyetlen intő szóval is figyelmeztettek
volna, drága fiacskám azon a borzalmas estén, hogy vigyázz
avval a rossz gépkocsival, amit határozott ellenzésem dacára
éppen te magad vásároltál. **De a 90-fokos pokoli hőségtől
elkábultan csak álltam ott, a glenfieldi állomáson a vonatra
várakozó vendégeim mellett, mint a sóbálvány.** S amikor
engedélyemet a végzetes kirándulásra megnyerted, boldog
örömmel rohantál a már téged türelmetlenül kiáltozó cim-
boráidhoz a halálutra. S attól fogva soha többé nem látta-
lak s nem is látlak! Borzasztó, rettenetes! . . .

Óh, hát miért is nem vagyok oly gyáva, kisldkü, hogy
ezen észrjítjő csapás enyhítésére az istenekhez menekül-
nék, s a papok által kikoldulható reménységgel, ott, a más-
világon! találkozással áltathatnám magamat?! De nem,

még ez a borzalmas, lesújtó, éjfekete szerencsétlenség se tántoríthat ki engem ama józan hitemből, hogy nem találkozunk mi már többé sohasem. Legfeljebb, ha az egymás mellé, s a hű nőm porai mellé helyezendő tetemeim a tiétekkel elvegyülve tán majd a sírjaink felett kinyíló vadvirágok szirmait megtermékenyítik s mint ilyenek: folytatják a megváltozott életet. S lehet, hogy ez új alakzatban több öröm és vidámság jut majd mindnyájunknak osztályrészül, mint itt jutott, a siralom völgyében. De bármint forduljon is halálomig a sorsom, küzdelmes életpályám legnagyobb örömeinek a te 23 éves éves életedet, de egyszermind korai elmúlásodat a legnagyobb csapásának tekintem. Most már elnémult a füttyürészés és a dal ajkaimról, s porosan, halgatógon csüng a falon a fuvola, amelynek trilláit nem egyszer kísérted férfias, zengő, mély baritonoddal, amely gyönyörű hang a környéki leányszíveket is oly sokszor meglobogtatá. Aludd hát zavartalan, örökké tartó, mély, szentséges állapot azon tudattal, hogy a te kihült tetemeidnek elhantolásánál a pénzen vett papi hazugságok helyett a valódi emberi fájdalom keserves siráma szállott szét ott a kis sírkertben. S te nagyobb hős voltál, mint azok a szegény, egymásra uszított proletárok ott a sáncárkokban, akik harminc-filléres napi zsoldért és kutyának való ellátásért marcangolják egymást. Te pedig tízéves korodtól, amikor lapkihordó lettél, a halálodig: hasznos munkát végeztél. S bár az Eszme, a melynek hűséges, tántoríthatatlan híve voltál, sokat vett benned, mint hű harcosában, de érette, az emberiséget megváltó szocializmusért küzdeni az apád, s a testvéreid meg nem szűnnek. Bizonyára szebb halálod lett, mint azoknak, akiket a bomba szaggat széjjel s jeltene sírokba kerülnek, mint egymásra hajszott testvérgyilkosok . . . Fiam, kedves fiam, most is sírva írom e sorokat! . . .

X. FEEZET.

VÓLEGÉNYSÉGEM.

Mutatvány "Egy nótárius" című, 1891-ben irt könyvemből.

Motto: Jó vérű legénynek kár mag nélkül elhalni.

Mit szólsz ahhoz, imádottaim serege, hogy házasodom?
Te lángszívű barna asszonyka, a szemeimet kaparod ki,

ha ezt meghallod! . . . Te pedig, búzavirágszemű menyecske: menten elájulsz, ha nőülésemről értesülsz . . . Hát ti, apró kezeckéjű, darázs-derekű, eperajkú leánykák, nem fogtok-e rám e tettemért megharagudni? . . .

Az Isten áldjon meg titeket: meg ne nehezteljetek rám. Hiszen, nem vehetem el mindannyit, akivel jóba vagyok! Pedig higyjétek el, aminő jó fiú vagyok, azt is megtenném, hogy egyszerre nyolc—tíz asszonykát hoznék szerény hajlékomba. Ámde a mi törvényeink a többnejűséget botor rövidlátással szigorúan tiltják.

Meg aztán ismertek: én nem tudnék ám köztetek igazságot cselekedni, ha valami felett összezördülnétek. Mert én az eperajku Sárika édes csókjait épp annyira becsülöm, mint a hófehér vállú és gömbölyű karú Ilonka szelíd ölelését . . . S azonkép nem tudok különbséget tenni a gyújtószemű Idácska zerge szökelléseinek a kedvessége, mint az andalító hangú Rózácska szellemdús társalgásának előnyei között. De meg a galamb-szelíd Józsat sem hagynám ám kuspitolni a haragjában is gyönyörű Gizácskának. Azt meg már éppen nem engedhetném meg, hogy a karcsú derekú Minuskát sértegesse a dús hajfonatu Zsófiika szentem. Ennek a selyemnél is finomabb, villanyos haj tincseit szintén nem hagynám cibálni az epedő szerelmű Erzsikének, ha mindjárt a bimbó arcú Klárka is segítene neki . . .

Így hát láthatjátok, hogy mindnyájatokat egyformán imádlak. S legmélyebb sajnálatomra valamennyietek kedvében nem járhatok, s csak egyhez kell szegődnöm. Na, de annak a boldogságát méltán irigyelhetitek! . . .

Te fiú ...! Ha mindazon hölgy ismerősödet, pardon! imádottnadat, akinek kisebb-nagyobb eredménynyel gyöppöltél: meginvitálnád a lakzidra, mit gondolsz, vig muri esnék-e meg ottan? No már, hogy vig lenne-e, azt nem merem állítani.

Beh kár pedig eladnom a dicső legénységemet! Hisz' még így, eladósodva is érek 1201 forintot; amennyiben az adósságaim 1200 forint és 99 krajcárt tesznek ki.

De hiába! Muszáj megnősülnöm, mert a különféle fajtájú Mózsi nem akarja tovább a váltót prolongálni. Meg a koszt pénz is nagyon felszaporodott már, s a hitelem is nagyon gyenge lábakon tántorog. A konfektot a kosztadó gazdasszonyom már úgy is elfogta tőlem, s a vendégeim számára tartogatja . . .

Azután meg már nincs is a fejemen egy négyszög centiméternyi hely, a melyet irigy férjek s apák flastromai ne borítanának. Különben is te fiú! Érett legény vagy ám te már a nősülésre. Egyrészt azért is szükséges neked az asszony, mert már a hajad is öszül lassacskán. Másrészt pedig az asszonynak, mint legszükségesebb házi bútornak a gondozása: elkelve a zilált anyagi s egyéb körülményeiden . . .

Így monologizálhattam magamban egy zajos rucsajkodás utáni katzenjammeros reggelen, forgatva kezemben atyámnak levelét. Így ír az öreg:

"Kedves fiam! Miután már innen-onnan 27 éves leszel, s a társadalmat még máig is veszedelmes legényéleted folytatásával erősen veszélyezteted, sőt engem is minduntalan megörvendeztetsz a pumpolási zsenialitásoddal, s minthogy magam is tizenegy kiskorú gyermeknek vagyok a nevetlen atyja, s így a te nem hitelesített s az anyakönyvekben csak a margóra jegyzett csemetéidnek szoptatási és neveltetési költségeit fizetni már meguntam: ezennel figyelmeztetek, hogy két hónap leforgása alatt iparkodjál megnősülni."

(Na, ez egy szuszra jól megmondogatja, — gondoltam magamban s tovább olvasám:)

"Mert ha még tovább is folytatod a jelenlegi (az én boldog ifjúságomra emlékeztető) fertelmes korhelykedésedet, s ha meg nem szűnöl folyton csak a korcsmára, kávéházra (apáca klastromokra . . .) s pántlikára költeni: én ki-tagadlak az atyai örökségedből."

Na ettől ugyan nem igen ijedtem meg lévén a tizenegy testvéreimmeli osztozás alá jutó vagyónunk a következő:

1-ször Az ősi ház, s hozzá öt négyszög ölnyi kert, a melyen hét szilvafa búsulgat, s rajta ötezer flór adósság.

2-szor A "Görhes" nevű szürkelő, amely még a dédatyámat 1812-ben Győrnél menté meg a franciáktól.

3.-szor A "Vonyíts" című vizslakutya, ez ugyan siket, de még az évben látott napvilágot, a melyben én is születtem.

Tovább olvasám tehát: "Miért is jövel haza mielőbb leánynézőbe a Kotlósfalvi Lagymatag Leokádiához. Bár ő már nem gyerekleány, mert tíz év óta nagykorú. De gyönyörű s oly karcsú, hogy a nadrágszíjjam kétszer is körüléri."

(Megjegyzem, hogy atyám 150 kgrammot nyomó kis-

ded emberke, s a testének emésztő szervei két méternyi átmérőjűek.)

"Az atyja már nem él, anyja pedig ezelőtt 33 évvel elhalálozott, a midőn a bájos angyalka még csak egy éves vala. Ő maga szatócsüzletet folytat egy nagynénjével együtt. De ez már olyan vén, hogy az ő születése idejében a matrikulát még nem ismerték, s a mint állítja: Apaffy Miskát személyesen ismerte. De ez nem baj, mert így még hamarabb megszabadulsz tőle."

"Ha a gyönyörűséges Leokádiát elvennéd, őt is a házadhoz kéne vened. De ne félj ám tőle, mert a nyelvét tavaly megütötte a guta." (Igen ám, gondolám, de, ha másképp friss jó egészségnek örvend.)

"A leány kitűnő gazdasszony, s még vasárnap se eszik egyebet, csak tökmagot meg pattogatott kukoricát. S a mi fő: nagyon erényes." (Könnyű neki erényesnek lenni 34 évvel) A műveltsége áll két takaréktári könyvből, a mik kétezer "pilléről" tanúskodnak, s egy szép házból, a melyben van az üzlet is. Tehát okvetlen jöjj haza, s nézd meg e kitűnő pártit."

Szerető atyád.

U. i. "Hanem azt megmondom, hogy a leányka nagynénjének kezét csókolj s beszélhetsz neki sokat a Pázmán Péterről, mert ez bérmálta meg a jámbort."

Gondoltam magamban: az a kétezer flör nem igen rendezi az én pénzügyi viszonyaimat. Egy másik kétezer pedig kellene kényeztetésre ... De azért megtettem az atyám kedvét. S miután a jegyzői földeket egész 1910-ig haszonbérbe adtam: vagy 40 "zóffal" elindultam leánynézőbe.

Leokádia nassám szép volt, mint egy pozsonyi külvárosi kofa. És bár magasságra egy fejjel megelőzött, legalább a testbéli könnyülete is arányos volt ahhoz. S amint szemmértékkel felbecsültem a testsúlyát: az a másfél métermázsának alig engedett ...

A mikor a leendő menyasszonyomat Kotlósfalvi Lagymatag Leokádiát megpillantani: eszembe jutottak a boldog gyermekéveim, a midőn is jó anyám lucifervérű testvéreimmel együtt a vasorrú bábával rémítgetett. Szent Habakuk és Kármelyhegyi Zebulon! ... Hisz' ha ezt eltalálom venni, úgy elfogyok mellette, mint a holdvilág ...

S rémületem még jobban növekedett, a midőn egyik

markában mindkét kezemet eltünteté. S úgy ropogtak a mágnás ujjacskaím, mint a tűzre tartott pattogatott kukorica. S pláne, a mikor a fagóthszerű hangját meghallani, még a könyökemen is jött ki az influenza! ...

Mindazáltal társalogni kezdek a "kis kedvessel." És egyszer csak azt vettem észre, hogy a kaszatokmányhoz hasonló, hajnali pírban égő szagoló fűszerszámja (a melyet a mint később megtudtam, a rumnak gyakori élvezete feste rózsássá) átmelegíté félénk szívemet ... S egy alkalmas időközt, a melyben a Mathusálem vénségű Dorothea nagy-néni kilebbent a szobából, felhasználtam arra, hogy szívemnek végtelen szerelmét a deli termetű hölgyike előtt kiöntsem.

Miért is nagy hirtelen leterítve a zsebkendőmet, arra a jobb térdemet illendően ráeresztem. De ugyanakkor az egyik bokáját (mert mindkettőt egyszerre nem bírtam) átkarolám. S önkomponálta nagyszerű szerelmi költemér nyemet imígy zengém a rózsás fülecskéibe, melyek is akkorák voltak, mint egy jóféle tarock kártya:

"E szív érted Leokádja:
 úgy ver, miként a katlanka
 Tág ölében
 Hő levében
 A bős krumplici szotyog,
 És az üstben,
 Komisz füstben:
 Iszonyúan rotyog ...
 Te vagy a szívem fáklyája,
 Te, mennyei majoránna.
 Én mágnás, te mágnes:
 Szeress engem édes!
 Emelj fel a kebeledre,
 Szoríts engem hű szívedre!" ....

Ez utóbbi kívánságom villámgyorsan teljesült. Mert ezen nagyszerű, s egy középkori lovaghoz is méltó vallo-másomra báj és háj dus menyasszonyom egészen olvadó-kony lón. És iszonyú erővel, de kéjes elragadtatással ölelt a duzzadó kebelére. De a csókjait mintha kissé rumszagúak-nak éreztem volna . . . Midőn azonban a legszelídebb igye-kezettel ropogtatná bordáimat a szuszogó nőtény medve,

pardon! junói természetű delnő: bejött a Belzebubnak unokahúga, a Dorottyia asszony.

Erre aztán a bájos hölgyemény eleresztett engem. Ennek, én az ő tágas öléből a földre pottyanva, (így zuhanhattak le a bukott angyalok is az egekből) nagyon megörültem. Ugyanis, a szemérmes szűznek heves ölelése úgy megviselt, hogy jobban szepegtem utána, mint a fészekből leesett csupasz rigó hátulja a harmatos fűben ...

Most aztán hamarosan kitűnt, hogy a tiszteletreméltó özvegynek a nyelvecskéje makkegészséges. És Dorothea tanti erélyesen megkérde, hogy mi szándékkal járok az ő tisztességes házuknál? Mire én, mint aféle őszinte magyar ember, s a két imponáló hölgy közé szorulva, nagy ijedten csak elhápogtam, hogy a drága Leokádia kisasszony parányi kezecskéiért esedezem. (Ennél nagyobbbat életemben se füllentek, mert azon kis parányi kacsok köztünk mondvá voltak akkorák, mint a hat lábnyi kocsisomnak a téli hajtó keztyüi.)

Ámde ő a szélütött nyelvét meghazudtoló trombitaszzerű recsegéssel harsogtatá:

"Persze, csipisz a nótárius uramnak! Majd ilyen fiatalon elvinni a háztól. Én negyven éves kora előtt ki nem adom ötlet magam mellől. Én 54 éves voltam, a mikor férjhez mentem, a legutolsó Nro 7 férjemmel is 59 évet tölték a legboldogabb házasságban . . . "

Tyhüh a ki áldója van! Gondoltam magamban. Hisz' ez borzasztó egy falamia! A bájos kisasszony rajtam kívül még hét, mond 7 férjet akar elszagatni? Szent Kleofás és Ildefonzó! Merre fussak innét? Már inkább csak a hetedik férj akarok lenni a bájos Dorottyia oldalán, mint a legelső..

S a míg a Leokádia nassám azon disputált a Dorothea nénjével, hogy ő már elég érett a házasságra: én hamarosan összekapom a sátorfámat. S az emeleti folyosónak 19 lépcsőjén 2 merész ugrással lesegítem magamat. S hátra se tekintve, zónáztam vissza Girgáciába, a hol alig győztem az ártatlan delnő szelíd öleléseit kipihenni. így is két oldalbordámat kovászszal kellett össze eszkábálni.

Alig éldelem azonban a görbe birodalomnak egyhangú örömeit, amidőn a jó anyámtól meg ilyen tartalmú, becézgető levelet kaptam:

"Drága, egyetlen magzatom! (Holott tizenketten vagyunk.) Apád téged folyton bolondit holmi szatócs kindlik-

kel, s a minap is rád akarta tukmálni azt a hájtömeget a ki épp tegnap szökött meg a szomszédja tehenes legényével. (Majd elájulok bánatomban ... s könnyezve olvasom a levél további sorait.)

"Majd én szerzek neked egyet, a ki igazán méltó lesz liozzád, a mennyiben igen szép, sugártermetű, nem fősvény, mint ez a víziló volt, (mitől hízott meg hát annyira, ha csak tökmaggal élt?) jól ért a zenéhez s a mellett igazán műveit hölgy. A neve: Csalogányfalvi Csicsergő Czicelle. Lakik Gyülevészen, Nekeresd vármegyében. Okvetlen nézd meg őt, s meg fogsz az ajánlatommal elégedni."

Szerető anyád.

U. i. A kis leány nagyon szende. Tehát előtte az általad megszokott Boccaccio-stylusban ne beszélj ám!

Na, ez megint finom kirándulásnak látszik. De hol veszek én pénzt ezen újabbi háztűznézéshez? Elhívattam tehát az udvari zsidómat, a ki igen emberséges héber, és sikerült megint megpumpolnom száz kemény flörig. S a kincseket magamhoz gombolva: nagy hirtelen Gyülevészen termettem.

Csalogányfalvi Csicsergő Czicella derék háznépe nagyon szívesen fogadott. De a kisasszony olyan ösztövér vala, hogy ha a mázsára állott volna, az még könnyebb leendett, mint annak előtte. S tán egy nagyobbyszerü pinceajtó kulcslyukán bebújhatott volna.

Azonban mint mindig, úgy itt is pechvogel lettem, s utam sikertelen maradt. Mert bár a darázsderekű hölgyike vértelen szívének egész forróságával megszeretett: de a szülék kevelék a személyemet s állásomat. Pedig váltig erősítgetem, hogy én is vagyok olyan művelt, mint a bájos leányuk, mert nyolc évig jártam az iskola mellé. Aztán meg előadtam azt is, hogy a zenében is megközelítem a szende gyermeket, a mennyiben a dobolás és harangozáson kívül a kintornázáshoz is értek. S mi több: a kótákat az arisztonra minden segítség nélkül fel tudom rakni.

Felhoztam továbbá, hogy az állásom tisztességes, a mennyiben a fizetésem, a mióta az éjjeli őri hivatalt is elvállaltam, körülbelül 80 forintig felmegy csak készpénzben. Azután meg 4 hold föld és két pár fejelés csizma. Továbbá a község egyik nevezetes hivatalnokával: a kanászszal egy földél alatti szabad lakás, két szoba és közös konyhával ...

Mind hiába! A kérges szívű szülők hajthatatlanok maradtak. Ámde nem azért vármegye lumpja a nevem, (Keresztapám a Pirókfalvy) hogy ne tudnék magamon segíteni! Összebeszéltem tehát a kedves kis Czilikával, hogy megszöketetem őt. S az éjjel a kertre nyíló ablaknál várom a tündérkét.

Soha ily hosszú éjszakát nem virraszték még a katonai pricscsen sem. Úgy vert a szívem a hosszú várakozás alatt, mint a bomlott óra. Az utolsó piculáimon felfogadott paraszt fiakkerosba belédiktáltam két meszely borovicskát, hogy ne fázzék. Ettől aztán ez a jámbor el is aludt pompásan.

A bájos madonnát az ablakon kiemelve, szívszorogva osontunk kar a karban a kert ajtaja felé, ahol a kocsi várt reánk. Ott a kocsist feköltve, rámordulék, hogy hajtson! Szerelmi vakságomban óh Egek! nem is láttam, hogy a lovak nincsenek a kocsi előtt. Azokkal a falu végén tanyázott kóbor cigányok már akkora Tesmag körül jártak.

A kocsis hát megtörülgetvén az álmos pislancsait, rémülten látá, hogy mi történt? S ugyancsak elkezdett ám óbégatni hamisítatlan göcseji bánattal: "Joajjóah, nincs luh! Szint tigest joa monta az anyiyok: mit fog kiétek be menden gyöttmentnek! Ahun la! Szerelmetes Krisztusom, mastannék more tanállom még een a luakat?"

Tyhűj, azt a fűzfán fütűrésző kiralejzomát! Ne böggjék kend, hogy az egész falu ide csődüljék! Jobb, ha megkeresi a táltosait. De a rusnya bundás csak ordítózott torkaszakadtából. Mire én úgy ott hagytam bájos arámat a faképnél, akarom mondani a kocsirúdnál jajveszékélő palóccal együtt, mint Szent Pál az oláhokat. S gyorsan elebláboltam a legközelebbi vasúti állomásra. Mert rettentően szurkoltam, ha ott maradok, a pityergő gányó még a girhencseit velem próbálja megfizettetni. De csak az állomásnál vettem észre, hogy már tisztára kifogytam a költségekből. Hát biz ilyen formán csak az apostolok lovait vettem igénybe, s házról-házra kopogtattam egy kis útravaló végett. S a mikorra haza sétáltam, dió nagyságú tyúkszemek ékeskedtek a talpaimon, s a lábujjaim már kikandikáltak a bakkancsomból.

Jó szerencse, hogy Gyülevészen Toronylenaky Tóbiás néven mutatkoztam be. S így a megszegényített család s az elkeseredett paraszt hiába köröztetett a "Rendőri Közöny"-ben.

A mikoron haza vergődtem, szeretett nagyatyám levelét találtam az asztalomon, amely is ilyenformán hangzott:

Kedves Imrém! Méltó nagyatyai megütközéssel vettem leveledet, a melyben 1000 forintot kérsz a felgyülemlett adósságaid törlesztésére. Sőt fenyegetni merészelsz, hogy a legrosszabbat teszed, ha ki nem segítelek: megházasodol.

Valóban nem tudom, mi rosszat találsz te a házas életben. Holott az, mint 42 évi özvegységem alatt tapasztaltam, a legnagyobb szerencse, mely földi halandót érhet. Lásd kedves unokám, én a boldogult nagyanyáddal (a ki nek nyelvét a halála után öreg fejszével külön kellett agyonüttni) rövid házasságunk alatt is boldog napokat éltem: mint a papucs-rendjel nagykeresztese. Áldott jó lélek volt: csak két helyen szakítá be a fejemet, a mikor három évi együttlétünk alatt egyetlen egyszer elmaradtam a Szróli korcsmájában.

Azért tanácsolom neked is szeretett Imruském: nősülj meg mielőbb. Azonban a házasságnál légy higgadt, mint egy német, számító, mint a zsidó, s ravasz, mint az örmény. Szegény leányt nőül ne végy, mert neked, a mint ismerlek szép mákvirágom: ezer pengő még a kékjutazásra is kevés. Csúnya nőt pedig a barátaid iránti tekintetből nem hozhatsz a házhoz.

A minek okáért én kiszemeltem a számodra egy minden tekintetben neked való nőt. Ennél csak az az egy hiba, hogy magyarul nem tud. De itt aztán van szépség, pénz s minden, a mi szükséges, a műveltségről nem is szólva. A leány Ipicsonyban lakik, Kukurbita vármegyében. Mentől elébb utazzál le hozzá. Útiköltségül pedig küldök e levélben száz flört. De ha ide érsz, még megfejelem pár bitang zóffel.

(Na, az öreg úr már praktikusan csinálja: ez már aztán döfi! Ha útiköltséget adnak, elmegyek biz' én a pápuák országába is nöstényért.)

Figyelmeztetlek még (így folytatódott a levél) hogy szokásod szerint kézzelfoghatólag ne magyarázd a szerelmet, s a kancsó fenekét már annak a közepén meglásd.

Szerető nagyatyád.
Dödöllefalvay Tütücskész Kajetán.

Hát biz' én lezónáztam Kukurbita vármegyébe. De Pesten még az öreg úrral szemben alaposan gyakorlám a Pumpfy-Szivolár-féle nagyszerűen tökéletesített tudományomat.

S ilyenformán tele erszénynyel s faldöngető jó kedvvel repültem keresztül az Alföld áldott rónáit.

Már szinte untuk magunkat a pipafüstös szakaszban, a midőn Szabadkán beszáll egy óriás termetű úr. Szénfekete szakálla s olajbarna arcboréről mindjárt gondoltam, hogy ez vadrác vagy rumuny, mert magyar ember nem nő meg ilyen baromi módra.

Kérdem tőle, hova utazik? ő tiszta magyarsággal feleli: Ipicsonyba!

Nagyszerű! Hisz akkor együtt tartunk!

Erre ő bemutatá magát, hogy Dr. Mundrucán Dimitri, baromorvos. S egyúttal megjegyzé, hogy ő Pesten diákoskodott ugyan, de azért a román hazafiságából ki nem vetkőzött. Sőt ő a Nagy-Románia eszméjének rettenthetetlen harcosa.

Na, most emberedre leltél puliszka pusztító rumunyja! Ha te úgy örülsz a kecskepásztor őseidnek, hát én se szégyenlem az enyéimet, s bakonyi fiú létemre majd köröm közé veszek: gondolám magamban. S rögtön elkezdtem őt csipkedni. És kifejlődött közöttünk ilyenforma párbeszéd:

Én: Ön tehát Nagy-Románia lelkes imádója?

Ő: Mindenesetre!

Én: El is hiszem, hogy imádja a faj rokonait. Hisz' olyan finom puliszkát sehol se tudnak készíteni, mint a tetűzsírfigyaszító Romániában. Egyébként az oláh parlament loyaltása valóban tiszteletre méltó. Mert lám, csak a minap is egy pár szép új bocskort és csinosan kivarrott ködment kapott a névnapjára a királyuk. A nép pedig karácsonyra új bárányszőr süveget vesz neki ajándékol, a mint a "Telegraful" jelenti. De meg is örült a szép prezentnek ő felsége annyira, hogy a miniszterekkel együtt félholtra szita le magát a jóféle vutkiból!

Ő: De uram, kikérem magamnak, hogy Romániát Európa legdicsebb országát, s a hős rumuny népet ócsárolja.

Én: Halja-e, bácsikám? Látott kend már oroszlánt? Igen? Hát nyírott pincsi kutyát? Azt is? Jól van! No, hát az oroszlánhoz hasonlít a pincsi kutya, s még sem az. Így, az a bocskorfűző, hórazsiványságú, kecske-maceráló, birkasüvegű, korcsmapadlábú, csámpás rumuny se római ám! Ez ellen Cato, meg Cicero még a sírból is tiltakoznék! Az oláh vitzségről pedig csak annyit tudok, hogy 49-ben Alvincznál 16 székely huszár 3000 rumunyt megszalajtott!

Így kellemeteskedénk egymással Zimonyig, ahol a hotel d'Európában megszállva, a velünk jött utasokkal, cigányzene mellett üritgetők a poharakat. És közben brúdert ittunk a medvével, a kinek a rovására a társaság sokat kacagott. De csak akkor járta meg a bocskoros, a mikor velem verseny ivásra kelt. A jóféle illoki borokkal egy-kettőre elkészítem a nyavalyást. S végre hát birkózásra szólított fel a boldogtalan.

Az elszörnyűködés moraja hallatszott a velünk mulatók körében, a mikor látták, hogy én a kihívást elfogadtam. De jó szerencsémre az óriást már igen elgyengíté az ital. Mégis háromszor megcsavarított engem a roppant erejű mócz, s a kukoricacső vastagságú ujjacskaíának a kék nyomai még heteken keresztül meglátszottak a karjaimon. De mintha gummibaba lett volna a kezeiben: mindig talpraállottam. S közben-közben hatalmas rángatásokkal fásasztgátam azt a fekete bivalyt. Kitűnő tornász létemre a harmadszori mérkőzésnél bakonyi kanász fogással úgy letettem a nagy blahó ficzkót a közeli biliárd asztalra, hogy vagy öt percig csak levegő után tátogott. S a mikor bánatában holt-részegre itta magát, felvittem a szobájába s mert nekem a reggeli hajóval utaznom kellett, 2 veder vizet állították az ágya elé. Az éjjeli szekrényen pedig a névjegyemre írt alábbi búcsúzókat hagytam hátra kézbesítési parancscsal a borraivalóval s egyéb jókkal megkent szobacicus útján:

Kedves barátja az erénynek és a túrós lepénynek. Nyugodjál babéraidon s felébredve kúráld magadat a két pitli vízzel. Ez való az ilyen bivalynak, nem pedig a jó illoki, a mivel a fekhelyedet, te disznó, kiprémezted. Remélem ez a kis katzenjammer nem fog megártani a drága egészségednek. S minthogy az állatok gyógykezelésében diplomát kapsz, hiszem, hogy saját magadon is fogsz tudni segíteni. Pá kedves! ...

Képzhető, hogy milyen díszpofával érkeztem meg én is Ipicsonyba! De azért kellemesen fogadtak s a csinos kis német szüzecke igyekezett a fáradt tetemeimbe jó kedvet önteni. Én pedig öntém magamba a felszolgált villányit és rácürmöst.

Meg is egyeztünk szépen a német sógorral, s ő viszonzá a látogatásomat. De a 4 napi nálam léte alatt azt se tudta a jámbor sváb, hogy fiú-e vagy leány ő kigyelme? A sárga földig leszituk a szegényt, s hogy baja ne essék, elkí-

sértem hajón Pestig. Ott olyan vacsorát rendeltem, hogy a kettőnk cekkje vagy 20 pengőt tett ki. Hagy lássa a bibás, hogy úrral van dolga.

De épp' ez a nagy fene traktamentum fucscsolta el az újabbi frigyünket is. Tán még az Isten ő felsége se akarja, hogy megnősüljek s a szeretőim imádságai gátolják a megfeleleségesedésemet. Elég az ahhoz, hogy harmadnapra ilyenforma levélkét kaptam Ipicsonyból:

Lieber Herr Mihályi!

Ik bin überzájgt, dasz Sie ein wirkliki Herr sind. Aba wájl máj ne Tokter kriegt nua fufzig Tájzend Gulden als Mitgift, und wájl ik sehe dass soföl Gold bei Iana nur zwáj Jáhre lange dauert; in dritten Joahr konte Ik máj ne Kredl háam bringen: also, pitihsén schauen Sie ájnen ráj herén Párti, und sájen Sie glüklík! Addió! ...

Na, mondok ez jól megy! Ez évben már elzónáztam vagy ezer pengőt menyasszonyok után s még se tudtam felcsipni olyan angyalkát, a kinek a drága neve a telekkönyvben sem ismeretlen. Pedig a gaz statisztikusok azt hazudják, hogy manapság több a lány mint a férfi. S még sem akad olyan könnyelmű atya, a ki hozzám adná a szive csücskét. Most hát mitévő legyek?

Már készültem tollpuskával fejbe löni magam, vagy pedig cérnaszálra felakasztani, a mikor a szobámba toppan egy gömbölyű asszonyka, s nagy álmélkodásomra finom női kezektől eredő illatos levélkét helyez az asztalomra. Pénztelenül, csak cvikipuszival honoráltam a csinos küldönc fáradságát s mohón feltörve, olvasám a levelet:

Tisztelt uram!

Én önt a minapi esztergomi majálison ismertem meg s kétszer is táncoltam önnel. Nem beszélek sokat, csak bizalmasan megsúgom: halálosan szerelmes vagyok önbe. Személyemet látta már s a vagyoni viszonyaimról annyit, hogy tízezer forintot garantálok, ha nejjévé lehetek. Ez lenne életem legfőbb boldogsága, ellenesetben jobb, ha mielőbb a sírhant takar.

Választ kér sürgősen, Önért epedő

Ellája.

Menybéli szent hárfások! Ez már aztán disznó szerencse! Örömben kalamajkát jártam s másnap rohantam a kis szerelmes tubagalambot megnézendő. Sőt a kellenél

is pontosabb voltam, s a szokásos 11 órai nóbelvizit heljett nagy türelmetlenségemben már féltízkor tevém tiszteletemet az imádóttam (jobban mondva: imádóm) hajlékában. S engem egy cseppet se feszélyezett az, hogy ötöt még az ágyban heverészve találtam.

Gondolám magamban: vagy úgy szeret engem ez a kis lány amint írta, vagy pedig csak mókázik velem. Ha szeret, akkor nem haragszik meg, ha mindjárt megölelgetem is ott az ágyban. Ha pedig nem szeret: legfelébb nyakon üt. Ez nem nagy újság lenne előttem. A minap is megsimogatá a balarcom egy szóke szépség. De amikor a jobbik cifferplattomat tartam elébe azzal, hogy "csak folytassa édes nagysád, az ön parányi kacsóitól még az ütleg is élvezet:" cuppanós puszit kaptam új legyintés helyett s egyéb jókat is ...

Ezen elvemhez képest minden teketória nélkül meghrohantam a kis angyalt. De a szemfüles, a leánya erényei felett örökös mamácska észrevevén, hogy én igen hosszúra nyújtom az ismerkedési estélyt, akarom mondani a bemutatkozást: egyetlen frakkom szárnyainak esék. S azoknál fogva akart engem az ágy melletti székre tesséklni. De mivel a kedves magzatja meg éppenséggel nem hosszalá a bemutatkozási jelenetet: erősen átölelve a nyakam, annál inkább se eresztett el.

Végre is, miután a hitelbe vett fecskefarkúból a nagy huzakodás alatt egyéb se maradt rajtam annak az ujjainál, egész kifáradva a székre pottyantam ... S ily bizalmas fellépés után gyorsan közeledtünk az oltár előtti végmegoldáshoz. Sőt már az összes bútorait, kelengyjét s a gyerekfűrésztő teknőt se felejtve el, kivettem magamhoz Girgácia nemes falujába. S közben-közben szorgalmasan rendezgetem az éjjeli zenéket a bájos angyalka ablaka alatt.

De még ez a félig megcsinált románc is balul végződött a kis menyasszonyom hirtelen szeszélyei miatt. Mert néha olyan forró szerelemmel fogadott, hogy majdnem lekvárrá olvadtam a tüzes ölelései alatt ... Máskor meg, ha a sürgős hívására hozzá rohantam: olyan savanyú képpel fogadott, mintha 33 évig egyebet se evett volna ecetes uborkasalátánál, s arra petróleumot ivott volna. Végre is úgy összeszekülőnböztünk, hogy én az összes cókókját a következő levél kíséretében voltam kénytelen visszaküldeni; Drága Katica — Cicácskám!

Miután az ön szeszéyeit földi halandó eltérni képtelen, kérem, fogjon magának új gimplit, a kivel kedve szerint szórakozhatik. A holmiját a szokott fuvarosunkkal visszaküldöm, s egyszersmind öt pengőt csatolok az ön füstölt sonkáiért, amiket, sajnos, a minapi vendégeimmel közösen megélveztünk. Levelével pedig továbbra ne zaklasson, mert a jövőben a kocsisom fogná azokat elolvasni ...

S biz' én örökre hátat fordíték a legújabb menyaszszyomnak is. S már jelenleg épp a 22-iknél tartok, s gyakorlati szempontból már aranyozott gummiból csináltattam jeggyűrűt, hogy ez minden újabb vállalkozásomnál alkalmas legyen. És cseppet se búsulok, mert a félszemű postás ma megint nőstülési ajánlatokat hozott az apám, anyám, nagyatyám, két nagynéném, s három önklimtől. Majd valamelyik csak elsül! ... Azért is vígan dalolom:

Csutora és kulacs,

Bajos szívem mulass!...

Írtam 1890 augusztus 2-án, Bajóthon.

XI. FEJEZET.

AZ ÓHAZÁBA VALÓ VISSZAVÁNDORLÁS HÁTRÁNYAI. — RÉMURALOM MAGYARORSZÁGON.

Az amerikai magyarság 80 százaléka a háború után visszavándorolni készül. Ennél nagyobb dőreséget pedig nem tehet a végre, hogy a keservesen megtakarított dollárkált elszórja. Ezt nem azért mondom, hogy tán minden magyart Glenfieldre csődítsek, s mindenáron visszatartsam az óhazái látogatástól. Korántsem! Már e kis emlékiratban kijelentem, hogy ha ma elveszik a birtokaimat a célból, hogy azokat a köztermelésre bocsájtják, csak örvendeni tudok. Eddig is megéltem a saját munkásságom után, s a míg a szemeim a látóképességüket megtartják, nem félek a jövőtől. De az igazságérzet, a mely gyermekkorom óta istenként élt a keblemben, s a mely bár sok kellemetlenséget, de még több örömet is szerzett nekem: nem tűrheti, hogy néhány jóakarató szót ne mondjak a biztos vesztőkbe rohanó véreimnek. Mert sajnálom azt a jóra való magyar népet, a melyet úgy az óhazában, mint itt is, csak fejős tehénnek tekint minden szélkergető, holott ha kellő iskoláztatást és nevelést kapna a magyarság, megállaná a helyét a legművel-

tebb népek versenyén is. Ezt én már az óhazái munkáimban s hírlapi cikkeimben is folyton hangoztattam. Ezért gúnyoltak "paraszt királynak," de viszont a néhai jó Bartha Laci, a "Községi Közlöny" szerkesztője 30 év előtt a lapjában megjósolá, hogy: "a Mihályi istenadta fényes tehetségének még egykor nagy hasznát látja a magyar nép."

Minden európai s amerikai nemzetgazdász és szociologus állítja, hogy a háború után óriási ipari pangás lesz, mert azt a temérdek milliárdot, a mit a mostani borzalmas népirtásra elpocskoltak, 40—50 évig nem lehet majd előteremteni. Én 9 év előtt a saját szemeimmel láttam temérdek olyan farmot Virginiában, a melynek épületei a félszázad előtt lezajlott polgárháború idejéből hevernek még ma is romokban s a földje parlagon. Holott Amerika a mágia óriási vasúti hálózatával s kimeríthetetlen anyagi forrásaival, s szinte korlátlan pénzbőségével mintegy predestinálva volt arra, hogy a civil-war kártételeit gyorsan helyrehozza. Pedig a mostani világháború húszszor annyi pénzt, emberéletet, hajót, vasutat, épületet, stb. megemésztett, mint a Dél és Észak versenygése. Mark Twain műveiből olvashatjuk, hogy az egykor virágzó Délen a polgárháboru után 60—70,000 holdnyi területeket elárvereztek a rajtuk levő \$4—500-nyi adóztatás miatt, s 15—20 centért adtak akkor egy hold földet a letarolt vidékeken.

Tudjuk azt is, hogy a háborús ipar elnyomott, sőt tönkretett sok olyan más ipart is, a miknek a folytatásához egyelőre az anyagi kellékek is hiányoznak, a szükséges tőkéről nem is beszélve. És azt a kevés munkást, a kit az ilyen gyárakban alkalmazni fognak, bizonyára a sáncárkokból visszatérő, kevésbé rokkantokkal fogják betölteni. De azt is figyelembe kell venni, hogy azt a temérdek nőt, a kit a férfiak helyére alkalmaztak, szintén nem lehet az Amerikából visszatérők kedvéért csak úgy sundam-bundam szélnek ereszteni. Ott tehát az amerikai vendég csak addig lesz kedves, a míg a pénzében tart. Ezt már jó magamról is tapasztaltam akkor, a midőn évekkal ezelőtt a családom kihoztala végett az óhazába utaztam.

Már maga a hazautazás, eltekintve a lerakott aknák veszélyességétől, egy kis vagyont felemésztend. Mert a hajókártyák ára igen magas lesz, tekintettel a sok elpusztult hajóra, a melyek után elmaradt hasznót a tőkések bizony csak az emigránsokban fogják bevasalni. S a még évekig

tartó óriási drágaság mellett 5—6 tagú család hotel költségei már magukban is jelentékeny összegre rúgnak. És Mihez kezd ön majd a \$3—4000-jával, mondja csak! Földbirtokot nem vehet az óriási földárak miatt csak 10—15 holdat legfelebb.

Ilyen lezüllött viszonyok között a hazaérkező magyarok óriási energiája is szétmállik, s az a pár száz millió korona a mit dollárokbán innét hazavisznek, csak egy csepp lesz a tengernyi adósságok törlesztésére. Mert hogy a hazatérő milliónyi csonka, vak, idegbeteg katonát a népnek kell eltartani s a mégi kimondani is észörjítő adósságokat is ő fogja fizetni az holtbizonyos.

Magyarország csak magának Németországnak annyival tartozik, hogy annak csupán az évi kamata 700 millió koronára rüg. De hol van a sok francia, holland, angol, belga, és a belföldi hadikölcsön egyéb adósságainak a kamata? A bolsevikik mintájára pedig a magyar állam csődöt nem mondhat. Így is már a csekély aranytartalék miatt a külföldi hitele a zérussal egyenlő s a korona értékét csak erőszakolt intézkedésekkel tartják fenn az országban, a tonna számra nyomtatott bankókkal. Ezeknek értéke maholnap már a Kossuth bankóéval lesz egyenlő. Azért kell fizetni máris egy ökörért 3000, egy hízott sertésért 2500 s egy pár csizmaért 600 koronát. Ez így volt a napóleoni háborúk után is a "fekete bankó" idején Magyarországon, amikor, a mint Jókai leírja, az "Egy huszasos leány" című korrajzában, Pesten az éhhalállal küzdő tót leánykákat egy ezüst húszasért adták el örökös szolgálatra.

A ki tehát a háború után, meg nem várva a míg egy kissé elül a mostani léleksorvasztó, testölő zűrzavar, hazafut: csak a pénzét pocskolja. Birtokot venni a 2—3000 koronás, holdankinti árak mellett nem tud, felszerelni még kevésbé tudja azt, de a mellett csak bérlője lesz a netán megszerzendő birtokának, annyiféle adóval sújtják majd éppen a kiszagdákat. És ha megundorodva az ottani rothadt viszonyoktól, vissza iparkodik Amerikába, hol szerez majd útlevelet? Mert hogy az óriási vérveszteség miatt az európai országok a kivándorlást megszigorítják, az bizonyos.

Ezt a cikket, amely ma is időszerű, még 1918 évi november havában irtam s a tavaly kiadott "Emléklapok"ban is közöltem. Sajnos, sokan lemosolyogták a tanácsomat s óriási pénzáldozat és viszontagságok árán Magyarhonba

utaztak. Csefkó József jóbarátom is több ízbeni megbeszélésünk ellenére március 3-án útnak indult az óhazába. De már ma, 1920. július 10-én reményeiben csalódva, három havi óhazai látogatása után, újból Yonkerson, N. Y., folytatja a hentesüzletét. Borzasztó tapasztalatokkal jött vissza. Még hallani is rémület az ő személyes élményeit.

De a "Magyar Bányászlap" szerkesztője: Himler Márton is, 6 heti óhazái tartózkodása után nemrég visszatérve, rettenetes helyzetet tár elénk a lapjában hozott sorozatos cikkeiben az óhazái viszonyokról. Ott most a leggyalázatosabb fehér terror dühöng. A Horthy-féle hóhér-uralom észőrjítő iszonyatosságai mellett a felnagyított veres terror, amelynek hitelesen kitüntetett 210 legyilkoltja van: valóságos karácsonyi pásztorjáték. S a Freiszberger, Héjjas, Prónay, Bibó, Osztenburg s a többi fenevad mérszárlásai egy vérszomjas csorda elképzelhetetlen gatzetteiről tanúskodnak.

A nyomorult Mannerheim a finnországi szocialisták közül a szoviet-forradalom elnyomása után több, mint hatvanezret kivégeztetett a megdühödt fehérekkel. De, amint a holland és svéd lapok, úgy a Bécsbe menekült magyar forradalmárok hitelesen kimutatták, a Horthy-féle bestiák még rálicitálnak a pokoli borzalmak előidézésében a gaz Mannerheim-re is. A zsidók s munkások lemészárlása s nappai, nyílt utcán való lelövése egészen közönséges virtuskodása a katonatiszti mundérba bujtatott martalócoknak.

Ezek már csak rablásból tartják fenn a véres uralmukat, s a letartóztatott egyéneket vagy egyszerűen eltüntetik s a Dunába, Tiszába lökdösik, vagy, ami egyre megy: a fogolytáborokban internálva, agyonéheztetik őket. A zsidók és munkások nejei, sőt az olyan burzsoák is, akik a szadista, félőrült tiszteknek megtetszenek: azoknak prédáivá lesznek. A lakásaikból elhurcolt nőket s köztük 8-10 éves leánykákat a kaszányákban a legnagyobb állatiassággal megbecstelenítik. A zsidó férfiakat kiherélik, s leírhatatlan fajtalanokozás közben gyilkolják rakásra az elfogottakat. Az állati Freiszberger pedig a Siófokon elfogott zsidókat megsüttetve, a rabságba vetett foglyokat revolverrel kényszerűé azok húsából enni. Nem lehet megbetegedés nélkül olvasni azon szörnyetteket, amik ezen bestiák lelkiismeretét terhelik. De hiszen ezen vérszomjas emberi du vadak

dsingiskáni érzéketlensége, csak hírből tudja, mi az emberiség és lelkiismeret.

Eddigelé büszkén vallottam magamat magyarnak. De most már, hogy az angol lapok is nap-nap után hozzák a legfeketébb rémuralom borzalmait, s a mikor a világ munkássága bojkottálta a szerencsétlen magyar Halálországot: valóban szégyenlem magamat, hogy a legbalkánibb állam szülőtte vagyok. A lángeszű Darwinnak világfelforgató tétéle, hogy állati ősöktől születünk, borzasztó igazsággal jutott érvényre a mostani elvadult népmészárlásban. De, hogy egy nemzet a saját fiait marcangolja olyan baromi kegyetlenséggel, amint azt a nyomorult Horthy bandák teszik: az felülmúlja a legfenekeletlenebb emberi sülyedésről alkotott legmerészebb fogalmainkat is.

Már előre borzadok azon gyász hírek hallatára, amik a szeretett óhazából fognak érkezeni a végső mérközésről a letiport magyar munkásság s annak a mostani hóhérai között. Ez messze túlhaladja majd a Dózsa-féle felkelés iszonyatait is. És bizonyos, hogy a Horthy-féle zsebrákok hiába menekülnek majd a külföldre is. A felbőszült munkásság ott is lebunkózza majd e közártalmú fenevadakat. Rettenetes napokat élünk mi, mostani nemzedék. Vérszagú levegőt szívunk reggeltől estig, s a borzalmak még mindig fokozódnak.

Az óhazái borzasztó állapotokra való tekintettel most a pokollá tett Hungáriába utazni valóban egyenlő az öngyilkossággal. Hiszen még a mártirokká lett szibériai hadifoglyokat is visszatértükben a magyar hadügyminiszter két heti vesztégzár alá véteti. S aki nem akar beállani a Horthy-féle martalócok közé, annak az élete már pipa dohányt sem ér. S az ilyen haramiákból összeverődött kormány támogatására nem átallják az amerikai magyar huliánok a népcsaló Apponyit, s az orgyilkos Huszárt Amerikába hozatni. Hát nem olvassák a szittyák, hogy Budapesten csak naponta 2,000 egyén tolong az útlevel-kiállító hivatalokban? Hiszen, ha szabad lenne a kivándorlás Amerikába, az óhazái lakosság 60 percentje azonnal útra kelne ide. Nem-e örültség ilyen rettenetes viszonyok közé, az óhazába sietni, s a megtakarított keserves tallérokat elrabortlatni az utasokra leselkedő ezernyi hiénák által?

Persze, a zshivány óhazái hóhér kormány által lepénzelt polgári lapok az itteni bankárok zsoldjában, az óhazái

visszavándorlás hátrányait elhallgatják. A Horthy-féle darutollas rablók szeretnék megkaparítani az amerikai magyarság utolsó centjeit is. Rajtunk áll, hogy vétót kiáltunk a pénzünkre áhító gaz orgyilkosok ide utazó ügynökei elé.

Mily szégyenletes visszaesése a civilizációnak, hogy még Magyarországon is, a hol a háború előtt álmodni se mertek volna a zsidó üldözések lehetőségéről, jelenleg a legvadabb pogromokon kínozzák, gyilkolják a már érzésükben is magyarrá lett zsidókat. S a vendéglőkben, kávéházakban békésen vacsorálgató zsidókat egyszerűen lebunkózzák, miután előzetesen a legszégyenletesebb "felülvizsgálat" alá vetik az "Ébredő Keresztény Magyarok." Ezek, az eddig alvó bestiák százados álmukból felébredve, a tatár őseiktől örökölt tamerláni vérszomjukban kiirtani igyekeznek mindenkít, a ki elítéli az ő barbár működésüket. S nemsokára a vallási jelszavakkal a teljesen elmaradt brahmin és mohamedán államok ázsiai színvonalára süllyesztik az általak szétmarcangolt, szerencsétlen Hungáriát. Ennek ők valóban többet ártottak máris, mint az előzőleg folytatott 6 éves háborúk. A Horthy Mikulás pedig napóleoni önhittségében felségjogokat gyakorolva osztja parancsait a Rózsa Sándoréhoz hasonló bandájának, a mely en gross úzi hírhedt elődje martalózkodását. De erkölcsileg még a Rózsa legényeinek mélyen alatta áll. Átkozottabb név nincs most a föld kerekéségén a lovasított tengernagyénál, a kinek pokoli működése a leggyászosabb lapja lesz a magyar történelemnek: ő valóban a Sátán földi helytartója: tíz öles akasztófát érdemel.

XII. FEJEZET.

A MEGHAMISÍTOTT MAGYAR TÖRTÉNELEM. — LE A LEPELLEL, A TÖRÉNELMI HAZUGSÁGOKRÓL! MAGYARORSZÁG JÖVŐJE.

Mint minden nép, úgy a magyar is kiszínezve az ősök tetteit, s a magánvagyon védelmében fáradhatatlan burzsoá ideológia törvényei szerint taníttatá az alsó, de kivált a felső iskolákban a nemzeti történelmet. És a szerepet vivő családok úgy a nemzeti hősök, királyok, püspökök, stb. személye irányában hangoztatott tiszteletet a legvégsőkig fokozva, szinte törvényes intézményre teszi a főpapok s

mánások 800 éves zsarnokságát, És Szent Istvánt, s a bigottságában megőrült Imre fiát, s a tetveit is ápolgató Margitot megteszi szenteknek a papokat istápoló Lászlóval együtt. Kidicséri a grófi családok történelmi működését, de azt elhallgatja, hogy már az Árpád-házi királyok marakodásánál, mint a zsidóüldöző, bigott Nagy Lajos és az igazságosnak kikiáltott Mátyásnak a szomszédjaival folytatott háborúi és a Habsburgoknak magyarhoni uralkodása alatt, úgy a főurak szakadatlan civakodásai közben csak a vérig nyúzott magyar jobbágyság húzta mindig a rövidebbet. S a Habsburgoknak a zsarnoki uralmuk ellen felkelő fő- és köznemességgeli békekötései nem egyebek, mint arcpirító alkuvások az elnyomott parasztság bőrére.

Már a félistenül imádott Mátyás király alatt megkezdődött a leigázott pórnép zsarolása, a mely a türhetetlenség fokoztatva, a Dózsa-féle lázadásban robbant ki iszonyú irgalmatlansággal. A félállattá nevelt, rettenetesen sanyargatott jobbágyok rémítő kegyetlenséggel pusztíták az őket elnyomó nemesség birtokait, s ezeket lemészároltak közülök. De a megtorlás még iszonyúbb lón, s miután az akkori rémes eseményekre vonatkozó történelmi adatokat a győzők készakarva eltüntették, csak azt látjuk, hogy a Verbőczy agyondicsőített "Corpus Juris"-a teljesen állati sorba dönté az irtóztató vadsággal elnyomott jobbágyokat. S csak a "prima jus noctis" ocsmány rendelkezésére kell utalnom, hogy megvilágítsam a földig tiport köznép rémítő, századokon át tartott elnyomatását.

A Dózsa-féle lázadást nemsokára Horvátországban a Gorjecz Mátyásé követte, amit a Tahy seregei nyomtak el kemény harcok után. De Erdély magyarjai is már felkelnek a szabadságaikat megsemmisítő István király ellen, a ki téritői vakbuzgalmában a demokratikus intézményeket teljesen feláldozta az ötet orránál fogva vezető kapzsi papjainak. Az oláhok már Robert Károly ellen is felkelnek, s kiverik őt a havasok közül Bazarád vajda jobbágyai. Már ekkor szünet nélkül tart az elnyomott nép forrongása. És a több izben levert pórokat ez a fanatikus olasz teljesen kiszolgáltatja az őket elnyomó nemességnek azon szolgálatok fejében, amiket ez neki, a családja érdekében évekig folytatott harcok alatt teljesített. Már 1437-ben nagy erővel kelt fel az elnyomott jobbágyság, úgy a magyar, mint a székely és az oláh, hogy a Kápolnára hívott országgyűlés az ő jo-

gaikat kénytelen volt elismerni. De szokás szerint újból félrevezetve a felkelő pórság tudatlan vezetőit: megint erőt vett a lázadókön, s irtóztató hóhéroskodással fojtá vérbe jogos harcaikat a szövetkezett nemesség. Ellene 1848-ig is több ízben felkelt a vérig sanyargatott jobbágyság, de **mindig leveretett s új terhekkal sújtották önző urai.**

Nincs elég terem arra, hogy a magyar nép évezredes szenvedéseit itt részletezzem. De az a kéznél levő történelmi adatokból is megállapítható, hogy se a tatárjárás, se a **törökdülés nem hozott annyi romlást országunkra, mint a magyar főurak s főpapok gazsága.** Ezek, később szövetkezve a rablólovagokból fejedelmekké avandsirozott Habsburgokkal, sírásói lettek szép hazánknak. És a mostani gyászos feldarabolás csak természetes következménye azon gaz politikának, amelylyel a háború előtt kezelték az óhazái tömeget a mágnások, főpapok, meggazdagodott zsidók s a vármegyei hivatalokba s a törvényszékekre menekült tönkrement, mindenre kapható gentry csemeték. Szervezettebb **rablóbandája a tőkés osztálynak nem volt ezeknél egész Európában.**

Én, mint gentry fiú, az úgynevezett "színmagyarok" közé tartozom, s az óhazában kiadott könyveim s hírlapi cikkeim csak úgy csöpögnek a hazafiasságtól. De most, megtisztult elmével, átesve a legnehezebb életiskola kijózanító tortúráin s a hamisítatlan történelem világánál: cseppet sem csodálkozom azon, hogy Magyarország alig negyedszázaddal a névleges ezeréves függetlensége után, érett gyümölcsként hullott mint eszköz a német imperializmus ölébe. A papok által szentté avatott István király ugyanis tönkretette a hatalmas fejlődésnek indult magyar nemzet jövőjét avval, hogy a kereszténység behozatalával egyszersmind a legbestialisabb kasztszellemet honosítá meg a Duna-Tisza áldott területén. **A gyűlölt uralkodása támogatására behozott német grófok és papok között osztá fel az országát közigazgatási és törvénykezési kerületekre és annak egy harmadát ténylegesen nekik ajándékozván, a másik harmadát királyi birtokká tette, s a várjobbágyoknak a harmadik, de épp a legterméketlenebb rész hagyatott.** A bigottságában megőrült Imre fiához írta a "Divide et Impera" gonosz, a Machiavelli tanokat is megszegyenítő tanácsát. így tönkre silányította a rettegett magyar demokráciát, mely a nemzetet az őt környező hatalmas népek között is oly félelme-

tessé tette, s amelyikről azt írja Constantinus Porphyrogenitus: "Nagy erejű, hatalmas, a harcban győzhetetlen nép a Turk (a magyart nevezte így). Harcosainak kicsiny számát pótolja feltarthatatlan vitézsége, kitűnő íjazási s lánzsaforgatási képessége, sokféle hadi fortély, vihar sebességű rohanása s fáradhatlan kitartása. Szabad, függetlenségére féltékeny, urat nem ismerő nép ez, rabszolgát se nem tart, se nem szerez. Béke idejében mindenki egyenlő, s csakis a hadba induló, választott vezéreinek engedelmeskedik."

És lám, István halála után alig 200 évvel már elvérzett a magyarság a muhi pusztán, a Batu Khán nyilai alatt. Mert a gögös nemesség már akkoriban olyannyira sanyargató a jobbagyságot, hogy ez magára hagyta őt a mongolokkal viaskodásában. Épp így veszett el a mohácsi ütközet is, mert az előzőleg állati kegyetlenséggel elfojtott Dózsa felkelés a parasztsággal teljesen meggyűlölteté elnyomóit, akik mivel se voltak különbek (mint Acsádi kiderité) keresztény létükre a pogány töröknél. S nekem ne meséljenek a kereszténységnek erősítő hatásáról a magyarsággal szemben. A cáfolhatatlan tény az, hogy a lengyelek s litvánok még mint pogányok Szent István után is hatalmas népek voltak. A törökök pedig mohammedán létükre még napjainkban is számottevő politikai s katonai hatalom. "Pompás" Szolimán paripái pedig a letiprott Európa homlokán tomboltak.

A magyar köznépek boldogságáról a meghamisított magyar történelem Nagy Lajos és Mátyás idejéből egész hynuszokat zengedez. A szigorú valóság pedig az, hogy Lajos, a fanatikus olasz, a ki sok külháborút viselt, cudarul adóztatá a pórnépet, s a nemesi bandériumok ellátását is az ő vállaira vetette. Nagy Lajos kezdte üldözni az Árpádok alatt a magyarokkal egyenlő jogokat s teljes vallásszabadságot élvezett kazár-magyar zsidókat. Holott Anonymus szerint a kazár földön a magyarokhoz csatlakozott két kazár (zsidó) törzs épp a legjobb íjásza volt a magyar seregnek, s Árpád fia, Levente, maga is Mózes vallású lett neje, a szépséges Abigail kedvéért. De a Hollós Mátyás alatt is el volt nyomva a jobbagyság s a szomszédaival marakodó Mátyás folyton sarcolta a nemességet újabb adókkal. S amikor a Vitéz János által szervezett nemesi összeesküvést elnyomta, a főurak a parasztokra háritották a sok adózást. De az

"igazságosnak" a királyi udvartartása is milliókat emésztett fel, s **a roppant fényűzést a főurak is követvén, túrhetetlenül sarcolták a népet.** Már 1490-ben az éhínség s a pestis pusztított Magyarországon és az oláhok lázadását maga Mátyás alig bírta vérbe fojtani. Az ő fényűző politikája a "Dobzse Laci" idejében is megbosszulta magát. S amikor a hóhér Zápolya elnyomta a Dózsa felkelést, egyszerűen megásta sírját a magyar népnek. Ez könnyű marta-léka lön a hülye s kapzsi Habsburgoknak egyrészt, másrészt meg a hatalma teljességében levő félholdnak. **De István-tól fogva a nemzet zömének élete csak tengődés. Ami jólét, dicsőség, zsákmány, gazdagság a "nagy" királyok alatt a magyarnak jutott, abból csak pár ezer nagyfejű részesült.** S a kaszt-szellem teljesen megölte az egykori demokráciát, s a hatalomért való versenyzés az Árpádházi királyokat is testvérgyilkosokká tette.

Csak két olyan alakja van az ezer éves magyar történelemnek, akit az emberiség egyetemleges tisztelete a késői korokban is fénysugárral övezend. Az egyik "Könyves Kálmán," aki épp a legsötétebb egyházi uralom idején a babonás tömegeknek odadörögte, hogy: "Nincsenek boszorkányok!" **Nagy szó volt ez ama setét korszakban, amikor három milliónyi magyarországi népesség közül 2-300 se tudott írni-olvasni.** És hogy a derék Kálmán tengerpartot is szerzett a magyarnak Dalmácia elfoglalásával, s hogy az országába hívatlanul beütött kereszties csöcseléket kiverte, avval óriási államférfíui bölcsességről tett tanúságot. Ő maga, bármennyire nógatták is, nem ment a Szent Földre, Sőt a kereszties hadakat a jó barátság örve alatt elkísérte a határtól a határig. S nehogy azok garázdálkodhassanak, tízezer lovassal toloncoltatta őket faluról-falura, s füttyült az őt lekisebbítő papokra. **Már ő ama setét korban is tisztában volt a kereszténység felnagyított, de lényegében (a mint a jeles Voltaire is kimutatta) a 0-val egyenlő értékével,** s felismerte annak teljes lezüllését.

A másik óriás, aki méltán lehetett volna a magyarok legnagyobb vezére, az alávaló Habsburg politika által orvul megöletett Utyessenovich Fráter György volt. **Ez folyton sürgeti a poltron János királyt, úgy ellenfelét, a Habsburgi Nándort, hogy szabadítsák fel a magyarországi jobbágyokat,** s a korona és a papi, vagy városi és főúri birtokokat, erdőségeket közöttünk felosztván, egy demokratizált ne-

mességet, a milyenek az időtájt az általa hathatósan pártolt székelyek voltak: szervezzenek. De hát ezt a világrengető eszmét akkoriban még a híres reformátor Luther se fogta fel, s beírta azzal, hogy a cserben hagyott parasztjaira némi új vallási hókusz-pókuszokat hagyott. De lényegében a reformáció az elnyomott tömegben mit se könnyített. Ellenben felidézte a fél Európát sivataggá változtató, 30 éves vallásháborút, amelyben az általa zülljött ellenfelek épp úgy irtották egymást, mint most ott Európában marcangolják a népek egymást a különféle hazafias, s itt-ott vallásos uszítás mellett. S inkább Kossuthot bálványozzák a magyarok, holott ő csak a középnemesség forradalmát csinálta, meg a gaz bécsi Camarillával szövetségben aulikus főurak ellen a galíciai és zempléni pórlázadások nyomása alatt. De az ő felmagasztalt tetteit máris gyengítőleg bírálja el az oknyomozó történelem. A Franciákn pedig annyira kiütött a gentry atavizmus, hogy ez a hiu, üresfejű káppan Bécsbe szaladgált a Lipót bugyogó után, s a Tarnóczi-féle gépgyárban a munkások éhbérét még kisebbre vette.

Lám, az aranyszájú páter is, a Prohászka ő kegyelmessége, az ő kegyes ravaszágával meg mit kotyvasztott!? Hát aszongya a püspök örök exciája, hogy aszongya: "A hadból visszajövő hősök részére a papi és hitbizományi birtokokból 15-35 holdas, "örökbérleteket," és a tisztek részére 350 holdas középirtokokat kell kihalászni a kormány felügyelet alatt." Így la! . . .

Tehát értsük meg: — csak "örök bérlet," s nem tulajdon, s hozzátéve: kormányi gyámkodás alatt. Nos, az a törpebirtokos, aki a magyar kormánynak fizetné a bérletet, csak egyszer is próbálna a kormánypárt ellen szavazni! . . . Mi, amerikai magyarok, már nagyon jól tudjuk, mit jelent az állami felügyelet! Az a baj, hogy ránk, az itteni magyarokra, már annyira ügyeltek s a kezeinket, lábainkat úgy összekötözgették a sok világi s egyházi girbe-gurba paragraffussal, hogy emiatt menekültünk túl az Óperenciás tengeren is! . . .

Könnyű a gömbölyűhasú püspököknek az Ígéretés, mert hiszen ez a tanult mesterségük. De nehéz a szegénynek a megélhetés! Avval pedig még nem lakott jól senki, ha kalács helyett tanácscsal traktálták. Csak legalább egy fia idvezült is visszatért volna, aki a másvilági lakzról fo-

nottast hoz vala kóstolónak! . . . De jól mondja Jób és a bölcs Salamon, hogy: "Egyenlő az ember lelke az állatével s mindegyik elporlad."

Tehát a püspökök s a főurak, úgy a mostani kormányférfiak csakis ígéretnek. Hja, paraszt! Beszélni, Ígérni uras, de tenni is valamit?! . . . Az apostol Károlyi miért nem mondotta már a háború előtt, hogy: "A 80,000 holdamból meghagyok magamnak ezret, a többit méltányos áron eladom a földéhes parasztnak, a befolyó összeget politikai célokra szentelem, hogy a korhadtt magyarországi viszonyokat alaposan felforgassam." De hiszen ez eszeágában sincs a magyar grófnak! Okosak ezek a parazita mágánások! Ha érzik a vihar szelét, akkor egy részük demokrata lesz, mint 48-ban néhány Eszterházy, Vécsey s Bethlen tette. S ha nyert volna Kossuth, akkor majd ezek szót emeltek volna nála a pecsovicok érdekében. De mivel a világosi fegyverletétel a forradalom ügyét elbukatta, az **aulikus párton levő főurak mindjárt szaladtak** Bécsbe, hogy **a koca-forradalmár rokonaikat kimentsék**. S hát bizony a Károlyi nagyapájának se lett semmi baja sem. Az unokája pedig, a Miska, beérhetné avval a kétes dicsőséggel, hogy a Pittsburghban a választói jogalapra összegyűjtött \$760,-at ugyanazon estén el dínom-dánomozták, amelynek délutánján a póre gatyás legények s a fehérruhás szüzekék a Misit a szállodába kísérték. A négy év előtt megjelent cikkem, "**A világháború és a kereszténység csődje**," alaposan indokolja a papi ígéretésekben vetett hitetlenségemet, s e helyen arra szükségtelen bővebben kitérnem. S bizonyára aki végigszenvedte a sáncárkok borzalmas küzdelmeit, az ilyen már a Darwin, Haeckel, Dodel és Renan munkáinak olvasása nélkül is rájön arra, hogy a legfőbb ideje már annak, mikip az agyonsanyargatott emberiség végre leszámoljon az égi és földi mumusokkal egyaránt. Mert ezek bizony sokszor elhibbantották a kótát, hiába mondja a jeles Oxestierna, hogy "Az államok kormányzásához igen kevés bölcsesség szükséges." Én legalább már nem szeretnék újból olyan társadalomban élni, mint az óhazái, amelyben még a tátincszáju Halbrechts főherceget is félistennek nézték. Ez illett volna a fetis-imádó dahomyta négerekhez, akik csúfabb madárrezegetőt, mint az a gorilla-pofájú Habsburg volt, a legvadabb berkeikben sem találhattak volna! S mégis egy ilyen

rémalak csak a solferinoi hadjárat alatt 400 millió forintot csinált a kizsarolt katonákon! . . .

Sajnos, az évszázados zsarnoki uralom alatt a szittyák nagy sokasága már annyira elaljasult, hogy királyi pálda nélkül a hátán még lélegzeni se tudna. És visszaírja a félállati, hülye, vérbajos, dégénérait Habsburgok uralmát, a mely alatt egyetlen jó napja nem volt e jobb sorsra érdemes nemzetnek. Még sokan most is azon töprekednek, hogy miből él ott Svájcban az a szegény Karcsi gyerek! Ha nekem csak tőkében annyi vagyonom lenne, amennyit ez a delirium tremensben szenvedő gorilla a pénze kamataiban élvez: egy csapásra beszervezhetném az amerikai magyarságot a szocialista egyletekbe. Aki látta a bécsi Burgnak századokon át összerablott, milliárdokat érő kincseit, s aki tudja, hogy a Habsburgi hóhéroknek több száz milliónyi letétjük van az angol bankban, az nem fogja félteni a koplalástól e nyomorult zsebrákokat. Ezek az éhes vámpírok már őseikben is rablólovagokul jöttek a világra. Mint fejedelmek pedig már nagyba' vitték a rongyszedést. A Romanov-okon, Bourbon, a Hohenzollern-eken kívül kevés olyan söpredéke van az emberiségnek, amelynek a piszkos érdekei miatt annyit szenvedett volna a civilizáció, mint ezen bestiáknak folytonos tülekedéseiben.

Aki tehát ezen züllött haramiáknak az újbóli uralkodását áhit ja, azt még életében szalmával kell kitömní, s városról-városra hurcolva mutogatni, mint a huszadik századnak két lábón járó címeres barmát.

Az itteni lepéncelt polgári magyar lapok hónapokon keresztül szidták a Kun Bélát s a Lenin-fiukra kétezer gyilkosságot rákentek. Holott a legszigorúbb vizsgálat is nem tudott kideríteni többet 200 kivégzésnél. Mivé törpül el ez a fehér terror által elkövetett tömeggyilkosság mellett? Hisz' a kapitalista "New York Sun" újságolta, hogy a Friedrich-Huszár bandája már 17,500 magyart kivégezett. Oly nagy a volt magyar forradalmárok üldöztetése a mostan uralmon levő "keresztény, ébredő magyarok" által, hogy sok esetben az antantnak kellett felszólalnia a gaz népiirtás ellen. S a gyűlölt oláhok ezrével mentették meg az üldözöbe vett munkásokat a fehér terror veszett dühétől. Mindenne képes az a fekete-sárga kalandor csöcselék.

Ez a mostani rémítő világfelfordulás, amely után csak a már útban levő világforradalom következhetik, sok komor

tanulást hozott felszínre a magyarhoni állapotokra vonatkozólag is. Például: a maradi, gögös, s saját faluján túl nem tekintő, bigott óhazái parasztokat megtanítá ama nagy, szent és megdönthetetlen igazságra, hogy **a föld népének mindenkor a forradalommal kell tartania, mert csak ez hozhatja meg a kívánt javulást a társadalomnak.** Az önző magyar paraszt cserben hagyta a "prolik" vezetőit, s nem adott se pénzért, se cserébe anyagi segílyt Budapest népének s a vörös hadseregnek, amely pedig oroszlanilag harcolt az országunkra tört kakarucsnációk ellen. **Most aztán jobb neki, hogy az oláh elvitte még a gépeit is, a marhákon kívül ingyen . . .**

A másik óriási haszon pedig az lesz e romboló katasztrófából a szittyákra, hogy az óhazában is gögösen uralkodott militarizmust, akár csak Németországban, s utána majd az egész világon: egyszer s mindenkorra tönkre tették. Mert a 35,000 főnyi szittyta tábor bizonyára nem gondolhat boszszuálló hadjáratra s **meg fognak szünni a részeg huszártisztek vagdalkozásai az ártatlan polgárokkal szemben, s a produktív munkát lenéző, henye katonatiszti aszfalt betyárok csak a múlt gyászos emlékei lesznek.** S megtanulja majd a magyar végre azt is, hogy a huszadik században nem forkossal s árvalányhajás kalappal, pöre gatyában kell a nemzeti jogokért harcolni, hanem észszel s modern tudományal, új világnézlettel. E tekintetben nem is féltém a magyart, mert a természetes esze sem kisebb a virtuskodó testi erejénél. **S amikorra a rája tört oláh, szerb, cseh és horvát gyülevész nép úrrá lenne felette: a szittyta koponyák a szellemi tülekedés mezején már régen visszaserzendik a Duna-Tisza közén gyakorolt ezeréves hegemoniájukat.**

Nem kell tehát kétségbe esni a mostani valóban elszomorító állapotokon. A Huszár-Horthy sáskajárás is múltó jellegű s a Friedrich-féle próbálkozás is; még az a haszna is meg lesz a mostani örületes országdarabolásnak, hogy a balkezes idegen uralom alá jutott országrészekben teljesen megszüntetik a főúri s papi birtokok uradalmait. Soha többé azok a kiváltságos piócák kezeire vissza nem kerülnek. Ha pedig a tizenkilenc vármegyére leolvadt anyaországi népesség látni fogja, hogy a szomszédos nemzetek milyen szépen megélnék a naplopó mágnások s a here főpapok nélkül is, bizony a megmaradott területeken is ki fogják rántani a

gyékényt ezen eleddig kisistenekül tisztelt, testben, lélekben rothadó paraziták alól.

De ez a "papírtó, tróndöntő" viharos század is le fog számolni az égi mumusokkal is. Az öt évig tartott s még mindig dúló, 35 milliányi népet már idáig elemésztett borzalmas népirtás lerántotta a leplet a tőkésék által kiárendált égi hatalmasságok évezredes, csak ilyen helyrehozhatatlan katasztrófákat előidéző, gyászos uralmáról is. Már tudják, s a saját bőrükön tapasztalják a sáncárkokba szorított 'hősök' is, hogy semmiféle isten nem rendelte el e gyárilag folytatott emberirtást. Már rájöttek a megcsonkított, kihasznált, idegbeteg, koldussá tett katonák, hogy a tőkésék érdekében a világpiacok megszerzéséért s Angliának s Németországnak a tengeri uralom bírhatásáért vívott harcoknak koldusbérrel traktált áldozatai ők, nem pedig szabadsághősök. Már Amerikában is tudják s a nemzetgyűlésen is szóvá teszik, hogy a wilsoni 14 pontban sűrített demokrácia csak nyomorult csalétek volt a tőkésék horgára akadt népek számára. S a versaillesi békeokmányok a világcsalásnak oly elrémítő dokumentumai, amiknek herosztratesi gyalázatossága századok múltán is Káin-bélyegként fog égni Amerika homlokán is.

És ha a magyar nép még a mostani rettenetes világ-rengés tanulságain se okul s még mindig az emberi nem szégyenfoltjához, a venereás, eskóros, népszípolyozó, s a magyar népet 500 évig sanyargató rablólovagokból koronás latrokká előlépett Habsburgokat emelné maga fölé zsarnoknak: akkor csak hadd vesszen el a nyomorult megaláztatás undok fertőjében ez a helóta nemzet! . . . Hiszen, ha újra a régi kényurái lábaihoz fekszik, akkor valóban a hullamérgezésnek oly nagyfokú tüneteit viseli rothadó testében, hogy még a kései unokák is leköpi a mostani szolgálai söpredék behorpadt sírjait.

De én küzdeni akarok mindhalálíg azon megaláztatás ellen, hogy Amerikából hazatérve újra a gaz, fekete-sárga, félállati, hülye Habsburgok jobbágya legyek. És nem akarok többé párbért fizetni azon elzüllött papságnak, amely a népmészárlásra indulók zászlóit megáldá s még a sáncárkokban is az átellenes lyukakba szorult ellenség kiirtására tüzelé a fenevadakká aljasított katonákat. Pokolba az ilyen nyomorult, népámító, erkölcstelen s a civilizációt megsemmisítő rendszerrel, a mely 400 milliárd dollárnyi elrémítő

összegnek elpocsékolása és 35 milliónyi, nemzeteket kitevő, óriási tömegnek lemészárlása után is csak újabb háborúkra sarkalná a nemzeteket, ha ugyan ez örült szándéknak a inunkánép józansága gátat nem vetne. Igen is, az elnyomott proletárok szüntetik be majd a most tudományosan üzött állati marakodásokat.

Mert mik is a háborúk tulaj donképen? Nem mások, mint tömeges, nagyszerű s tudományos készültséggel vezetett rablások a szónak legszorosabb értelmében. De, amíg békében a Rinaldók, Sobrik, Rózsa Sándorok vezetik a bandát, s ha azok kézre kerülnek, felkötik a vezéreket: addig az "en gross" rablóhadjáratnál a vezérek, a Foch, Hindenburg, Kövess és a Miklósok mint nemzeti hősök ünnepeltetnek és a világtörténelembe kerül a nevük! **De majd el jön a valódi népitélet ideje is, amikor egy Fulton, Guttenberg, Marconi, Darwin, Edison neve akkor is fényes csillagként fog ragyogni az emberiség egén, amikor már a Habsburgok, Romanovok, Hohenzollernek, a Ludendorffok, és pláne — a Horthy-féle Paprika Jancsikról a kuvasz se ugat.**

Szamárság tehát a most letiport szittyákat, akik már a végelgyengüléshez közel állanak, újból fegyveres irredentizmusra sarkalni. Háborút háborúval nem lehet megszüntetni, s a rómaiak: "Si vis pacem, para bellum" mondása a maga idején is hazugság volt. Nekünk, magyaroknak, meg kell békülnünk és a kis Svájc példájára egyenlő jogú megegyezéssel új állami életet kezdenünk az ezer évig velünk szenvedett rác, tót, román, sváb, s horvát atyafiakkal. **De ezt nem érhetjük el nemzetiségi alapon, hanem az Internacionálé utján, amely a dolgozó munkánépet faji s nemzeti különbség nélkül, mint világpolgárokat akarja egyesíteni.** Persze, az öt évi hadakozásban eldurvult s a vélt jogait csak fegyverrel támogatni óhajtó európai tömegek a korábban felszított nemzeti gyűlölködés izzó lángjánál nem látják meg a most még csak halavány fényben felbukkanó világbéke szelíd nemtőjét és fogcsikorgatva akarnak osztozni a rémitő marakodásból megmaradt csontokon. De én, aki jól ismerem a világtörténelmet s a magyar nemzetét még az óhazában harminc év előtt megírtam, más szemüvegen bírálok az óhazái eseményeket, mint akik abban résztvettek s így elfogultan ítélnék. Erdély történelméből jól tudom, hogy az oláh jobbagyság a magyarral együtt már Nagy Lajos óta, aki teljesen kiszolgáltatta őket a nemességnek, el

volt nyomva. Keserves rabszolgasága ellen sokszor fellázadt már a Hóra Kloska felkelés előtt is, de mindig elnyomták és politikai jogokat még a háború előtt se élvezett teljes mértékben. De katonának azért besorozták s adófizetőnek jó volt a "bocskoros oláh" is.

Tudják ma már az intelligensebb románok is, hogy ők mint a germán-dák néptörzs leszármazottjai, még annyira se rómaiak, mint például a gallok vagy angolok nem lettek azokká, dacára, hogy hosszabb ideig éltek Róma uralma alatt, mint a gepidák és a dákok, az oláhok ősei. De már a székelyeknek is bebizonyítá a porosz Meussen, hogy ők nem Atilla hunjainak maradékai, hanem a magyarokkal bevándorolt kabar törzseknek a határszélek őrizetére kirendelt utódai. De nem is lényeges a származás, csak konstátálom, minden magyar sovinizmus nélkül, azt a tényt, hogy az erdélyi magyarok úgy intelligencia, mint katonai értékben, jócskán felülmúlják az oláhokat. S ezeknek a kemény székelyeket s a vaskalapos szászokat beolvasztani: megemésztetetlen gombóc lenne, amibe beledöglénének . . .

Azonban a nemzetiségi torzsalkodások közt is kár elfeledni, hogy az oláhok a múltban szintén hősieesen védték Erdélyt a törökök, tatárok, sőt Básta hadai ellen is, mint akár a székelyek. Kenyérmezőn a román és szász segédseg meg Jaksich Demeter rácai mentették meg a magyarokat a túlerő általi felkoncoltatástól. Báthory Zsigmond is Gyurgyevonál az oláh segélylyel verte tönkre az ozmánokat. Hunyadi János pedig, aki a gróf Teleky erőlködése ellenére is bizonyos, hogy román-kenéz családból származott: egész oláh ezredekkel harcolt a török ellen. Rákóczy seregében is sok volt az oláh. S az ő legjobb kémei a szász Fencsl s az oláh Bunduka voltak. Szebb dalt nem hallottam annál, mint mikor a román pásztor siratja az elvesztett nyáját. S a mely népnek asszonyai olyan gyönyörű kézimunkákat csis lálnak, mint a román nők: azt nem kell olyan mélyen lenézni, hanem a saját értelmiségünk színvonalára emelni; s ésszerűbb, ha baráti jobbot nyújtunk neki.

És hogy a felbőszített oláh horda végig rabolta Magyarországot? Hát ezt majd a megbékélt utódok is bizonyára a román nép szégyenfoltjaként fogják emlegetni. De a Mackensen és a Kövess seregei talán keztyús kézzel bántak a románokkal? Én jól megjegyeztem ám, hogy az amerikai magyar polgári lapok mint hozsannázták ama hírt,

hogy a kirabolt Románából ezernyi waggonok s megrakott uszályok a Dunán vitték hétszámra a rekvirált holmikat s maga az oláh nép is emiatt az éhínség szélére került Tehát: "a kölcsön kenyér vissza járt."

S tán a szerbekkel kíméletesen bántak az őket megrohanó szittyák. Csak olvassuk el az akkori híreket, hány ezer szerb anya s gyermek veszett el a Montenegróba való menekülés közben a "halál völgyében?" S mégis, ez a törhetetlen, vitéz, általam mindig nagyrabecsült nép még a menekülése közben is a rigómezei hősök dalát verte a guzlicáin, a Lázár vajda szavaival, hogy: "örök gyalázat arra, aki megfut a csatából!" Én ismerem a szerbeket a Bácskából, ahol segéd jegyző voltam és jártam közöttük Belgrádban is. Annyit mondhatok: ők fognak a leghamarább békejobbot nyújtani a magyarnak, amely nép csak vallására, nyelvére különbözik a ráctól. De, ami sokkal lényegesebb: véralkata és szokásai teljesen egyezők a szittyáéval s a vendégszeretete még tán a mienket is felülmúlja. A rác nők szépsége pedig világhírű.

De valamint a magyar impérium nem volt tartós a Dráván túli Szlavóniában, úgy a szerbek is, akik az Alföld végén csak bevándorlottak: rá fognak jönni, hogy nekik nincs mit keresniök a Bácska és Bánátban, mint leigázóknak. S amint a román parlamentben máris sok galyibát csinálnak az oda beválasztott erdélyi követek, úgy a szkuptsinában is addig fogják törni a borsot a vadrácok orra alá a bácskai bunyók, amíg ezek rájuk nem unva, a pokolba kergetik őket a magyarhoni foglalás eszméjével együtt.

S hogy a horvátok már is tiltakoznak a szerb uralom s a tib-tul összepufolt Jugoszlávia fantazmagóriája ellen, s a magyarokhoz kíváncsoznak vissza, ez biztató jelenség arra, hogy az óhaza mostani széttagoaltsága csak múló jellegű leend. A horvátokat 48-ban is csak mesterségesen tudták ránk uszítani a gaz Camarilla. De amikor Pákozdnál a Philipovich seregei kapituláltak, a hórihorgas szerezsánok sírva vallották be, hogy csak kelletlenül harcoltak a magyarok ellen. Holott ők, mint határőrök, évszázadokon át védték a magyart a Dráva felől a törökök ellen. És Zrínyi és Frangepán, mint horvát vértanúk épp olyan tiszteletben állanak előttük, akárcsak minálunk. Szigetvárát 1500 horvát és 2000 magyar védte s Köszeget a vend-horvát Jurisich Miklós tartotta olyan hősiezen a baromi török csorda ellen. A

túrmezei magyar nemességéből származtak a Draskovich, Keglevich, Festetich, stb. családok.

S mit szóljunk a ruthénekről, a "gens fidelissimáról," akik Rákóczy lobogóit legelőször üdvözölve, a fejedelmet még annak a halála után is 20 évig gyújtott őrtüzekkel várták Rodostóból. Ötvenezer forintot ígért egy főúr azon vereségei "földhöz ragadt" ruthén parasztnak, akinek ősei mindig ereklyeként őrizték azon asztalt, amelyen az országból távozó Rákóczy utoljára ebédelt. S a koldus szegény paraszt válasza az volt: "Uram, ezt az asztalt csak az életem árán mozdíthatják ki ebből a szobából!" . . .

Ilyen népet akarnak a cvornoszterek cseh járomba fogni? Giskra s a többi martlóc keményebb legény volt ám, mint a Masaryk koma, mégis kifüstölték őket Magyarországból!

Szükséges-e a tótok hazafiságát bizonyítani? Hisz' Tökölyt épp amiatt csúfolták "tót király"-nak, mert a felkelői között a többség tót legényekből állott. S a Rákóczy "Libertás" zászlaja alatt is sok ezernyi tót küzdött a legvitézesebb elszántsággal. A branyiszközi csatát a tót újoncok rohama nyerte meg. A tótok velünk összeházasodva s Alföldünkre aratni járva épp úgy dalolják a nótáinkat, akár a kunsági bicskások, sőt a nyíregyházai tírják beveri a fejét annak, aki az ő magyarságát vitatja.

A vendekről pedig felemlíteni is szükségtelen, hogy már a nyelvükben is rég magyarokká lettek. S a három határszéli vármegye, ami után a lázbeteg Ausztria kacsintgat, olyan kő lesz annak a gyomrában, hogy arról fog koldulni, ha netán neki is juttatnák.

Magyar testvérek! Ne féljetek a mi szép hazánk megsemmisítésétől! Annak a földrajzi fekvése olyan s a természeti határai oly erősek, hogy a Kárpátoktól, a Duna, Lajta, Dráva s Mura folyóktól határolt területét azon néptől, aki a Duna-Tisza közét bírja: soha el nem vehetik. Mi magyarok fenntartjuk ott ezeréves hegemoniánkat a párisi kupaktanács szörnyszülött határozata ellenére is. De ebbeli törekvésünkben óriási gyámolítást nyertünk már a Kun Béla által felszított, bár ideiglenesen levert magyar forradalomban is. A verhetetlen orosz seregek már Románia felé nyomulnak. Csak egy kis szikra kell, hogy ott is kitörjön a néplázadás. Az át fog csapni Magyar-, Cseh-, s Németországra is. De az olasz se fogja ezt ölbe tett kezekkel néz-

ni, hisz' az ő koronás gnómja már csak a szocialista képviselők kegyelméből tengeti máról holnapra a nyomorult uraimát. ő már ma is csak árnyék-király s nemsokára a svájciak közé megy üdülni! ... De Spanyolország is forrong már.

Németország a halálos erőködései dacára sem tudja leróni az ántánt által reá erőszakolt kötelezettségeket. S mintsem minden vagyonát a kapzsi legyőzőnek kiszolgáltatassa, inkább szövetségre fog, lépni a muszkával. Mert így megmarad a nemzeti vagyon s ha két olyan nép, mint az orosz és a német összefog, akkor aztán dudálhat a Leninre uszított japán. Ennek Szibériát vetették koncul, csak hogy a rettegett vörösöket letapossa. De feledték, hogy az egyetlen Szibériába vivő vasutat az orosz fanatizmus bármikor elpusztíthatja s Japán, a nyakán lázongó Korea s Chinával és a rohamosan fejlődő bolsevizmusával, maga sem nagyon fickándozhatik.

Egy szó mint száz: a népeket a mostani leírhatatlan romlásba döntő kapitalizmus, mint önmagát túlélte intézmény, a végső tusáját vivja az öntudatára ébredt munkássággal. De, hogy ez lesz a győztes: az csak pár év kérdése még itt, Amerikában is. Európa pedig hamarabb "vörös" lesz, mint azt a yankeek gondolnák. Ezek most nyakrafőre rendeztetik a bombavetési bluffokat, s majd amikor már ezek átlátszósa a 10 éves iskolás gyerekek is feltűnt, az lett a jelszó, hogy: "Ki a vörösökkel!" S most százával fogdosztatják össze aki csak vörös nyakkendőt visel is, és deportálják a szovjet-Oroszországba. S a kiüldözöttek énekelve, örömmel hagyják el Amerikát, amely ma már a volt orosz hon cárizmusával azonos eszközökkel dolgozik a kitörő népmozgalmak elnyomásán.

De nem kell siránkozni azon, hogy az Unió földjén a Lusk-féle figurák jelenleg nagy potentátokként szerepelnek. Én jártas vagyok a világtörténelemben s tudom, hogy minden háború után a reakciós elemek igyekeznek felül kerekedni. A háborús barbárságot nyomon követi a béke barbársága, amely a szabad gondolkozókat elnémitani iparkodik. Hiu erőlködés ez itt, Amerikában, a plutokrácia hazájában is. Majd ez év őszén az egymással versenyző politikai pártok kitergetik a hatalmon levők szennyését közszemlére. S akkor majd látni fogja a becsapott publikum, hogy neki az amerikai hazafiasság 36 milliárdba kerülő, drága multság volt. S hogy amíg őt gesztenyekaparó kan-

dúrnak használták fel a ravasz európai diplomaták, addig az általuk megosztott óriási zsákmányból csak Mexicót juttatták ajándéknak. Abba pedig nem tanácsos beleharapni!..

Nagynevű férfiak: mint Hughes, Wittman, Glynn, stb., s a new yorki ügyvédi kamara máris felszólaltak az albanyi képviselőházból kidobott öt "vörös" képviselő macerálása ellen. És a jobb érzésű gyárosok már látják, hogy veszedelmes következményei lesznek a most folyó idegen üldözésnek, amely minden európai bevándorlottban anarchistát lát. úgy is ezrével készül a nép Európába, s ha még ilyen okatlan, a falusi kisbíró törvénytudományára emlékeztető rövidlátással kezelik továbbra is az idegeneket: úgy pár hó múltán, ha a szabad közlekedés megindul, majd maguk fejthetik a szemet s fűthetik a kohóikat az ijedt tőkések. A fene se törődnek ezekkel, ha profitésükben a megélhetést az itteni nép számára a mindig fokozódó drágasággal tűrhetetlenné nem tennék, ők maguk csinálják a forradalmat.

Büszke vagyok arra, hogy még 1915 szeptember 30-án, a magyar sovinizmus leglármasabb idején, a világháborút ismertető cikkemben a muszkákról ezt írtam (persze angolul) a "Lowville Herald"-ban:

"Nincs jobb nép az orosznál. Annak a nagylelkűsége, gyermekded kedélye, természetes intelligenciája a legértékesebb tagjává teszik az emberiségnek. Egy nép, amely óriási elnyomatás és készakarva folytatott népbutítás dacára is az emberiséget egy Turgenyev, Tolsztoj, Puskin, Dosztojevszki és Mechnikoffal ajándékozta meg, többé rabszolgaságban nem tartható. Bár a kozákok a magyar huszárt, mint "vörös-ördögöt" rettegik, de közeledni látom már azon időt, a mikor a magyarok a muszkákkal is megbékélnek."

S lám, ma már a ravasz Lloyd George s a mi Rootunk is, persze savanyú pófával, azt emlegetik, hogy: "Fel kell oldanunk a blokádot s el kell látni Oroszországot a szükségességgel, mert csak így küzdhetjük le a terjedő bolsevizmust!"

Még az 1919. évi december havában 10,000 példányban szétküldött telepítési körlevelemben megjósoltam a mostani lengyel kudarcot. Előre látható volt, hogy az edzett bolseviki csapatok elfogják seperi Pilsudski és Petiura hadait. És a gaz politikusok, a kik a vitéz, vendégszerető, s a magyarral évszázadok óta barátságban élő lengyeleket

e borzalmas katasztrófába kergették: tulajdonképpen elősegítik az általuk gyűlölt szovjet rendszer rohamos térfoglalását. S már Amerika is megkezdte a többi országon kívül a muszkákkali kereskedelmi s ipari érintkezést, de majd 10—15 év múltán itt is az oroszok nagyszerűen bevált eljárását fogják meghonosítani.

Jól tudom, hogy e század végén már az egész földgömbön csak megbékélt embertestvérek fognak munkálkodni a köztermelés céljaira. És egyetlen nyelv az eszperantó fog már akkorra is az uralkodó nyelv lenni. Ezt fogják taníttatni az iskolákban a hittan, latin, görög, angol, stb. helyett. S 2—300 év múltán a mi utódaink csak a történelmi iskolai órákon fognak hallani a mostani borzalmasságokról. S épp oly szánalommal fognak reánk, a mostani egymást marcangoló barbárokra visszaemlékezni, mint a milyennel mi vizsgálgatjuk a cölöpépítményekben lakott őseink hátrahagyott primitív eszközeit. S a magyar nép akkor is élni fog nagyszerű zenéje, dalai s délceg táncaiban, a miket ma is nemes műélvezettel bámulnak meg ötvilágrésznek színházaiban.

XIII. FEJEZET.

EGY LEÁNYÉRT HUSZONHÉT ASSZONY.

— Elbeszélés a török világból. —

(Mutatvány: "Egy nótárius az irodán kívül" című, az óházában 30 év előtt megjelent kötetemből.)

I.

Már, hogy melyik basa: a Mahmud Cselebi-e, vagy a Szokoli Emrahor (magyarul: Imreur) vagy éppen maga a vén Abdi (Abdurrahman, magyarul: Agyondurrant) volt-e az, a kinek idejében ez megtörtént? Biz' én hamarosan nem tudnám megmondani. Mert igaz ugyan, hogy ott voltam, a hol beszélték a Vak Tamás bátyám szemeivel láttam az itt elmondandókat: de hát a mai elektromos erővel haladó világban az ember a múlt hétre se igen emlékezik.

Pedig a Viczay Korsós Dániel uram már 1686-ban el-esett a budai vár bevétele alkalmával. S így jó régen történt az itt elmondandó tréfa, a mely a most nevezettnek az

életébe, a vén Agyondurrant-nak (hát mégis csak ő volt) pedig igen nagy bosszúságába került.

Híres ember volt a maga idejében Viczay Korsós Daniél uram, a ki molnármester s egyszersmind budai halászmester vala. És pedig nem csak arról volt híres az emberséges lisztlopó, hogy bármely kétmérős zsákot a fogaival megfogva a ladikból a Dunán zakatoló malmára tudta hajtani. De még inkább híres volt a fiairól: a Gáspár, Menyhért és Boldizsárról, a kik egyazon délutánon láttak napvilágot. S még hozzá: Három Királyok napján. Miért is a bő istenáldástól hova lenni alig tudó szülők a szent királyokat választák a fiaik részére patronosokul. Ez egyrészt azért is helyes cselekmény vala, mivel a hatalmas duruszák mindegyike fejedelem lévén, a fiuk nem hányhatták egymás szemére, hogy: az én szentem herceg volt, a tiéd meg csak egy kámzsás barát. Mert ilyen per is fordul ám elő, s az ilyet nem olyan gyerekség elintézni ...

Azonban a fiuk, a kik ritkaságkép egészségesen fejlődtek, nemsokára árván maradtak. Ugyanis: három éves korukban anyjukat elszólítá a halál. De előbb a gólyamadár még egy egészséges kis leány testvért is küldött közjük, a ki idővel a Viczay uram portájának, sőt az egész környéknek is kiváló ékessége, nevezetessége lón. A mennyiben a szépségének híre elhomályosítá atyjának rendkívüli testi erejét s a féttestvéreinek abbeli ügyességét, hogy a széles török birodalomban, amelyhez akkor Buda is számítottott: nem találkozott olyan vízi-búvár, a ki a Viczay Korsós fiukal mérközhetett volna.

Míntha csak a bölcs Természet az apjuk óriási testi ereje helyett kárpótolni akarná, (bár azért elég izmosak voltak) oly ügyességgel, kitartással áldotta meg őket, hogy félnaponként eltudtak lenni a vízben. S annak a fenekén 4—5 percig tartózkodhattak a nélkül, hogy a legkisebb bajok leendett. Mázványi halakat a kopoltyuiknál fogva hoztak a felszínre. És Gáspár, a legidősebb, a ki félórával volt öregebb az öcscseinél, már 7 éves korában csupa tréfából kifűrt és elsülyesztett egy gabonás hajót, mely a várórség részére szállított lisztet. Mely csínyja, ha kitudódott volna: bizony megfájdul a feje az öreg Viczaynak is!

S a mellett ez a három fickó olyan szakasztott egyforma volt, hogy néha még a saját apjuk is összetéveszté őket.

Csupán a húgocskájok, a most már 17 éves, gyönyörű Zsófi-
fika volt képes őket egymástól megkülömböztetni.

Hát azt meg kell engedni, hogy a kopasz törököknek a
szép aszonyok kiválasztásában nincsen rossz ízlésük. Volt
is a vén Abdinak (csúnya vén Add ki) olyan 27 neje, illetve
rabnője, (mi az Isten csudáját kezdhetett velük 70 létére)
hogy még a magasságos padisah fényes háremének is dicsé-
re váltak volna. De lám, a legszebbik is milyen semmitmon-
dó alak volt a tündéri Zsófi-
fika mellett.

Szépségének a leírására én nem is merek vállalkozni.
Csak anyit megsúgok, hogy a becsületes öreg legény (a ki
azért nem volt ám még 25 éves sem) a Kádár Gábor a Kor-
sós uram helyettese: még enni se tudott, ha Zsófi-
fika szen-
tem meglátta. De a szemérmes hajadonnak láthatására
mesze földről törte magát a félmagyarország ifjúsága. S ha
többet nem is, csak egy zacskócska életet hozott némelyik
nemes úrfi. És arannyal fizette az örlőpénzt, ha csak lát-
hatta is azt a remek rózsabimbót.

Sőt némelyik a gáláns örlők közül nem kis aggságot
okozott a Viczay Korsós Dániel uramnak, a mennyiben
megkínálta az öreg legényt jól tömött erszényekkel: hogy
hagyja nyitva a halászárosi Viczay háznak az utcára nyí-
ló vastábláit, s a kapcsokat ne akassza be, jól tudván: hogy
az angyali Zsófi-
fika az utcára néző szobában szokott aludni.
Avagy pedig olyik azon kunyorált az öreg legénynek, hogy
csalja le a kis Zsófikát a Dunapartra s jó pénzért tegye ki
őt a tulparti kikötőnél ...

Na, hiszen az ilyen úrfiak szépen megjárták! S egy-
más felcsúfoltatásán okulva: lassankint elmaradoztak.
Mert a szerelmes és a gazdájához rendíthetlen hűséggel vi-
seltető Kádár Gábor mindenkor alaposan referált kenyér-
adójának a csúf kísérletekről. Előbb azonban olyan molná-
ros barackokat nyomott vasöklével a piszkos ajánlattevők
feje búbjára: hogy annak menten elment a kedve minden
szerelmi ömlengéstől. Sőt örült, ha ép bőrrel szabadulha-
tott ebadta nyavalyás fattya! ...

Már azt meg kell vallani, hogy a bájos Zsófi-
fika nagyon is ügyeltek. Elsősorban is ő maga legjobban.
Mert úgy nevelték, mint egy jóra való keresztény leányt
dukált nevelni akkoriban. S tudjuk jól az akkori krónikák-
ból, hogy az akkori hajadonok oly erényesek voltak, hogy a
férjhezmenetelük után csak 10—15 napra tudták őket le-

csalni a csókszomjas férjeik a padlásról, tyúkólból ... Ezek az akkori patriarkális korszakban mintegy a női erény mentsvárainak tekintettek.

De a Zsófia leányasszonyra önmagán kívül nagyon ügyelt még a sámsoni erejű apja is. Ez a milyen csendes ember, ha nem bolygatják: ép oly bőszült oroszlán, ha megharagszik. S az ő ékalakú, hatalmas ökleivel nem tanácsos halandó ember bordáinak érintkezésbe jönni. Azonkívül is, mint aféle nemes ember: az ősi fringiát is igen jól kezelé.

A három fia szintén éber szívvel örökdi a ház szemefényének a testi, lelki épségén. Hát még a szerelmes öreg legény, a Gábor? Ez hát kész volna a Zsófikának egyetlen biztató pillantására a pokol összes ördögjével megbirkózni! Kár, hogy a Zsófia hugám még e kegyben nem részesíté! Mert ő mindig a földre néz, ha férfit lát. S e tekintetben még a testvéreivel se tesz kivételt. De jobb is, ha fel nem veti azokat a tűzsugaras, gyújtó szemeket! ... Mert a ki azokba csak egyszer is beletekint: az menten és örökre rabja lesz ama delejes szemsugarak hatalmának.

Hejh! Viczay Korsós Dániel uram! Beh nagy balgaságot is cselekedtél te, amikor a megrendelt hallal magát a szépséges leányodat küldéd a várba a vén "Agyondurrant" elé! Tudhattad vón', hogy ez a petyhüdt kéjenc többé szép szerével a leányodat vissza nem ereszti hozzád.

Pedig biz' erre nem gondolt a becsületes halászmester, a ki a nagy hatalmú budai basák konyháját köteles volt ellátni halakkal. S mert hogy ő (erős férfi létére) a neje halála után asszonyszemélylyel többé szóba se állott: arra még gondolni se mert, hogy a csúf, hetven éves kényúr előtt is feltűnjék a leánya szépsége: S ő maga, a leányáról csak mint szentről emlékezett meg s "udvarom ékessége" jelzővel becézte.

Ám jó lett vón' egy kis óvatosság annál inkább is, mert már a Gábornak volt oda Ígérve a leánya keze. ő méltán rá is szolgált a kutyahűsége s végtelen szorgalma s tisztakezűsége miatt. S ő tőle a szelíd galambka se idegenkedék: Kádár Gábor becsületes, céhbeli legény lévén.

Hát a mint átadná a megrendelt 12 fontnyi halat a Zsófia leányzó a basa Muthpak-eminjenek, (főszakács) ez, hogy törjön ki a nyaka! maradásra inté őt, mert a szolgálai lelkével villámgyorsan felfogta, hogy ezen tündéri

szépség kézreadásával a kéjenc gazdája előtt nagy kegybe fog jutni. S úgy is lőn.

A mint a pergamen pofájú "Add ki!" a feshő rózsabimbót meglátá, minden teketória nélkül átadta a Kiaja-bégnek, ez pedig a Khizláragának, aki őt azonnal a háremhölgyek közé vezette a legmélyebb hajlongások között.

A gonosz Abdurrahman pedig előhivatván a kiatibjét, (titkár) illetén parancsot mondatolt az írnök tollába:

"Mi méltóságos és hatalmas Vezér, Isten kegyelméből a győzhetetlen Sultán (a kinek árnyékában találják nyugtot a föld népei) főszolgája, Abdurrahman budai basa, Magyarország helytartója a magasságos Portánál, a moszlim vezérek Példája, a jelesség és ékesszólás oszlopa, hét-lófarkas főúr a sztambuli Dívánban, tizenhét győzelmes ütközetnek nyertes vezetője, a budai szandsák keresztényeinek Bírāja, stb., stb. Ezen kegyelmes parancsolatom által kívánom te neked kutyahitű molnármester és halszállító Viczay Korsós Dániel tudodra adni a magas megelégedésemet, melyet eddig a konyhám ellátása körüli szorgoskodásod s a talpamnak alázatos megnyalása által kiérdemeltél. (No hiszen, arról kódult volna a nyavalyás Add ki! amit ettél!...)

Mint hogy a leányodat, a kit ti a balgatag emevezések szerint Zsófiának szolgáltattok, a mi alázatos szolgálónkat, a mai napon a rabnőim közé való elhelyezés végett (volt eszébe ezt tenni a Viczay uramnak! ...) hozzám felküldeni el nem mulasztád: tehát újabban is biztosítalak a magas megelégedésemről. És értesítek, hogy olyan szerencsés voltál, miszerint a csekély ajándékot meg nem vetvén, azt elfogadom.

Nehogy pedig kaján felfuvalkodottságodban határtalan kegyelmemnek ezen nagyszerű megnyilatkozását úgy magyarázd, hogy a leányodat, az én hitvány szolgálómat, ingyen tartottam magamnál: ezennel vedd át disznó, kutyahitű, hitetlen Eb ezen erszény aranyat azon parancsolatommal, ha netán ezen erős és megmásíthatlan rendeletem ellen te balga csúszómászó féreg a fejedet felemelni merészkednél: tudd meg, hogy annak olyan helyet kerestetek, a hontét csak behunyt szemmel fogod szemlélni a felséges Allah mérhetlen dicsőségét, a ki az egyedüli, igaz Isten. Egyébiránt az ő oltalmába ajánlak téged, szolgák szolgája, a ki a legkisebb vagy a szolgálaim ezrei között. A te nagy kegyel-

mességű, hatalmas, fényességes urad, a bölcsek bölcse: Abdurrahman."

Hát a mint a Viczay uram már türelmetlenül járkálna fel s alá a portája előtt, a leányát várva a hosszas kimaradása miatt tépelődve a poros utcán: egyszer csak megjelenik előtte egy hórihorgas, állig fegyverezett Kurd szubasa két spáhi kíséretében. És minden köszöntés és teketória nélkül szeget vett elő, s egy nagy pecsétű levelet illeszt fel a molnármester kapujára, odaszegezvén egyszersmind az aranyakkal telített erszényt is. S a Viczay uram felé bökve a lándzsájával, csak imígy értesíté, hogy valami izenet küldetett részére a hatalmas basától: sarkon fordulva távozott.

A töprengő atya mohón szakítá le az okmányt, s a belső szobában, a már szintén halálosan aggódó háziak jelenlétében olvasni kezdé azt. Könnyen ment ez neki, mert diákos ember lévén jómaga is, értett a betűvetéshez. De másrészt az is igaz, hogy a törökben volt annyi emberség és gyakorlati józanság, hogy az alattvalóival szemben azok nyelvét használta.

De a levélnek csak a felerészéig jutott az olvasásban a fájdalomtört atya. A mikor ezen passzushoz ért: "csekély ajándékokat meg nem vetve, azt elfogadom" úgy vágta a padmalyhoz a magas eredetű, nagyúri teszkerét (leirat) az erszénnyel együtt, hogy abból a fényes aranyak harminchárom ezer felé gurultak. A levél pedig tíz felé szakadtán mállott szerte, s alig lehetett újból összerakni a cafatjait ...

Azután pedig szó nélkül felköté nehéz, széles pallosát, rohant a várba szeretett övéi által fel nem tartóztathatva: s ők tovább betűzgették az újból összerakott izenetet. De mégis a Boldi gyerek, a kit a legjobban szeretett a fiai közül, a rohanónak füleibe sugá: "Kedves apám! Ne tégy valami bolondságot a hirtelenségedben! Többet észszel, mint erővel!"

A megrablott apa most futott, nem! repült fel a halászbástya felé vezető úton a várba. Útközben azonban fontolóra vette a derék fiú okos szavait s rettentő felgerjedésén erőt vett. S már majdnem lehült állapotban jutott a basa elé, aki ismervén az ő, máskülönbén kedves emberének a természetét: szinte várta a megjelenését. Ez pedig imígy kezdé beszédét:

Basák basája! Kegyelmes uram! Te tőlem a legdrágább kincsemet egy erszény pénzért megvásároltad: igazabban elraboltad. Jól tudom ugyan, hogy e környék területén élet és halál ura vagy, s minden a tiéd, a meddig a hatalmas kezzed elér: mégis Allahra s a nagy profétára kérlek: add vissza a leányom! Ő it úgy is megőrül, vagy az életét veszeti. Mít is használ az elvénhedt csernek, ha a zöld folyondár körül is öleli? Azért csak kidönti a vihar, mert a gyökereit a férgek megőrölték ...

Elég! vakmerő! ... ordítá a hiúságában megsértett zsarnok. Leányodat az én leghitványabb rabszolgáomat neked vissza nem adom. Megvettem *tőled* olyan áron, amilyen tíz igazhívő rózsaszálat is bizonyára kaptam volna. Te pedig, rövidlátó, gyaur kutya, örülhetnél, hogy méltónak találtam a leányodat a dicsőségtől sugárzó kebelemre zárni. Most rögtön hordd el magad előlem, a míg rosszabb kedvemben nem találsz. Mert könnyen a fejeddel a hónad alatt sétálhatsz haza, a piszkos odúdba. S elégedj meg azzal, hogy esztelen sértéseidért csak ötven botot kapsz a talpaidra, hogy aztán négylábon járva ugathasd meg messziről a te jóságos uradat!

Mielőtt a bosztandsik megragadták, erős hangon kérde a szerencsétlen apa:

Hány nő van most a hárememben Abdurrahman?

Meglepetve a kérdés szokatlansága által mintegy önkéntelenül felelt a zsarnok:

Huszonhét, leányod a huszonnyolcadik! De miért kérded ezt te lisztféreg?

Az már az én gondom! ... feleié most már büszkén, nem a szolga, hanem a kevély magyar nemes, a ki szemhunyorítás nélkül elszenvédé a kemény bambusznád ütéseket.

De mire haza érkezett, már alig bírták az elkínzott lábai. S hosszú, keserves útjában egy oly gondolattal foglalkozék, a melyet már ama furcsa kérdésnél: tervbe vett foganatosítani. Hanem a módozatok felől akkor még nem volt tisztában. Ezen borzasztó terv ördögi rettenetessége valóban méltó volt egy bosszúálló apához ...

Komor arcok fogadták a roskadozót s a néma csendet csak az öreglegény mély zokogása szakítá meg koronkint. Aztán a peccenyévé csépelte lábainak ápolásához fogtak. S alkalmazott kötések folytán 2 hét múltán már fel se vette a megveretést a vasidegzetű molnármester. A sebeinek be-

kötözése után az istenfélő atya a vén gerendáról leemelvén a kapcsos imakönyvét, buzgó fohászsal könyörgött a véle szomorkodókkal együtt:

"A hegyek megindulnak és a halmok megrendülnek; az én irgalmasságom pedig tőled el nem távozik, és az én békességemnek szövetsége meg nem tántorodik: ezt mondja a te könyörülő urad. Felemelem a megalázottakat és megalázom a kevélyeket és meggyógyítom a szenvedők sebeit, a bennem bízók szíveit megerősítem a Gileád gyógyító balzsamával. Igazságosztó, erős kezeim előtt a bűnös meg nem menekül, habár a sólyom szárnyain repülne. Bizzál a te Uradban, a kinek a szent akarata nélkül a te fejedről egy hajszál le nem eshetik."

Majd rázendíték férfias chorusban, a melyben a megkeseredett apának zúgó hangja távoli mennydörgésként hallatszott:

Haragodnak nagy voltában,
Búsultában
Ne eméssz föl Istenünk,
Erős várunk a te neved,
Küldjed felénk tekinteted,
Szomorúan vérzik szívünk:
Gyógyítsad meg jó Istenünk! ...

A buzgó fohász után pedig elkezdének tanakodni azon, hogy miként szabadíthatnák meg az imádott lényt a bitor kéjenc karmai közül. Találgattak, tervezgettek, százféle módot is felhoztak. De egy se látszott sikert ígérni.

Gábor, a vőlegény, élte kockáztatásával: kötélhágcsón akart beossonni a Zsófiika szobájába s éjjelre a várban maradva: őt az emeleti ablakból kihozni. A testvérek pedig áruhában akartak bejutni Abdihoz s őt megölve elszöktetni, vagy megölni a szeretett húgocskájukat.

Az öreg pedig vesztegetéssel próbálkozott volna. Hisz' pénze volt elég. Azt meg jól tudta bő tapasztalatból, hogy a török nagyurak szolgálói finoman fülelnek az arany csengetésére. Igen ám! Csakhogy a basának százszor annyi a pénze, amelylyel nem is fukarkodik. S azon felül teljes hatalma van neki a vétkest megbüntetni! ... sóhajtozott a Gáspár gyerek. Mit is tegyünk hát?! ...

A míg így töpregenek, egyszerre csak elkezd a Me-

nyus cigánykereket s török bukfencet hányni, s a földön hemperegve kacagni. És a sipkáját hol a földhöz pufogató, hol meg a levegőbe hajigálta, s egyre ordítózá: Kitaláltam, kitaláltam!

A többiek azt hitték: na, ez a szegény, eszt veszte a nagy izgalomban, s rémülten kezdek vizsgálgatni az arcvonásait. Az pedig kibolondozva magát, nagyot fújva leült a padkára s egész nyugodtan előadá a tervét. S a midőn elvégzé a mondókáját: mindnyájan megölelték és sírva-kacagva szorongaták a kezeit. S elébb jól meghúzogatván az öblös csutorát olyan jóízűen aludtak, mintha mi se történt volna. S a szívekbe látó Istenség bétakará őket vigasztaló kegyelmének fényes palástjával.

Mert azt is jól sejtették ám, hogy az eleven eszű Zsófiika az ő asszonyi praktikáival mindaddig elbolondítja a szerelmes aggastyánt, a míg ők a szabadítási tervet ő véle nem közlendik. Akkor aztán már tudni fogja mit csináljon s hogyan járjon az ő kezükre.

S tényleg, a máskor oly félénk szűznek a legelső teendője az volt, hogy egész bátran társalgott a vén kéjencsel csak arra kérte, hogy két hétig ne ostromolja őt a kérelmével, mert a nagy lelki rázkódtatás, a min keresztül ment: nagyon elgyengíté. És hogy engedje meg neki a kegyelmes úr a délutáni órákban a palota erkélyére kiülni. Minden kívánságát örömmel teljesíté az elvakult kéjenc, a ki nagy türelemmel várta a boldog nap felvirradását, a melyen a bájos angyal önként fogja az ő hosszú szakállát simogatni.

II.

Ötöd napra már mindenki elfelejté a halázmester sérelmeit, és senki sem törődék vele: ment minden a régi kerékvágásban. A budai várban jöttek mentek a küldöttségek, parancsok, katonák, igazságkeresők, kötéltáncosok, bohócok, koldusok, vásárosok és sok olyan csöcselék, a ki nek a jelenléte nélkül az akkori sokadalmak szinte elképzelhetőnek lettek volna. Az ilyen zürzavaros sokaság tömkelegében ki vette volna észre, hogy egy palóc juhász tele tudóval fújja a hatalmas basának aranyozott erkélyén csücsülgető, tündérszépségű Eminha (régebben a Zsófiika névre hallgató) háremhölgy kedvenc nótáját. Ezt akkor az elnyomott szittyák széltében dalolták, s a figyelő Zsófiika is megismerte e neki most idvezítő hangokat. S jól tudta, hogy

hét vármegyében nem képes olyan mély érzéssel s megindítóan játszani senki e szomorú dalt, csak az ő Bógyi fivére. A kis szívecskéje az óriási izgatottságtól most úgy zakatolt, mint a jó édesatyja vízimalma, de azért önuralmát fenntartva, egyre csak a bus dallamra figyelt.

Folyton közelebb közelebb jött a pásztor, s már úgy sirt, zokogott, jajgatott az ujjai közt az a kis kétgarasos hitvány szerszám, hogy egész sereg vásáros nép követte a tilinkót. S némelyek félnéken dudorázták, a legtöbben meg könnyes szemekkel figyelték a mélabús áriákat:

Rab	vagyok,	rab	vagyok!
Török		rabja	vagyok:
Kezemen,			lábamon
Csörögnek a láncok!			

Már a Zsófi-ka-Eminha mellett üldögélő basa is észreveszi a juhászt és figyel az epedő trillákra:

Török,	meg	a	német
Koncolja			hazámat,
Mért	nem		forgathatom:
Vitézi szabályamat?			

Már egészen közelről hallatszik a mélabús nóta, s tovább már nem tudva magán uralkodni, a szegény magyar rableány is zokogva borult az aranyozott erkélyre, s a mellette üldögélő vén kéjenc kiaszott kezeire falydogáltak égető könnyei/ Pedig nincs erősebb fegyver az asszonyi könnyeknél, s ezek még a komor aggastyán kérges szívét is meglágyítják. Ez most nagy ijedten tudakolá a szünni nem akaró sirás okát. Erre a könyörgő leányzó azt válaszolá, hogy szeretné megszerezni azt a hangszert, a melyiken most a kedves nótáját fújják.

Te kis bohó tubicám, hisz' ezen könnyen segítünk, szóltott a nagyúr, s magához inté a bocskoros juhászt, s az erkélyről leszállva, a kis Eminhával a karján, az ügyetlen baktatással feléjük tartó pásztor elé ment. Ez már messziről levette a süvegét, s kérdezé, hogy mit parancsol a méltóságos basa? S arra a kérdésre, hogy mennyiért adná el a furulyáját, a minek a hangja igen megtetszett az ő szépséges nejének: nagyszerű színleléssel csak elnémult a mam-

lasz legény. Csak nézte a nagy hatalmú kényurat, mint a borjú az új kaput.

Aztán meg jobbról balra, oldalvást, föl és lefelé forgatta a féltett szerszámját, s hol arra nézett bámész szemekkel, hol a basára, hol meg a körülötte csoportosuló tömegre és katonákra tekintetett sunyi ábrázattal. S e közben a furulyáját egészen a basa orra alá tartá, úgy, hogy a rája vésett hun-székely írást, amely az üzenetet tartalmazá, s a melyet még az akkori magyarok közül sokan ismertek: a nővére kényelmesen feolvashatá. "Könyörgöm átossággal, megtisztölöm a kegyelmes basát, ezt az én kenyérkereső jószágomat hogy' tudnám odaadni! Ezt én oda nem adnám tíz birkáért, de még tán tíz aranyért sem, hogy szómmal ne vétsek a főmiltóságának," dadogá a megrémült pásztor.

"No hát kapsz érette húszat." förmedt a Zsófiika által már az első látásra felismert nyáj örre a türelmét vesztett nagyúr. És kifizettetvén őt: elzavará a vége nélküli hálaistenkedésekben telhetetlen tilinkóst. Gondola pedig ez magában: Megállj csak te vén aszott gomba! Te leszel majd csak a szerencsétlen furulyás, ha azon a tilinkón fűjják neked.

Pedig máris úgy táncolt a vén Don Juan, a hogyan azon a kis tilinkón fűjta az általa bódulásig imádott új háremhölgy. Mert ez, elolvasván a furulyára vésett üzenetet, (mert az ily szeszélyes asszonyok kielégíthetetlenek) a következő új kérelemmel állott elő:

Kedves férjem! Te folyton ostromolsz engem, hogy miért nem engedek a vágyaidnak! Sőt már meg is fenyegetél, hogy elhatározásomra várni nem fogsz. Ma virradóra azt álmodám, hogy engem a palotában még ma, éjjél előtt meg fognak ölni. Pedig nem szeretnék az élettől megválni a nélkül,- hogy téged drágám egy forró öleléssel ne boldogítsalak. Arra kérlek hát, menjünk ki ma esti 10—11 óra körül a többi nőddel együtt a Csepel sziget felé csónakázni. S ott, majd a füleidbe sugdosom, hogyan szeretlek ...

E közben a kis hamis egyre faricskálta remek kis kéisével a furulyára vésett betűket úgy, hogy azokat már a hozzáértő egyén se tudta volna elolvasni. De hát az ilyen kényes ügynél, a mely könnyen a fejébe kerülhetett volna: óvatosan kell ám forgolódni.

Minthogy pedig a vén Abdi nem igen mutatkozik haj-

landónak a kérést teljesíteni, Eminha földhöz vágta a kis hangszert, s azt százfelé taposva, a faképnél hagyta a bámuló aggastyánt. Ez a haragjában lángoló szépséget azonban most még jobban megkíváná. Utána szaladt tehát és a kezeit csókolgatva minden óhaját teljesíteni ígerte.

Erre a kis durcásnak bájos arca kiderülvén, a szenvedélytől elvakult vén satyr csak arra kérte őt, hogy miután neki éjjelre (netáni hadjáraton kívül) a várat elhagyni tilos: ő, otthon maradjon. De majd a bástyafokról szemmel kíséri őket, s a megérkezések után ... De erről jobb nem is beszélni ...

Ezen kérésébe az eszélyes és ügyes színésznőnek bizonyult Zsófiika beleegyezvén, csak azt kötötte ki, hogy a kéjyachtra a kiránduló hölgyeken kívül csak az evezős eunuchok szállhassanak be. Más férfi oda be ne tegye a lábát. Abdurrahman erre is igent bólintott, de azt bölcsen elhallgatá, hogy a kirándulókat egy másik hajócskán erős fedezet fogja illő távoból kísélni.

III.

A mikor a csendes éjszakán a budai vár mecsetjének erkélyéről elhangzék az órakiáltó muezzinnek a tizenegyed jelző vontatott siráma: egy pompás kéj yacht ereszkedik alá a Csepelsziget felső fokától nem messzire lecövekelt dunai hajómalmok felé. A csendesen tovaúszó haj ócskáról lágy zene s vidám asszonyi zsvivaj hallatszik. Tele van az kiránduló hölgyekkel a budai nagyúr háreméből. Közülök a basa új nejének és szemefényének, a szépséges Eminhának gyönyörű, csengő hangját már messziről ki lehet érteni. Neki hódol s hízeleg a rabnók serege, s módfelett becézgeti a bájos tündérkét. Magyar nóta cseng az ő ajkairól, s megszese hangzik az a mélabús, csillagfényes éjszakában:

Rab vagyok, rab vagyok,
Török rabja vagyok!
Kezemen, lábamon:
Csörögnek a láncok.

S mintha valahol a Duna partján, a pesti oldalról olyan szomorú tilinkó-hang felelgetne a dalra ...

A kéjhajót hat izmos szerecsen evezős eunuch hajtja. Egyéb férfi azon nem található. A kormányt pedig a rab-

nők minden kérlelése s könyörgése ellenére a volt molnár leány vezeti. Jó kézben van a kormányrúd. A Zsófiika szedtem már 12 éves korában versenyt evezett a fivéréivel. Ezek tanították meg arra is, hogyan kell a kormánylapátot kezelni. A kéjhajóra aggatott számtalan lampionocska által gyönyörűen megvilágított yachtot mohó szemekkel kíséri lassú útjában a budai várfokról a szerelmes basa.

Gyönyörű csillagos éj van. A szőke Duna méltóságos tükrét, amely miriád csillag viszfényét sugározza vissza, csak kis szellőcske sem bodorítja meg; csak néha-néha hallszik egy a prédája után felvetődő halnak loccsanása. Az óriási várnak roppant őrtornyai mint ezeregy-éjszakai kísértetek bámulnak a csendes éjszakába. S a hatalmas bástyákról csak nagy ritkán hallani az őrszemeket felváltó járőrőség vezényszavait.

Egyszerre csak a dunai tündérek hajója elsötétül. A kegyenc rabnő parancsára minden lámpát kioltanak, mert ő csak a csillagfényben akar gyönyörködni. Eközben a hajó lassú suhogással a Csepelsziget hajómalmai felé indul. Követi 4—500 lépésnyi távoból egy nagy ladik 12 fegyveres csauszszal. Ezek az általuk óvatosan kísért kéj-yacht lámpáinak kioltatása miatt bosszankodnak és rosszat sejtve, gyorsított haladásra nógatják az evezősöket. Mert a vén Add ki! előrelátó ember, s minden eshetőségre számítva, szigorú parancscsal látta el a fegyveres kíséretet a hölgyei csónakjának megvédésére. És bármily békés időket élünk is: nem árt az óvatosság. De amikor az általa folyton szemmel kísért hajónak a lámpáit kialudni látta: ő is megdöb-bent. Nem igen ért azonban se a várúr, se a mozgolódó csausz-had azon töprengeni, hogy mi lehet az oka a kéj-yacht elsötétülésének. Mert amint a kísérorül rendelt zsoldosok azon tanakodnának, hogy mily repedésen kezd a ladikjukba a víz beszürekedni: csak azon vették észre magukat, hogy a csónak egy erős lökést kapva, néhányan a rajta ülők közül a vízbe pottyannak. S ugyanekkor a sűrűn hulló szekerce csapásoktól az ő edényük gyorsan sülyedni kezdett.

Rémes halálordítás hangzék most az alámerülő csónak körül. S láthatatlan kezek által gyorsan osztogatott fejsze-csapások kókányozzák le egymásután a part felé úszni igyekvő katonákat. Mindannyian a fenékre kerülnek, csak egyet közülök engednek a budai partra kiúszni a pokolból ott ter-

mett támadók. S ennek az egyetlen menekülőnek a nyakába hogyan, hogyan se? egy bádogszelence akasztódott.

Az itt történetekkel egyidejűleg a Csepel-szigeti malom egyikéről egy erős kar alattságot hajít a kéjhajóra, a mely véletlenül épp a kormányrúdra tekergőzik. Ámde a cauzok segélyordításai által megrémített asszonyseregnek nincsen sem ideje, sem lélekjelenléte a megfeszült kötelet — az alattságot — elvágni. Minélfogva a vízijármű ismeretlen kezek által egészen a hajómalomhoz húzatva: annak oldalához farol.

Ekkor húsz izmost férfikar csákyákkal a malomhoz erősíti a sikoltozó, esztévesztett asszonynépséggel megrakott kéjhajót. Most megszólal egy dörgő férfihang: "Halál az ellenszegülőkre!" És valaki villámgyorsan leemeli arról a már úgy is ugrásban levő Zsófikát. S még mielőtt az utána rugaszkodó eunuchok őt elérhetnék, a basa kéjhajóján termett Kézay Korsós Dániel uramnak s a mellette serénykedő öreg legényének rettentő csapásaitól halálra váltan zuhannak a mély habokba.

Egyidejűleg négy darab, akónyi nagyságú hordót gurítanak a kiránduló yacht fedélzetére. S azoknak a fenekei beveretvén, lóporos olaj ömlik szerte a fedélzeten, amelybe egy marcona alak égő fáklyát merít. Ekkor a kigyúlt halálhajót iszonyú erővel ellökik a malomtól és a sorsára hagyva úszni engedik a sziget felé.

Pokolbeli látvány tárul a rettenetes éjfélen a várbástyán szorongó várúr felé. A pillanat alatt égő lángban álló kéjhajón irtózatos zúrzavar támad s a menekülni igyekvők halálordítását százszorosan sokszorozza a várfoki visszhang. Lángoló ruhákkal ugrálnak a habokba az eszeveszett asszonyok, s úszva próbálnak menekülni a rémhalál torkából ... . Hasztalan minden erőlködés! A part messze van s az égési sebektől ellankadt karokkal nem tudják elérni a partokat. A jobb úszókat pedig láthatatlan szörnyek fejszecsapásai merítik alá! . . .

Mindinkább gyengül már az ítéletnap ikinordítás. Az égő hajóroncs már csak haldoklókat hordoz. Kísérteties, idegbontó látványt nyújt a csendes vizeken. Tovalibbenő, pokolbeli fáklya, mely rémes világát kínjában megőrvült, üvöltöző alakokra veti.

Egyszer csak paráztstenger száll fel az égnek egy végső halálordítás szárnyain, s a hajóroncs mindenestől alámerül.

Aztán csendes lesz minden, csak a vén Abdi által fellármázott s a várból kirohanó spahik szilaj vágatásának dübörgése hallatszík. A vén Duna pedig egykedvűen hömpölygeti a hullámait s méltóságos lassúsággal sodorja lefelé a rémbosszút állott halászmester és fiai által rettenetes kínhalállal megöltek roncsolt tetemeit, a hatalmas budai basának összes nejeit s rabnőit: számszerint huszonhetet . . .

IV.

Abdurrahman a kéjhajója elsülyedésének idegrázó jelenetét követőleg megbetegedve: tíz napig vívódott a halállal. S amikor a szemeit felnyitá: első szava is: "Hol van Eminha?" volt. A Kiaja bég pedig felelet helyett egy tálcára helyezett bádogszelencét nyújtott át ő kegyelmességének, amit az egyetlen megmenekült eunuch nyakára erősítve találtak. Amikor ezt felnyitották, az utolsóig megtalálták benne a Zsófikáért küldött aranyakat a következő tartalmú, sértetlen állapotban levő levéllel:

— Hatalmas Abdi basa! Sajnálom, hogy már sok év óta Magyarhonban lakozva, bölcs életű férfiú létedre még azt se tanultad meg, hogy a magyar szerződéseknél mindig két fél szerepel. S egyoldalúan a magyarokkal szerződni nem lehet.. Minthogy pedig te, kegyelmes uram, aki különben egy magyar nemesnek csak a disznópásztora lehetnél: a saját akaratom ellenére vetted magadhoz a szeretett leányomat, tehát a magam szakállára kénytelen voltam úgy intézkedni, hogy a te piszkos lehelletteddel meg ne fertőztethesd az én udvarom ékességét. Mindazonáltal, bár jogom lett volna megtartani azt: itt küldöm a leányomért általad felajánlott összeget. Végy rajta selyemzsinórt, arra már a születésed alkalmával méltó lettél, te rothadt áspis kígyó! . . .

úgy hiszem belátod, hogy most illő feleletet adtam a múltkori kérdésemre: mert könnyen megszámlálhatod a nejeidet. Mivel pedig azelőtt örömmel tapasztaltam a kegyes jószágodat, s jól tudom, hogy a sorsom továbbra is érdekel, tehát értesítelek, hogy a fiaimmal, s a vöm, nemes Kádár Gáborral együtt már igen jó helyen vagyunk: a magyar táborban. De ha addigra a hollók ki nem vájnak a bandzsa szemeidet: nemsokára meg fogunk látogatni, hogy a tetvek járjanak processziót a szőrös füleid körül, te nya-

valyás, kopaszfejű sátánfi! De kijelentem azt is, hogy sem a budai halászmesteri hivatalomról, se a dunai malmomról le nem mondok és azt a hitvány pereputtyaidtól aljas módra uzurpálni nem engedem. Allah áldjon meg, mint a suhai malmot és disznótoron zabáid és vedeld magad halálra, te kutyafejű, бүдös tatár ivadék! Ezt izenem neked én,

Nemes Vicay Korsós Dániel,
Buda szab. kir. város főhalászmestere,
és molnár mester. .

No már erre a levélre megint csaknem gutaütést kaptott a vén Add ki! Ha ő tudott gorombáskodni a levelében a Viczay urammal: de ez se maradt ám adósa! Még hogy egy igazhívő muzulmán sertéspásztor se lehetne, és disznótoros lagzin kalbásszal lakjék jól és bort igyék arra! . . . Ennél nagyobb sértés nem érhetette a nagyurat. Tehetetlen haragjában a fejét véteté a szerencsétlen menekültnék. És megkorbácsoltatá a testőreit, hogy miért nem rohantak a Viczay háznépe után. Pedig azok eleget törték magukat a menekvők elfogására. De amikorra a Dunán átkelhettek: azok már ugron-berken túl jártak. S a reájuk nemes paripákon várakozó cimboráikkal széleseben vágattak a Hatvannál gyülekező magyar táborba.

És Viczay Korsós Dániel uram adott szavát pontosan beváltva, egy szép napon anyyiad magával tért vissza a Petneházy hajdúi között Budavára alá, hogy abban nem volt köszönet. S a vén Abdí, a ki fanatikusan védte a várat: az oroszlanilag harcoló öreg Vicay rettentő kardcsapásai alatt vérezett el. De a vitézül küzdő janicsárok a böszülten vagdalkozó molnármentert szintén felkoncolták, miután már egész halmok keletkeztek körülötte a leszabdalt törökökből.

JEGYZET: — E 30 év előtt írt beszélykém még hú tükre az akkori elfogult, vallásos és hazafias észjárásomnak. Hogy a keresztény isten az egyetlen Zsófikáért 27 mohammedán nőt elpusztított: az nekem, az akkor lángolóan sovinszta magyarnak szörnyen tetszett. De persze, hogy a törökjárást Magyarországra miért küldte a Mindenható, azt a Marxi tudomány hiával: — istenverésének tulajdonítám. Gyarló kis vigasztalás biz' ez: a mai tanultságom szemüvegén keresztül!

XIV. FEJEZET.

A PANASZKODÓ MAGYAR.

Falusi jelenet a telepítési irodában.

Nem csoda, ha ráuntam az óriási kiadásokkal, sok haszontalan irka-firka és százféle teendővel terhelt telepítésre. Már jegyzőségem idején jóllaktam a mások ügyeivel való folytonos babrálással. De a real-estate business és a telepítés szintén majdnem azonos a jegyzői teendőkkel. Itt is szerződések, telekkönyvi s adóügyek vannak napirenden. De amellet a telefon naphosszat szól s tíz-tizenöt szittyá tudakozódik a biztosítási, katonai, szállítási, átíratási, bevásárlási, stb. ügyekben. Levél naponta 40-50 érkezik, A legtöbbnek írójá farmot keres, de sokan privát, sőt válási, szabadalmi s büntető-jogi ügyekben is kérnek tanácsot. El kell intézni valamennyit: mert a real-estate üzletnél a hanyagság annak a halálát jelenti.

A magyar ember vagy dicsekszik ha egy kicsit jól megy a sora, vagy pityereg már akkor is, ha a szarka a csibéjét elviszi. Keleti fantáziájával az ökörszemet is tűzokká nagyítja, s az ő tyúkjá biztosan nagyobbat tojik, mint a másé. De ha rosszat álmodott, vagy csömört kapott a disznótoron, s ha netán kifcamodott a szeme szőre: azt már muszáj neki elzokogni az öreg Mihályi irodájában.

Teszem azt, hallgassuk csak meg ezt a búsmagyart, a ki ide tart, most kászolódva le a buggyjáról, s akiről már jó előre tudom, hogy lélekszakadva fog most panaszkodni.

Tényleg, a búsmagyar nagy feneket kerítve elmondja a "sorát," s ijedten hápog, hogy mi is lesz már mostan? Tán azt hitte, hogy az Imre bátyánk versenyt fog ő vele sírdogálni! Pedig ez csak egykedvűen hallgatta a nagy tragédiát s a végén így beszélt:

— Már azt hittem, kedves Pista öcsém, hogy az úton a holdvilág esett a fejére, s attól szontyolodott el ennyire! Hörpintse csak fel ezt a kis szíverősítőt, s gyűjtsék rá erre a cigáróra, tán majd hamarabb elmúlik az ijedtsége. Hát ha már megtörtént ez a baj, igazítsa a dolgot másképen, mert a szót is lehet ám sokféleképen fordítani. Teszem azt: tudja-e öcsémuram, hogy a papucsot másképpen hogy hívják?

— Nem tom én, tán bocskornak?

— Nem a! Kényelmi csoszszantyú annak a neve."

— Hát azt hallotta-e, hogy a kalapot más szóval hogy nevezik?

— Talán süvegnek?

— Az is jó. De még jobb az, hogy: Kikarimásított fejszördomborítvány.

Tyhüh, a teremburáját! Ezt meg ki se tudom mondani!

— Hát azt tudjave, hogyan hijják magyarul a slafrokot, vagyis a szép nők reggeli köpenyét?

—Tudja a radai rossz seb!

— Hát csak így ni: bájtafarmányi regglebbeny.

— Ne teréfájjon má', hanem agygyik inka' jó tanácsot. ...

— Meg lesz az is! Csak még azt mondja meg, mi a neve a vergóniának, amitől maga olyan hosszúakat sercennett bakafirer korában?

— Hát hosszú cibár.

— Az is jó. De még helyesebb az, hogy: Kinszivományi, szalamadugattyúzott, gyufafecsérlészeti hosszvéknyonc.

— A mária-pócsi kirelejszomat! Ebbe' meg a nye'vem is kitörök. Hogy a Mihályi úr csak nem fogy ki az ilyen selmaságokbul! De mi lesz az én "sorommal"?

— Csitt csak öcskös! Még egy pohárka "mérgecs," aztán majd azt is elintézzük. Még csak azt mondom el, hogy a debreceni talyigás hogyan panasolta el a cimborájának a lova vakságát a "tizenhárom városi" csárdában. Hát aszongya: "er' mivel hogy az a nyavalyás ópihektikus még nem eszkábálta össze azon okulárét, amejikkel az én Csinosom balfopázmányának a szömteüeneisigjit megszüntetnik, hogy a nehéz görcs a fiastyuk csillagig dobáná fő azt a címeres akasztófavirágot, a ki ezt a szemtelen párát an nyakamba sózta!"

Végre is a felvilágosított búsmagyar jó tanácsos és rózsás hangulatban tért haza. Ha meg perlekedők jönnek hozzá olyan csiri-biri ügyekkel, amik csak vénasszonyos pletykákból származtak: akkor meg a kópé nótárius szép hegedűszóval megmagyarázza a böllenedőknek, hogy milyen gyerekes tökéletlenség az, ha két olyan jóra való gentleman, akik mindketten hét-nyolc kiskorúnak a neveletlen papái: a balhatojást is elefánttá fűjják fel. Fogjanak kezét itt előttem, s köszöntsék egymást jó indulattal: "Gazem-

berek vagyunk komám mind a ketten!" És szent legyen a béke. Nehogy úgy járjanak, mint a mátészalkai rabbinusok.

— Hát azokkal mi történt? — kérdik a megbékélt atyafiak.

— Úgy esett, hogy az orthodox és a neológ rabbi azon disputált, hogy a tyúknak a szombati tojását szabad-e megenni? Mert hogy annak a világra hozatala is munkával jár. A szombati munkát pedig tiltja a Jehova. S minthogy a két jebuzeus nem tudott megegyezni, s már majdnem egymás szakállának estek, egy arra menő magyart kértek fel igazságtételre. Ez pedig nagy selma lévén, imígy beszéle: "Mivel nem akarom, hogy ilyen két jó emberem, mint a Nyakig láb és Roszkorgyütt ténsur egy párt tojomány miatt a pokolra kerüljön: elviszem azokat. Nekem mán úgy is mind egy, ha a Belzebub pecsenyéje leszek is." . . .

Monda és szaporán ellantolt a felkapott kosárral. Erre csak megszólal a Smüle s azt mondja a Kóbinak: "Szamarak vagyunk mi, nem rabbik, hogy még ez a buta paraszt is túljárt a mi eszünkön!"

Ezen diskurálás közben a búsmagyarok már a hatodik pohárka "mérge" is bekebelezték. De az öreg nótárius csak nem fogy ki az adomákból. S imígy folytatá:

— Hát azt hallották-e, hogy a Kovácsi gyerek azt se tudta nyolc-éves kamasz létére, hogy ő hol van, a földön-e, vagy az édesanyja kötényében? És még se volt úgy megijedve, mint kigyelmetek.

— Hászen nem törül ám minket se minden pity-poty legény a csizmájához! — felelik a már bizakodó állapotba hozott szittyák. — Majd csak kiheverjük a bajt, hisz' több is veszett Mohácsnál! De azt mégis szeretnénk hallani, hogy mi történt a kovácsi gyerekekkel.

— Furcsa kis eset biz' ez! Előbb persze tudni kell, hogy a veszprém-megyei tájszólás szerint a "ti" megszólító névmást "tik"-nek mondják. De így nevezik a tyúkot is. Tehát a Kálmán gyerek, akinek egy Zsófi nevezetű húgocskája volt, késő este ment haza a nagyapjától, s találkozott az édesanyjával. Ez egy akkor vett tyúkot vitt haza a kötényében, amelynek a csücskeit a markában összefogva szorongatá. A tyúk pedig, már amúgy is setét lévén, szépen elaludt a Karcsi anyja ölében, eltakarva a kötény által.

— Persze, mint minden gyerek, a Kálmánka is kíváncsi volt, s így interpellálta meg az anyját:

— Iides anyoám! Mi van a kiétek kötinyibe?

— Tik! — volt a mami válasza.

— Micsoda?

— Tik! — ismétli az anyja.

— Tén'eg a Zsuafi? — kérdi csodálkozva a Kamzsi, azt híven, hogy valamiképen ő és a húga került az édes kőtőjébe! S csak akkor győződött meg, hogy ő a földön jár-kál, amikor az anyja a fekete tyúkot megmutatá neki.

— Hát azt hallotta-e, hogy a jákói sváb, aki ha két pohár bort megivott, az. Istennel se beszélt volna németül, hogyan diskurálgatott a szintén sváb szolgájával, akivel Pápáról hazatértében a tapolcafői korcsmában alaposan beborozgatott. Az úton már fütötte őket a bor, s ők egymást csipdesve imígy szórakoztak:

A gazda: Hát Hánzi, te nem megmaraksz?

A Hánzi: Nem hát, mer én sósé jólaksz!

A gazda: Hát Húshagyó Kedden se jólaksz?

A Hánzi: U, akkó az éczer!

A gazda: Hát pusukor?

A Hánzi: U, akkó az éczer!

A gazda: Hát mikó a tarka tiszno megötük?

A Hánzi: U, akkó az éczer! . . .

Ilyesféle mókák s egy jó ebéd bekebelezése után a megvitasztalt szittyák már fütörészve ültek fel a kocsijukra, s erélyes kocogásra nógatták a táltosokat.

XV. FEJEZET. SZÁMADÁS A RÉGI JÓ IDŐKBŐL.

**Humoros karcolat az "Egy nótárius az irodán kívül" című
kötetemből. Megjelent Esztergomban, 1891-ben.**

Bezzeg a mai agyon szabályrendeletezett paragrafusos világban aligha tudnánk, kedves kolléga urak, az alábbihoz hasonló számadást a nemes vármegyén elfogadtatni. A melyben amellet, hogy igen furcsa tételek találtattak: — mégis mindenki megnyugodott. S úgy a közönség, mint a vármegye elfogadta. Ma bizony már fegyelmit kapnók a közvagyonnak ily patriarkális kezeléséért.

Veszprém vármegyében, a Tapolca forrásánál, amely

arról hires, hogy itt voltak a pogány őseink isteneinek az utolsó oltárai: fekszik Tapolcafő községe. Ennek határában a kovácsi grófok is bírtak tetemes földeket, s mint ilyeneknek, jogukban állott a közpénztári számadások felolvasásakor képviselőt küldeni. Minthogy pedig az ellenőrködéssel atyám volt megbízva, aki 20 évig szolgált az uradalomban: engem, mint 8-10 éves fiúcskát, többször is magával vitt a Váczy bácsihoz, akinek vendégszerető hajlékában szokott tartatni a számadások felülvizsgálása.

Lassankint szállingóztak méltóságos lépésekkel a közbirtokosok: nemes Balassa, Cseke, Vánkos, Csomasz, stb., uraimék, nagy akkurátosan letelepülvén a dúsan terített asztalok mellé. S ha az én öregem azon jó időben három-négy tapolcafői kurta nemessel elfogyasztott egy akó borocskát: — elképzelhető, mily rengeteg mennyiségű itóka szükségeltetett az összecődült 60—70 vitéz torok leöblítésére. Nemkülönbén mennyi jó étel kellett az "inynyah való alkalmatosságok elejébe." . . . Mert az volt a jelszó, hogry: "Minden áldomásnak jól meg kell vetni az ágját."

Egyszer csak az öt óra hosszáig tartott ebéd végeztével felemelkedik ám a székéről az uram, Cseke Mihály bíró uram. S illendő tisztességtudással fölszólítja a tekintetes főszolgabíró urat, mint a közgyűlés elnökét, hogy méltóztatásék a múlt évi számadást felülvizsgálni. Mire ez válaszában értesíté a Cseke Mihály uramat, hogy csak olvassák fel a tételeket, majd ő aláírja a számadást. Ő feltétlenül megbízik a községi számadó tisztességében.

Mely kijelentését a főbíró urnák hatalmas éljenzés és általános "idványozás" követvén, alapos torok köszörülések s közben-közben megeresztett "gyántározások" mellett felolvastatának a számadásnak ilyenformán hangzó tételei:

I. BEVÉTELEK.

Korcsmai félévi bérösszeg	145 ft.
Községi malombérlet	1250 ft.
Föld- és réthaszonbérekből	520 ft.
Kőbánya haszonbére.....	200 ft.
"Hideglelős" zsidót megbüntettük.....	50 ft.
Négy fejbetörést büntetettekől	40 ft.
Farka (bika) pénzezből	9 ft. 40 kr.

Főösszeg: .....2214ft. 40kr.

MEGJEGYZÉS a bevételeknél: A korcsmáltatási jogból ugyan 200 forintnak kellett volna befolyjni, de 55 forint a követ úrnak fogadtatása alkalmával közfogyasztásul megivódott. úgy szintén a "Hideglelés" zsidó által megfizetendő 50 forint közakarattal elengedtetett neki olyformán, hogy azt nála az előjáróság kicsinyenkint leitta. Ezen 105 forint tehát a jövedelmek közé felvehető nem volt.

— A bevételek helyesen vannak kitüntetve s megerősítetnek, — véleményezé a főbíró az egybegyültek igenlő bölintgatásai közben. Csakis a Csomasz Kálmán uram tett olyasféle megjegyzést, hogy egy fejbetörésért 10 forint büntetés tán mégis csak sok. De leszavazták egyhangúlag azal, hogy ha egy gyenge nyaklevesért a jebuzeusok is 5 pöngőt számítanak, akkor egy nemes ember fejét se lehessen olcsóbban tapogatni 10 flórnel

— Mielőtt a kiadások következnenek, igyunk elejbe! — vélekedik a helyettes bíró. Ez megtörténvén, a bíró uram folytatá:

II. KIADÁSOK.

- 1.) Községi adókra a nyugták szerint. .145 frt. 14kr.
- 2.) Hivatalnokok és kisbírók fizetésére. .80frt.
- 3.) Nótárius uram bére 2 pár csizmával 200 frt.
- 4.) Sára néni (községi bába) gyámolítása 40 frt.
- 5.) Boldog emlékü rektram temetésén
 áldomásra ..... 83 frt. 40 kr.
 (Megjegyzem, hogy ezen tétel mindig szerepelt, akár meghalt a rector, akár nem.)
- 6.) Ugyanekkor a községi bútemetőknek 10 frt.
 (A zenészeket hívták e néven.)
- 7.) Elöljáróság Pápára a szolgabíróság-nál, 75 izbeni napidijai.....300 frt.
 (Tehát ünnepnapokon kívül minden harmadnap mentek Pápára, ... de csak papíron . . .)
- 8.) Ugyanakkor vámokra s a megye urainak megtraktálására.....100 frt.
 (Vámot hivatalos utazásnál persze nem fizettek, de ama 100 forintból se ittak ám az urak!...)
- 9.) Vármegyei tartozásokra .....395 frt. 30 kr.

- 10.) Hóhányásra novembertől-májusig. .180 frt.
(Megjegyzem, a hóhányás abból állott, hogy kiküldtek két ingyenes robotost az utakra, akár volt hó, akár nem. S ilyenkor a hóhányókat ellenőrző elöljáróság közkölségen ivott. Sokszor persze, a hóhányók ki se mentek az utakra. De azért ez a tétel mindig szerepelt havatlan teleken is.)
- 11.) Irodai szerekre, és gyertyára.....175 frt.
(Pedig a jegyző uram kalamárisa a szárazság miatt búsan terpeszkedett az irodában, s ő 20 ív papírt se igen használt el akkoriban évenként.)
- 12.) Szegénysorsúak végrendelet téténél
napidíjak s áldomások.....150 frt..
(Hogy miről végrendelkeztek, a kildnek vagyonuk niem Költ, én már azt nem tudom.)
- 13.) Nyugszi Laci községi bútemető böggőjét véletlenül belökvén, annak reparálására .....157 frt.
(Persze, hogy altétel volt ez is.)
- 14.) Becsületes ifjú legény Kádár Bogyi lakzija közkölségen kiállítván, fűszerszámok, stóla és bútemetőknek .....79 frt.
- 15.) Határjáráskor napszám s áldomás. .150frt.
- 16.) Ezen számadás felülvizsgálási s áldomási költségei, s a butemetőknek .....200frt.
- 17.) Ugyanekkor paprikára.....18 frt.

E tételnél a főbíró s az öregem özszemosolyogtak, de azért csak aláírták a 2220 forint 84 krajcárt kitevő kiadásokat is. Falrengető éljenzés követte a bíró uram azon kijelentését, hogy a 6 forint 44 krajcárnyi túlkiadást a sajátjából fizeti S a nemes vármegyén azt mondották e számadásra:

— Na, már megint jót mulattak a vastagnyakú tapolcafőiek!

XVI. FEJEZET.

A VILÁGHÁBORÚ S AZ AZT KÖVETŐ
VILÁGFORRADALOM.

A már hat év óta tartó s még mindig dúló, borzalmas világháború gyászos tanulságait immár levonhatjuk. Meglehet állapítani, hogy ez a rettenetes népiirtás, amelyhez képest a tamerláni vérengzések csak piknikszámba mennek: az emberiség fejlődését századokra megállítja. Áll ez még akkor is, ha, ami bizonyos, a világforsradalom kitör, s elsöpri a jelenlegi kataklyzmát előidézö kapitalizmust. Mert a legyengült és lues-szel telerakodott európai nemzetek még a dédunokáikban is sínyneni fogják a már évek óta tartó állati nyomorgás testölö kihatásait. **Több, mint 260 millió embernek a mostani borzalmas tengödése, elgyengülése, s idegeinek tönkremenése ma még nem is képzeltető visszahatással lesz az egész emberiség jövöjére.**

S ha nem is lesz oly setét a civilizáció helyzete, amint azt ma a pesszimisták látják: de az kétségtelen, hogy a három évszázad előtt lezajlott 30 éves háború borzalmait a reánk jövö években még hatványozódnak. Roppant hosszú idő kell majd arra is, a míg az emberiség csak a bujalkórtól is megtisztul. Budapesten konstataáltak, hogy például: a magyar népnek 43 százaléka már a háború előtt is meg volt fertözve az emberi nyavalyák legborzasztóbbikával a syphylissel. A háború után pedig 85 per centre rúgott fel a vérbajosok elremítő tábora, s az éhínség enélkül is megsokszorozá az angolkóros gyermekek óriási tömegét.

De még rosszabbul állunk e tekintetben Románia, Oroszország s Lengyelországban, amelyek már a világháború előtt is 60—70 százalékos, elremítő arányokban fuldokoltak a lues irtóztató csápjai alatt. A nemrég elhunyt kolozsvári orvostanár, a világhírű Marshalkó hitelesen beigazolta, hogy a vérbaj 5—6 nemzedék emberanyagát megfertözi. S a leggondosabb gyógykezelés mellett is újra kiüt néha az ötödik generáción is. Kétszázötven esztendő szükséges legalább is ahhoz, hogy a megfertözött utódok teljsen kitisztuljanak a lues-ból. De a vele járó idegesség még azután is sokáig nyomorgatja az utódokat. Tán erre céloz a bibliai kijelentés is, hogy: "M megbüntetem az apák vétkeit a fiaikban hetediziglen ..."

De a százféle egyéb nyavalya az állandó koplalás mellett mennyire elgyengíté a hadakozó nemzeteket. Ezek már évek óta állati életben tengődnek csak. Például: Szerbia a fele népességét elveszte a balkáni háborúval elkezdődött s már nyolc év óta tartó folytonos hadakozásai közben. Bécsben és Budapesten 3—4 éves gyermekek alig, hogy járni tudnak, s a 8—10 esztendős gyermekek 5—6 éveseknek látszanak. Milliókra menő iskolás gyermek éhesen jár a tanórákra, mezítláb s rongyokkal fődve. A tőkés rendszer kapzsisága által felidézett s még mindig dülő borzalmas világháború ezt eredményezte.

De a testi leromlást még nagyobb mértékben követte az erkölcsi züllöttség. Lop, csal, rabol a ki csak szerét teheti, úgy a törvényes korlátokon belül, mint önkényesen. Az erőszak érvényesült az egész vonalon, s az erősebb minden lelkifurdalás nélkül kiszorítja a gyengébbet. A prostitúció hallatlan arányokat öltött már az éhező európai városokban. Ezrével csatangolnak az utcákon, lepik el a kávéházakat, korcsmákat a bájaikkal üzérkedő nők, s az éhséggöyörtötte szülék maguk adják kézre 8—10 éves leánygyermeküket a gazdag kéjencek martalékaul. Budapesten a 12—16 éves leányok, s hasonlókorú fiúknak külön kávéházai vannak, ahonnét a szerelmüket megvásárlók a lakásaikba szállítják e szerencsétlen züllötteket a legvadabb orgiák undorító kéjelműeihez. A pederasztia, amely undok napkeleti bűnnek a kifejezésére a becsületes magyar nyelvnek szava sincsen; a hosszas hadakozás alatti szerelmi éhség miatt összezsúfolt férfi milliók táborában már olyan közönségessé lön, hogy azt az állattá züllött, vérszomjas, szadista magyar katonatisztek is, de kivált a Horthy-tribékek, egész szemérmetlenül, tanúk jelenlétében gyakorolják. A kiskorúak által elkövetett lopások, betörések, rablások, sőt gyilkosságok tárgyalására a városban már külön bíróságokat kellett felállítani. S ha még néhány évig tartana ez a bestiális marakodás: valóban a kőkorszak barbárságába sülyedne vissza a megnyomorított emberiség.

Ez csak életerős, munkaképes katonákban 15 milliónyi halottat elvesztett. De a sebesültek, csonkultak, bénák, vakok, örültek, s idegbeteg katonák száma is megközelíti a tíz milliót. Az éhínség, betegségek, s gyógyszerek hiánya miatt elhullott népesség száma a frontok mögött szintén meghaladja a tízmilliót. A születések számát pedig a háború

előtti állapothoz viszonyítva ez a rémítő kataklyzma annyira korlátozta, hogy az e tekintetbeni veszteséget a reánk következő két évtizedre komoly tudósok 50 millióra becsülik. De az emberiség, s kivált a jövőendő nemzedékek elsatnyulása miatti néprömlás: értékben szinte fel sem becsülhető.

Hát az anyagi veszteség mekkora lehet e rémítő világromlásban? Megközelítő pontossággal a háborús kiadásokat, a fennmaradt adósságok, az elpusztított területek, épületek s anyagok értékével 400 milliárd dollárnyi koronákban átszámítva, szinte észörjítő összegre teszik. Ha ezt a kimondhatatlan értéket a civilizáció fejlesztésére fordították volna, a legkisebb falunak is lehetne gőz, vagy villanyos vasútja, még az erdei utakat is aszfalttal lehetett volna borítani, 50,000 szállító hajóval nagyobb lehetne a tengeri népek hajóparkja. A világ összes mocsarait termőfölddé lehetett volna varázsolni, a sivatagokat öntöző csatornákkal ellátni, s a Szaharát a tenger vizével elárasztva, hajózhatóvá tenni. Tízmillió népiskolával s húszezer egyetemmel több lehetne a földön, s az emberiség a saját zsirjában fuldokló paradicsomot varázsolhatott volna elő egy évtized alatt a mostani éhínség vidékein az elpocsékolott milliárdok okos felhasználásával.

S ehelyett azt látjuk, hogy már Amerikában is koplalnak a tömegek, mert az itteni népességnek is alig elégséges farmtermékeket innét kiszállítják az éhenhaló európai országoknak. S miután a jelenlegi gaz, néprabló rendszer csak a haszon elnyerhetésére, nem pedig a közszükséglet szerint végezteti a termelést: a művelhető földek is parlagon hevernek, a dolgozó milliókat a gyárakból az utcára dobják, s a termelt javakat tízszeres áron sózzák a kiuzsorázott munkásokra Istennek szent rendelkezésére, az áldemokrácia nevében. S azok a munkások, akik baromi fáradság és testi nélkülözések között állítják elő az összes javakat: koplalni kénytelenek s a gyermekeik közül csak New Yorkban naponta 200,000 reggeli nélkül vánszorog az iskolákba. Ott aztán az amerikai zászló dicsőítésével, meg a Star Spangled Banner-rel akarják a korgó gyomrokat jóllaktatni. A prostitúált lapok, s a tányérnyaló papok pedig a tőkésnek nagylelkűségéről hozsannáznak. S ha a Rockefeller tíz millió tallért ad egyetemekre, amik a tőkés rendszert dicsőítik, s annak a támogatására oktatják az emlőiken táplálkozó ifjúságot: — a lekenyerezett polgári sajtó hetekig magasztalja

az olaj királyt. De hogy az a korábbi nyolc centről már 25 centre emelte az olaj árát, holott neki egy gallon 3 centbe sincsen: arról persze bölcsen hallgatnak.

Nagybani rablás volt ez a világháború is, mint minden régebbi hadakozás, amit a tőkésék a piacok feletti verseny - gésekért folytattak. S hogy még most is egymás ellen tüzelik a népeket a hazafiság örve alatt, ez arról tanúskodik, hogy a kapitalistáknak a profiton kívül egyéb dolgok iránt nincs érzékük. Ők csak prédikálnak a népjólétról s még az embervért is a feneketlen zsebeik kövérítésére használták. De már útban vannak, s részben meg is kezdődtek azon munkásmozgalmak, amik e nyomorul, kizsákmányoló rendszerert nemsokára elseprik. A világforradalom ökle már itt, Amerika kapuján is dörömböl, s az itt folyton megújuló óriási sztrájkok, a munkások cári elnyomatása, s a politikusoknak a hatalomért való versengései azt mutatják, hogy a tőkés rendszer agonizál. A termelést már nem tudja irányítani, s azt kemény harcok után a proletárság fogja a saját kezeibe venni. Majd akkor lesz rend és népjólét.

A "Kansas City Star" nevű lap nagy fáradtsággal és költséggel összeállította azt a listát, amely mutatja, hogy miként pazarolták az Egyesült Államok népének a vagyonát, íme, néhány adat:

Tudja ön, hogy a kormány 1917-től 1920-ig 36,818,000,-000 dollárt költött?

Tudja ön, hogy az összes költségvetés 1789-től 1917-ig 40,000,000,000 dollárt tett ki?

* Tudja ön, hogy a kormány 1917-től 1920-ig beszedett 13,099,000,000 dollár adót és emellett még kölcsön vett 24,600,000,000 dollárt?

Tudja ön, hogy a kormány Charleston, Norfolk, és más városokban hadikikötőket építtetett 150,000,000 dollár költséggel, és ezen kikötőkből egyetlen hajó sem indult a háború alatt?

Tudja ön, hogy Charlestonnál a folyóban 20,000,000 dollárral kikötőt építtetett a kormány, amelybe egyetlen hajó sem mehetett be, mert a folyó nem elég mély arra, hogy hajózható legyen?

Tudja ön, hogy a kormány 120,000,000 dollár költséggel egy nitrát gyárat építtetett, amelyben soha, egyetlen font nitrátot sem gyártottak?

Tudja ön, hogy a kormány 160.000,000 dollár költséggel

lőporgyárat építetett, amelyekben az egész háború alatt egyetlen font lőport sem gyártottak?

Tudja ön, hogy a kormány 100,000,000 dollárt költött tankekre és hogy az első amerikai tank a fegyverszünet után ért Franciaországba?

Tudja ön, hogy a kormány 1,000,050,000 dollárt költött lövegekre, azonban csak 17,000 amerikai löveg jutott el a háború folyamán Franciaországba, tehát mintegy 10 percre elegendő mennyiség?

Tudja ön, hogy a kormány 117,000,000 dollárt költött gázlövegekre, azonban egyetlen amerikai gázlöveget sem használtak Franciaországban?

Tudja ön, hogy a kormány 578,000,000 dollárt költött ágyúkra, azonban csak 72 amerikai ágyú jutott el a frontra?

Tudja ön, hogy a kormány 7,000,000 dollárt költött egy tengerészeti kiképző állomásra Virginiában, a fegyverszünet megkötése után?

Tudja ön, hogy a kormány 70,000,000 dollárt költött egy lőporgyár felépítésére, Nitro, Va., városban, és aztán eladta 8,000,000 dollárért?

Tudja ön, hogy a kormány 100,000,000 dollárt költött egy lőporgyárra, Uncle Shoal, Ala., városban és aztán a kongresszustól újabb költségek megszavazását kérte, hogy ebből a gyárból műtrágya-gyárat készítsenek?

Tudja ön, hogy ezek mind olyan adatok, amelyek megmagyarázzák, hogy miért kellett a népnek olyan rettenetes összegeket fizetni és kell még fizetni ezután is hosszú évekig?

Az itt felsoroltakban nincsenek megemlítve az individuális gráfterek, az egyes zsarolók. Nincsenek felemlítve azok a hazafiak, akik 100 dollárjával vették a kukoricaföldek akerjeit és aztán 1000 dollárjával adták el a kormánynak. A repülőgép, a ruha, a sajtó és egyéb ügynökök százaairól itt nincs szó, akik ott és annyit raboltak, ahol és amennyit csak tudtak. Ezek a jómadarak most Santa Barbara és Palm Beach üdülő helyeken pihenik ki a graftelés fáradalmait és a kongresszusi vizsgáló bizottság nem zavarja a nyugalmukat.

E pár év valóban a törvényesített rablás aranykorszaka volt. Ezeknek a gazembereknek semmi egyébre nem volt szükségük, mint egy adag álhazafiságra és azzal már betörhettek a nemzet kincstárába.

Gondolkozzunk ezek fölött, amerikaiak!
 És gondolatok arra, hogy a meghunyászkodó beleegyezések nélkül ez soha meg nem történhetett volna!

XVII. FEJEZET.

A HÁBORÚ.

Kivonat a "Proletárok bibliája" című kolosszális munkámnak 32-ik fejezetéből.

E fejezet hosszasan tárgyalja a háborúk szükségételen-ségét s azok borzalmait. Majd így folytatja:

Ragadjátok meg hát a csaták után
 A koronás latrokat s pereputtyaikat,
 S a sok bíboros főpapot, aki titeket
 Szilaj harcra tüzel, s állítsátok oda
 A sebesült katonák kórágyai mellé:
 Ha csak tíz napig is ápolni kéne
 A felkent bakóknak e boldogtalanokat:
 Tudom, majd elmenne a kedvök
 A népeket egymásra uszítani!

S óh te, dicskoszorúzott
 Győztes vezér!
 Téged is megállítalak utadban,
 Amikor zordon, hadvész ülte képpel
 Kevélyen elléptetsz
 A diadal-kapuk alatt!
 Gondolj azokra a nyomorultul elesettekre,
 Akik feltámaszhatatlanul
 Egy örökkévalóságnak
 A végtelen álmait alusszák
 Ott, a véráztatott csatatereken.
 És vess tekintetet, csak egyet is,
 A kormos falakra,
 Melyek között a félőrült,
 Sikongató, hajukat tépő anyák
 Kidüledt, véres szemekkel,
 Tébolyodott vánszorgással
 Keresik a felkoncolt, rothadó,
 Ártatlan kisdedeiket,

Akidnek a megcsonkított hulláin
 Elvadult ebek marakodnak! . . .
 Nem hallod-e hát
 A kétségbeejtő anyai sikoltásnak
 Szívtépő sirámát?
 Amelynek hangjai átokként
 Szállongnak a te dicskoszorúzott fejedre ...
 Pedig óh, te gögös Hadúr,
 A közkatonák vitézségén
 S azoknak hulláin a dicsőség
 Piedestáljára emelt vezér:
 Mennyivel különb nálad
 Azon egyszerű közvitéz:
 E sorok írójának öcsese, a kit
 Az ő kalandos vére,
 S fürkésző lángelméje
 A frankoknak világhírű
 "Legion étranger"-jébe hajta.
 Ugyanis, ő megtagadá a köteles
 Katonai engedemességet, amikor
 Algier-ban, a Golah-del-Bibánnál
 Elfogott beduinoknak
 Statáriális kivégzésére
 Rendelé ki őt a felsőbbbség.
 Haditörvényszék elé került e miatt
 A zordon, fegyelemsértő harcos.
 S mert hadjárat alatt történt az eset:
 Halállal kellett vón' lakolnia . . .

Már együtt ült a vérbíróság s lobogtak
 A sápadt fényű gyertyák
 A feszület körül . . .
 S a komor terem ajtaján
 Vasak közé béklyózva,
 Megláncolt kezekkel behozták
 A halványképű, sebhelyekkel borított
 Mord légionáriust.
 S a vádak elhangzásával
 Kérdezek tőle a mentségeit.
 Felelt az elszánt harcos,
 Aki úgy állott a bírái előtt,
 Mintha maga a Hadisten,

A véreskezű Áres lett volna.
 S hangozék az ő érces szava
 Keményen, rendületlenül, eképpen:
 "Tudjátok meg hát mindnyájan, hogy:
 Én harcolni jöttem
     A francia légióra,
 Nem pedig bakónak;
 És én, mint magyar ember,
 A fegyvertelen ellenségre
 Nem lövök!
 Most már harmad ízben állok
 A vérbírák előtt.
 Kétszer már amiatt
 Szutyongattatok, hogy: Madagaszkárban,
 Morafeno ostrománál,
 Az égő házból ragadtam ki
 Egy csomó jajveszékélő gyereket,
 Amikor a balpofám is veresre sült.
     Itt, Algierban, Magourahnál pedig
 Az ellenség asszonyait
 Biztos helyre rejtettem
 A puskagolyók zápora elől.
 De e fegyvelemsértések miatt akkoron
 Felmentést kaptam. Sőt:
 Vitézségi érmeket.
 S ha bűn az, amit most is elkövettem:
 Hát csak vegyétek el
 Megunt életemet! . . .
 S lőjjétek által, de rögtön,
 Emberszerető szívemet,
 Amely még a gyakori öldöklések alatt sem
 Kérgesedett be annyira,
 Hogy az emberi józan észnek
 S a felebaráti szeretetnek
 Mindeneknél erősebb,
 Szent törvényeit többre ne tartsa
 A gyilkolást és rombolást
 Istenítő katonai fegyelemnél.
 Az én kivégeztetésemre jogot,
 Sőt arra egyenes utasítást
 Adnak a hadicikkek néktek . . .
 De mielőtt ezt ti megteszitek:

Íme, a lábaitok elé hajítom
 E rongyos fityegőket, amikért
 Negyvenkilenc ütközetnek
 A véres tusakodásaiban ezerszer
 Néztem szemközt a halállal!
 S én magam fokozom le önmagamat,
 Mert csak ember akarok lenni,
 Halljátok-e? Ember!
 Nem pedig érdem jeles hóhér! . . .

Így dörgött a felbőszült veterán,
 És még láncoltan is félelmes erejű
 Vaskemény kezeivel dühösen
 Szaggatá le a széles mellén fénylő
 Vitézségi érmeket.
 S a megrökönyödött bírák
 Szemei közé vagdosá azokat
 Ádáz, vad haraggal.
 Persze, lefogták a dühöngőt,
 S öteiv-hatan megragadva,
 Még erősebben bebéklyózták.
 Mind a mellett a vérbírák közt is
 Győzött a jobb emberi érzés:
 Azért is hát, büntetés helyett
 Végkielégítéssel meneszték a vádlottat,
 Nehogy a szent katonai fegyelmet
 Az ő lázító, merész viselkedésével
 Lazítsa.

MEGJEGYZÉS: — Testvéröcsém, Béla, akinek a francia "Legion Étranger"-ben sok ideig tartott kalandjait még Pápán, 1900-ban 10,000 példányban kinyomattam s három év alatt el is adtam, közel két évtizedig, mint zsoldosa a francia tőkéseknak, harcolt Afrika és Ázsiában, Legutóbb Liege alól jött a halálhíre 1914-ben. De végtelen öröömre nem rég írt Pantinból, Franciaországból s tudatta, hogy a sebeitől felépült, s csak a jobb mutató ujját veszíté el. Jelenleg 1500 frank nyugdíjat kap, de mert ebből kenyérre se telnék, mint segéd-gépész van alkalmazva az egyik vasútnál napi 15 franknyi díjazás mellett.

Régebben nagyon büszke volt a vitézségi érmeire, amiket vagy 60 ütközet marakodásain szerzett. De utóbb még

az ő harcias természete is megcsömörlött a sok mészárlástól. Jelenleg már is lelkes kommunista, s amint írja, a francia kormány csak hónapról-hónapra tartja fenn nyomorult tengődését a kapitalisták élén a munkásság kegyelméből. S azt jósolja a fiú, hogy Gallia olyan irtózatos forradalom előtt áll, amihez képest a robespierrri csak kismiska volt. Ő is megerősíti, hogy a szocialisták kimagasló vezérét, Jaurést, aki teljes erejével a világháború kitörése ellen küzdött: a francia kormány felbérelt orgyilkossal ölette meg, s a gazbrávót tesék-lásék vizsgálat után futni engedé.

XVIII. FEEZET.

A PÁRBAJ MÁNIA EURÓPÁBAN. — EGY JÓÍZÚ BE-MUTATKOZÁS. — A CÍM- ÉS RANGKÓROSOK.

Kivonat Mihályi "Proletárok bibliája" 30-ik fejezetéből.

A nekünk, amerikaiaknak,
 Oly nevetségesen botor,
 Idejét múlta párbaj-mánia
 Olyan bolond eseteket szül,
 Mint pár év előtt történt amott
 A szép, kávéházas, muzsikás
 Budapesten, a hol egy oktalan eb
 A handabandázó ficsúrnak
 Pepita nadrágját sarokkönek nézvéen,
 Felszentelé . . . S e miatt másfélszáz,
 Magát okosnak, műveltnek,
 Úrnak képzelő atyafi
 Kap hajba. S szinte
 Precesszióval vonulnak
 A provokálthoz a nagyképű
 Párbaj-segédek: a kihívók tanúi.
 Holott mi, amerikaiak, azt hisszük,
 Hogy becsület reparálás helyett
 Tán inkább a folt-tisztító
 Szabóra várna az ily munka . . .
 Ha egyazon emberfőn
 Hús-harminc száj lenne:
 Még az se volna képes
 Eleget kacagni az eféle

Extra bolondgombán . . .
 Fiatalabb éveimben
 A szép Hunniában viselt
 Társadalmi állásom miatt,
 S mert még akkor a sokféle
 Európai humbugnak buta,
 Vastag köde feküdt az agyamon:
 Magam is keresve kerestem
 A krakéler firmákkal
 Összekülönbözéseket. ,
 Hát egy ily alkalommal
 Összeakadtam egy közismert
 Üres fejű hencegővel,
 Aki az ő szokott hebehurgia
     Modorával ekkép mutatá be magát:
 "Nevem Kakasfalvai, toromplenszki,
 És monyászóblatnicai Krumpilovics Oszkár!
 Tiszteletbeli gyakornok jelölt vagyok
 A kákonpillei magyar királyi
 Kataszteri kirendeltségnél,
 És tartalékos szekeresz hadnagy vagyok."
 "Igen? örvendek a kiváló szerencsének,
 Hogy összetalálkozáink. Én meg ugyanis
 Kucsujkákucsházai, csikcsiszi,
 És belevendifalvai Garagos
 Doroszenkó, Kajetán és Vladimir vagyok!
 Foglalkozásra nézve diplomás,
 Parisban kitanult
 Toronygomblyuk aranyozó,
 És a középső szent batolani
 Nemesi kaszinónak már négyszer
 Megválasztott ajtónállója.
 Azonkívül az ipicsonyi
 Compossessoratusnak
 Nyugalmazott hírharangja,
 Továbbá tiszteletbeli útmester
 A Syrius és Orion csillagoknak
 Törvényhatósági úthálózatán;
 Nemkülönben a palesztinai
 Gyarmatosító Zion egyletnek dísztagja,
 És tűzoltó trombitás
 A tesmagi önkéntes tűzörségben;

Továbbá a dődöllefalvai tekéző egyletnek
 Kitüntetett veteránusa ..."

De már itt ő futni kezdett,
 Hanem én a frakkjába kapaszkodva
 Tovább dörögtem:

"Kéjgázgyártó is vagyok,
 És érdemdús kotillion-rendező,
 És szerencsés feltalálója
 A poloska szájkosárnak;
 Azonkívül világutazó,
 És szabadúszó vagyok
 A konstantinápolyi édesvizeken.
 Továbbá bíbictojás kereskedő,
 Azonképen lovasított tengerészhadnagy
     A liliputi hadiflottánál. Továbbá
 Bolhaszínház tulajdonos;
 Szintügy a Booth-f éle hadseregnek
 Címzetes tizedese és tényleges örvezetője vagyok.
 És a parabutyi színház kortina húzója;
 Továbbá az ezremui tudós társaság
 örökös dísztagja; nemkülönben
 a spanyolországi Calafatra,
 A szerb Takova, a perzsa oroszlán,
 S a török Medzsidsje rendjeleknek
 Reménybeli kitüntetendő exj elölt je,¹
 úgy a szaharai császárnál
 Szerződttetett főtevészmester;
 Szintügy a ninivei cserépkönyvtár
 Címzetes elfuvarozója, valamint
 A dahomyta országgyűlés
 Tengerészeti naplójának felülbíró
 Bizottsági tagja és san-marinói
 Diplomáciai attasé, s montenegrói
 Udvari szállító, s a zarkansasi
 Fehérsipkások megválasztott csapatvezetője.
 S hogy el ne felejtsem:

A grönlandi jégkonzerváló gyárak
 Igazgatósági tanácsosa, s a mit tán
 Tudni is méltóztatik: egyszersmind bennem
 A "Kutykurutyfalvi Lapok" főszerkesztőjét
 És a "Hulló liliomszirmok" megkoszorúzott
 Szerzőjét is üdvözölheti Uraságod,

Hogy teszem odébb az utamból ..."
 De már erre nem is várt az ipse,
 Hanem úgy elszelelt onnét,
 Akárcsak az agár elől menekül
 A megriasztott "tapsi-füles."

Pokolba a temérdek kisebb-nagyobb
 Udvari belső és titkos tanácsosokkal!
 S minek az a rengeteg kir. kamarás,
 Aranykulcsos és excellenciás úr?
 Aki azért, hogy az inasa
 "Kegyelmes"-nek szólongassa őtet:
 A saját önállóságát s a nép javait
 Lábbal tiporja. Le velük!
 Herceg, nemes, gróf és báró:
 Legyen immár gyalogjáró,
 Cim, rang, pap s király törlendő,
 Üssön beléjük a menykő! . . .

XIX. FEJEZET.

AZ ÓHAZÁI HITVÁNY KASZT-SZELLEM. — A LOVÁSZ- PATONAI TEMPLOMSZENTELÉS.

(Megjelent az Emléklapokban is.)

A "Szabadság"nak egyik Glenfelden nyaralt tisztviselőjével hét év előtt sokszor megtárgyaltuk az óhazái züllött állapotokat. Az Ernő öcsém nagy reményekkel volt akkoriban — még a háború előtt — az ő rajongó, becsületes szívével szeretett Hungáriájának jövője iránt. S különösen az amerikai magyarságnak tömeges visszatérésétől várta az óhazái rettenetes állapotok megújódását. E tekintetben én nem osztottam az ő optimizmusát, mert alaposan ismerem az otthoni feneketlenül züllött állapotokat.

Már Sennyei báró 46 év előtt hangoztatta, hogy Magyarország közigazgatása: ázsiai. Egy volt porosz miniszter pedig, aki sokat tartózkodók szép hazánkban s rendkívül kedveli a magyarokat, pár év előtt azt a kijelentést tette, hogy: — "Scythiában közigazgatás nincs. "Csak úgy találomra, mároról-holnapra pöcögetik a legéletbevágóbb dolgokat. A mág-nás-kaszinó dirigálja ma is — ezt hét évvel ezelőtt mondotta

— az országot. Törvénykezése lassú, méregdrága s teljesen ki van szolgáltatva az ügyvédeknek. Nincs határa a perújításoknak. Telekkönyve, különösen az erdélyrészi: zavaros, nemzetiségi viszonyai kétségbeejtők s a kasztszellelem a fülünkbe harsog mindenütt. De máskép a magyar népnél kedélyesebb, vendégszeretőbb, egyszersmind könnyelműbb nép nincs Európában. Némely alak napról-napra csakis a kibic kedésből él a budapesti kávéházakban, ahol is a rendkívül szép ottani hölgyek a szerelmi ügyleteiket lebonyolítják." Nemde, gyönyörű kép?! . . .

Hát ha még úgy ismernék a külföldiek az ó-hazai slendrián közigazgatást, mint én, aki annak mint körjegyző, 18 évig ténylegesen működött tagja voltam! Én már az akkori félszeg világnézetemmel is, amely az óhazái ködöktől tisztán nem láthatott, s csak sejté a helyes Kibontakozást: túrhetetlennek találtam az ottani viszonyokat. S a milleniumi évben, amikor az óhazai lapok által is megdicsért "Bajóth község monográfiáját" megírtam, egyszersmind "Fakadó sebek" címmel egy önkormányzati, katonai, törvénykezési és pénzügyreformi javaslatot adtam be a Bánffy-kormányhoz. Már ebben is olyan radikális elveket pengettem, mint egyik korábbi könyvem karcolatában, amely: — "Azok az érdeemes férfiak" címmel, maró gúnnyal ostromozta az akkoriban is országszerte dühöngött rangkórságot. De ki méltatott volna ez időben figyelemre egy körjegyzőcskét, pláne egy ellenzéki nótáriust, akit inkább csak hatalmas étvágygyal felfalni szerettek volna!

Sokáig nem kaptam választ máig is irattáromban örözt munkálatomra. Hát egyszer találkozom az áldott lelkű édesanyám testvéröccsével, a Mezey Ferkóval Budapesten a Váci utcában. Megjegyzendő, hogy ő, mint a báró Üchtritz Zsiga iskolatársa s mint a máginás-kaszinó tagja s a néhai gróf Károlyi Pista és Csekonics Endre kebelbarátja, aféle buga mágnási allűröket szenvelgett, s mint egykori jezsuita növendék, nagy antiszemita is volt ellentétben velem, aki a Hebron rózsáit mindig kedveltem.

Azt mondja a Ferus, aki már akkor is magas állást viselt a kultuszminisztériumban: "Imre kölyök, miféle forradalmi irka-firkát adtál be a belügyérhez? Hát valóban jakobinus akarsz lenni? Nem tekinted az apró gyerekeidet? Kétségtelen, hogy zseniális fickó vagy, de egyszersmind nagy számár, ha azt hiszed, hogy Magyarországon is a ro-

besprierri eszmék szerint lehet kormányozni. Hát láttál-e már a magyarnál arisztokratább népet? Nálunk még a sátoros cigány is különbnek tartja magát a parasztnál, akinek az érdekében te folyton hadakozol. Ez a mostani dolgozatod is olyan, mint a tisz-eszlári perben a zsidók mellett írt cikked volt."

— S hát nem volt-e abban is igazam, holott még a jeles Eötvös védbeszéde előtt a "Pápai Lapokéban" megjósoltam, hogy a saktert el nem ítélik az erőltetve összetakolt bizonyítékok alapján, — kérdem a nálamnál egy fejjel magasabb óriást.

— De igazad volt. Hanem, kis csacsikám, tudd meg, hogy az igaz emberek vagy étlen halnak, vagy a tömlöcbe kerülnek, mert a tömeg soha meg nem érti őket. És jobb, ha butítod a népet, mert akkor istenit. De ha felvilágosítod: megkövez.

Sajnos, az ó-hazai mágnások ma is úgy gondolkoznak, mint a nagybátyám, s nekik nem áll érdekükben az óhazái kasztrendszer eltörlése. S nem hogy tárt karokkal várnák ők az óhazái magyarságot, de majd nagy birkózással lehet tőlük csak egy kis morzsányi jogot is kicsikarni. Ezrével vagyunk itt, az aranyországban is, a hírhedt magyar közgazgatás, a gyarló törvénykezés és a szűkmarkú kasztszellem áldozatai, akiknek már hiába ígérgetnek a most megszorított államférfiak füt-fát. Mi már régen tisztában vagyunk a miniszteri és királyi ígérekkel. Es szívünkbe véstük a gaz IX. Lajos francia király mondását, amely így szól: — "Tettetni annyi, mint uralkodni." Nekünk hát elég volt a mézesmadzagokból.

Ha jól emlékezem, 1885 év nyarán szentelték fel a lovászpatai róm. kath. templomot, amelyre én is, a főnökömmel, az áldott lelkű Kiss Péter jegyzővel hivatalos lévén, a díszbédnél elhangzott felköszöntőket igen megfigyeltem. A néhai Emil bátyám által mondott tósztt, mivel igen is szabadelvű volt s azt hangoztatta, hogy a szép, új templom melletti roskadozó iskoláról se feledkezzünk el s azt építsük meg mielőbb: nem tetszett a papoknak. Egyszer csak feláll egy pókhasú esperes és így dohog:

— Uraim! A Mihályi úr, mint urodalmi ispán, szerintem egy kissé túllőtt a célon, amidőn a kegyes grófnét, mint a díszesen megépített új templom patrónusát, az iskola építése és kibővítésére is figyelmezteti. úgy is igen el van

rontva a mai fiatalság a világi tudományokkal. S a törökverő Kinizsy írni se tudott, mégis boldog volt akkor az isteni félelemben nevelt ország. S azt mondom, hogy mi, intelligens emberek csak addig leszünk boldogok, amíg a köznép túlságosan fel nem világosítatik. A jóra való kereszténynek a krisztusi tudományon kívül egyéb nem szükséges, hisz' jól mondotta a szelíd Mester hegyi beszédében, hogy: "Boldogok az együgyűek, mert ők meglátják az Istent!"

Dörgő taps és falrengető éljenzés követé e gyarló, ravasz, alacsony színvonalon álló, népbutító beszédet. De három, négy hosszantartó, éles juhászfütty, amit én a mutató és hüvelyk ujjaimnak a számba helyezésével eresztettem meg: túlsüvíté az ujjongást. Tudjuk, hogy az óhazában a kifütyülést nagyobb sértésnek tekintik a pofonnál. A már borgőzös tömeg tehát felugrálva székeiről, dühös összeviszszasággal ordítózá: "Ki vele, ki kell dobni őt a bátyjával együtt, ünnepmegrontó gazemberek!" etc., etc.

Átellenemben ült, majdnem az asztal végén, a boldogult Emil bátyám. Haragos lángot löveltek s összevillantak az enyéimmal az óriási homloka alatti, máskülönben szelíd, nefelejts-kék, majdnem zsebóra nagyságú szemei. S ez a két méter magasságú óriás, aki mint magyar-óvári gazdász a minduntalan vívott párbajaiban sorra kaszabolta a hetvenes években még a külföldről is az ottani gazdasági adadémiát látogatott burkusokat és cseheket, hozzám áthajolva súgta a fülembé:

— Ha ránk jönnek, törd ki a széklábat s vessük össze a hátunkat. Két perc alatt az utcán lesz ez a szent csürhe!

Nekem se kellett sok biztatás. Még élénk emlékezetemben Volt akkoriban, hogy pár év előtt mint egy-éves önkéntes Bécsben, az Alser-kaszárnyában közel eső "Csertek" nevű korcsmából 14 Mollináry bakával milyen hamar "kinéztünk" vagy 60 Deutscheistert és dragonyost, akik még a bezárt ablakok üvegtábláin keresztül is menekültek előlünk. S bizony lett volna itt is nagy derendócia, ha a higgadtabbak, mint a főnököm s Bognár Endre, a lutheránus pap és Fenyvessy Franci (a minden lében kanál, későbbi főispán s a stréberek díszpéldánya) közbe nem lépnek. Így aztán nem lett belőle nagyobb botrány, de az ünneplő társaság szétoszlott, ki ferblizni, ki tarokkozni, ki meg a cigányt nyaggatta. De a sógorom, a Scheybál Karcsi még ott, a

helyszínén megjósolta, hogy: **"No, fiúk, ez a nap befütyült nektek is, nemcsak a templomszentelésnek!"**

Igaza is lett a sógornak. Helyzetünk tarthatatlanságát még sietette azon körülmény is, hogy én az ottani római kath. papot (már a nevét is elfelejtem e hájfejú csodabogárnak) a "Veszprémi Közlöny"-ben cudarul lepingáltam. A templomszentelési követő hetekben ugyanis egy szegény, 17 éves árvafiú, akivel mint szolgálégénnyel nagyon durván bántak: öngyilkos lett. E miatt a lovász-patonai csuhás nem akarta eltemetni, **noha a jólelkű kórorvosunk bizonylatot állított ki arról, hogy a boldogtalan sorsüldözött pillanatnyi elmezavarában követte el gyászos tettét.**

Még ezelőtt 33 évvel, falun, a bigottul nevelt pórnép körében borzasztó esetnek látszott ám, hogy valakit "mint elhullott ebet szenteletlen földben, csak a temető árkában temessenek el." A szegény elhunytnak özsz, félőrült anyja a haját tépve jött a község házára, hogy segítsünk rajta, nehogy a fiacskája még a másvilágon is elkárhozzék. Azt úgy **is tudtam, hogy ezt a vallásos rajongót afelől meggyőzni képtelen vagyok, hogy nem az a boldogtalan gyerkőc a bűnös, aki érzékeny lelkével a halálba menekült a sok bántalom elől, hanem azok a felelősök a korai vesztéért, akik őt nyomorgatták.** Ilyen érvekkel hiába is hozakodtam volna elő. Hisz' jól mondja Göthe, hogy: "A butaság ellen az Istenek is hiába harcolnak." Meg aztán Húsz János is, a máglyájára fát hordó fanatikus asszonyra találóan mondta ám: "O sancta simplicitas!"

Tehát egy küldöttség élén megalázkodtam az általam gyűlölt képmutatónál, ő egy cipésznek a csinos nejét tartotta magánál "házvezetőnőül," noha az a jóra való suszter több ízben könyörögve esengett a csuhásnak, hogy bocsássa vissza a kis gyermekeihez a várva-várt anyjukat. **De a kéjenc zsírtömlő erről hallani sem akart.** S végtére, amikor a felháborodott férj az ablakait is beverte: a csendőrökkel némította el az átkozódó hitvestársat.

Denikve, a pap megtagadta az eltemetést. De tudom, ha még életben van, ma is megemlékezik arra a mosdatásra, amiben része volt a már említett förmedvényemben. Jó magam is csak annak nevezem, **hisz egy olyan vastag koponyájú vízilóval nem is lehetett volna diplomacice polemizálni.** A vége az lett, hogy a szent atyát a püspök elé citál-

ták, s egy havi vezeklésre ítélték. De akit legjobban sajnált: el kellett bocsájtania a féltve őrizett gazdasszonyát is.

"Jegyezd meg a napot, amelyen megbántottad a papot," meg aztán: "A papzsák telhetetlen," és "Ha korán reggel pap keresztezi az utadat: szerencsétlenség ér az nap," stb., jellemző közmondások eléggé igazolják, hogy az itt említettek után nekem Lovász Patonáról távoznom kellett az onnét jó messze eső Bácskába. Nemsokára a minden oldalról üldözőbe vett szegény bátyám is elhalt 33 éves korában, mert a ráerőszakolt házassága s a templomszentelési botrány miatt az ivásnak adván magát, az alkohol gyorsan végzett vele is, mint annyi sok más szerencsétlennel, akik e borzasztó szenvedélynek gyógyíthatlan betegeivé süllyednek. Kötetekre menő, hasonló dolgokat sorolhatnék fel a saját tapasztalatomból is annak igazolására, hogy az óhazái rothadt közállapotokat egy Amerikát járt magyar sokáig túrni nem tudja. S bár minket néznek le az ottaniak, mint csavargó világjárókat, akik szerintök csak salakja vagyunk a magyarságnak, de a valódi tényállás az, hogy éppen a legjobb, legbátrabb, legvállalkozóbb elemeit veszté el mibenünk, itteni vándorokban, az óhaza. Mi közülünk sokan, bár öntudatlanul, de mégis a helyes emberi életösztön sugallatára keresik a legjobbat, az emberi méltóságnak megfelelőbb állapotokat. S amikor azt látom, hogy itt, Amerikában olyan egyszerű parasztok, akik az óhazában írni-olvasni alig hogy megtanulhattak, \$50,000—\$60,000-os értékű üzletet vezetnek, sőt némelyek itt tanulják meg felnőtt korukban az írást-olvasást csak azért, hogy újságot s könyvet lapozgassanak: bizony ökölre szorul a kezem a magyarországi züllött, gaz, népszípolozó kasztrendszer miatt. Erről már a 12 év előtt New Yorkban 25,000 példányban kiadott "Népbarát" című füzetkém 44-ik lapján így írtam:

"A népsorvasztó királysági intézmény védszárnyai alatt terpeszkedő két olyan középkori koloncot, mint a főpapsági s főnemesség: az állandó katonatartás óriási terhei mellett még akkor se bírna teljes elsatnyulása nélkül vonszolni a magyar nép, ha önálló állami szervekkel és teljes ipari berendezéssel dicsekedhetnék. És teremtcscse! nincs rendben az olyan ország politikusaiknak a szénája, a kik még az általános választási jog behozatala felett is töprenkednek. Pedig azt meg kell valósítani mielőbb."

Tudom, hogy a vallási bigottság majd elítéli e fejezet-

ben megírtakat is. De a pókhálós koponyák véleményére épp úgy füttyülök most is, amint annak idején kifüttyültem az esperesi szent nyöszörgést.

XX. FEJEZET. SZENTATYA LEMARAD A SZÁNRAÓL!

Humoros karcolat az "Egy nótárius" című, 30 év előtt
kiadott kötetemből.

Hát biz' az én öregem igen vendégszerető úr volt annak idején. De sőt neki ez betegsége vala, amelyből jókora adag maradt rám is. S tudjuk, hogy a régi jó világban, amikor még a nemes ember a parasztot a deresre huzattá, holott ez dolgozott ő helyette is: a folyton tivornyázó nemesek, modern kannibálokként egymást falták fel. S a szakadatlan dinom-dánom emészté fel a gentry nagy részének a vagyónát.

Tehát, amint mondom: sok grand muri esett meg a mi szerény hajlékunkban is, amelyek között igen gyakran kacagtató lefolyásúak is akadtak. Például: egy ízben atyám egyik áldott lelkű, de egyszersmind bötorkú pap barátjának a következő tartalmú levelet küldé:

— Kedves papom! A csikóm veszettségben kimúlván, elhalálózása előtt tenger sokaságú baromfit agyonrugdalt: jöjj el a temetésükre! A stólat in natura megkapod somlyai képében!

Amiből is megérté a jámbor lelkiatya, hogy az öregemnél nagy ricsaj készül.

Megjelent hát pontosan a kitűzött napon. Ott találta már a helybeli intelligenciát s a kedélyes lakma csakhamar kezdetét vette. Vacsora közben a pap kocsisa, egy jámbor jákói sváb, tán véletlenül egy "lámpás" móri bort kapott a cselédasztalnál a pörköltjéhez, s azt hűségesen be is kebelelé a "minden örömök hazájába." Megjegyzendő: ez a krumplifejú olyan siket volt, mint a török ágyú! S hogy a tűzerejű mórítól a hallása meg nem jött, az bizonyossá vált a hazatéréskor. Alig tudott biz' ő is papostól a szánra felkászolódni, mivelhogy az atyuska is illő számú "kelázlival" bekebelelé a jóféle sághi és somlyából. S a mikor nagy nehezen elhelyezkedőnek, már az atyuska is jól "a grániczon állott."

Kemény, csikorgó tél volt. S a hótakarta földnek kihalt tájain irgalmatlan hidegséggel visított az északi szél, zúgó süvöltéssel seperve a holdvilág sütötte tájakon a felkapott havat. Váltig marasztalak a papot a legjobb szándékkal. De annak elve lévén (a szép gazdasszony iránti tekintetből) sehohol éjszakára meg nem maradni: csak útnak indult. Ám alig hogy kiiramodtak az udvarunkból, a ködmenébe húzódtott sváb olyanokat bölintott máris, hogy az orra majdnem a táltosai farával jött érintkezésbe.

Még nem voltak a kovácsi templomtól tíz perc járásnyira, amikor a szán egy lejtős helyen nagyot faralván: a farkasbundájában szunyókáló papocskát a közeli árokba lódtát. Ellenben a végtelen flegmájú siket kocsis a világot rengető eszméiben elmerülve tova iramodék, a faképnél, illetve az árok mellett hagyva a már most gyorsan észbe kapott szent atyuskát.

Eleget kiabált a kicuppantott lelkidoktor a kocsisnak, hogy: — "Michl! Bleib stéhn!" Annak, ha ágyúztak volna is, hasztalan leendett. Sőt az udvaron sokáig várakozott lovacsák a lármától még jobban megneszülve, annál sebesebben ragadák a szánkót, amely immár két mázsányi tehertől is megkönnyebbülten, vígan siklott a kocogó paripák után.

Mit tegyen most, töprenkedék a szánról eképpen lemaradt plébános. Visszamenni az apám házához restelt volna, mert jól sejté, hogy az ott még tovább borozgató atyafiság halálra kacagja magát.

Aztán meg eszébe jutott a jámbor ostyafogyasztónak az is, hogy először: a kocsisával nem boldogul, mert az siket, akár a török ágyú. Másodszor: meg van az a jó szokása, hogy — tekintettel arra, ha ő a szép Zsuzskával együtt utazik — hátra nem néz. S miután keservesen kellett tapasztalnia, hogy a másvilági elektromos kályhák pompás melegben tarokkozó szentek ily nagy hidegben az ő segélyére le nem szállanak. De sőt a füle botját se mozdítá egy fia szent sem. S mert azt ő se kívánta, hogy a 20-fokos hidegben a mennyei angyalkák a póre gúnyáikban az ő támogatására induljanak: nagy maga biztában csak utána rugaszkodék a szánnak, azon reményben, hogy valamelyik kapaszkodónál majd csak eléri azt.

Több ízben az majdnem sikerült is a rettenetesen fűjtató Atyuskának. Mert a különben is gyenge táltosok a dombos kapaszkodónál megcsillapulva, lassú lépegetéssel

bandukoltak. S ilyenkor néha alig volt már kétszáz lépésnyi távolság a siket kocsis meg a pap között. De a lejtőnél megint csak neki iramodtak a lovaeskák, s így az Úr jámbor szolgája mindinkább messze maradozott a szántól. S már attól rettegett, hogy az akkoriban még itt-ott felbukkanó bakonyi farkasokkal lesz éppenséggel nem óhajtott találkozása. Ha tán a bunda nem lett vón' a nyakában: akkor még elcsípte volna a fuvarost.

E közben ez hazaérkezvén, a paplak udvarán megállottak a pejók, s a csengőszóra előjött cselédek váltig kérdezték — persze jelekkel — a svábot, hogy hol a főúr?

— Hát ott ül a helyén, — volt a válasz, s még csak hátra se nézett a nímet. De amikor meglátta az üres ülést, ő maga is sietett fellármázni a falubelieket. Akik is cséppel-fejszével, doronggal vonultak a nemsokára meglelt papjok elé azon aggodalmukban, hogy netán ezt felfalták a farkasok. De az atyuskát azontúl nem volt tanácsos így megszólítani, hogy:

"Szent atya, lemarad a szánról!"

XXI. FEJEZET

HARC A MALTHUZIANIZMUS ELLEN. — A CSALÁDI ÉLET ÖRÖMEI.

E cikk is a már megjelent "Emléklapok"ból vettetett át.

Én mindenkor teljes erőmmel támogattam már az óházában is az olyan mozgalmat, a mely a nagy családdal bíró szülők s kivált a kis gyermekek javát célozta. Gyűlölöm **Malthust és minden olyan torzagyú siránkozót, aki az emberiség túlszaporaságától retteg.** Az ilyen idegrocncok, a kik az örültségnek rendszert igyekeznek teremteni, csak olyan szellemi bélpoklosok, mint amilyen testi nyomorékok a pellagrások. Józan eszű, egészséges idegzetű embert meg nem téveszthet a gaz Malthus sophisticája. Az ő álokai olyan gyenge lábakon tántorognak, amiket a szocializmus már régen könnyű szerrel felrúgott. **Ő nem az okot, ami a nehéz megélhetést előidézti, akarja megszüntetni, hanem az okozattal, a gazdasági egyenlőtlenség szülte nyomorral bíbelődik.** S ezt a születések korlátozásával akarja megszüntetni, mert szerinte: "Sok az eszkimó, kevés a főka." **Hát csak éppen főkével élhet az eszkimó?! . . .**

Ez bizony kényelmes álláspont! És el is fogadták már, éppen a gazdag-ok s a legzüllöttebb proletárok. Az előbbiek azért, hogy ne kelljen a vagyonukat több gyermek között szétosztani. Az utóbbiak pedig azt hiszik, hogy gyermek nélkül könnyebben átvergődnek a gyakorta előálló ipari pangások idején beköszöntő "nehéz időkön." Holott akár van gyejekök, akár nincs — a mostani anarchikus termelési és kapitalista rendszer mellett, amely nem a közszükség, hanem a profit után igazodik: a túltermelés beálltával épp' úgy kidobják a gyárak s a bányákból a gyermektelen munkást, mint a sok gyermekkel bírókat. S akármilyen kevés lenne is a munkás, a kőszívű tőkésék igyekezete mindig arra irányulna, hogy a kevés munkás mellett is nagy haszonhoz jussanak. Ezeket tehát éhbérek mellett, erejüknek a végiső kihasználásáig a Taylor-rendszerrel dolgoztatják. S már csak akkor adnak egy kis javítást, ha az elégedetlen tömegek sztrájkolnak, avagy éppen lázadással fenyegetődznek.

De nincs köszönet a fizetés-emelésben sem. Mert a proletárokat uraló tőkésék a százféle részvényeikkel olyan szoros összeköttetésben állanak egymással, hogy amit egyik kézzel a fizetések javításánál adnak, azt a másikkal duplán kiszedik a folyton sarcolt tömegeből. S mi haszna van ennek a húsz—huszonöt százalékos béremelésekből, ha az élelem, ruha, lakás, dohány, cukor, szeszes italok, stb., beszerzésénél a korábbi árakat 40—60, sőt 100 perccel feljebb srófolják? És micsoda örült rendszer az, amelyikben épp akkor állanak be a legszigorúbb nélkülözések napjai, amikor a raktárok zsúfolva vannak a munkáskezek által előállított töméntelen portékától?

Itt a bibi tehát s nem a gyermekáldásban! S nem hogy sok volna a földön a mostani másfél milliárdnyi embertömeg, de megfelelő művelés és a termelt javak arányos elosztása mellett még húszszor annyi népességi is, mint a mostani: jólétben élhetne e "siralom völgyében." Ez tényleg most pokol a kizsartolt proletárok részére, de paradicsoma a jóléttől fuladozó henye tőkéséknek. Ezek a telhetetlen piócák az ő kitarított tányérnyalóikkal, a mindenkori hatalommal iker-testvér papokkal és a prostituált sajtójukkal azt hirdetik még a templomi szószékekről is, hogy az Isten rendelése az, hogy szegények és gazdagok legyenek. "De könnyebb "a tevének átjutni a tú fokán, mintsem a gazdagnak bemenni a menyországba." Könnyebb hát! Mert se gazdag, se szegény soha nem jutott a szent Tubafa alá, hisz' a para-

dicsómi légvárok csak a lázadó tömeg csitítására kitalált fantazmagóriák. S maga a vallás is, a mint azt már kétezer év előtt Julius Caesar hirdette, csak az elnyomottak fékentartására szükséges eszköz az államférfiak kezében. S valóban azt látjuk, hogy az állam és a vallás már évezredek óta szorosán egybeforrva, az első brutális hatalmával, utóbbi pedig az értelem józanságát megfertőző csalafintasággal feküdt rá az elnyomott s butított tömegekre a célból, hogy a hatalmon levő kisebbség a setétségben tartott proletárokat a legvégsőkig kizsákmányolhassa. Ezért mondja hát a papok által gyűlölt, de valójában nemes szívű Juliánus, az "apostata," hogy: "Az a legnagyobb bajuk a népeknek, hogy maguk fölé királyokat s papokat tesznek vezérekül, mintha csak a bárány a farkas pártfogását kémé."

Feneketlen züllöttség, értelmi hanyatlás és a legfőbb természeti törvénynek, a fajfentartási ösztönnek a leggyávább, férfiatlan, nyomorult megcsúfolása tehát a Malthusianizmus és az "Egyke" rendszer, amely a nőt, "az emberiség termőfáját," degenerálásra kárhoztatja s amely immár megásta a sírját a jeles gall népnek is. Ennek hiába prédikálta legnagyobb profétája, a titáni Zola a "Fecondité"-ben a gyermekáldás előnyeit: nem tudta elriasztani a faji öngyilkosságtól. Ez pedig valóban igen nagy kár az egész emberiségre nézve, mert a hellen után a francia volt a legfejlettebb agyú s értelmű törzs az embertestvérek sokadal-mában. S valamint a derék görögöket tönkretették a belviszályok, amelyek a százötven évig tartott peloponesusi háborúban érték el a csúcspontjukat: épp így a jeles Vercingetorix leszármazottait a kihálásra kárhoztatta a gyermekektől való idegenkedés. Ezt a lassú haldoklást méltán fájlatjuk, mert az olyan nemes nép, amely a Montesguie-an, Anatole, Voltaire, Rousseau, Pierre Loti, Hugo Victor, Rostand, Napoleon, Robespierre, Diderot, Reclus, Beranger, Rodin, s a többi, felszámlálhatlan óriással ajándékozta meg az emberiséget s amely a világ csodáját, Parist megalkotta és végig szenvedte a nagy forradalom s a most dúló germán / invázió borzalmait: valóban megérdemelte dicsőséges múltjánál fogva is, hogy továbbra is mint vezérmemzet szerepeljen a népek élén. De bűnhődnie kell e jobb sorsra érdemes népnek amiatt, hogy a nagy Természet alaptörvénye, a fajfentartás ellen lázadva, kicsinyes szatócskodással a gyáva megalkuvás útjára lépett. S a torlaszok hőseiből dégénéralt kéjencek lettek, akik a férfi és nő közötti magasztos egyesü-

lésnél csakis a mámor fokozását hajszolják a legundokabb állati tévelygés perverzítésével, de irtóznak a gyermektől.

A mely emberpár a termékenyítést mesterségesen gátolja, utódok hián' kiközösíti magát az embertestvérek fenséges gyülekezetéből. S az ilyenek nem házastársi viszonyban, hanem csak ágyasságban élnek. Jómagam is amondó vagyok, hogy a házasulandókat alapos orvosi felülvizsgálat alá kéne vetni, nehogy korasszülöttekkel torzítsák az emberiséget. De van-e manapság már olyan betegség, ami gyökeresen nem orvosolható? Lám, a kolera, pestis, tüdővész, a rák, a syphylis, az eskór és sok más nyavalya ellen máris oly sikerrel harcol az orvosi tudomány, hogy azok pusztításai a régebbi időkhöz képest már egy ötöd-részre szállottak alá. A himlő, typhus, diphetria, stb., pedig már majdnem teljesen megfékezhetők. És majd a szocializmus elveinek megvalósulásával, amikor mindenki rendes táplálkozásban részesül, hygienikusan élhet s munka által túlterhelve, gondoktól szorongatva nem lesz: annyira csökkentik a most dúló nyavalyák hatékonyságát, hogy a könnyen foganatosítható óvintézkedések a járványokat s betegségeket úgyszólván teljesen kiküszöbölik. A nagy tudású Mechnikoff már rég bebizonyítja, hogy a belekben felhalmozódó bacillusok az okai a korai vénségnek. Ennek a meggátlására mérsékletet, alkalmas étrendet s a bolgárok által is használt "yoghourt" nevű, foghagymával elkészített aludttejet ajánlja. Ennek a használatától ma is nem ritkaság a 100—110 éves ember Bulgáriában. Persze, ezek a fejéhez vágnák azt a kotyvalék Bulgár-vérteát a készítőjének, ha ilyen pancscsal akar-ná őket traktálni, amit még hírből se ismernek.

Tehát a házasságnál a két fél teljesen kielégítő egészségi állapota legyen az irányadó. A gyengébb szervezetű, vagy beteges atyafiak meg hadd csókolgassák a természet által is magtalanságra kárhoytatott hölgyeket. Avval nem ártanak se nekik, se a köznek s amellet még ők is élveznek. De hogy izmos, életerős férfiak éltek fogytaig ilyenekhez legyenek láncolva ostoba vallási vagy polgári szabályokkal, ez valóban már kész merénylet az emberiség ellen. Amely hitvány, gyáva, züllött észjárású férfi pedig arra kényszeríti a nejét, hogy a terhességet mesterségesen gátolja, az ilyen poltron fickót minden egyes esetnél ötven botütésre kell íté-ni! Küzdjed ki jogaidat s harcolj akár a torlaszokon is utó-daid jobblétért, ha férfi vagy s vágj oda keményen a kö-szívű zsarnokaidnak s inkább halj meg mint szabad polgár

mintsem helotaként még az utódaikat is áldozatul vesd alájuk! Nem hallod-e, mit dörög a füleidbe ama nagy Titán, aki maga is a világszabadságért harcolva esett el amott, a kies fekvésű Segesvárnál:

"Ha férfi vagy, légy férfi,
S ne hitvány, gyenge báb:
A kit a Sorsnak kénye
Hány s vet idebb, odább!"

Lám, a derék magyar paraszt az ő természetes eszének józanságával s melegen érző szívével mily gyengéden aposztrofálja a gyermekáldást ezen szálló igéjében: "Akinek az Isten báránykát adott, annak legelőt is ad hozzá!" . . . Nincsen is előttem nagyobb bűn az abortálásnál. Ez a még védekezni sem tudó embryót gyáva, gaz, becstelen orvttamadással öli meg, akárcsak a sunyi, kártevő, határtörő bal-tája a gyümölcs csemetéket. Pedig a születendő méhmagzat a nagy Természetnek örök törvényei szerint bizonyára különb egyeddé fejlődnek az ő nyomorult orgyilkosánál. S amíg a szükkeblű, önző töprengés a legundokabb bűnnel terheli lelkiismeretét, egyszersmind tönkreteszi a csak kéjgéppé lealacsonyított nőt. Ez, mint a szárán ütött lilium, elhervad a gyakori magzatelhajtások folytán. S az ily szerencsétlenekből lesznek azok a koravénhedt, összeaszott, vagy hólyaggá fűjt boszorkák, akikről százsámra gyártják a néha nagyon is találó anyósvicceket. És a torzagyú Malthus belga követői, akik a nőt, az "emberiség termőfáját" ily természetellenes "megkönnyítéssel" a korai sír felé lökdösik, felejtik, hogy: "A gyümölestelen, száraz fára fejszét vetnek s az a tűzre kerül." A soha nem létezett Jézus szájába adott e bölcs mondás becsületére válik a megírójának, akárki lett légyen is az.

Tudjuk, hogy a nomád tuaregek mily becsben részesítik a nőt s azt mondják: "Ne üsd meg a terhes nőt még virággal sem!" A római lictorok pedig már 2500 év előtt a velük találkozó, áldott állapotú hölgyek előtt meghajták a vesszőkötegeket, amely tisztelet nyilvánítás csakis a konzulokat illette. Szent István egyik törvénye meg kimondja, hogy: "A magyar királyné, mint az ország legelső asszonya előtt senki feltett főveggel meg nem állhat."

És ímé, hova sülyedénk mi, keresztények, akik: "A dió törve, az asszony verve jó!" gyalázatos közmondás felett jó-

ízűen bólíntgatunk! Szabolcska, a költő-pap egyik versében a két panaszkodó leányát csitítgató anyával azt mondatja, hogy akit az ura megvert, boldogabb, mint akihez haragjában napokig nem szól a férje. Nos hát, ez gyönyörű ethika, nemde? így aztán nem csoda, ha az abortálás gaztettének a jogosultságát még némely hígvelejű szocialista is hirdeti. Nem és ezerszer nem! Ez ellen az alacsony, az emberi méltóságot, a józan ész s a tiszta erkölcsöt megcsúfoló s az értelem tisztaságát prostituáló, hitvány, örült, pokolra való tan ellen harminc év óta elszántan, kérelhetlenül, lebirhatlan, vad, szilaj őserővel s megalkuvást nem ismerő fanatizmussal harcoltam. S a Lehel kürtjéhez hasonló, megszehangzó, országokat felverő csatakiáltással akár életem árán is kész vagyok síkra szállani a manapság már csak gyári géppé és élvezeti cikké sülyesztett nők s a már kiirtásra ítélt embercsemeték jobb ápolása s megbecsülése érdekében.

Lám, az emberiség legértelmesebb törzse a nagyszerű hellén nép a gyermekeket, mint az állam legdrágább kincsét, gondos neveléssel, köz-ellátás mellett az akkori idők legmagasabb kiképzésében részesíté. A jeles Gracchus testvérek anyja, amidőn barátnői kérdek, hol vannak az ékszerei, ő nagy büszkén s anyai méltósággal a fiaira mutatva imígy szólott: "A jóra való asszonynak a legszebb ékszerei a gyermekek!" Az ezerszeresen üldözött zsidóság épp a faji s gyermekszeretetének köszönheti nemcsak a fennmaradását, de világhatalmi tényezővé fejlődését is. Méltán zengheti hát az arab lantos is a pusztába kutasított Izmael apai büszkeségét, amikor ez 153 nejtől leszármazott utódainak sokaságára tekintve, mintegy a teremtő Istennek felmagasztosult érzete dagasztá keblét. S én bizony nem sokra nézem az olyan magyart, aki az "Egyke" rendszer híve. Legfelebb a kedélyes Hám Jankónak, a szatmári püspöknek a szavait idézhetem az ilyenre. Ő mondotta azt a végrehajtó egyetlen, de buta fiára, akit épp emiatt nem akartak felvenni a kispapok közé: "Csak írjátok be ezt is, nem kár, ha kivész a fajtája!" . . .

Van-e fenségesebb öröm annál, mint amikor az irodából vagy a munkából fáradtan hazatérő családfő fogadására siet a szelíd asszonyka, akinek a szoknyájába három-négy kis pufók rajkó is kapaszkodik? És amikor a jóízűen elköltött közös vacsora után az ökölnyi emberkéek lepihennek,

mily nagyszerű érzéssel csókolgatja pufók arcocskáikat a két szülő, hogy aztán egymás száján próbálgassák a menyeyei idvezülésnek isteni örömeit meglelni. S csak egy tekintet a már-már csüggedő, gondterhes férj szemiből az örök titkokat rejtegető éjfékete vagy nefelejtsek asszonyi szemekbe, már feledtetni véle a prózai küzködés összes kínjait. S a legszentebb ölekezésnek életfakasztó, tiszta perceiben magasztosul fel a lélek — recte: értelem — a tiszta meglátás ama piedesztáijára, ahonnét sasszemekkel, bátran néz szembe a legkeményebb csapásoknak is. S amidőn a reggel ébredő kicsikéket a hű nő megfürösztve, tisztán, üdén csókra hordja a him ölébe, ez önfeledt boldogsággal puszigatja, rágja, gyúrja a kis angyalkák kövérke testrészeit, s nem győz betelni a világ minden illatszerét megszegyenítő, az egészséges, gyermeki test párolgásából származó levendula szaggal. Ilyenkor hosszan, forrón, szeretettel, rajongva öleli magához a hű nőt, aki neki élte kockáztatásával is ily sok, nagy, szinte megmérhetlen örömet szerzett. Ilyenkor látja igazolva az ember az unitáriusok legfőbb tételét, hogy: "Feltámadunk, de csak a gyermekeink s unokáinkban." Mennyivel igazabb, érthetőbb tan ez, mint a Mihály arkangyal trombitájának együgyű, fonóházba illő meséje!

Én mindenkor különb hősnek tartom a sok gyermekes családanyákat, mint az egekig magasztalt, tömeggyilkos vezéreket. S ezelőtt 27 évvel, amikor a Varga Jóska, bucsi jegyző komának a 18-ik gyermekét kereszteltük: a fényes paszitán ugyancsak akkurátosan megpörgettem ám az örömanyát. S ez még akkor is viruló erejében nagy büszkén kiáltott a "fekete angyalokra": "Húzd rá, füstös, a közepéből, hadd aléljon el a karjaim közt ez á híres bajóthi nótárius!" Na, hát ki is raktuk ám a kopogóst olyan gyorsan, hogy szikrát hánytak a padmaly szögek a cipőink sarkaitól! De aki az egészségtől duzzadó komaasszonyt nem ismerte, hát ötlet csak a leányai nényének vélte volna, noha már akkor kilenc kisebb-nagyobb unokája is ott üdörgött a táncosok között. S a nagy vigasságban a táncosokat nézdegélő Kubica bátyánkat is, az öreg 48-as őrmestert, aki ott jóízűen pampogott a feketére érett tajtékján: kipenderíté egy kis paszkonca fruska. S még a 78-éves kuruc is úgy illegett-billegett a kis újszülött tiszteletére, akár csak a Molière menuette-táncosai a "Napkirály" udvarában. S úgy örvendezett ott mindenki, mint a gazdag nagybácsi halálán a nevető

örökösök. Hát csak amondó vagyok, hogy egy szegényes csöröglyő is felér tíz parádés temetéssel! S nem kell eldobni az életet semmiféle ok miatt sem, mert úgy is gyorsan eljön a Halál érettünk, s nem felejté ez a földön a hosszú szakállú Methuzsálemet sem . . .

Tinéktek, nagyvárosi fullasztó bércaszárnyák bűzhödt odvaiban rothadó, nyomorult proletároknak halvány fogalmatok sincs arról, hogy micsoda nagy úr hozzátok képest csak egy havasi pásztor is! Holott ennek ötven birkája, cifra subája és tíz garasos tilinkójánál, no, meg a szép feleségénél s négy-öt rajkójánál egyebe nincsen. És nem tom melyik cserélne közülük életsorsot bármely gazdag nagyvárosi úrral oly feltétel mellett, hogy állandóan a városban lakják: a cserélt vagyont gondozandó. De jómagam is amondó vagyok, hogy igen ostobául tenné a pásztor, ha ráállana a cserére. Hiszen, ő az egészséges nyáj őr, minden reggel láthatja a parszok által istenül imádott, mindeneket éltető napcsillagnak bámulatosan gyönyörű, soha meg nem unható, nagyszerű felkeltét, amelyet arcra borulva üdvözöl az arab is.

Amikor a színes mezőkön andalogva tilinkozó juhász már észreveszi a napszállatot, elkiáltja magát: "Terelj te!" S a hú kuvasz örömteljes csaholással, virgonc ugrándozás közben megindítja a pókhasú nyáját a kies falucskának zöld levelű fákkal szegélyezett karámja felé: hát akkor sír még csak istenigazában, akkor trilláz cifrán s végtelenül finom lágysággal s olyankor kesereg epedő szerelemmel a kis bodzafa, az a tízgarasos hitvány szerszám! . . . Mert a szerelmes pásztor az ő becsületes szívének összes húrjait megszólatatja ilyenkor a furulyájában. S a távolban megkonduló estharang szelíd ringásának elhaltával bekövetkező mélységes, ünnepi csendben már félmérföldnyiről is meghallja azt Ancsurka, a viruló feleség, akinek éjsötét szeméibe a sóvárgó kamasz nagyon is mélyen talált pillantani. S a kevély léptekkel, nádszál egyenes tartással ballagó pásztor ökölnyi gombóc és zsendice várja; s végezetül a fejedelmi estebéd után tüzes csók zárja le végtelenül édes, testifjító, lélekvidámító alvásra az ő messzelátó szeméit. De reggel újra kezdődik az olympusi idyll.

Ki hát a szabad Természet ölére azokkal a sápadt, rab-szolgaságban tartott, a házmesterek által nyomorgatott kicsikékkal azokból a bűzhödt városokból! Óh, ti balgák, mi-

mért csődültök egy rakásra a milliós lakosú városokba, 20—30 emeletes kődvakba, ahol csak egymásnak a kirablásán jár az elsovadt eszetek?! . . . **Nem látjátok-e, hogy a túlságos sokadalom sírásója az egészségnek, megöli a barátságnak, és a szerelemből vásárt csinál?!** De kiöli az emberből az egyéniséget is, és nyomorékká senyveszti a jövő reményeit: a kis gyermekeket. A szabad Természet öléről messze távozóból csak gép lend: lelketlen embergép, amely gondolkodás nélkül robotolja le egyhangú életét, és hamis gyönyöröknek a rabszíjában állattá aljasul. **Hadd ugrándozzanak, viháncoljanak hát odakinn a farmokon azok a lármas-ugri-füles, életvidám, csintalan kicsikék,** s hadd gyönyörködjenek a mindeneknél különb természeti szépségekben s csak hadd kiabáljanak, futkossanak a lepkék után s birkózzanak a hús pázsiton. S ha eleinte félnek is majd a mennydörgéstől, villámlástól, később majd megszokják, sőt megszeretik a hatalmas természeti őserők nagyszerű színjátékait. **Csakis ide künn, a szabad térségeken, az ózondús levegőn, a színpompás lombosított rengetegeken ölében fejlődnek ők is egészséges, vidám, szabadságszerető, józan értelmű nemzedékké.**

Nekem pedig csak hadd mondogassák — a hátam megett — hogy az aggkori gyengeség vett rajtam erőt, hogy úgy rajongok a kisdedekért, akik már messziről futnak hozzám "mókus tojásért." **E gyarlóságomat nem szégyenlem. Sőt megjósolom, csakis akkor beszélhetünk valódi civilizációról, ha majd minden ember úgy fogja szeretni a mások gyermekeit is, amint én imádom az egészséges, tiszta, szép kis purdékot.** Ezeket a kis örömfakasztó, ártatlan, angyali bimbócskákat szívemnek jóleső, megifjító, felvidámító, oly őszinte érzéssel ölelem a keblemre úton-útfélen, amilyent csak a jövőbe tekintő lélek érezhet, **aki látja közeledni azt a boldog időt, amely a jövő nemzedéket már teljes elégedettségben találja.** Ezt pedig csakis úgy érhetjük el, ha a nemzetek közkinccseit, a kis embercsemetéket oly ideálisan tökéletes szeretettel gondozzuk, s neveljük, amiről a nagy Rousseau az "Emile"-jében ábrándozott. S ha tán az ő módszere már nem is illik a mai modern korra, de az alapelvek, amiket a gyerekek istápolásáról hirdet, lényegükben ma is helyállók. S bár annakidején a "bolondos Jean Jacques"-t a meg nem értett eszméi miatt sokan kinevették, maga a jeles Voltaire is lenézte őt, de az utókor teljes elég-

tételt adott az éltében csak kínokat, megaláztatást és sa nyarúságot nyert óriásnak. És ő ma toronymagasságban fénylik a kortársai és Voltaire felett.

E fejezet berekesztéséül csak annyit: én tizennégy évig kínlódtam gyászos özvegységben, majdnem szerzetesi önmegtartóztatással, mert az imitt-amott való torkoskodást nem nevezhetem semminek sem. Két évig New Yorkban s egy évig Budapesten külön voltam a családomtól, a kényszerítő megélhetési viszonyok folytán. Én tehát meg tudom becsülni a családi tűzhely melegét, a szerető nő gondoskodását, annak temérdek apró, de épp azért terhes munkáját. S előttem a világ legszebb festménye a Raphael "Szoportató Madonná"-ja, amelyet az olyan atheista is, mint én, bátran oltárképül tisztelhet. S csak sajnálni tudom azon szegény agglegényeket, akiknek halotti gyászénekét az ágyukban kopogó szübojár muzsikálja el.

Bármily nyomott hangulatban vagyok is, a kis gyermekek zsvivaja azonnal megvigasztal. Az egy és két-éves angyalkák gögicsélése s beszélni igyekvésénél pedig van-e fenéségesebb zene a világon? Jól mondja tehát az a finomlelkű poéta, aki a krisztusi mondásokat kitalálta s aki Jézusnak tulajdonítá e remek szavakat is, hogy:

"A te csecsemőid nyelvére tevéd le, óh Uram, a te legnagyobb dicséretedet!" . . .

Harcolni kell tehát ama jobb korért, amelyben a kis gyermekek féltve őrzött kincsei lesznek az egész emberiségnek. S védeni kell az anyákat, akik éltök kockáztatásával hozzák világra ez örömfakasztó bimbócskákat. S ha én hatalmas király lehettem volna, minden áldott állapotban levő asszony ajtaja elé tíz katonát állíttattam vón', hogy ezek őket a legkisebb ártalomtól is védjék. Nincsen sürgősebb teendője az emberiségnek a gyermeknevelés és iskoláztatás gyökeres reformálásánál. Mert a mostani, a polgári eszmekör a magánvagyonnal szorosan összeforrott ideológiával fertőzött nemzedéket csak fegyverrel lehet meggyőzni még a legüdvösebb dolgokról is. Lám, az oroszoknak se hitték el, hogy ők tényleg az emberiség jóvoltáért küzdenek, amíg csak karddal nem verték ez igazságot a szomszédaik fejébe. De a felvilágosult generációk egy-kettőre befogadják majd az újkori apostolok dönthetetlen igazságait.

XXII. FEJEZET.

JANI BÁTYÁNK POLITIZÁLÁSAI.

**Humorisztikus életkép a "Targalylyak" című, az ó-hazában
29 év előtt kiadott kötetemből.**

Van nekem egy kedves öregúr ismerősöm, aki leginkább azért "grata persona" előttem, mert még mint nekeresd-falvai vice-nótáriusnak az örökösen szorult finandális viszonyaim körül liquidánsként szokott szerepelni.

Ez pedig akként történt, hogy mivel az a bizonyos paplan a nagyhatalmú Sorsnak fősvénysége miatt olyan kurtán szabatott ki a részemre, hogy az alól nem csak a nagy lábujjam, de, uram bocs! — még a térdem is kiszokott látszani: ezen folytonossági hiányon néminemű börzespekulációk megkísérlése által véltem segíteni. Ily alkalmakkor az én Jani bátyámmal szemben mindig hozomra dolgoztam, amint ezt a helybeli uri casino ferbiistáitól is láttam.

Mindazáltal a jó öreg soha se igyekezett a végrehajtási zálogjognak — mely is egyéb biztosíték hiányában egyelőre csak a gyengéden biztatgató Ígéreteimben gyökerezett — érvényesítésére, ő, a derék gentleman ugyanis egészen pontosan tudta, hogy:

No. 1 — Rajtam még a török ágyúja sem vehet semmit, összes vagyonom két papír-kráglból s egy ócska hózentrágerből állván.

No. 2. — A nőszülesi kilátásaim, amióta a vak pajtabíró cipóhátú lánykájának kurizáltam — akinek a műveltsége 999 forintig terjedt — nagyon is kecsesgetők voltak. Tehát ő is bízhatott.

Másrészt meg a kedves urambátyám sokra becsülte bennem azon határtalan honfiúi tiszteletet, amelylyel még a vén Bismarckot, a morfondírozó nyugdíjast is messze felülmúló politikai körütekintése miatt viseltetek iránta. Ezt már a legelső találkozásunk alkalmával is félreismerhetlenül tudtára adni iparkodtam. Köttetett pedig a történelmi nevezetességű ismeretségünk a következő párbeszéd kíséretében:

— 'Sík a Jézus, kedves Jani Bátyám! (Mely köszöntés rövidítése a "Dicsértessék"-nek.)

— Mind öreg a vénasszony! Adjon isten magának is, kedves drága öcsém! (Majd még csak ezentúl leszek drága.)

— Viszonzá ő a köszöntésem, hatalmas parolát vágva szitytya markomba.

— Már úgy, mint vénasszonyt? — kérdem én a sunyin mosolygó fiók Gladstone-t.

— Ráadásul azt is adhat egy szép lány mellé, nemde?

— Már inkább csak egy tele Wertheim-kasszát, no, meg vagy ezer hektó somlyait! — toldozgatóm én.

— Különben van szerencsém magamat bemutatni: Bárzadbillégényi Zegernyész Zakariás vagyok, e község újdonsült vice-hátramoszdítója, fiók-nótárius és sikkasztási kettős-könyvvezető, szabadúszó, tiszteletbeli műivonca a helybelyi torokgondozászati egyletnek.

— Hallottam már a jó híreből! (Na, akkor végem van!

— gondolám, de nem szóltam.) Dehát mivel szolgálhatok?

— Kérek két helybeli kabánoszt, aminek a párja három olvasztékos krajcár. Csak tessék felírni, majd a hó végén fizetek. (Na, csak azt lesd, jó öreg!) De nini: mit látok? Urambátyám még lapot is járát? — kérdem, az előttem fekvő "Budapest"-re mutatva, mely épp' egy borzalmas címképpel iparkodék lekötni a tisztelt "pudlikum" becses figyelmét.

Hát evvel aztán az elevenjére tapinték az öregnek. Fontos arccal elkezdé magyarázni, hogy ő ugyan járát lapot is, de annak a politikai híreire mit sem ad. Mert ő sokkal jobb és megbízhatóbb forrásból meríti az értesüléseit.

— S honnét, ha szabad kérdeznem? — kíváncsiskodtam én.

— Önnek, édes uramöcsém, mivel olyan jó cifferblattja van: megsúgom. De gyerünk beljebb a szobába, mert itt, a boltban sokan meghallanak. (Szatócs volt ugyanis az öreg úr s forgalmas putikját bizony sűrűn látogaták 50 év óta megszokott helye lévén az a falusiaknak. Népszerűségét az is növelte, hogy bár az ő krétája vastagon fogott, de másrészt meg az a jó tulajdonsága is közismert volt, hogy csak a tul lelkiismeretes atyafiak fizettek ő nála.)

Bementünk hát a "szalonyba," ahol is azután (amely szép szokását mindenki nagyra becsülé az én kedves Jani bátyámnak) elibém tett egy hat-iczés "bagót" jóféle "nemzetivel" megtöltve. És fontos arccal imígy kezdé előadását a bőbeszédű öreg:

— Hát tudja, kedves "Vakarcsirás" öcsém, — bizalmaskodék a jó úr, — én az újságokra mit sem adok. Lári-fári mindaz, amit azok összefirkálnak. Azok a papírfogyasztó

újságírók a nép közt nem forognak, csak ott a Szikszay-ban isznak, s mindent csak hasból írnak. De az olyan ember, mint én, aki kora reggeltől (igaz, hogy már hajnali háromkor is gugyiztak nála a vasútépítő paráberok) késő estig a néppel érintkezik: százszor annyit tud, mint azok a pesti szamarak. Hát én, kedves öcsém, tudok mindent! (Anynye! csak aranyat is tudna hát csinálni! . . .)

— Lássá, van nekem egy régi jó ismerősöm, akitől gleichenbergi vizet vásárolok s aki az ő kocsijával bejárja az országot, sőt egész Európát. Ez aztán jobban van értesülve a világ folyásáról, mint az a sok, körmét pucolgotó irkafirkász. Ez összejön a vendéglőkben sokféle emberrel, jó barátságban van nagy urak, grófok, hercegek, miniszterek inasaival, akik mindent kihallgatnak az uraságok körül. S ezek aztán hűségesen informálják a Szepelt mindenről s ő nékem pontosan referál az európai udvarok titkairól . . .

— Mi a patvar? Ez már aztán csakugyan valami! — tódítám én, miközben az öblös kancsó tartalmát két felhajtásra magamba kebeleztem. De csakhamar megtelt az a derék öregi szívességéből, s ő nekimelegedve folytatá:

— úgy-e bár, arról a kedves Zaki öcsém mit se tud, hogy a mi királyunk szövetséget kötött a török szultánnal meg a bokharai khánnal, de sőt a perzsa sahhal is?! És amikor a muszkák ellenünk jönnek: ők három felül támadják meg az ebadta medvéjét.

— No, ez csakugyan jó lesz, — s helybenhagyásom jeleül megint a fazéknak estem, jót nyakalva rajta. S az öreg falusi politikus rendületlenül gyónt:

— De még azt is elárulta nekem a Szepi bácsi, hogy a Rudolf trónörökös él és helyette egy viaszbábot temettek el. Már útban is van Magyarország felé, az öreg Jóska bá' lemond s mi elszakadunk a gaz Ausztriától s a Rudi minden zsidót kiveret az országból.

— Hát ez csakugyan nagyszerű! És akkor a kedves Jani bátyám is megszabadul az átkozott konkurrensaitól, a "Nyakigláb" és "Tórapukkantótól," — buzdítgatám a bölcs országiászt, újból a korszóba temetkezővén.

— És tudja-e azt, kedves Vakarcsirás öcsém, hogy a trónörökösnek az Örszi lánya mellett már négy fia is van, akiket: Atilla, Bendegúz, Tuhutum és Árpád névre kereszteltetett és Erdélyben, a székelyek között nevelteti őket?! Emiatt az öregapjuk mindig böstörködött a Rudi-val, aki pöre gatyában s árvalányhajas kalappal a fején hat óra hosz-

száig járta a csárdást a görgényi medvevadászatoknál s ültőhelyében félakó tokajit megivott.

—Az Isten éltesse a jó szokásával együtt a mi leendő királyunkat! — mondám én ünnepélyes, hangon, megint a kancsót könnyítve. — És hát szereti-e a magyar nótát a Rudolf őfelsége? — kérdem a már igen fellelkesült aggastyánt bárgyú pofával. (Holott a mafla Rudi az ő korcsmapad lábaival ugyan még "tajcsolni" se tudott volna s a korhadt, horpadt melléből csak olyan cérnahang sipított.)

—Még hogy szereti-e a magyar dalt? Hászén a legkedvesebb nótája ez la, — s már fújta is az öreg, hogy aszongya:

"Jaz	nimetnek	nincs	Krisztussá,
Nincs	is	annak	menynybe jussa,
Van	néki	egy	rossz papucs:
Avval	ballag	a	pokolba!
Hejh,	hajh,	igyunk	rája;
úgy	is	elnyel	a sir szája:
Ott	lesz	fáradt	testünk
Megnyugovása! . . . "			

Már harmadszor is kiürült a "bagó," de a neki tüzesedett Jani bátyánk rendületlenül foly tata:

—Tudja, kedves Zacskó öcsém, amikor én Szentpéterváron jártam követségben a gróf Hunyadival, akinek a titkárja voltam, hát a Miklós, az akkori cár a fülem hallatára monda az udvari bálon a Viki grófnak, akivel pertut ivott: "Tudod, kedves Viki, én igen szeretem a magyarokat, ők nagyszerű fickók s bánom, hogy 49-ben a Jóskát kiségtettem. De soha többé ezt nem tenném, hiszen a saját rokonnaim ellen csak nem harcolhatnék!"

—Csak ámult-bámult erre Hunyadi, az én gazdám, az akkori nagykövet, s a székét közelebb húzva a cárhoz, kérdezé, hogy miféle rokonság köti őtet a szittyákhoz? Erre a becsípett cár kivallotta ám, hogy a moszkvai, állami levéltárban egy olyan hiteles, ezer-éves írást találtak kutyaőrre pingálva, ami kétséget kizárólag beigazolja, hogy a Romanoffok ősi származása magyar volt, és akkoriban Rókafogó volt a családi nevük. Ez azt is jelenti, hogy már akkortájt is ravasz rókák voltak ők. Annyi bizonyos, hogy a mostan? cár se jönne ellenünk, ha a muszka mágnásoktól nem félne. De azok akarják Magyarországot is meghódítani. Pedig abból nem esznek!

— De nem ám! — kontrázék most ünnepélyesen, és szikrázó szemekkel kerestem újból a kancsó fenekét. — Hát aztán jó sora volt-e Oroszországban a kedves uram-bátyámnak? — kérdezem.

— Meghiszem azt! Hát tudja, Vakarcsirás öcsém, akkoriban még 26 éves fickó lévén, épp úgy győztem az italt, mint Ön mostan, és sorra ittam az asztal alá a pipogya muszka hercegeket. Akkor aztán párosával szállítottam a lakásomra a nőstényeiket. Igaz, hogy több ízben nem jól végződtek a pásztorórák s a fene nagy muszka gárdisták párbajra hívtak. Hát akár hiszed, akár nem (ekkor már tegezett) egy délelőtt hét grófot és öt herceget aprítottam gulyásnak, egymás után verekedve meg mind a tizenkettővel. De ebből aztán olyan botrány lett, hogy nekem a nagykövettel együtt harmadnapra pakolnunk kellett. Nemrég égettem el egy lánnyi illatos levelet, amiket a szent-pétervári és moszkvai mágnáshölgyektől kaptam. Tudod, öcsém, gavallér voltam teljes életemben s nem akarnám, hogy holtom után a gyengéd titkok, stb. . . .

— Tudom, tudom! — válaszolám jelentőségteljes szemhunyorítással. Holott azt is tudtam, hogy a mi Jani bátyánk a faluja határán túl 10 mértföldnyire se járt soha életében. Miért is ekkora lódításra újból a kancsónak döltem. De ő csak tovább ontá a füllentéseket:

— Dacára, hogy gyorsan kellett elhordani Pétervárról az irhánkat, egy igen nagy haszna mégis volt a muszkaország kirándulásomnak. Ugyanis az egyik nagyherceggel, a Klipicsinszky Mamaloffal annyira megbarátkoztam, hogy ő is, de a gárdatiszt fia is megígérte, hogy a Magyarország elleni hadüzenet esetén ő hozzánk pártol s az avant-gárdát a magyar táborba fogja vezetni a doni kozákokkal együtt. Ezek úgy is szittya származásúak s még ma is, mint a mi ősaink tették: nyereg alatt puhított hússal élnek.

— Aunye! Ez már aztán döfi! S hát az a Gölödinoff, a kozák hetman nem fogja-e ellenezni a magyar sereghez való átpártolást? — kérdezem nagy szerényen a világrengető politikust.

— Már hogy is ellenezné! — szóllot nagy felfortyanással a jó öreg. Hisz annak a felesége meg valóságos magyar leány: Kotorky Katyi a neve. Én voltam a násznagy a lakzujukon, s minden kozák generális az asztal alá bukfenchezett mellőlem az öt-napos muri alatt. De én olyan egyenesen távoztam onnét, mint ha karót nyeltem volna. Pedig

utoljára már olyan erős vutkival próbálgattak, amit ha megivott az ember, hát úgy érezte a torkát, mintha azon kilenc paraplé csúszott volna le kifelé fordítva.

— Szent Krispin és Pumpácius! Ez már csakugyan remek gyántározás lehetett. De hát hogyan tudott beszélgetni a fránya muszkákkal tősgyökeres szittyá létére?

— Tótul meg franciául, kedves uramöcsém. Teszem azt ilyenformán: Csője to kutykuruty, potyem kárász vakarsz-ki! Pitye bratye! Meg aztán franciául, hogy aszongya:

Szűkapantalón,		debokábabü,
Leesetta		gerendáruatulü,
Fejedenmászik	a	tetü:
Üssönmega		haragosmenykü,
Kész kész lá, kis kutya! . . .		

— Ejnye, beh nagyszerű! No, már ilyen nagy fene tudományal kár volt önnek otthagyni a diplomáciai szolgálót, — sopánkodtam én s a fazék megint üres lön. S mivel már a Jani bátyám nyelve is igen összevissza kezdett forogni: beszüntettük a politizálást. De még előbb a lengyeleket felszabadítottuk, az orosz cárt felakasztottuk, s Cserkeszországba kineveztünk egy magyar grófit királynak; Oláhországot, Szerbiát, Bulgáriát, Boszniát, Dalmáciát, Galiciát, stb., visszacsatoltuk Magyarországhoz, mint egykor ide kapcsolt részeket. S végül engem megtett a Jani bátyám macsóí bánnak, de a mely méltóságról már csak az ágyban szőttem tovább a tündéri álmokat . . .

XXIII. FEJEZET.

PATVARCKA, A TÚLOKOS KUTYA TRAGÉDIÁJA.

Tragikomikus történet.

A múlt század harmincas éveiben a Mátra tövén rejtőző egyik faluban éldegélt egy gazdag plébános, meg egy szegény kántortanító. Az előbbi azonban csak földi javakban volt gazdag, amennyiben roppant fősvény lévén, rövid lejáratú uzsora kölcsönökkel is szipolyozta a papi járulékokon kívül a tudatlan parasztjait. Ellenben a mesternek igen csekély fizetése lévén, csak alig hogy tengődék a szegényes pátrián s az adósságok szorongaták mindenfelől. De azért

két lapot is járatott: egy magyart és egy németet, lévén ő svábajkú szülők gyermeke s jól beszélt németül is.

Pestről jött a magyar, Bécsből a német újság. A magyart a pap is olvasta, elkérvén azt a tanítójától. Ez sokkal műveltebb volt, mint a pap, a ki már a latint is gyengén beszélte, németül meg tíz szót se tudott már s egészen elbutult a parasztjai között s csak nagy ritkán vitt egy-egy kötetet a mesternek folyton szaporított könyvtárából.

Ez sokszor megpróbálta eret vágni a gazdag plébó erszényén. De ez soha nem sikerült neki. A fősvény lelki-csősz mindig kitérő választ adott a szegény kántornak. Miért is ez elhatározta, hogy alkalom adtán a papocskát alaposan a falnak állítandja.

Egy ízben a mester kezében a német újsággal nagy lelkendezve szalad a papocskához. És így szóla:

— Kedves szentatyám! Nézze csak mit hirdet itt egy bécsi professzor. — S evvel a lapnak a hirdetési oldalát mutatja a báméskodó atyus orra alá. De ez, a goth betüket olvasni nem tudván, csak annyit értett meg a jelölt hirdetésből, hogy ott valaki 500 florént emleget valami ok miatt. Azonban azt már nem tudta kivenni, hogy mi célból s azt már nem is sejté.

De segélyére jött a furfangos mester, aki jól tudta, hogy ott valaki 500 forintért szőlőbirtokot ajánlott Bécs közelében eladásra. Ellenben a kántor ezt hámozta ki a hirdetésből:

— Lássá, kedves főúr! Ez a bécsi tanár azt hirdeti, hogy ő hat hét alatt bármely kutyát megtanít magyarul beszélni és már sokan szerencsét csináltak általa azzal, hogy a kutyájukat beszélni megtanították önála s az okos kutyát mindenre használhatták a háznál. De sőt némelyik kiváló ebet az okossága miatt már mutogatni visznek jó pénzért városról városra a szerencsés gazdáik. Csak 500 forintba kerül a kitaníttatás. Mit gondol, főtisztelendő plébános úr, ha az Ön kutyáját, a Patvarckát kitaníttatná, — mennyi pénzt lehetne egy ilyen okos állat mutogatásával keresni?

Valóban a papnak vizsla kutyája rendkívüli okos eb volt s csak épp' hogy beszélni nem tudott. A tanácskozásba vont gazdasszony, a csinos Kata is kapott a jó pénzszerzési alkalmon s megbízták a mestert, hogy vigye fel Bécsbe a Patvarckát a szükséges kioktatásra. Persze, a ravasz kántor 200 forintot is kipumpolt a kapzsi csuhástól, mert, mint

monda: Bécs igen drága város, sokba kerül az útiköltség s az ő és a kutya kosztja, mert élmezés nem jár az 500 forintért.

Egy szép napon aztán a 700 forinttal a zsebében s az őt jól ismert eb kíséretében csak elindult ám a tanító Bécs felé. De már a vasúton való felszállása előtt egy grófnak, aki a nagyszerű vadászebet rögtön ki is próbálta: 100 forintért eladta azt. Így hát majdnem 800 pengővel érkezett meg Bécsbe, ahol neki rokonai is voltak.

Nosza lett most dínom-dánom a rég látott atyafiak körében! S mivel akkoriban még Bécsben is olcsó volt minden s hat krajcárért adtak egy ice bort, a sört meg 2 krajcárjával méricskéltek: tehát lakodalom volt hegyen-völgyön, s a tréfás kedélyű mester barátai folyton szaporodtak. De végre is a 800 pengő elúszott s ekkor a furfangos kántor ilyen forma levelet menesztett a hetedik héten a szentatyához:

— Drága Főúr! A Patvarcka fényesen letette a vizsgát a magyar nyelvből. Nem csak beszél tökéletesen, de már verseket is szaval, sőt egészen jól énekel, hogy: "Káka tövén kelt a ruca! De a tanár úr azt mondja, hogy jó lenne ezt az okos állatot, amilyenhez hasonló még a kezei között nem volt: németül is kitaníttatni s a németországi városokban is körül hordozni. Így aztán duplán keresné a pénzt. Én is helyeslem a professzor úr indítványát s tanácsolnám a 700 forintnak újbóli felküldését.

Alázatos szolgája,

Nixbród Mátyás.

Persze hogy a kapzsi pap némi töprengés után a 700 forintot elküldte a kántor után. Ez addig ki nem mozdult Bécsből, amíg azt az utolsó krajcárig el nem dárídózta. Legalább egy pár jó hetet akart élni a papocska költségén. S a mikor a hat hét letelt, a barátaitól összeszedett költséggel megindult a fatornyos hazájába. De előbb a plébót értesíté, hogy ekkor s ekkor jön és legyen szíves, várjon rá a somberek hídnál, a nagy kereszt tövében. Azonban csak gyalog s ő maga jöjjön elébe. Az okot majd személyesen tudatja.

A fősvény uzsorás már rosszat sejtve, két órával előbb ott töprengett a kijelölt helyen. S kinos várakozás után csak látja ám, hogy szomorú, csüggedt pofával, lassú lépésekkel, magánosan baktat a mester. A szokásos üdvözlések elhangzása után nagy lármával kérdi az atyuska, miután azt nem látta:

— Nos, hol van a Patvarcka?

— Pszt! Csak csendesen! — S tekintettel a közeli réteken kaszálgató parasztokra, nagy titokzatossággal vonszoló az izgatott plébánost az ut melletti berekbe. S ekkor imigy suttogott:

— Hát tudja, kedves főtisztelendő úr, az a Patvarcka remekül megtanult magyarul, németül nemcsak beszélni, de már számolni is tudott. S ha a vendéglős krétája duplán fogott, ő mindjárt rápirított, hogy ne csaljon. Bár csak sok olyan tanítványom lenne, mint ez a kutya volt.

— Volt? Hát már nincsen?! Mi történt vele; csak nem pusztult el a szegény? — kérdi a pap nagy ijedten.

— Én agyon csaptam az úton s beledobtam egy tóba! — volt a nem várt válasz.

— Hiszen akkor én Önt becsukatom! Hisz' akkor Ön megkárosított, tönkre tett engem!

— Csitt csak, főúr, ne olyan hangosan! Az a ronda féreg az úton emlegetni kezdte, hogy Ön a gazdasszonyát a dívánon még nappal is ölelgeté! Na, már ilyen pimasz hazugságra olyan dühbe jöttem, hogy menten agyoncsaptam a nyomorult bestiát ...

— Jól tette, kedves mester úr! S ha megérkezünk, még 500 forintot adok önnek, csak ki ne beszélje senkinek ezt a kutya-históriát ...

XXIV. FEJEZET.

A SZÉPMŰVÉSZETEK NEMESÍTŐ HATÁSA.

Mutatvány a "Proletárok bibliája" című verses prózában irt 4-kötetes munkából.

Gyakorta emlegetem már,
 Hogy a természeti szépségek iránti,
 A mai emberekben eltompult érzéket
 Minden kínálkozó alkalommal
 Fejlesztetni szükséges. Mert ekképen
 Nemesebbé, jobbá, őszintébbé
 És igazságszeretővé válik a fogékony ifjúság.
 Az idősebbek pedig
 Visszanyerik egészségüket.
 S elernyedte idegeik újra
 Harmonizálni tudnak

A nagy Természettel. Mindazáltal
 A jelen, oktatásra szánt műben is
 Nem győzöm eléggé hangsúlyozni azt,
 Hogy a természeti szépségek mellett
 A szépművészeteket sem szabad
 Elhanyagolni. S különösen
 A mesteri festmények
 És az összevágó zene azok,
 A mik rendkívül nemesítő
 S jótékony hatással vannak
 Az értelemre; köznyelven:
 Emberi lélekre.
 Egy-egy szép és tökéletes képről
 A művész lánglelkének
 Összes tudása leolvasható.
 S a teremtő ihletnek
 Szent és ti tani erejét
 Sehol sem lehet oly megkapón,
 Oly élethűen kifejezni:
 Mint a gondosan megfestett képen.
 Én láttam már sok jeles
 Alkotását a mesteri ecsetnek.
 És számtalanszor órahosszat
 Gyönyörködtem a nagy Rafael,
 Michael Angelo, Rubens, Rembrandt,
 Caracci és Tizián, Munkácsy,
 Van Dyck, Veronese, Makart,
 Da Vinci és a többi titán
 Isteni alkotásain.
 S általuk mintegy beszélgetek
 A rég elköltözött óriások
 Szellemeivel. Ezek az ő remekműveikből
 Isteni erővel felénk sugárzanak.
 És szabadságszerető szívem
 Számtalanszor megittasult
 Ama nagyszerű jeleneteken
 Amiket e kiváló lángelmék
 Utólérhetlen tökéletességgel
 Megörökítének.
 De egyetlen festmény sem
 Hatott rám annyira
 Mint egy sajnós! ma már feledett
 Mesternek remekszép alkotása,

Mely alatt e felirat olvasható:
 "Brutus halálra ítéli fiait."

Ha száz évig élnék is,
 Még e pátriárkái kornak
 Kései vénsége sem feledtethetné velem
 Ezen, a drámai borzasztóságában is
 Utolérhetetlen festménynek
 Bámulatosan élethű szépsége
 Ama fenséges tragédiát
     Amelyet e kiváló remekmű
 Oly idegrendítő valódisággal
 A szemeink elé tár . . .

Fényes nap tűzsugari
 Lövelnek vakítón, szerteszét
 A római fórumra.
 Egy óriási, megrettent
     Embertömeg borzadva tekint
 A híres Brutusnak
 Csak az imént lefejezett
 Apolló szépségű fiára . . .
 Már megragadják s viszik
 Az élettelen testet a vesztőhelyről
 A sámsoni termetű
 Zordon hóhérnak
 Kérges szívű pecérei.
 S ő maga a levágott,
 Örökre elnémult szép főt
 A kivégzettnek nemes fejét
 Göngyölgeti a véres lepelbe.
 De a fél szemével erősen
 Brutusra tekint fel,
 A szigorúságában kérlelhetlen konzulra.
 A ki csak az imént monda ki
 A halálos ítéletet idősebb fiára.
 Azt véli még a mogorva bakó is,
 (Bízó arcáról leolvasható
 A melegítő remény)
 Hogy a fiatalabb fiú,
 A sokszor oly győzelmes vezér,
 Hazájának szemefénye, erős oszlopa,
 Családjának utolsó sarja,

Az alig húsz éves ifjú
 Tán mégis kegyelmet kap . . .
 Ott áll a szép szőke legény
 Lehajtott fejjel: vérszerinti apja,
 De mostanság az ő
 Igazságában tántoríthatlan,
 Szigorú bírása előtt, aki
 Az állam törvényén kívül
 Más tekintélyt nem ismer.
 S a boldogtalan fiú
 Mint áldozatra szánt bárány,
 Ismerve apjának hajthatatlanságát:
 Elbúsult szívvel rogyik térdre,
 S az őt támogató ifjú baráti
 Csak alighogy tarthatják a lábain.
 Térdre esve kérik hát ők is
 A rettenetes apát,
 Hogy legyen irgalmas.
 És mondja ki e rövid,
 Ez éltet adó szöcskát: Kegyelem!
 S a könnyörgő, ifjú barátok
 Szívtépő esdekléséhez a nép is
 Mennyödrégsszerű kiáltásokkal
 Csatlakozik. Ezerszeresen visszhangoztatják
 A fórumnak hatalmas épületei
 A megváltó ígét, hogy:
 Kegyelem! kegyelem!
 Elég volt, sőt már sok is,
 Az a másik áldozat is! . . .
 Aztán csend támad
 A lictorok intésére;
 Mély, síri, vérfagyasztó,
 Torok fojtogató némaság,
 A melyben még a légynek
 Zümmögése is erősen hallszik.
 Mindenki szorongó lélekkel
 S kidüledt szemekkel, remegve
 A curulisán ülő consulra tekint,
 S várja az életet, vagy a halált
 Osztó, nagy, végzetes ígét.
 Ott ül ő, a szigorú államvezér,
 A dönthetlen népakarat
 Vasfejű személyesítője,

A megalkuvást nem ismerő
 Zordon végrehajtója a szent
 És sérthetlen törvénynek.
 Apai szívét marcangolja ugyan,
 S halálos gyötrelemmel szorongatja
 A szülői keservnek vasmarka.
 S egy pillanatra ellágyul
 Ez igazságos, e kemény, e népszerűető,
 Ez aranytiszta szív.
 De csak egy szempillantásra! . . .
 Aztán győz a megsértett köznek
     Megtorlatlanul nem hagyható
 Szent érdeke. S elhangzik újból
 A borzasztó ítélet:
 Halál! . . .

E rettenetes szóra
 Az ítéletmondó konzulnak
 Hivatali társa elfedi
 Könnyező szemeit ...
 Sírnak a bírák, zokognak a liktorok,
 Kesereg mindenki. És nagy fájdalomában
 Felüvölt a tömeg a konzulra.
 S az ő saját javát
 Oly rettentő szigorral védő apát
 Eszeveszetten átkozza. Felbőszült asszonyok
 Szent őrjöngésükben
 Tele marokkal szórják, csomószámra
 A tömeg közé, kitépett hajukat.
 Mindenki esztét veszti,
 S maga a hóhér is tétovázva áll
 A kivégzendő előtt,
 És szinte már sírni készül ő is,
 Ő, az elfásult bakó! . . .
 Csak egyedül Brutus,
 A törvények hű öre, a kemény,
 S fenséges zordonságú végrehajtója ül
 Sziklaszilárdan a bírói székén,
 Akárcsak az élő Igazság
 S maga a megtestesült
 Büntető hatalom. És még
 Elnémult ajkai is szinte
 Menydörögve kiáltják a tömeg felé:

" Szent a törvény,
S áll mindnyájunk felett!" . . .

Ennyit mond el nekünk
Csak egyetlen vászondarab is,
És megtanít bennünket
Ama nagy, szent, érinthetlen
Igazságra, hogy a köz érdekében hozott
Minden áldozat kicsiny.
S Brutust csak dicsőíthetjük,
Hogy örök emlékezetű példa okáért
Hazaáruló fiait lefejezteté.
Mivel ők a csak nagy küzdelem
És temérdek vér árán legyűrt
Királysági intézményt újból
Felállítani iparkodának.
Mentől több Brutusa legyen
A sanyargatott emberiségnek;
Akkor majd hamarabb
Bekövetkezik a népjólét,
S a népfenségi intézményeket
Senki nem bolygathatja majd
Büntetlenül ...
Ilyen és hasonló
Tanulságokat meríthetünk
Igen sok festményből,
S felette szükséges, hogy ezeket
A jó színi előadásokkal, dal, tánc,
És kiváltkép az isteni, a mámorító,
Az elbájoló szép zenével együtt
Mentől jobban műveljük
A testedző sportok
És tornászással együtt.
Kiváltkép a zene az,
A mi legalább jómagamat
Határtalanul, felette lelkesít.
S a vén, morgolódo szalónbölcész
Tolsztojjal szemben bátran kimondom.
Hogy a zenét nem eltítani,
De sőt kötelező tárgygyá tenni
Kéne, már az elemi iskolákban.
Lám, a podagrás öreg,
A muszka Messiás

Veszélyesnek tartja a mámorító,
 Az elbűvölő, a vérforraló zenét;
 Mert szerinte: sok nőt
 A zenével csábít el
 A jó muzsikus.
 Helyes! Ez szent igaz!
 S a Rigó Jancsik bizonyára
 Szép számmal vannak már.
 De tudd meg azt is,
 Kedves Tolsztoj komám:
 Hogy az oly nőt, akinek
 Erre hajlama van:
 Muzsikálás nélkül is
 Könnyű táncra vinni.
 S az ilyen keres magának
 Számptalan, furfangosan kieszelt
 Alkalmat arra, hogy szeretkezhessék
 A zene nélkül is. A forró vérnek
 Legyőzhetlen, tüzes parancsait ugyanis
 Semmiféle állami gyámkodás
 Gyatra igyekezete le nem törheti.
 Nem tehet arról a buja nő,
 Hogy ilyenek született.
 Valamint a halvérű férfiú sem
 Változtathat a mafla természetén.
 S amiként a zenét eltiltanók:
 Épp úgy meg kéne azt is
 Akadályozni, hogy ne szagolhassuk
 A vérbizsergető asszonyi hajnak
 Üdítő illatát s ilyenformán
 A tánc is eltiltandó,
 Mert a szerelmeseknek ott meg
 Felette bő alkalmuk nyílik
 Az ölelkezésre. De sőt
 E dőre logika szerint:
 Le kéne fátyolozni a hölgyeket,
 Amint a muzulmánoknál
 Ez ma is szokásban van, nehogy
 A szem is vétkezzék. Pedig a fátyol
 A női szépség szemfődele.
 És hát ilyenformán:
 tegyünk siketek, vakok, bénák,
 S fosszuk meg érzékeinket

Minden ingertől. Mert máskép
 Elcsábít bennünket
 Valamely modern Évácška,
 Vagy mi visszük őt, a szegényt,
 A lejtőre. Az ily aszkétai nézetek
 Nem nagy dicsőségedre válnak ám,
 Kedves Tolsztoj Mester!
 S az általad ajánlott orvosság
 Sokkal rosszabb lenne
 Magánál a betegségnél is.
 Csak hallottad vón', te jó szándékú,
 Derék, zsörtölődő öregem,
 A Rác Palit, Banda Marcit,
 Patikárust, Bunkót, vagy a Toll Jancsit,
 Mint én amott, a szép Budapesten:
 Akkor aligha szidnád a híres
 "Kreutzer Szonátádban
 A hegedűt, a kisbőgőt,
 E két isteni szerszámot, amiknek
 Ha még a cimbalom is segíteni kezd:
 Akkor tótágast áll benned
 Minden bölcselkedés; a bankóid pedig
 Kalamajkát járnak
 A piros bugyellárisodban;
 S ha mással nem, legalább hát
 A csinos kasszatündérrel
 Olyan táncra perdülsz,
 Hogy olyat még a te bálványod,
 A borszaporító Mester sem lejtett
 Mártával, a kánai menyegzőn . . .
 Aki a jó zenét nem szereti:
 Nem is ember elöttem.
 Hisz' még a tücsök is cirpel,
 A kis madarak pedig a zenében
 Utolérhetlen virtuózok.
 S van-e nemesebb élvezet
 Egy jól összetanult vonós bandának
 A zenélésénél? S képzelhető-e
 Elbűvölőbb valami
 Egy kicsiszolt női althangnál,
 Amely férfias, és mégis 'lágý,
 S elbájoló varázsával leköti
 Szívünknek minden érzetét?! . . .

Én még ma is, élemedett koromban
Rögtön szerelmes leszek

Minden olyan hölgybe, aki
Érzéssel, szépen tud énekelni.
S azt hiszem, a nők is így vannak
A csengő hangú férfiakkal szemben.

Lehet, hogy ez csupán

Emberi gyengeség. De csak

Hadd maradjon meg ez a gyarlóság

Az embertestvérek közt

A világ végezetéig!

Többet ártanék ennek a kiirtásával

Mint a mennyi kárt az ily,

Többnyire csak plátói szerelem okoz.

S kinek ne forna vére

A "Marseilles" hangjaira?! . . .

S az egyetlen, rövidke "Boka kesergő"-ből

Több léleknemesítő érzélem

Foglaltatik, mint akár

Tízezer katekizmusban.

Hát amikor a híres Binary

Verbunkosa megszólal:

Melyik magyar nem ugornék talpra

Még a halálos ágyából is?

És a varázshegedűjű Pityónak

"Losonc romlása" című remekműve

Hány külföldit is megríkatott már?

Olyat, aki a magyar zenével

Azelőtt nem is rokonszenvezett.

Azért hát csak:

"Hadd szólják az a csöndes!"

És hangozzék a szép dal

Hegyen völgyön, bérceken,

S daloljunk versenyt

Az énekelő pacsirtával.

És csak hadd táncoljon

Testegyesítő, büszke tartással

A vidor ifjúság! Ülök az neki.

Valamint illet ősapáinkhoz is

A délceg, a kedély, a szilaj toborzó.

S ha a "virágnak megtiltani nem lehet,

Hogy ne nyílják mikor jó a kikelet,"

Akkor hát miért akartok már

A fürge, életvidám, lármás,
 Hancúrozó, ugrifüles ifjabból is
 Besavanyodott tudósokat
 S remetéket nevelni, akik
 Fásult kebellet, unottan vonszolják
 Koravénhedt testüket
 A tátongó sírok felé! . . .
 Éljetek vidáman s daloljatok,
 Szeretkezzetek, koccintsatok!
 Hisz régi igazság, hogy az összes
 Bölcs szamarak közt Epikur volt
 A legokosabb, mert ő a kitörő örömmérzetnek
 Gátat soha nem emelt. S mégis:
 Késő vénséget ért a legjobb
 Testi és szellemi épségben.

XXV. FEJEZET.

PINCESZEREN.

Megjelent Bíró János "Képes Világlapjá"ban,
1916 évi május 27-én.

Amikor a kürthi toronyóra elverte a délutáni négyet, a még ma is erőteljesen 70-kedő Báthy Gyula főnotárius így szólt hozzám, aki kemény 7 forintokért s a passzus jövedelemért körmöltem nála egy hónapi időre:

— Uramöcsém! Hagyja abba már azt a sok számolást! Hisz' megszöketi a kürthieket, ha annyi sok adót vet ki rájuk. Fogja azt a pincetokot hagy hozzunk egy kis "Lacrima Chrystit" a vacsorához. Mert hát, úgy-e bár? Szükséges a nedvesség az emberbe!

Kétszer se kellett ezt nekem mondani. Egyrészt azért, mert jó magam is szerettem kiruccani a "hegyre" egy kis torokápolás végett. Másrészt pedig biztosra vettem, hogy majd a pincébe vetődik a Kanyicska bácsi is. Annak a leányai pedig, az urahagyott Panna, meg a bogárszemű Eszter, nagyon hálásak szoktak lenni, mikoron én a hazáig morfondírozó s már félálomban levő atyjukat teljes épségben hazaszállítom.

Mert nagy teher ám egy 8-iczés tele kulacs a 65 éves, elázott embernek. És huncut ital a borocska. Előbb csak tüzeli, bátorítja, nótára gyulasztja az embert. De később,

kivált a forrás alatt levő újbor, a korosabb pincejárókat nagyon megrézfálja. S úgy "keresztü-kucsu" rakja a fonott hajú szittyák lábait, hogy az ilyen állapotban már igen elkel a fiatalabb útítárs.

Azért az okosabb bortermelő pintes-üveget soha nem tesz a tarisznyába. Csak a csutora való abba. Az nem törik el egy könnyen, ha az ember kissé lelép a gyalogútról az árokba. És hűségesen megőrzi a "drága orvosság cseppeket."

Már pedig azon időben már igen nagy becsületi volt a kadarka, muskotály és rizling bornak. A fránya "cirok," ahogyan a derék kürthiek a filloxerát elkeresztelték, már az ő szőlőiknek is a harmadát kiirtotta. Ez a rusnya féreg kisebb a serkénél s mégis ezernyi ezer holdakat letarolt már akkoriban. S még jól védekezni se tudtak ellene, s a nép az Isten csapásának tartá. Füleim hallatára monda a Kolosváry bátyámnak, aki "cirok-biztos" volt az udvardi járásban, a derék Danci Menyus, a hegybíró:

— Nem hiszek én annak a kingazos (kéngázos) babrálásnak, tekintetes uram! Attól ugyan el nem vész a cirok. De, ha paprikát fújna a szemökbe a biztos úr, attól majd ki-pusztulnának.

Hát én csak a balkaromra akasztám a pincetokot a négy pintes üveggel. És méltóságos testtartással megindultunk a félórányira eső hegy felé. Akkurátusos komócióval azért, mert először is: hegynek pipálni és futni nem jó. Másodszor: kifülva, hirtelenében poharazni biztos becsudálkozás. Harmadszor: hivatalbéli ember nem kengyelfutó, hát nem illik sietnie. Na, ez utóbbit úgy betartják az óhazai hivatalnokok, hogy némely ügyet esztendőig pöcögtenek a jogkereső atyafiak türelmének végső kipróbálására a nemes vármegyén.

Ámde, még a legserényebb igyekezettel sem juthatunk volna a principálisom présházába esti hat óra előtt, amikor pedig visszafelé kéne indulni. Mert bár elég hal-kan társalogtunk a főnökömmel a gyalog úton ballagást, de a rókafulú Danci Menyus bátyánk már a lépteinkről megismerte a közeledésünket. S amint elsurranánk az ő nád-fedeles borháza előtt, csak ránk pirit ám az ajtóból:

— Ejnye, nótárius uram, meg segéd úr, hát már meg se látják a szegény embert? Tessenek már beljebb kerülni, hássen nem tettem ám patkánymérget a boromba! . . .

Alig hogy leülünk a két fatönkre szegezett lóczára, a

Menyus bá' csak leveszi ám a mestergerendáról a jól megtö-
mött iszákját. S addig-addig motoszkált benne, amíg kihú-
zott abból:

Egy egészen frissen sült cipót.
Két rőfnyi füstölt kalbászt.
Egy fokhagymás ürücombot. S végül vagy
Húsz tepertős pogácsát.

Fejedelmi kommcenió ez a pincelátogatóknak. A csikód-
bőrös kulacs már előttünk is áll a kecskelábú asztalon. Tele
hároméves olyan sillerrel, ami még a haldoklót is feltámasz-
taná. Két marokra kapja az öreg 48-as örmester, s imígy
köszönti ránk:

Adjon isten bort, búzát, békességet,
Szép asszonyt, jó hízót, egészséget,
A jegyzőnknek bortul virágos orrot,
Segédúrnak tarka farkú malacot!
Dicsértessék a szép asszony, ha lány is! . . .

Erre aztán meghúzza a hatalmas edényt az óriás ter-
metű szittyá emberségesen. Úgy illik paraszti szokás sze-
rint ez az elsőbbség a házigazdához, mint az ételkóstoló ka-
marás hivatala a királyi asztalhoz. Nehogy a vendég azt
vélje, hogy tán mérgezett itókéval traktálják.

Persze, mi is ráköszöntök a vendéglátó gazdára a csu-
tort s alaposan megkotyogtattuk azt. Igen jól éreztük ma-
gunkat az ő körében, mert a jó Menyus bá' világlátott em-
ber volt. Ő egykor Galíciából a Miklós huszárokkal jött
haza a Kossuth-apánk lángszavára. De később az osztrák
seregben, miután a halálos ítélet helyett 100 botot kapott:
még 12 évig szolgált Olaszországban, s utóbb átszökött a
Türr Pistáékhoz, s jelen volt Nápoly felszabadításánál a
Garibaldisták között.

Kifogyhatlan volt ő is, mint minden veterán, a bizonyár-
ra felnagyított kalandjainak elregélésében. És valóságos
népköltő múltott el e derék szittyában. De nem olyan zö-
kögös, másfélrőfös csárdaszottyanatokat mondott ám, mint
a szegény Hazaffy Veray! Hanem valóban jóízű, tréfás
rigmusokat eregetett, amiket kár volt fel nem jegyezni.
De akkoriban még az ilyesmikre nem is gondoltam, inkább
csak a szoknyák után futkostam . . .

A jóízű eddegelés közben máf derekasan kiürült a kulacs. Egyszerre csak elsetétül a nyári melegben nyitva hagyott pinceajtó s bebukik rajta a kisbíró, a mindig kótyagos Szofka Gazsi, hogy aszongya:

— Tens jegyző úr, meg segéd úr! Tessenek má' hazagönni, mer' a vacsora bion eekozmásul!

— Majd elébb megtöltjük az üvegeket, Gazsikám, — volt a válasz.

A közben előkerül a gazda a "belső pincéből." A Gazsit is megkínálja a Meny us bácsi. De már ötet nem a kulacsból, hanem egy üveg pohárból. Ennek az ujj vastag falait egy kis borral elébb leöblíti: tudnivaló lévén, hogy a csutorából csak hivatalbéli embereket szokás megkínálni. A cselédi sorban levők külön pohárból kapnak. S lám, milyen ostobák az urak! Ők nem szeretnek mások után inni a csutorából, s inkább a pohárhoz nyúlnak. No, még ilyen lekésebbítése az előljárói rangnak . . .

Öreg este lett, amikorra a hatalmas kulacs újra kiürült. S bizony nagy hiányosság mutatkozék már az asztalra rakott elemőzsiából is. Bántuk is mi már akkor a vacsorát! Felségesebb takarmányozásban a török császárnak se lehetett része. Tudták már a dörgést az egész faluban minden háznál. Ha esti harangszóra a hegyben levők haza nem jöttek vacsorára, akkor legtöbbsnyire már csak a hajnali kondítás vetette őket haza. S ez legalább is annyiszor megtörtént, mint a rendes vacsorázás.

Azért is minden gazdasszony pakolt el egy kis borkorcsolyát a tarisznyába, pincetokba, hogy a sűrű italozás közben legyen mit harapni. Mert nincs veszedelmesebb, mint "éhhóra vedelni." Az üres gyomorból rögtön a fejbe megy a bor ereje, s a legerősebb ivót is megrézfálja.

Hát úgy 8 óra körül csak felkerekedénk s magunkkal vittük a Menyus bátyánkat is a kisbíróval együtt a főnököm pincéjébe. Tíz holdnyi jó szölleje volt még akkor a princimnek s vagy 800 hektoliter finomabbnál finomabb bora, amikkel ő kereskedett is. Az óriási pincebejárata felett nagy présház, két hatalmas, padlózott szobávaü, hogy télen egy kis bort is lehessen melegíteni. Persze ott már rendes szekrény is volt, pohárszék, s húzókut a pincében. Na, de vexálták is ám emiatt a Gyulust a borkeresztelésekre célozva. Pedig ez esze ágában se volt, csakis az edények, hordók tisztántartására szolgált a kút.

Most aztán az öblös szekrényből csakhamar előkerült

egy bödön liptai túró, egy jól megfőtt sonka, fél rozskenyér, jókora szalámi, 4—5 szardíniás doboz, egy kosárka szentiváni alma, s egy tepsi túróslepény. Ezeket már az előző napon csempészte ki a princim ipa, a derék Kubicza bácsi, aki még 80 éves korában is pápaszem nélkül puffanta le a "tapsi-füleseket." Mellette el nem mehetett egy takarosabb vászonceléd, hogy ő meg ne csipdeste volna. S az öreg negyvennyolcas huszártól az ilyen tréfát felvették zúgolódás nélkül a falu szépei.

Alig hogy elkezdték itt is a falatozást, a szürkülő esthajnal homályában hét alak körvonalai tünedeznek elő a szőlőhegy lábjánál. Már 5—600 lépésnyiről felismertük őket a hangjaikról a csendes nyári alkonyainál. Heves disputálásban voltak a minapi tarokk játszma felett. A leghangosabban Putanics Miklós, a kántor vitatkozott a kis káplánnal. Kontrázott neki a postamester is. Sőt a két tanító: a Radich Béla, meg a Ficzek Atilla szintén a kántort iparkodtak lecsiripelni. Csak az elhízott állomásfőnök: a Kazacsay Kamzsi nem szólott egy árva szót sem. Neki elég volt a 300-fontos haját a jókora dombon felcipelni.

Nagy robajjal és erős szuszogással potyoráztak le a három lépcsőn a présházba az új jövevények. Ezeket meglátva, a princim így fogadja őket: "No lám, mindig jobbat vár az ember, s annál rosszabbak jönnek." Mire a vicces postás, a Búzás Simplicius így vágott vissza: "Na, hát most az egyszer szerencsés vagyok, mint a szamarait kereső Saul király: mind együtt találom őket." . . .

— Akkor hát csak kötözd be a pajtasaidat az ólba s ne hozzád ide közibénk! — vág vissza nagy hahotázás közben a Gyula koma. S mivel a "hét gonoszok" a jó meleg vacsorát már otthon derekasan bekebelezték s a gyalogolástól megizzadtak, hát bizony nekem volt dolgom a hatalmas tőklopóból eregetni a Gazsi által kimosott poharakba a különféle hordók tartalmát. Persze, folyton csipdesték a princimet:

— Te, Gyula, ha a kutadat be nem tömeted, mi többé ide nem jövünk! — mondogatá a börtorku kántor.

— Hát biz' itt csak csigert isztok, mert a Gyulus kocsis korában ahhoz szokott, — tódítja a papocska.

— No, még majd négykézláb keresitek a kijárást, — veti oda a pipa-csutora mellől a nőti. — De különben is ilyen ócska vendégeknek ez a bor is igen kár. A papnak meg csak az oltár előtt dukál a bor, de nem a pincében. Mert hát ha nagyon ágaskodnék a virtus! . . .

Hát bizony mi köztünk senki se neheztelt meg a vaskosabb tréfákért sem. Ki volt mondva, hogy a ki epés gentleman: igyék keserűvizet. De erre úgy se volt szükség, mert a jó bor savanyúvízzel, de sőt az új bor magában is: épp olyan szolgálatot tesz, mint a Hunyadi-víz.

Hogy jobban kiélvezzük a szép, csendes, holdvilágos nyári estét, felkapkodtuk a padokat s a hosszú asztalt s egy-kettőre elhelyeztük a pincét környező szép gyümölcsfák alá. Olyan világos volt az éjszaka, hogy még a viharlámpákat se raktuk fel, nehogy azok a félvilág vacsoravesztő pilléit a nyakunkba csődítsék. S bár a német a serébe hullott légyről is leszopja a sert, hogy az is kárba ne vesszék, de mi bizony nem szerettük a muslincákat a poharainkban, s cethalnak kereszteltük el az italunkba netán bele pottyant rovarokat.

Amint javában mulatgatánk s az én fuvolám vezetése mellett dalolgatunk, egyszerre csak alázatos köszöntés üti meg a füleinket:

— Dicsértessék az úr Jézus áldott, szent neve!

— Mindörökké ámen! Csucsorka fiam, — viszonzá Hinger Peti, a kis kölykökpap.

— Jóravaló mulatozást kívánok, — folytatja a cigányprímás, mert hogy ő volt az éjjeli kísértet a négy társával.

— Sátorá legyik ázs munkájuk! Áldás, bikessig ázs tistes házsuk tájkán! Ázs felsiges Úristen verrássá rájuk ázs hajnalt serencsisen! Csukulom a kezüket, lábukat, instálom ázs nagy jó uraimékát, sábad-e itt egy kicsinykát, csak egy nyúlfarknyit zsenilni?

Míg a boglyas Csucsurka nagy hálálkodással közibénk furakodott, addig az ő kollegái, a ragyás klarinétos, akit Pofóknak keresztelt el a néphumor, szintén erősen ajánlgatá a kedvderítő mesterségét. Utána nyomakodott a Lőcsláb, a brácsás; Pöttönke, a törpe cimbalmos, és végül a Morgó a nagybögővel. Pöttönke egy üres hordóra fekteti a szerzőszámját s alig látszik a feje is a "zengő klapancia" mellől. Radics Béla, a holdvilágugató, szerelmes kántorsegéd már int is a prímásnak és nagy keservvel rákezd:

Beh szomorú ez az élet énnekem,
A mióta elhagytál szép kedvesem.
Hisz te voltál boldogságom csillaga:
Csillag nélkül oly setét az éjszaka.

Persze, a banda hatalmas lendülettel húzza, fújja, pengeti azt a valóban szép dalt. Egyszerre elfog minden szívet a gyönyörű magyar melódia lebilincselő ereje. Elhalkul, utóbb teljesen elhal a beszéd az ajkakon s elébb csak csendesen, de később, a második versnél már teljes tüdővel fújuk a Béla keservét. De aztán rögtön elhallgatánk, ismerve a fiúnak azon gyengéjét, hogy az ő nótája után legalább tíz percig másokra nem gyűjthetott a cigány. A rögtöni csendet csak a ciglédi pusztán legelésző gulya kolompja s a közeli karámból kihangzó furulyaszó törte meg. Ott bizonyára a nagy erejű Csögönye Laczi, a juhász trillázott a faluban lakó kedvese tiszteletére. S ő azt hitte, hogy tán a csilagok is az ő babájára hunyorognak ma este . . .

De a hol a cigány hegedűje megszólal, ott a táncolni szerető falu szépei is csakhamar megjelennek. Alig hogy visszaverték a "Hangyálos" dombjai a zene és nótázás dallamait, mintha a földből nőttek volna ki: innét is, onnét is a szoknyák suhogását lehetett hallani. Már 30—40 lépésnyiről megismertük a ringó járásáról a nyalka Popellár Brigittát s a darázsderekű Kanozsay Menczit, aki a menyecske nénjével s az őzszemű Kánya Borissal vetődött arrafelé. Mint a kényes járású pávák, úgy közeledtek felénk halk villogással a szép vászoncelédek. S miután tisztességesen köszönték a mulatókat, a princim csak oda szól ám nekik:

— Gita, Menczi, Borcsa, Ruzsi (ez a menyecske leány neve), kerüljetek errébb, úgy is tudom, hogy viszket a talpatok! Nem fog ártani, ha azt a sok duhin szoknyát kiszellőztetitek!

Csakhogy nem engedi ám a falusi erkölcs, a női szemérem és a paraszt etikett, hogy már az első invitálásra bedűljenek a kíváncsi fehérnépek. Az ilyet csak a katonahölgyek gyakorolják. Azért is visszavág a nyelves Gitácska imígyen:

— Duhin szoknyás fehérnép nem illik az olyan urak közé. Nem jó az urakkal cseresznyézni!

Erre már megszólal a Dancy bátyánk is:

— No, ne húzódozzatok annyira, úgy is tudom, hogy a tisztelendő úrral szeretnétek eljárni a kopogóst. Lám, hiszen ő is szoknyás, mit félnétek tőle. Csak épp az elébb dalolta, hogy:

"Nem leszek én többet barát,
 Levetem a barát-csuhát!
 Eldobom a könyvecskéket,
 Ölelem a menyecskéket, haj tyűhaj! . . .

Erre aztán általános hahotázás következett a jámbor papocska rovására. Majd elájult a szegényke nagy pirulában. De mit se használt az ő álszentessége. Hogy jobb helyünk legyen táncolni és sima talajon: újra bekapkodtuk a padokat s az asztalt a borházba. Bezzeg aztán odabent úgy megpörgettük a jókor jött tündérkéket, hogy azok búcsúkor se mulattak jobban a "Nyakigláb" korcsmájában.

Közbe-közbe aztán ittunk, nem ritkán ugyan, de legalább nagyokat. Persze, mi fiatalok a hetedik menyországba képzeltük magunkat a takaros hölgyikék megpörgetése közben s bár azok a körmeinkre koppintgattak, de bizony megszorongattuk őket a friss csárdásokban. De azért szerettük volna látni a Menyus bácsit is táncolni. Ugyanis ő verbunkos őrmester volt a régi világban s kitűnő táncos hírében állott.

De igen ritkán kapott arra kedvet, bár amikor én ismertem (75 éves korában) még oly egyenesen járt, mintha karót nyelt vón.

— Hát ha még palacsintává nem lapított volna a bűdös nímét! — szokta ő nagy dohogva mondogatni.

Hanem amikor a szöllőcsősz, az időközben odavetődött Bodecs Fulgentius (Kürtön egy korábbi pap mindenkit azon naptári névre keresztelt, amely napon a gyermek született: innét a sok furcsa név) imígy böffentett az örege:

— Hászen mit kívánnak má' az ijjen vin csonttu'? Nem tud má fenét se a', hegybíró uram! . . .

— Micsoda, te kajlafülű, még te is így morogsz?

Erre aztán félrerúgta a padot maga alól a vén sas, de úgy, hogy mi csak úgy potyoráztunk le arról, mint a vadkörte a fáról. És odaállott nagy peckesen a Csucsurka elé, kihúzván hat lábnyi, szikár termetét olyan egyenesre, mint a nádszál, úgy, hogy fél fejjel még magasabbnak látszott. S oda rikkantott a bandának:

— A Bihary verbunkosát húzd el, füstös, de a közepiből, mert üstöllést repülsz kifelé, ha aluszol!

Akkor mély, basszus hangján rákezdte zordonan, hogy az ablakok is megrezdültek a pincefalakon:

Magyar	huszár	vagyok	én,
Miklós	huszár	a	nevem;
Ha	lóra	pattanok	én:
Fut	az	ellen	előttem.
Ha	csak	tíz	jön én reám,
Oda	se	nézek	neki:
Daruszörű			paripán

A világból hajtom ki.

Akkor aztán megverte háromszor a feje felett lábnyira levő mestergerendát olyan vad erővel, hogy a közeibe dugaszolt holmik mind a padlóra potyogtak. És hármat lépett előre a kuruc sas a cigányok felé olyan kevélyen, hogy a koronázási dombra vágató király büszkesége ahhoz képest csak vénasszonyi tötyögés számba mehetne . . .

Most nagy hirtelen a körulte settenkedő leányok közül a Boriskát, a legjobb táncost derékon kapta s előbb ő vele járta a kopogóst. Majd ötet eleresztvén, a nehéz kordován csizmáit kezdte taktusra pofozni. És csak akkor kezdődött az igazi verbunkos. Szilaj lendülettel járta az öreg őrmester a büszke toborzót, mint egykoron fiatal korában Szeged, Pózsony, Jászberény, stb. piacain.

Az öt cigányról csak úgy szakadt a verejték, részint a nagy nyári hőség, részint a szorgalmas igyekezet miatt. De nem tudtak a hangszereikből annyiféle hangot elaprózva kicsalni, amennyinek az ütemét a megifjodott verbunkos őrmester részint a felső testén, vagy a csípőin, de leginkább a lábain ki ne verte volna. A hatalmas karjai s vállalai az ütemszóra mozdultak. Óriási, csontos tenyereinek összevevésével a cimbalom kalapálását utánzá. A rövid, vastag vászongatyája szinte leszakadni készült a széles csípőjéről s majdnem olyan csattogással verődött a csizmája száraihoz, mint a tenyerének tapsai.

E közben hatalmas dobbantásaira a padlóba vert szögek szikrákat vetettek, szinte úgy zuhogott a vastag padozat, mintha pörölylyel vernék. Majd meg egy őzhöz méltó vilám ügyességgel félőlesekét ugorva jóformán lábujjhegyen járta délceg tartással a büszke toborzót. S néha a szemekben olyan lángok jelentek meg, mint a táltosok által élesztett parazsa a Hadúr oltárának. Szilaj vadság, medveerő, legyőzhetetlen kitartás, poklokat is megostromló bátorság, tréfás negédességgel vegyülve volt az ő verbunkosa. S a mikor ezt a kemény szittyát kidülledt szemekkel bámultam,

szinte a kirgiz pusztákra képzelem magamat, ahol a vándorló ősök a tábortüzek köré telepedve, medvebőrös fekhelyükön tanakodnak az ellenség megrohanásáról. És folyton a füleimbe zúgott a kataluni ütközetbe rohanó hunnok borzalmas, fülsiketítő "Huj! Huj!" kiáltása. Most hát éreztem, hogy én is vér vagyok az ő fékezhetlen, pogány, urat nem ismerő véréből, a vad nomád: aki inkább százszor meghal karddal a kezében, mintsem sok ezer éves szabadságát feláldozza. Most hát megtudtam, mi az: magyarnak lenni! S a halántékomon ujj vastagságúra megdagadt erek majd kipattantak.

Nem adom egy nagy vagyonért, hogy ezt a csodálatos, elkápráztató, vérforraló, de — sajnos — már kihalt művészetét a nemes érzelmekben gazdag, fenséges magyar népiéleknek vagy negyedóráig élvezhettem. S még ma is kimondhatlan lelki gyönyörűséggel emlékezem vissza ezen ezer dollárokkal meg nem fizethető, isteni jelenetre.

Képzeltető, hogy ezen remekelés után olyan áldomás következett, amilyenről itt, Amerikában, még csak álmodni se mernénk. Azért hát csak azt mondom:

— "Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita." . . .

(Ám négy év előtt ki hitte volna, hogy a szerencsétlen ó-haza a Horthy-martalócok hóhér uralma alá kerül?! De kilábalja majd e rémítő csapást is . . .)

XXVI. FEJEZET.

LEGÉNYMURI A BAJÓTHI JEGYZŐNÉL. — A NADRÁG, A BOKATÖRÉS ÉS DR. SKORBONCIUS HIVATALOS BIZONYLATA. — A ZSANDÁROK ÉS AZ ORVOSSÁG. A LEIVOTT ÜGYVÉD.

(E karcolatot az "Emléklapok"ban is közöltem.)

Egy sáros, ködös, decemberi délután nagy lélekszakadtan esik az irodámba, mely negyedóránnyira volt a lakásomtól, az öreg Lukács, a kisbíró, akit az irigy cimboráim bizonyos okoknál fogva "udvari csömögeszállítónak" kereszteltek el. És aszongya:

— Jegyző úr, kirem átossággal, tesszen haza sietnyi, mer' nyócz vendige gyütt. De ojan éhösök és szomgyúsak, mint a ríti farkas.

— Kik azok? — kérdem én a kopasz hírharangot.

— Hát kirem, a lábatlani rektor úr, a Mazányi erdész úr, a Zömbik ifiúr, a Majzermón mónár, az ifjú Ledergerber úr, meg a Nedeczky tekintetes úr.

— Melyik, a Kálmán?

— Az!

— Szent Habakuk, ez mind jó pipa! Hát a másik kettő?

— Azokat nem üsmérem, de az egyiket Döncinek, a másikat meg Karcsinak nevezik a többiek.

— Szent Nehemiás! Még ezek is: a Véghelyi Dönczi, a megyei számvevő s a Gotthárd Karcsi, a muzslai járási szolgabíró írnok. Remek gyűjtemény! Tíz literen alul egyik se adja. Ellenben a longinus Mazányi, aki a 26-ik gyalogezred leghosszabb katonája, meg a Kamzsi, csak fertályakó bekebelezése után kezd nótázni. Nos, hát ezek reggelig megisszák a negyedévi salláriumot. De mindegy! . . .

— Hallja-e kend, vén imposztor! Most először is a községi csutorát (13 icce fért ez óriási edénybe) megtölteti a Simon zsidónál. A bogárszemű kis Huskának mondja meg, hogy eszem a zúzáját, pusizom a szíve közepét, csak tetézz meg jól a mértéket, s írja fel a kürtöbe korommal a többi kontóm közé. Majd részlet-letagadásra megfizetek neki s a kamatokat cviki-puszikban kiszolgáltatom előlegesen . . . A Rajzné asszonyomnak meg adja át a tiszteletemet 12 csirke, 60 tojomány és a többi hozzávalók erányában. De útjába ejti a "Roszkorgyütt" zsidót is két ládika trabukkó és két pakli hölgy-szivar miatt. És ellődul a Miskáért is, hogy az egész bandát rendelje meg Lábatlanról, de szaporán.

— Ez szükségtelen! — vág közbe a "pógár." — Mihengest meglátták a Nedeczky tekintetes urat ide indulni, hát ők már megelözték őt a gyalogúton s már cincognak is a jegyző urunk lakásán.

— Hát így még jobb! De most aztán loholjon kend, úgy, hogy a nyelvét processzióban vigyék utána, amikor hozzám érkeznek! Értette?!

— Hát lesz egy kis cukmis? — érdeklődék a szivarvégek iránt a kopasz Elizéus.

— Még kérdi is kend? Hátra arc! Indulj kifelé! . . .

Mikorra a lakásomra érkeztem, már rőfölt a Czápár, a Miska, Rücskös, Kancsi, Pofok és a vén Czápárral, aki magasabb volt a nagybögőnél, amit 79 éves koráig rángatott, s övig érő ősz szakállával olyan volt, mint a hordókon ülő Gambrius, a serkirály. Akkor már az asztalon állott vagy

tíz liter bor s négy üveg mohai-víz és az éhes latrok minden fiókomat kikutatták. A liptai túrót, a szalámit, szardíniát s egy jókora kuglófot hamarosan bekebelezték. S avval fogadtak, hogy: ilyen kódistanyán éhenhalunk! . . .

— Na, várjatok csak egy kicsit, szeretett fiacskáim az Úrban. Kutyát, macskát levágatom, egész várost ráhivatom! De addig is majd csak találkozik a ház körül valami.

— Azt csak edd meg magad, nyavalyás! — kiáltják egyhangúlag a betörők s ittak, mint a szomjas gödény.

Most aztán rákezdette a Czápár, aki a vonóját balkézrel rángatá, a szívreható magyar nótákat. Nagy, fekete bivalyszemeivel majd lenyelte a zajos társaságot és sovány, barna, de hűséges pofája szinte visszatükrözé az alázatos igyekvést, amelylyel a vigadókat kiszolgálni akarta. Sirt a kezében a száraz fa, amelynek húrjai százados nemzeti fájdalmakat zengenek a Rákóczy kesergőben. S egymás után következtek az egyszerű, de mégis szép, mélabús népdalok, amik egy ezeréves népnek hősi, szerelmi epekedését, keservét, bánatát, játszi csapongását és szilaj kitöréseit tolmácsolják. S amikor a klarinétos a "Binary verbunkos"-ába kezdett, már javában pörgeté a majdnem 7-lábnyi druzsám, a Mazányi, a nagyobbik szobámba csődített menyecskéket s leányokat. S a tüzes csárdások közben volt olyan rikogtatás, hogy a vakolat is potyogott a mennyezetről. A kis öklömyi Dönczi is egyre hujjogató, hogy:

Szoridd	hozzád,	nem	anyád,
Rúgd	ki	a	ház
Gyúrótábla			fatányér,
Meghalok a babámér'!	. . .		
Ihaj, csuhaj!	Soha se halunk meg!		

Megjegyzem, hogy a Czápár, ez a füstös szív vidámító, ha a környéken lakziba hívták, csak így alkudott: "Ott lesz a bajóthi jegyző úr is? Igen?! Hát akkor csak 12 forint a muzsikálás meg a menyasszonytánci összeg. De, ha nem lesz ott: akkor 20 forint." Tudta ám jól ez a "fekete angyal," mitől döglük a légy!

Már a vacsoráig háromszor tért a Lukács az óriási kulacsos. Szerencse, hogy korlátlan hitelem volt a szabó, suszter és korcsmárosoknál, akiknek imponált a fülig érő pandúrbajúszom. És biztatá őket a jó remény, hogy valami módos kis leányzó csak bedobja utánam a mentő kötelet

az adósságaim óceánjába: ami nagy sokára meg is történt.

A Reiszné mesteri keze által elővarázsolt rövid, de fájín vacsora után kezdődött még csak az igazi ricsaj. A jól megpaprikázott pörköltre s hájas pogácsára úgy folyt belénk a rengeteg ital, mint a Szaharába a záporosó. S ment a nótázás olyan gözerövel, hogy a miatt még a huszadik szomszédba se tudtak aludni. És szokás szerint a fél falu virágszájai az ablakom alatt báméskodtak, hogy később a lakásomba lopakodva, kiszellőztessék a vastag duhni-szoknyákat.

Szóval: hát másnap délig a kis korcsmárosnak az összes italát (egyszerre csak 4—5 akót tartott a pincéjében) felvédeltük. Persze a cigányokon kívül sok potyaivó is akadt ilyenkor s a parázsszemű táncosaink se mondtak ellene egy-egy pohárka borlevesnek.

— Fajin ital is az, többet ér a legderágább medecinánál! — szokta volt mondogatni a nagybajuszú Zömbik koma, a híres huszárőrmester.

Akkor aztán neki a Simon zsidó borainak! S hogy ne kelljen a kisbírót folyton fárasztani: seregestől elmentünk az ő korcsmájába. Gyönyörű leánykái voltak s igen intelligensek és szinte félholtra táncoltattuk őket. De a fiúknak előre is megmondtam: "Csiba te, ezektől a remek virágszálaktól, mert koponyalékelés lesz üstöllést!"

— Irigy kuvasz! — dohogtak amazok; de tényleg: legalább ott, mindig tisztességesen viselkedtek.

Hát bizony csak másodnap, úgy éjfél körül széledt el a feneketlen bendőjű társaság. De a Dönczi és a Karcsi, kissé elgyengült állapotban, nálam maradtak, hogy a jótékony pihenést élvezhessék. A Miska, az udvari zenészem, meg egy nadrágot kért tőlem, tekintettel a küszöbön levő Szent-Karácsony ünnepére. De egyébként is ő folyton az én viseltes ruhámat hordotta. S amikor egyszer a Ferenc-József kabátomban parádézott, a cívisek így csúfolták:

— No, hová sétál a tekintetes jegyző úr?

Reggeli tíz órára rendeltem magamhoz a Morét, hogy akkor majd választhat egyet a sok (hitelben készült) nadrágom közül. Persze, halálos pontossággal s alázatos hálaistenkedések közben jelentkezett nálam másnap az udvari zenész a megígért ajándék átvételére. A Dönczi velem aludt egy szobában, a Karcsi meg a benyílóban. De mind a ketten felébredtek a "búfelejtető" zörgetésére.

A félhomályban tartott szobában a kapzsi "fekete angyal" nem is nézte, kinek a székén levő ruhákra mutattam.

Szokott tréfacsinálás kedvért épp a kis Dönczike nadrágját jeleztem elvihetőnek. Megjegyzem, hogy ő egy fejjel is alacsonyabb volt nálamnál s a természetes cigánynak is jóformán csak a térdéig ért volna az ő bugyogója. Mondom a Miskának:

—Kutasd ki a zsebeket s a kulcsokat, a pénzt s ilyesmit tedd az asztalra!

Boldogan engedelmeskedék az örvendező More, s hirtelen iparkodással lohogott kifelé a kis, kurta pantallónnal. A Karcsi meg a Dönci csak néz, hol rám, hol meg a távozó primásra. De én csak adtam az egykedvűt s oda se hunyoríték a távozonak.

Ám amikor a Dönci látja, hogy ez már több a kettőnél: azon mód, ingben s póre gatyában rohan a füstös után, holott reggelre lábnyi hó esett s fagyott keményen.

— Hozod vissza a nadrágot, te akasztófárával!

Így a kis Paprikajancsi. De a Misi annál jobban lohol avval s kiabálja visszafelé, hogy:

— Ez az én nadrágom, a tekintetes jegyző úr nekem adta!

S futott, mint az agár. Utána a Döncike, a csuta lábai-val, a templomba ballagó nép óriási hahotázása közben. A Karcsi meg az ablakból nézte ez épületes versenyfutást, s majd szétpukkadt a nevetéstől velem együtt.

Végre is egy éleset füttyentettem s nagyot kiálték a cigánynak s így: visszakerült a nadrág. S hogy a később megbékélt cimborának a korai séta a hóban meg ne ártson, hát belédiktáltam négy csésze rumos teát, amiben a tea csak névleg szerepelt. Ez aztán jobban meghasználta neki, mint a legfájínabb izzasztó-kúra. S aztán, persze, ő is, mint aféle bohém-cimbora, jóízűen kacagott az önkénytelenül tett sétán.

Most meg a Karcsi kezdett el jajgatni, hogy ő már negyed napja nem ment be a hivatalba, hanem folyton ricsajkodik. S mivel a sok tivornyázásért már sokszor megintették, tehát ez újbbi hivatali mulasztásért alig ha kegyelmez neki a főnöke: B. Szabó Misi, a muzslai főszolgabíró.

—Ne félj semmit, komé, ezen is segítünk! — vigasztalám én a szepegő cimborát.

—No, akkor téged gyémántba foglaltatlak, Imruskám, — áradozik a gyerek.

Egyszer csak látom ám, hogy a Dr. Kelndorfer, a nyerges-ujfalusi körorvos jön vissza a Pusztá-Maróth-i körútjára.

ról. Nagyszerű "műivonc" és kitűnő cimbora volt ez a "tyúkszemvágó" is, akit mi magunk közt csak Skorboncius névvel tituláltunk.

— Befelé Skorboncius! — kiálték rá az ablakon keresztül.

— Igyál szóda-bikarbónát s egyél rá káposztás, esetleg paradicsomlevest! — kiabál vissza a borbély.

— Hát te bükkfafej ü, azt hiszed, hogy "jammerom" van?

— Mi más baja lehetne az ilyen bor szivacsnak? — vágott vissza a "temetői raktáros."

Vidám poharazás közben aztán kimódultuk, hogy a Skorbi egész szabályosan befáslizva a Karcsi jobb lábát, hivatalos pecséttel ellátott orvosi bizonylatot állított ki arról, hogy Gotthardt Károly urat Bajóthon ekkor s ekkor baleset érte s a jobb lába ficamot és csonttágulást szenvedett s vagy tizennégy nap szükséges a felépüléséhez. S ezt a hamis okiratot nagyobb hitelesség okáért még az épp arra vetődött primási erdőmesterrel, a Vanke Sándor bátyámmal is aláírtattuk, így aztán a selma Karcsit nem hogy kukli-prédikációban részesítették volna, hanem még jó darabig vígan mankózott a szobájában a boros üvegek között.

A szegény Dönczi, a Skorbi, a Sanyi bátyám, a kisbíró, a Reiszné s még tán többen is az akkoriak közül: már csak a menyországban böstörködnek azon, hogy én oly profánul "kiszörkesztém" őket. De nekem még azon a napon, amikor a Karcsi és a Dönczi távoztak tőlem: a községembe őrzőjáratra érkezett csendőrökkel is reggelig innom kellett. Már csak az úton jöttek rá a jámborok, hogy én (amint tréfából emlegettem is nekik) tényleg a "tinctura svecica" nevű fájin hashajtó szert itattam meg velük a borukba veyítve.

Persze, ennek a hatását nekem könnyebb volt elviselni, mert honn maradván, a gyakori has-csikarásokat simán elintézhettem. De a nyavalyás kakastollasok bezzeg szorultak! . . . Mert nekik a két lábnyi hóban minduntalan meg kellett állaniok, s irtózatoss káromkodások közt végezték azt a bizonyos dolgot s már a szolgálati könyvük lapjait is kiszakítgaták . . . Meg is mondotta ám a szemembe a Tor-day Jancsi, az őrsvezető, hogy ha akkor "prima furia" megkaphat: tán keresztül is szúrt volna. Persze, ma már én is elítélem az eféle buta, egészségrontó virtuskodást. De ak-

koriban a fél vármegyével együtt magam is sokáig nevettem a cefetül megtréfált zsandárokon.

Ám, derekas elégtételt vett rajtam hamarosan ez a lófő székely, aki egy ízben az erdélyi havasok közt négy farkast lelőtt az ötöt közrefogott "toportyán férgek" közül. Ugyanis amikor haza törtettek: hasig érő hó esett az egész vidéken. De ő rögtön egy forspontossal értem küldé a Mészáros Sanyit, a későbbi bajnai őrsparancsnokot, a jelenleg New Yorkban East 16 Street 551 számú házban lakó cipésmestert. Ez feltűzött szuronnal az ágyból rángatott ki esti 10 órakor, hogy menjek azonnal Jánost köszönteni. Fájjin kilátás: négy napi muri után egy új, óriási idványozást megúszni . . .

Persze, nem térhettem ki ezen túlszíves meghívás elől, ne hogy a félvármegyét bekóborló csendőrök szétvigyék a gyászhiért, hogy: "a Mihályi meghátrált." Csak arra kértem a Sanyit, hogy engedjen a jó bundában legalább Bajnáig aludni. Ezt meg is tette s ott éjfélkor a bundából kihámozva engem: nagy gaudiummal fogadtak. S ittunk újra, nem ritkán ugyan, de legalább nagyokat s "fecerunt magnum áldomásom."

Folyt tehát a bor újból s tele torokkal fújtuk azt a nótát, amivel engem némileg vexálni akartak, hogy aszongya:

Harangoznak a bajóthi toronyba,
Barna Ms lány büszkén megy a templomba;
Mind azt mondják, azt suttogják felőle,
felőle, felőle:
Segédjegyző ennek a szeretője.

A második verset se hagytuk ám el:

Beh világos a jegyző irodája,
Sír-ri benne a Cápár száraz fája;
Segéd jegyző három napig iszogat,
mulatgat, dalolgat:
Negyednapon menyecskéket karolgat!

Ez alkalommal a boszus Torday rám uszítá a métermázsás súlyú Bódogh Kálmán nagy-sápi ügyvédet, aki hét vármegyében híres ivó létére, pihent erőkkkel jött reám. A kettőnk közötti versenyi-ivásban vagy félakó új bort elfogyasztánk reggelig. De végső energiám összeszedésével

ötet is úgy elkészítem, hogy amikor haza küldtem, hát a féloldalt dülesztett szánkónak a fonott kasára leterített bundába: úgy hengergettük fel, mint a kövér disznót. Mert már állani nem tudott a lábára s a mellettem levő székről a padlóra bukott. S amikor hazaért, négyen se tudták becipelni a szegényt. Ám e baromi italozás jammerát én is napokig kúráltam aludt tej, paradicsomleves, kolozsvári káposzta, stb.-vel, amíg megint "harcképes állapotba" vergődhettem. Hejh, de sok ilyen grand muriban vált részem.

XXVII. FEJEZET,

IRODALMI MŰKÖDÉSEM AZ Ó-HAZÁBAN S AMERIKÁBAN. — MŰVEIM S KÉZIRATBAN LEVŐ MUNKÁIM. — A MAGYAR ÍRÓK SANYARÚ HELYZETE S KÜZDELMEIK. — NEVELJÜK A NÉPET, HOGY A "MÉRGES" HELYETT A JÓ KÖNYVET SZERESSE. — A MAGYAR FERRER.

A régebbi farmeladási körleveleimben is már felsoroltam azon műveim címeit, amiket részint az ó-hazában, részint itt, Amerikában írtam. A legtöbb ezek közül mint kézirat hever az irattáromban. S a jobb munkáimat a rettenetes amerikai nyomorgásom váltta ki a lázas agyamból, melyben szüntelenül forrnak zsibongnak a megtestesülésre váró eszmék.

Már régen konstataáltak ahhoz értők, hogy nekem az íróasztal mellett van az igazi helyem. S én még csak ez évben találtam meg a valódi hivatásomat, hogy végre-valahára a megélhetés gondjaitól szabadulva a Múzsák útmutatását kövessem. Most tehát két kézzel fogom szétszórni a szabadságszerető szívemnek eddigelé fel nem tárhatott kincseit s mint egy magyar Ferrer, a hátralevő éveimet teljesen az elárvult magyar nép szellemi felszabadulására fogom szentelni. S a most sajtó alatt levő s ezután kiadandó forradalmi munkáimat minden nyereszkedési vágy nélkül terjesztem, sőt: (a nem éppen jelentéktelen) vagyonomat is e cél érdekében használom fel. S az eddigi jelekből látom, hogy azokkal nem kis hasznára leszek a most földig tiprott szitytyáknak.

De most sorra veszem s kivonatossan megismertetem a "szellemi szörnyzsülötteimet":

1.) A legelső munkám volt, amit számtalan hírlapi

cikk előzött meg a különféle óhazái lapokban, az: "**Egy nótárius az irodán kívül**" című, Esztergomban 1891-ben 1,000 példányban nyomtatott novella-kötet. Ebben sok jóízű, de kissé vaskos karcolatom mellett több hazafias és vallásos elbeszélés is megjelent. **Néhányat közülök e könyvemben is felfrissíték.** A "Budapesti Hírlap" lemarta ezen elsőszülött irodalmi zsenyémet leginkább amiatt, hogy annak egyik beszélyében a törökök kiűzetését javasoltam Európából. S kimutattam, hogy Thökölyt, Rákóczyt, s Kossuthot az öz-mánok éppen nem szerelemből, hanem politikai számításból fogadták olyan kikiabált vendégszeretettel. A Rákosy koma erre azt írta: "Na lám, a bajáthi nótárius a malom alatti politikájával még egy fiók Bismarck lészen."

Pedig, hogy a török-tatár vérszomj a több, mint másfél milliónyi örmény lemészárlásával a még most is dúló világháború alatt is bebizonyítá a vallása miatt fejlődésre képtelen törökök elmaradottságát: azt még tán a sovinszta Rákosy is beismerheti, ő a 30 milliónyi magyarról zengett fantazmagóriákkal egyik okozója volt annak, hogy a magyar nép ész nélkül húzta a német imperializmusnak nemrég oly csúful megfeneklett szekerét. És sokkal többet használt volna a Rákosy bátyánk az "Elnémult harangok" című különben jeles könyvével, **ha a fanatikus kálvinista nappal a falujabéli pópa leányát elvéteti, mint sem hogy a harangkötél rángatásában a gutával ütteti meg.** És jól mondatja e könyvében az akkori főispánnal, akihez a kislelkű lévita panaszra futott: "**önök csak árulkodni tudnak ahelyett, hogy mint papok a lakosság között a békességet hirdetnék s a megegyezésre törekednének.**" Itt üti meg Rákosy az Igazság húrjait, nem pedig a kálvinista papnak magyar fanatizmustól habzó szónoklataiban. S ha Rákosy mint politikus és író a Jászi Oszkárhoz hasonlóan a nemzetiségi békét hirdette volna, vénségére nem kellene egy feldúlt ország romjain keseregnie.

Az ő elhamarkodott bírálata s a hazafiatlanság vádja folytán, hogy ennek az ellenkezőjét kimutassam:

2.) 1892-ben ugyancsak Esztergomban adtam ki a: "Targallyak" című könyvemet. Ez, néhány kisebb elbeszélés mellett Magyarország történetét adja elő népies nyelvezettel, amint azt esténként a nagyapó elregéli az unokáinak. Aki kedveli a hazafias dolgokat és a színes csataképeket: az

persze magasztalja e könyvet. **De én most, mint szocialista, jobb szeretném, ha meg se írtam volna ezt.**

3.) 1896-ban a milleniumi lelkesedés hatása alatt egy kivonatos dolgozatban lángoló honszerelémmel újból megírtam **Magyarország történetét** s azt ugyanakkor:

4.) **"Bajóth község monográfiája"** című, a jegyzői székhelyem történetére vonatkozó röpirattal együtt 2,000 példányban elosztottam Bajóth község s Esztergom-megye lakosai között. Ezeket már megdicsérték az óhazái lapok s különösen a **"Pesti Hírlap."**

5.) 1898-ban a francia **"Legion Etranger"-ben** tizenöt évig harcolt Béla öcsémnek a csodálatos kalandjait az ő jegyzetei alapján összeállítva, Pápán 10,000 példányban (amely négy év alatt teljesen elfogyott) kinyomattam: **"Francia zászló alatt"** című kötetben. Színes leírások, kalandok mellett sok csatakép olvasható benne.

6.) Ám ugyanezen útleírást 1899-ben 100 fejezetre osztva, illusztráltan próbáltam kiadni, de sikertelenül. Mert már akkorra a közönség eltelt a **"Francia zászló"-val**. Közben pedig a legelső képes füzetemben közzétett 100 címfejezetből a Sipulusz összepufolta a **"Galambos Pál naplója"** című fércmunkát. Hogy ez egyenes plágiuma az én művemnek, azt papok, tanárok s más intelligens emberek megírták hozzám. Avagy **miért nem adta ki a Rákosy a Galambost az én két előző munkám megjelenése előtt?**

Az öcsém kalandjainak a képes kiadását egy füzetben szintén megkísértem publikálni később New Yorkban is. De az amerikai magyarság akkor még csak a Rózsa Sándor és Rinaldónál tartott, s a nyomdász hanyagsága is meghiúsítja ez újabbi kísérletemet. Harcias szellemű öcsém jelenleg mint veterán a Paris melletti Pantrin-ban éldegél a nyugdíjából, amit a francia kincstártól kap. De még mindig fenegyerek ő, mert a amint pár hó előtt írta, július 13t-án, a franciák nemzeti ünnepén, két franciát meg egy rácot hajigált ki egy párisi korcsmából, amiért a magyarokat gyalázták. S felül rá: a rendőrbíró meg se bünteté őt a virtuskodásáért, avval igazítván el a bevert fejű panaszosokat, hogy: **"Ezt a sebhelyektől borított veteránt, még ha magyar is, nem kellett volna önöknek ingerelni, ő több, mint félszáz ütközetben harcolt a francia trikolóért, hű állampolgár és nemzetiségi kérdésben mindenki ideges.** Már maga az is nagy szégyen, hogy Önök hárman se bírtak vele! Elmehetnek!"

7.) 1902-ben megírtam és számtalan szocialista gyűlésen felolvastam: "A szocializmus jelentősége a jövő társadalomban" című röpiratomat. Ebben a nemrég legyilkolt Tisza Pistának az erőszakos halálát megjósoltam azon gazzette alkalmából, hogy Élesden az oláh polgárokat rakásra lövette. Bár 20 év előtt már a sírba került volna ez a brutális hóhér, aki a feudalizmusnak legerősebb oszlopa volt az épp ilyen gögös fráterek által tönkretett óhazában.

8.) 1903-ban írtam meg s az óhazába való visszatérésem után Pápán 1904-ben adtam ki a "Zsidó nép" című, az antiszemitizmus ellen írt röpiratomat. Ennél liberálisabb munka az elnyomott zsidósági érdekében még aligha látott napvilágot. Okulhatnának belőle azon kétlábú ökrök, akik most az antiszemitizmust tele torokkal üvöltik s mint a keresztény kurzus véres kezű lovagjai: olyan írókat, mint a zsidó Molnár Ferenc, Lengyel Menyhért, Biró Lajos, Gábor Andor, stb., stb., részint kiüldöztek az óhazából, részint elnémítottak. Ha fel tudnák becsülni azok a Bangha-Héjjas-Horthy féle címeres barmok, hogy milyen óriási szellemi tőkét képviselnek a most üldözöbe vett magyar-zsidó írók a mi nemzetünk javára: akkor bűnbánatukban önmaguk alatt gyűjtanák meg a máglyákat, nem pedig a szocialista írók könyvei alatt. De ez a lezüllött, a háborús mérszárlások között teljesen fenevaddá lett martalóccsapat, állati atavizmusában őrjöngő vérszomjával a legjobbainkat is kiirtja s Magyarországot a Dante poklává süllyeszté. Hiszen a magyar őseinkkel együtt bevándorolt zsidóság a múltban is a legértékesebb elemét képezé népünknek s nélkülök ma sem állanánk magasabb színvonalon, mint a kisázsiai törökök. A sajtó, a kereskedelem, irodalom, művészet és költészet hogy nélkülözhetné a magyar zsidókat a letiport Hungáriában? Tán a borjúfejű Horthy, a ki magyarul nem is tud s aki az oláhokat a nyakunkra hozta, akarná pótolni a lemészárolt zsidók óriási intelligenciáját s elnyűhetlen energiáját? Remélhetőleg a Horthy, Prónay, Héjjas, stb., bandák nemsokára függeni fognak. Ezek a magyar hajdemások valóban sürgősen eltakarítandók amaz óriási szemétdomborról, amit ők most Magyarországnak neveznek. De folytatom a munkáim ismertetését:

9.) Philadelphiában 1902 évi május havában a Mr. Schermer magyar közjegyzőnél, ahol a magyar ügyeket végeztem, vettem papírra az: "Amerikai életképek" című

karcolatomat. Ezt nemsokára ajánlott csomagként elküldtem Dr. Hegedűs Lóránt akkori pápai országgyűlési képviselőnek. Hogy mi lett e dolgozatommal? Nem tom.

10.) Ugyanott s egyidejűleg a néhai Figyelmessy Fülöp, volt 48-as honvédszázados "Emlékirata"it állítám össze az ő saját elbeszélései s okmányai alapján. Sajnos, ez a kéziratom is végképp elveszett. Ugyanis közlés végett beküldtem az akkor nagy népszerűségnek örvendett "Független Magyarország" budapesti napilapnak. De ettől a nálam levő levele szerint azon értesítést kaptam, hogy ezt a Dienes Marcinál keressem, aki időközben Amerikába szökött. Ám hiába volt minden nyomozásom, az "öreg amerikás" se igen akart tudni az ügyről semmit. Ma meg már nem lenne időszerű, mert a mostani világrend ország dülő eseményei mellett a 48-as történetek csak balhatojásként tekinthetők. Továbbá:

1.) New Yorkban 1903-ban írtam meg a "Tolsztoj s a szocializmus" című röpiratomat. Ez a Krisztusban telhetetlen szalonbölcésznek a szocializmust kibővítő kijelentéseivel polemizál. S amit már elébb kellett volna az időbeli sorrend miatt felemlítenem:

12.) 1888-ban Bajóthon, még legénykoromban írtam 240 különféle hazafias és szerelmes költeményt. És:

13.) 1889-ben újból 173-at. De ezek a szentimentális, sovíniszta és holdvilágugató nyavalygások nem nagy értékűek előttem.

14.) 1896-ban írtam meg: "Fakadó sebek" címmel egy közigazgatási, adóügyi, katonai, népnevelési és törvénykezési röpiratot. Kevesebb zűrzavar lenne most a szép Hungarában, ha ezen emlékiratomban javasolt, már félig-meddig szocialista ízű reformokat annak idején létesítették volna. Ez a praktikus dolgozatom is tanúsítja, hogy én, mint községyi jegyző, már annak idején megláttam az államsorvasztó copfokat.

15.) 1901-ben afeletti bosszúságomban, hogy a Sipulusz a "Galambos Pál"-t tőlem lopta, írtam meg: "Az angol-búr háború" című humoreszkomat. Ha ezt valaki elolvassa s nem tudja, hogy én írtam: kész megesküdni rá, hogy az a Sipulusz írása. S e hevenyészve firkantott dolgozatommal csak azt akartam bizonyítani, hogy a Tisza-imádó Rákosy irályát és sablonos élceit nem oly nehéz utánozni.

16.) "Kisebb-nagyobb elbeszélések." Novella gyűjtemény: ó-hazai s amerikai történetekből. Továbbá:

17.) "II. Rákóczy Ferenc." Színmű, 4 felvonásban. Ezt a hazafias frázisoktól hemzsegő tragédia-féle dolgozatot, mint amely a legszélsőbb sovinizmust kultiválja: már el is égettem. De:

18.) Perth-Amboyban 1903-ban irtam egy 3 felvonásos, humoros népszínművet: "Parasztfurfang" címmel. Ezen sokat kacagtak az ottainak, amikor azt Kemény Rezső, egykori budapesti színinövendék a műkedvelőkkel eljátszotta. Sajnos, ez a jóízű, falusi tárgyú dolgozatom is örökre elveszett az állítólag öngyilkossá lett, jóra való Kemény Rezsőnél, akit soha nem láttam azóta.

19.) A "Próbaházasság" című röpiratom, amely a nőemancipáció és a "szabad szerelem" kérdéseit tárgyalja, igen érdekes olvasmány egy Marx-ista részére, amellyel több felolvasáson arattam tapsvihart. Majd a nyomda alá kerül ez is. De ennél sokkalta különb:

20.) A "Szerelem örvényei" című, 4 felvonásos színművem. Ennek a meséje röviden a következő:

Gróf Kerecseny Ákos, egy alföldi nábob 20 éves fia, az algieri francia "Legion Etranger"-be áll a miatt, hogy ideges atyja egy estélyen a vendégek előtt arcul üt. A hirtelenségét megbánt apa mindenütt keresteti egyetlen gyermekét. De ez, csak tíz év múlva, sok viszontagság s apja halála után kerül vissza nőéhesen a légióról. Első látogatását a volt imádottainál kezdi. Az ottani gazdag polgármesternek ikerleányai ezek, akiknek egyikét: Ilonkát, a kalapból kihúzott sorsolással nyeri feleségül.

Vele, és az őt mindig imádó sógornőjével Budapestre költözik, ott több gyermekük születik s a gróf a 60,000 holdnyi birtokait a parasztek közt felparcellázza. Országgyűlési képviselőnek választják s a programbeszédében Ausztria gyors szétmállását a legközelebbi európai marakodásnál: megjósolja. Magyarhon függetlenségéért küzd s a papi és hitbizományi birtokok felosztását követeli a teljes politikai szabadságokkal együtt.

A neje később megszökik egy olasz operaénekesssel, de sok bonyodalom közben a férjéhez, aki időközben a nővérét veszi nőül: visszatér. Ekkor a két testvér igen kényes helyzetbe kerül, amelynek a megoldása a negyedik felvonás legfőbb érdekessége. Az erősen modern darabot négy-öt fő-

személy játssza végig. De mint kacagató, jóízű mellék-alakok igen érdekesek az öreg Gyuri bácsi, a gróf komornyikja, aki már az ő nagyatyját is szolgálta s vaskos, falusi tréfáival gyakran megkacagtatja a nézőket. Gömbölyű Menyhért, apátplébános, Harcsa Gábor, az örökké szomjas kántor; Galamb, az alföldi polgármester szintén érdekes mellékszereplők.

A végkifejlődést az utolsó jelenetig nem lehet tudni. Emiatt az egész darab rendkívül érdekesítő s tele van humoros jelenetekkel s eredeti, általam irt s a füttyszóm után a Mr. Wellner Alajos által lekótázott népdalokkal. Persze, Amerikában ezt a nehéz darabot nem lehetne eljátszani, mert a kevés számú főszereplő beállítására sincsenek itt megfelelő színészek. Továbbá:

21.) "Népdalok" című füzetkémbe több, magyaros érzékkel megírt népdal foglaltatik. Pedig nagy keservesen végeztem az illető nóták megzenésítését, mert a kótákat nem ismerve, csak amint a dallam a fülembe csendül: füttyülgetem az elfogott áriákat. S amikor már hosszas gyakorlatozás után a fülembe fészelt az eredeti nóta: mentem el ama jeles hangszerelőhöz lekottázás végett.

Magyar dalt nem nagy mesterség megtanulni. Mert a többnyire csak négy versorból álló dallamok közül a két külső s a két belső, vagy gyakran a két első és az utolsó strófa is ugyanegy áriára megyén, például:

Nincsen csillag, mind lehullott az égről; vagy
Édes anyám, édes anyám, csak az a kérésem.

Ezekben három struflinak egyazonos a zenéje. Ami már magában is unalmassá teszi a négy sorból álló versecskét. De igen sok népdalunk annyira hasonlatos egymáshoz, hogy csakis a szótagok elnyújtása, vagy rövidítésében van egy kis különbség. S a több, mint 3,000-nyi magyar dal közt jó, ha 25—30 is bír általános zenei értékkel. Egyhangű nünügetésük az egyházi dallamokra emlékeztet s csakis mi magyarok taksáljuk az értéküket túl magasra. Értzi ezt a cigány is, azért cifrázza, sallangozza az igen egyszerű népdalainkat, hogy elfeledtesse azok kopasz meztelenségét. Így aztán sokszor többet ér a gazdag körítés, mint a feltálat sovány muzsika. A mélabús ukrainai dalok semmivel se állanak hátrább a magyar nótáknál.

Ellenben az olaszok gyönyörű kvartettjei s az izzó nápolyi dalok, amikben hát van dallam, tűz, üteny, szenvedély és hangszínezés: igen magasan állanak a mi népdalaink felett. S a különben is német származású Erkelnek "Hunyady László"-ja is messze esik a Verdi, Mascagni, stb., olasz szerzők operáitól. S a spanyol fandangó tánc ki is állja a versenyt a mi csárdásunkkal. S ama gyönyörű testmozgások, kecses pózolások, amiket New Yorkban s spanyol táncosnóktól kifejtve láttam: igazolja, hogy az andalusiai nemes vér is van olyan, mint a mi mongol őseinknek pocsajtott kancatej-jel sűrített vére volt. S már csak azért is jó a sok utazás, mert aközben az ember sokféle népet megfigyelve belátja, hogy az ő nemzeti sovinizmusa jórészben a tudatlanság talajából táplálkozik.

22.) 1906-ban New Yorkban írtam meg a "Népbarát" című füzetkémet különösen a bevándorló greenhorn-ok útbaigazítására. De ez a 72-oldalas röpirat a nyomdász hanyagságából temérdek sajtóhibával lett eltorzítva. Pedig így is sok megszívlelendőt tartalmaz ez a kis munka. Ellenben:

23.) "A proletárok bibliája" című, hatalmas, 4 kötetre terjedő kéziratom, amely történelmi, theologiai, társadalom-tudományi, szociál-politikai s természet-tudományi kérdéseket boncolgat: a legjobb művem valamennyi között. Aki ezt elolvassa, ha nem is lesz rögtön szocialistává, de bizonyára kétkedővé válik. És többé nem veszi szentírásnak a papi füllentéseket s a hazafias maszlagot.

Népies nyelven, minden mellékkörülményre kiterjedő figyelemmel, vérző lélekkel írtam e munkát a boldogult nőm halála után, amikor a reám szakadt fekete nyomor miatt már az örülettől tartottam. S hogy felejtsem a rettenetes valóságot, szellemi munkában kerestem s találtam is némi enyhülést. Pedig ugyanakkor az összes házi teendőket is nekem kellett végezni. De csináltam is olyan kóficokat a gyorsan forraló gázkályhán, hogy azok illata még az utcán járókéelőket is majd a köveztire szédíté . . .

Bármily fejezetét s bárhol is olvastam fel e "lélekből lelkedzett" művemnek, mindenütt csak őszinte elismerést nyertem azokkal. Felajánlani annak idején a Basky elvtársnak, hogy közölje azt (minden fizetés nélkül) az akkori szocialista hetilapban, vagy nyomassa ki könyvalakban. De erre ő azt válaszolá, hogy az amerikai magyar szocialista mozgalom még gyenge arra, hogy ily nagy munkát elbírjon.

S a lapbani közlés is sok akadályokkal járna. Szóval: a nem akarásnak nyögés lett a vége. Pedig ha ez a nagyszerű munka 14 év előtt jelenik meg: ma már a magyar szocialista mozgalom itt Amerikában tízszerre erősebben prosperálna, mint jelenleg, azt merem állítani.

Ez óriási miinek egyes fejezetei szinte megdöbbenő próféciával jósolják meg a mostani világrendést. És miután alaposan kimutatják a Habsburgok, Romanovok, a pápák s a tőkésék bűneit: történelmi következtetésekkel bizonyítják a máris bekövetkezett világrendést s trónösszeomlásokat.

Népies nyelvezettel, magyarázó jegyzetekkel ellátva olykép állítam össze ezen irányzatos munkát, hogy a csak alig írni-olvasni tudó proletár is megértse s kedvet kapjon a további önművelődésre. Pokoli gúnnyal ostorozza ez a tüzes korbácsot suhogtató mű a tőkés-rendszer égbekiáltó bűneit. S aki ezt a négy-kötetes munkát végig olvassa, egyetemes áttekintést nyer minden, a munkás harcok sikerességét biztosító ténykedésre nézve. De amellet az osztálytudat megdönthetetlenül megerősödik benne. A legbigottabb csuhás, vagy a legcsökönösebb kapitalista, ha e kolosszális munkát átolvasta, így kiált majd:

Hiszen a szocializmus nem is oly fekete, mint amilyenek lefestik! . . . Na, majd rákerül a sor még e világosság terjesztő, hatalmas kéziratom kinyomtatására is. De nem sokára a most kezdedben levő könyvem után, amely is a:

24-ik munkám, a "Vigasztalás" címmel, kibocsájtom a:

25.) "Szabadság dalok" verses kötetemet. Izzó forradalmi riadók, tréfás, elbeszélő és szerelmes versek gyűjteménye leend ez s a két év előtt kibocsájtott "Emléklapok" verseit is magában foglalja, sok új, magas szárnyalású kádenciával együtt. Az ára ennek a kötetnek is egy "beteg" tallér lesz. Ezt követendik:

26.) "A candyman menyországi s pokolbéli kalandjai" s egyéb tréfák című humoros karcolataim, amik még a félholtat is kacagásra ingerlik, szintén csak egy betegért. Nyomban ez után publikálom a:

27.) "Tarka-barka írások" című vaskos kötetemet. Humoros cikkek, tudományos s kommunista elmefuttatásokkal, a természet-tudományi ismertetések, adomákkal vegyesen lesznek e jóízű könyvben, amely szintén igen megéri a tallérkát, amit két pohárka "mérgesért" is kivág némely búsmagyar. De nemsokára a saját "Életrajzom" is nyomdába

kerül az Amerikába igyekvők okulására s abban a tragi-komikus történetek egymással váltakozva következnek. **De még sok más mondani valóm is lesz nekem a szittyá testvérek részére.**

Már mostan joggal kérdezhetné bárki, hogy ily sok és különféle tárgyú munkának a szerzője, olyan kitartó, szívós életerővel s csüggedhetlen lelkesültséggel, miért nyomorgott oty sokáig itt Amerikában is? S miért nem kopogtattam az itteni magyar lapoknál, ahol nálam bizony sokkalta gyen-gebb erőket is alkalmaztak?! . . . Hát ez az!

Pedig ennek a lehetetlenül vizás helyzetnek is a mai rendszertelen, kapkodó, máról-holnapra tengődő, de még ne-gyedszázadig is békében munkálkodni képtelen kapitalista systema az okozója. **Mert ebben csak minden ezredik egyén ha érvényesülhet a neki megfelelő munkakörben.** S még egy Spencer Herbert is csak élemedett korában érvényesül-hetett. S maga a nagyeszű Eötvös Károly csak 56 éves ko-rában kezdette meg irodalmi működését, holott mint író: sokkal különb, mint a milyen ügyvéd volt. Pedig az eszlári pör után Európa legnagyobb jogászaként emlegették.

De hány lángész merül el a proletár nyomor feneketlen tengerében s hány feltalálótól lopták el már a tőkésék a vi-lágraszóló terveiket, hogy annak hasznát buta pénzes-zsákok seperjék be? Nincs olyan magyar lap Amerikában, ame-lyiknél állásért ne kopogtattam volna. De csak a biztatga-tásoknál maradtak azok tulajdonosai. S itt Amerikában ki-vált a régebbi időkben még mostohábbak voltak az irodalmi lehetőségek, mint az óhazában. Mert ott legalább voltak ahhoz értők mindenkor, akik a valóban jeles tehetségeknek mégis csak teret nyitottak. De az amerikai laptulajdonosok bizony (a nagyzási hóbortban megtévelyodott Kohányit se véve ki) igen gyatra firmák mint írók, **de annál jobb üzlet-emberek, akik a saját zsebeiken kívül más érdeket nem is-mernek.**

Ezeknek szinte kényelmetlen, ha egy-egy tehetségesebb egyént a lapjaiknál alkalmaznak. Ezek **mellett szégyelniök kell az ő rémítő szellemi szegénységüket** s a világért meg nem engednék, hogy a jobb tollú alkalmazottjaik önálló cik-kekben mutathassák be eredeti egyéniségüket. De az is igaz, hogy az itteni szittyák kilenc-tizedrésze még ma is könyviszonyban szenved. Ezt nem is lehet csodálni, mert az óhazában nyert csekély iskolai képzettségüket is három-

negyed részben a vallásos babonákkal vegyítve kapták. S mindent a jó Istenre bizva, mint annak türelmes birkái: le-
gelésznek a papi páskomokon. **És hamarabb eladhat a
könyvügnök egy meszely "mérgezt" öt tallérért, mint egy-
ért az ittenihez hasonló könyvet.** De azért én az utolsó ga-
rasomat se fogom sajnálni a különben jóra való s értelmes és
természetes intelligenciával megáldott magyar nép felvilá-
gosításáért.

XXVIII. FEJEZET

ADOMÁK.

a.) "Az élet: álom."

Jó barátok voltak egy isten háta megetti faluban a re-
formátus pap meg a jegyző. Pedig a vallási nézeteik hom-
lok-egyenest ellenkeztek. Ugyanis a nótárius szorgalmasan
olvasgatá a Darwin, Reclus, Dodel, Büchner, Renan, Haeckel,
Schopenhauer, Wilde, stb., féle műveket. Ily formán hát
egészen más fogalmai voltak a vallás, a társadalom s az élet-
ről, mint a papocskának, aki folyton csak a **bibliai pelyván**
kérődzött. Kiváltkép az bosszantá a jegyzőt, hogy a prédi-
kátor folyton azt hangoztatá, hogy: **"Az élet: csak álom."**

Egy alkalommal a mikor már e felett hosszasan, de
megint eredménytelenül vitatkoztak, a jegyző, hogy a pa-
pocskát kijózanítsa dőre felfogásából, azt minden előzetes
incidens felmerülte nélkül: hatalmasan nyakon felejté.

— Mi volt ez? Miért tetted ezt? — kérdé a szentatya
nagy megbotránkozással.

— Barátom, te álmodol; hisz' nem tettem én veled sem-
mit sem! Nem tudod-é, hogy az élet csak álom? . . .

Ettől fogva az észhez kapott papocska nem disputált a
felett, hogy az élet csak álom s mivel a jegyző úgy is két-
szerte erősebb volt nálánál, tehát "inter pocula," kénytelen
kelletlen belenyugodott a csattanós érvelésbe. És **belátá,**
hogy az élet bizony nem álom, hanem a legzordabb valóság.

b.) A kis-marjai plébó megtréfáltatása.

Mulatós, tréfa-szerető plébánosa volt a biharmegyei
Kis-Marjának, aki egyszersmind ismeretes volt arról is, hogy

mindig egész hárem volt körülötte fiatal, csinos vászonese-
lédekből. Róla beszélnek, hogy egy ízben a plébániákat vizi-
táló püspöknek azon kérdésére, hogy: "Nem tudod-e, hogy
a "canonica vizitatio" tiltja a 40 éven aluli gazdasszonyt a
paróchián?" Mire a papocska: "Igen is tudom, kegyelmes
uram, de mert nem kaptam 40 esztendő nő cselédül, hát
fogadtam helyette két húszéveset."

Hát egy ízben annyi vendéget csődített össze az Úrnak
jámbor szolgája, hogy azokból egy sereg a folyósóra került.
Már hajnalodott s még mindig folyt a cécó, amikor az egyik
cimbora csak hívja ám őt, hogy olvassná el, mit írtak a paró-
chia falára? Ott ékeskedett ez a rigmus:

Oly szűk vagy, óh kis-marjai paplak,
Hogy egymást dörzsölik, akik benned laknak.

Felfortyant erre az atyuska s folyamodók a püspökhöz
a plébánia épület modern kibővítésére. Ez megtörténvén,
nagy házfelszentelést csapott azon hitben, hogy most már
senki se találhat a legkisebb kifogást sem a megnagyobbí-
tott, csinos helyiségeken. Ámde reggelre megint ott állott
a tréfás vers, hogy:

Természet törvénye, min senki sem bámul:
Idővel a legkisebb lyuk is kitágul. . . .

XXIX. FEJEZET.
NEVETŐ FEJFÁK.
A pápai ótetetőből.

1.

Harcza Sándor nyugszik itt,
Kit a bika szarva vitt
El a másik világra,
Eszterházi bikája. 1805.

2.

Nemes Könye Gábor, hires csizmazia
Vala városunkban, siratja hat fia.

Ki hordod lábodon fájintos csizmáját:
Ne sajnáld tőle a hóttak imádságát.

3.

Táncos Jani jó táncos
Vót a míg élt, de láncos
Kutyája hótra marta,
míg az fűhet aratta.
Mas má nem táncósz többet,
Mennybe Urunk vedd ötet.
Esett az ü halála
Ezer nyócszáz harmincba.

XXX. FEJEZET.

**A SZENTKERESZTI BÚCSÚJÁRÁS. — A CSODATEVŐ
EREKLYÉK ÉS A SZENT KUT VIZE. — A "BAJÓTHI
ÖREG ISTEN."**

Tragikomikus történet.

Bajóth községtől 20 percnyi gyaloglásra esik a kies fekvésű, gyönyörű hárs és tölgyfáktól köryezett "Szent Kereszt," híres búcsújáróhely. Ezt még jászberényi és kecskeméti szittyák is látogatták. Természeti szépségekben is gazdag s valóban elandalító hely ennek a környéke s maga a Kálvária: festői környezetben terül el a sűrűen következő szent stációival.

Állítólag itt történt az a tréfás jelenet is, amikor a muzslai búcsúsok találkozva az ebediekkal, lefitymálták ezeket, hogy Krisztus nélkül zalámbolnak. Pedig szép, cifrára festett kézi feszületük volt az ebedieeknek. Csakhogy az előrelátó kurátor, aki azt a sereg előtt hordozá, a hirtelen jött zápor elől a szűre alá rejtette épp akkor, midőn a szemközt jövő muzslaiakkal találkoztak.

Ekkor monda, nagy hetykén a muzslai civis: "Szegény ebedieeknek még Kirisztusok sincsen." Erre nagy mérgesen előrántja a másik magyar a szűr alatt rejtegetett feszületet, s ily felkiáltással: "Hát ez kutya?!", már össze is töri a gáncoskodó bátyó fején azt. S az eképpen hirtelen kereskedett parázs verekedésnek csak a kéznél volt pandúrok tudtak nagy ügyyel-bajjal véget vetni.

Különösen a májusi búcsújárás volt népes azon a gyönyörű, árnyas ligetekben, forrásokban gazdag pusztán. S ilyenkor a kálváriát az ájtatos búcsújárók ezrei lepték el. És a szent kút vizét, mivel abban valamikor a Szűz Mária is fürdött (**úgy látszik, a menyországban nincsenek fürdőkádak!**) jó pénzért árulták a jámbor hívőknek az élelmes koldusok. Ezek sorjában állottak fel a kútból kifolyó forrásban a három—négy decis edényekkel. S azokból 5—10 és 20 krajcáróért töltögetek a hiszékeny tömeg palackjait.

Igaz, hogy előtte való napokon a bajóthi gulyát itatták a szent forrásból, **és a sebes lábú Lázárok nem valami étvágygerjesztő látványt nyújtottak ott:** a csergedező patakban. Dehát: szemfájás, rontás, a tehénnek véres tejelése s a villámcsapás, stb., ellen igen meghasználta a szent kút vize azoknak, akik hittek a csodatevő erejében. No, meg persze az ilyen alkalmakkor összesereglett papoknak. Ezek ugyanis alig győzték kiszedni az öblös perselyek tartalmát napjában öt-hatszor is.

Nem csoda, ha nagy híre volt a Szent-Kereszti búcsújáró helynek (**régebben Pély-föld volt a neve, Csák Máté egyik vezérééről**), messzeföldön. Mert lám, a templomi főoltár megett tucatszámra állottak a mankók, amiket a csodaforrásban meggyógyult sánták hagytak ottan. Igaz, hogy senki sem emlékezett azon időkre, amikor oda kerültek ama szent relikviák. **S az is bizonyos, hogy az én 12 évi bajóthi jegyzősködésem alatt egyetlen csoda eset se történt.** Valószínűleg amiatt, hogy Bajóth községnek, ahová Szent-Kereszt közigazgatásilag tartozott: olyan istentelen nótáriusa volt, mint jó magam, aki már azon időben is komaságban állottam a Sátánnal, **s már az óhazai könyveimben s hírlapi cikkeimben is ostromoltam a holt-kéz s a főúri birtokok fellegvárait.**

Elég az hozzá, hogy a boldogult Németh Victor, a volt 48-as tábori pap, prímási-gyóntató s a szent-kereszti paróchia aktiv lelkésze se tudott bővebb felvilágosítást adni az elhagyott mankók gazdáiról. S azt állítá, hogy azon tiszteltreméltó ereklyék még a 17-ik századból valók. **Na, így már értem, hisz' akkor a nép még 100 percenttel butább volt, mint a 19-ik század végén,** amikor már az én jelenlétem veszélyezteteti a Bajóth környéki szüzek féltve őrzött erkölcsseit.

Nemde, különös, hogy én a Győző bátyámmal is épp oly jó barátságban állottam javíthatatlan pogány létemre, mint

a Bajóth községgel szomszédos Lábatlanfalú kálomista papjával, a László Janival! Tán a francia közmondásnak van e tekintetben igaza, hogy: "Les extrêmes se touchent." ("A végletek vonzzák egymást.")

Ám a szegény Jancsi már ki is fáradt abban, hogy engem vissza terelgessen az úr aklába. De a Viki ernyedetlenül puhítgatott a gyakori kvaterkázásaink közben. És váltig mondogatá: "Imre, térj meg s gyónd meg a bűneidet töredelmesen, amíg majd fényes nappal is el nem kap a Sántán."

— **Szépen kivallatnál a mennyei idvességem ellen vezető különbeni végrehajtás terhe alatt, hogy melyik hölgyei cimborálok-timborálok s még utóbb baksisokat szednél tőle hallgatási díjban: in nature! . . . úgy-e?**

— Óh, te istentelen, hát még egy 70 éves papot is gyanúsítasz? — így a Vikus.

— Hja, barátom, a vén kecske is megnyalja a sőt, sőt még a tarisznyát is kirágja. Meg aztán: az öreg kosnak a szarva bökösebb ... — tartja a közmondás. De mondom én neked egy okosat: kettő lesz belőle. **Add el nyilvános árverésen ezeket a szent vacakokat:** meglásd, annak az árán egy hónapig úgy élnék Pesten a felszenteletlen apácák közt a fekete angyalok zenéje mellett, hogy azt még a török szultán is megirigyelhetné!

— Már hogy gondolsz ilyen istentelenséget: a szent ereklyéket eladni?

— **Miért ne, hisz' a középkori kollegáidnak jövedelmét a 11, 12, 13 és 14-ik századokban a szent relikviák nyilvános ellicitálása képezte.** Az akkori barátok a misék után kiállottak a templom ajtóikba s imígy ajánlgaták tele torokkal az üdvözítő portékáikat például az agyon dicsőített Szent-Lajos, francia király idejében:

"Ímé, kedves keresztények, ezen üvegcsében van a Megváltónak isteni, legszentebb vére. Emebben pedig az Isten szentséges anyjának drágalátos, minden betegséget kigyógyító teje. E kis erszényben meg őriztetnek a boldog, késő vénségében megkopaszult Szent-Józsefnek minden bajt, kárt, szomorúságot elhárító utolsó hajszájai!"

— **És óriási összegeket szedtek be a mázsa-számra eladott szent klenódiumokból.** Sőt, a hülye, önsanyargató Szent-Lajos, a franciáknak vallási örültségében szenvedett egykori királya: a Krisztusnak töviskoronáját oly óriási ösz-

szegért vásárlá meg a velencei bíbornoktól, hogy azon az egész országa nyomorát öt évre enyhítette volna. És a reformátusok mozgalmát éppen a pápáknak a bűnbocsájtó cédulákkal való szemérmetlen kereskedése idézte fel. És tudod-e azt, Vikus, — mondogatám a papnak, — hogy: az én öcsém az olaszországi bolyongásában a saját szemeivel látta, hogy még napjainkban is a loretoi barátok az ottani szent kápolnáról levakargatott maltert kis zacskókban árulgatják a bigott taliánoknak köhögés elleni csodaszer gyanánt. És a csodatevő lourdesi Szűz-Mária könnyeivel még ma is kereskednek a lator francia papok. Ezeknek az élelmes, népcsaló elődjei adták el Szent-Lajos francia királynak azon nevezetes csacsinak a farkát is, amelyen a Megváltó a jeruzsálemi díszbevonulását tartá. Milyen kár, hogy a francia királyok a koronázásaik alkalmával bokréta gyanánt nem tűzték fel e dicső ereklýt a koronáikra! . . .

Így évödtünk sokszor egész délutánokon keresztül s bizony a szegény Viktor nem nagyon szerette, ha ilyenekkel traktáltam ő kegyelmét. S végre is, a derék lelkcicsősz kifogyva az argumentumokból, eképpen csipkedett:

— Hászen ilyen vad Petőfivel nem lehet bot nélkül diskurálni. Aki ilyen verseket ír, hogy teszem:

Kivirított száraz ágon tubákol egy döglött gerle,
Begyé búbánattal, szíve: kukoricával van telve . . .

— Meg aztán aki ilyen epigrammokat farag, hogy hát aszongya:

Bömböl a mándi torony, a fák füttyörészve legelnek,
Zöld patak árnyában: repked az árva tinó.

— Na lám, — volt a válaszom, — milyen jól emlékezel a diákkori saját zöngeményeidre! De már azt felejtetd, úgy-e, hogy syntaxista korodban, amikor még Nyemecz Vatranyunak hívtak, milyen verset írtál az éhes és később a lyukba szorult rókáról:

Róka ehetném, jukba bebújta magát.
Dombos az ódala lett: nem lehet ám gyereki.

Amikor már a negyedik pintest nyakaltuk, aszongya a Viki:

— Hát mi csak civakodni tudunk? Hoci csak, kezd rá már azt a betyár nótát, hogy:

Szolgabíró, járásbíró, csendbiztos,
Nem voltam én a vármegyén benn kosztos;
Az irgalmát! Nem kell nékem prókátor,
Elvégzem én egyedül is, ihaj, csuhaj,
Egy magam is a bajom!

Akkoriban még nekem hatalmas, tömör, bariton hangom volt, amit az öreg mély, zengő, gordonka basszusával kísért. Nyaranta, mikor a nagy refektórium ablakai nyitva voltak az egykori pálosok klostromának: egész kocsisorok hallgatták az úton a mi nótázásunkat, ami csendes estén behallatszott Bajóthra is. Ilyenkor mondogták a bajóthi kistarisznyások: "Má' még a papunkat is kiforgattya a jámbor magaviseletyibü ez a mi istentelen jegyzőnk!" De mit törődtem én az ily gyarló kritikákkal? Csak azért is rázendítéink, hogy:

Kaucsmárosné neekem halat süssik kend,
Asztalomra citronyos bort tegyik kend,
Az ajtómra, hejh! isterázsát állíjjék kend,
Ha zsandár jön, az istenét az apjának,
Híradással legyik kend! . . .

Aztán meg elfújtuk a halára induló haramiavezér nótáját, amely így hangzik:

Harangoznak délre,
Féltizenkettőre;
Most viszik a Bogár Imrét
Az elvesztő helyre.

A második vers meg így kesereg:

Felállott a székre,
Felnézett az égre:
Jaj istenem, miért jutottam
Ily szomorú végre? . . .

Egyszer csak rákezdí ám a kis papocska, hogy:

'Csés jó estét, kis menyecske,
Hol ilyen késő este?
Jegyző úrhoz jöttem kérem,
Jaj de jó, hogy itthon érem.

Persze, kettesbe fűjtük a második strófát:

Jöjjön hát az irodába,
Kész már az instanciája,
Nincs is annak más hiánya:
Üssük a pecsétet rája! . . .

De én se maradtam ám adósa a szent atyának. Mert befejezésül rázendítem, hogy:

Nincs menyország, se pokol, se pokol;
Még a pap is udvarol, udvarol.
Hát az ilyen paraszt, mint én:
Hogy ne udvarolna szegény? . . .

Meg aztán ezt is, hogy:

Nem leszek én többet barát,
Levetem a kámzsát, csuhát;
Eldobom a könyvecskéket,
Ölelem a menyecskéket, hej re tyuh! . . .

Már rég porlad ez derék, liberális szellemű papocska is ott, a szentkereszti sírkertben. Végredeleti végrehajtójának is engem nevezett ki a paptársai nagy bosszúságára. Sajnos, a szép hagyatéka felett civódó örökösök tán még ma is perlekednek, megirigyelvén hú gazdasszonyától ama pár száz forintot, amit a jólelkű plébó ő reá testált. De olyan lelkésze nem lesz többé Szent-Keresztnek, az bizonyos. Persze én, a 20 arany honoráriumot az ő emlékére elmulattam az utolsóig víg cimborák társaságában a Banda Marczi zenéje mellett a budapesti Szikszay-ban.

Hogy a vásáron kirakodni szokott iparosok, pecsenyesütők, bábosok, fazekasok, stb., által fizetendő helypénzt és a fogyasztási adókat a község részére beszédjük, s a sok összecsődült magyar, sváb és tót búcsújáró közt a rendet fenntartsuk, én: 3—4 napon át a tágas vendéglőnek egyik e célra berendezett külön szobájában tanyáztam az előljá-

rók és a zsandárokkal együtt. S persze a sokféle nyakolaj mellé egy kis cigány-pecsenye meg fonottas mindig került, nehogy a sűrűen bekukkantó vidéki cimborák éhen kántáljanak a színültig telt templomban. S amíg azoknak az orosz-lánfejű Tiklárý Dönczi, a mogyorusi mester orgonált, aki arról volt híres, hogy egy éjjelen 30—40 csésze rumos theát bevett szemhunyorítás nélkül: addig az én tanyámon a kedvenc cigányom, a Cápár rőfölt hatodmagával. S amikor a jámbor községi bíró megintett, hogy ne daloljam olyan hangosan a Csicsónét, hát csak így feleltem neki:

— Tudok ám én szent éneket is, kedves bíró uram. Például:

Három fehér szőlőtőke, három fekete,
Dicsértessék az úr Jézus áldott szent neve!
Szűz Mária, Isten anyja, segíts meg!
Hejh, cimborák: ezt a kis bort igyuk meg!

— No, magának is lesz ám mit gyónni, tisztót nótárius uram! — vélekszik a mándlis. De, amint ott javában kocingatánk, úgy éjfél körül hát csak bekocogat valaki:

— Ott kint téresebb, itt bent nyájasabb! — volt a tréfás engedélyadás a bejövetelre. Mely biztatásra nagy félénken beóvakodott közibénk s imígy nyújtá panaszát egy jól meggömbölyödött kurta ember, akiről rögtön megállapíthatók, hogy káorcsmáros lehet az istenadta:

— Megtisztölöm mindnyájukat, tisztölt előljáróság és csöndér uraim, nekem egy kis sorom vóna, ha eligazítanak. Én vagyok Dömötör Bálint, a szentendrei koercsmáros, és má' apránként ötszáz pöngömet kicsóta egy nagy-sápi gazember, aki azt állítja, hogy ü mög tutygya tanányi a földbe rejtött kincsöket. De 'bátor má' nigy esztendője hitöget éngöm is meg másokat, hanem még egy petákat se szereztünk az ü derága tanácsai szerint. De ü má', a kötnyivaló zshivány, temérdek pizt eeszödött mitöölünk. Aszonta, hogy ma ijjel két órára legyek ott a Berinke-vár barlangjánál, maj' ottannék memmutattya a kénesöket. De má' nem hiszök neki, hát úgy gondutam, jobb lesz, ha ittennék jelöntöm mög ezt a kisz világcsalást.

— Okosan tette, barátom, hogy ide jött. És csak maradjon itt három-negyed kettőig, amikor majd együttesen elmegyünk ahhoz a latorhoz, akire már oly sok panaszt hal-

lottunk, de akit még eddigelé nem sikerült tetten érünk, — monda a lóvá tett pasasnak Torday, a bajnai őrsvezető.

S tényleg ő, Mészáros és Pelle csendőrökkel, Mazányi, Horváth primási erdészek, Tiklár, a kántor, én és a bíró a mondott időben elindultunk a leomlott berinkei sáncok felé, amik közé annak idején a tatárok elől menekült Boyoth Simon spanyol lovag vezetése alatt a róla elnevezett Bajóth község népe. De a tatárdúlás után nem sokáig állott fenn e vár, amelynek köröndje még itt-ott látható: mert Csák Máté alvezérei, Csák István és Hontpázmány Pető 1310 körül bevették és széthányták, elhajtván abból Robert Károly királyunk remek ménesét.

A károsult vagy 200 lépéssel előttünk járt, hogy addig beszéddel tartsa a népcsalót, nehogy ez a furfangos róka elillanjék. Dömötör Bálint tehát előre menve, beköszönt a jól megvilágított, de ez alkalomra a szűk nyílásánál vastag ágyterítővel elzárt tágas odúba, amely majdnem terem nagyságú alakban volt bevájva a magas domb oldalán.

Míg e kettő odabenn diskurálgatott, addig mi szép lassan egyszerre közelítők meg a csaló tanyáját, hogy annál gyorsabban ártalmatlanná tehesük, ha netán ellenállást tanusítand. Egy kicsiny, háromlábú fejtő széken üldögélt hét szál gyertyától környezve a ravasz szélhámos, éppen olyanforma ruhában, mint a milyenben a százesztendősi jövendőmondókat ábrázolják a naptárakban. Fekete zsinórral kicifrázott veres palást fedte a kincsvarázslót s óriási, hegyes, sárga süveg, amelyen három csengő is csilingelt: a fejt. Hatalmas szakálla majd a térdéig ért, és hosszúra nyújtott, kenetteljes, mély hangú morgással épp azt terjegeté a korcsmáros elé, hogy még 100 forintot kérnek a gonosz szellemek. S ha ezt megkapják, akkor a Dömötör uram Sylveszter éjjelén a szent-endrei temetőhöz közel eső keresztútra ülve az általa eszkábálandó Lucza széken: meglátja s meg is leli a kincset.

Ám amikor nagy hirtelenséggel bekukkantunk s a csendőrök fegyvere megzörrent: akkor egy kissé zavarba jött a csaló gazember. De csak egy szempillantásra hökkent meg. S azután mély, síri dörmögéssel imígyen mordult reánk:

— Ne zavarjátok az úr küldöttjét az ő szent munkájában. S addig menjetek el innét békével, amíg az Ég haragja rátok nem zúdul. Mert bizony mondom nektek, hogy aki

csak a kisujját is rám teendi, azt rögtön a pokol tüzei fogják hamuvá emésztetni.

Oly méltóságos fellépés és hanghordozással ejté ki e szavakat, hogy az istenfélő bíró rögtön a hátam megé bújva a kabátomat kezdé rángatni és szent borzadályllyal mondogatá:

— Jegyző urunk, liptyünk el innét, mer' ennek, isten ucscse, nem jó víge lesz!

Ez a címeres bárgyúság azonban óriási hahotára fakasztott engem, mi közben az őrsvezető gyorsan az isten szolgáljához ugrott s így ordított rája:

— Akkor hát komám együtt utazunk a pokolba!

De egyidejűleg olyan hatalmas nyaklevest adott neki, hogy a hosszú, csengős süveg a menyezetig repült. Az álszakáll pedig az egyik csendőr markában maradt, aki meg balról ragasztott egy magyamiskásat a csaló cifferblattjára. Ez a két csattanós figyelmeztetés aztán úgy meghasznált a nyavalyás kincosztónak, hogy rögtön arcra bukott s a csendőrök térdeit átkarolva, már igen vékony, cérna hangon nyöszörgé:

— Őrmester úr, a nagy istenre kérem, ne bántson, inkább kivallok mindent.

És úgy sírt, hogy szinte mindnyájan megsajnáltuk. Persze, amikor kihámoztuk a varázslói jelmezből, kisült, hogy a hírhedt Timár Andris volt ő kigyelme. Egy végtelenül ravasz, sunyi, de jómódú nagysápi paraszt, aki kálvinista létére nyolc-tíz éven át vagy 12,000 forintot összeharácsolt a hiszékeny, szentkereszti búcsúsoktól különféle, meggazdagításra serkető ürügy alatt. És csak hat hónapot kapott, mert az elkövetett csalásai részben már elévültek, de sokan a károsultak közül nem is jelentkeztek. Kivált amikor kisült, hogy vagyonilag perelni se lehetett volna, mert még idejekorán mindent a neje nevére íratott.

Hanem azóta a bajóthiak előtt nem tanácsos az "öreg istenüket" emlegetni koponya-lékelés veszélye nélkül. Pedig a Timár Andris se nagyobb csaló, mint azok a szerzetesek, akik Szent-Lajos idejében az egyházi ereklyékkel kereskedtek, vagy a mostani papok, akik Loretto s Lourdes, úgy a többi búcsújárhelyeken a csodatételek babonáiból gazdagoknak.

XXXI. FEJEZET.

ADOMÁK.

a.) Az erdész és a vadorzók.

Majdnem 7 lábnyi óriást, a Mazányi Imrét helyezteté a Primatia a puszta-maróthi erdészlakba amiatt, hogy azon a vadregényes környéken garázdálkodó s nagyon elszaporodott vadorzókat megfékezze. Köpte is a markát a duruszám, hogy így s úgy, majd ő a tyúkszemükre hág a kutya bundásoknak!

Ám én jóakaratólag előre is figyelmeztetem, hegy kivált a héreghi s a tardosi orvvadászokkal ne okoskodjék, mert azok pár évtized előtt úgy eltűntettek egy vadórt, hogy annak a nyomára se akadtak sohasem. De ez a nagy erejű Behemoth csak megmosolyogta aggodalmaimat annál is inkább, mert egy ízben fogadásból jó magamat is úgy oda mázolt a tanácsterem padmalyához, hogy szinte két hétig nyilalást éreztem a derekamba.

Nem nyerte ugyan meg a fogadást, mert az úgy szólt, hogy két perc alatt a földre kell tennie, holott csak 8 perc alatt tudott letörni. De más ember ily óriult kockázatot eféle elefánttal szemben meg se kísérelt volna. Hanem aztán a Béla öcsém, amikor megkerült a légióról, az ottan, kivált a belga monteuröktől eltanult százféle fogással alig egy szempillantás alatt: úgy ledobta az Imrét a padlóra, hogy majdnem a karcsonjtja eltörött. De szidta is ám a duruszám a fránya "eszkimókust," a hogyan a "bajóthi kistarisznyások" ezt a vasgyúrot nevezték.

Váltig mondogattam a túlbuzgó erdésznek:

— Hagyd élni a szegény parasztokat is. Tőlük szedték el úgy is az erdőket a primás részére a tagosztálynál. És marad ám a vén Kolosnak elég vadja, ha egy kicsit megdézsmálják is az orvvadászok. Lám, a te gazdád úgy is egy smucián, mert amikor személyesen jártam nála Balaton-Füreden az építendő iskolánk részére telket kérni: kiszúrta a község szemét 200 forinttal. Ezt is csak azért lökte nekünk, mert jó barátja volt a nagyatyámnak, aki, amint ő maga is említé, a négy lovas hintaján sokszor kivitéte magához Páparól, ahol ő akkoriban bencés tanár volt. Emlegette is nekem az Eminenciás, hogy a Mezey Lajos négy óriási teli-

vérjének a trappolását már fél mértföldnyiről lehetett hal-
lani a csengőkkel együtt.

De hasztalan volt a baráti figyelmeztetés. A hosszas
szolgálati fegyelem elnyomta a máskülönbben igen jószívű és
intelligens Herculesben az embert. S ő így vitatkozik:

— Barátom, engem jól díjaznak a szolgálatomért, azért
hát én a törvényes kötelességemnek akár az életem árán
is megfelelek. Olyan paraszt pedig nem született a világra,
akitől én meghátrálnék.

Hát egy forró júliusi délutánon, amikor az egy magá-
ban körmölgető jegyzőt a mezei munkával túlon-túl elfog-
lalt polgárok hétszámra se látják: csak bebukik ám az iro-
dába a duruszám. Halálsápadt arcáról mindjárt leolvastam,
hogy valami baj érhetette. Miért is noszogattam őt, hogy
menjünk a lakásomra egy kis szíverősítőt bevenni. De ő,
aki máskülönbben olyan nagy barátja volt a nyakolajnak,
alig hogy hápogá:

— Kérlek, most ne erőltess az ivással. Látod, hogy
alig tudok lélegzetet is venni. Majdnem kis hija, hogy a
kutya pugrisok között hagyta az életem.

— No, mond el, hogy történt?

— Hát amint úgy egy órának előtte a szokott körutam-
ra mevne a maróthi vágáson ballagok: már messziről látom,
hogy a Kucsera Pista, a leghíresebb orvvadász, egy szép
őzet fejt a terebélyes bükkfa árnyában. A puskája a tőle
alig nyolc-tíz lépésnyire levő óriási fának a törzséhez volt
támasztva s ő maga egész nyugodtan folytatá a nyúzást
még akkor is, amikor én már csak 15 lépésre voltam tőle a
kézben tartott fegyveremmel. És mindjárt olyformán som-
fordáltam feléje, hogy a puskáját kézhez kaparinthassam,
mielőtt rámfogná.

— Ám ő csak egykedvűen köszöntött: "Isten hozta,
erdész úr, hát hogy érzi magát!" "Köszönöm, Pista öcsém,
jól! De te mivel foglalkozol?" "Hát amint látja a tisztölt
erdész úr, egy kis zsákmányom akadt." "Tán evvel a pus-
kával vetted le ezt a szép őzikét, úgy-e?" S akkor már a
kezemben is volt a raubschütz fegyvere . . .

— "Úgy-e szép puska, erdész úr?" mondja ekkor a la-
tor sunyi szemtelenséggel. "De lássa kérem, ezeknek oda-
fennt még sokkal szebb flintáik is vannak ám." S avval a
körüöttünk levő fákra mutogat. Csak ekkor látom, hogy
a falombok közül hat-nyolc puskacsó meredezik reám.

— Bezzeg olyan szépen vissza raktam ám a Pista fegyverét oda, ahonnét elvettem, mintha a kezemben se lett volna. S ahelyett, hogy ötet bekísérném, örültem, hogy hátulról le nem puffantottak, amikor onnét visszafordultam. De még most is remeg mindenem, ha rá gondolok arra, hogy mily könnyen eltehettek volna láb alól azok a latrok. S ha ott lelőnek s egy félreeső helyen elföldelnek: épp az lett volna a végem, mint a szegény Herzkáé, akit 20 évvel ezelőtt nyomtalanul eltüntettek. Igazad van komám: ott egye a fene a primás vadjait, de én azok miatt a négy gyermekemet nem fogom árván hagyni.

Persze, amikor a duruszám kissé magához jött: a szerencsés megmenekülés öröme bevettünk vagy négy cylinder lábatlant, két pint mohai vízzel. így aztán az óriás jól felmelegülve. gólyaléptekkel sietett a szép kis rajkóihoz. A totyakos primás ömagassága sem halt meg ám azért élelem nélkül, ha néhány őzet és dämvadat elcsíptek az erdejéből a civisek. S ha nálam rözseszedőket jelentettek be az erdészei büntetés végett: még jól rájuk pirítottam, hogy ne nyúzzák a szegény népet. Már az óhazában felismertem s több cikkemben ki is fejtem, a holt-kézi birtokok óriási veszedelmét az elnyomott magyar népre. **S ezeket a főúri birtokokkal együtt már akkor felosztandóknak hirdettem.**

b.) A tudálékos kovács.

A Bajóth községgel szomszédos Bajnára, ahol a későbbi pozsonyi kanonok nagybátyám: a Mezey Rezső espereskedett s a Metternich hercegnőnek volt az udvari papja: gyakorta átrándultam holmi kis "gyántázások irányában." Az ottani falu kovácsa arról volt nevezetes, hogy szerette fitogtatni a latin szavakban! jártasságát, holott a gymnáziumnak még a tájékán se járt öki gyelme. És sokszor úgy összeszevará a mondókáját latin szavakkal, amiket persze éktelenül kiforgatott az eredeti jelentőségükből: hogy az ördög se tudta vón' kihámozni a trattyogásából, hogy mit is akarna mondani?

Egy ízben a házsártos molnárt, aki a "Tóra Pukkantó" zsidó korcsmájában a mulatozókat zavarta: öt-hatan megragadva épp akkor lódították ki onnét, amikor a helybeli jegyző oda betoppant.

— Mi történik itt, miféle civakodás ez? — kérde a nótárius. Mire a kovács imígy jelenté neki az esetet:

— Hát instálom átossággal a tekintetes főnótárius urat, úgy történt az eset, hogy ez a garázda lisztlopó az akkurátusan megindult barátkozást annyira prenumerálta, hogy azt már további pacifikátus violencia nélkül eltérni nonpossumus légyen. És mivel ezen ásinus megsértette az ampetációt egész a felső majoritásig amiatt, hogy ez a fülesbago nem érti a fizikát, ami a fifikában gyökerezik, tehát ötet ez az egész szent gyülekezet testimóniális brákhiummal e dicső falak közül kiakolbólítja. Abbeony! . . .

c.) A hazaáruló barát.

A Komárom-megyei Tarján község sváb lakossága már negyvennyolcban is a Kossuth zászlai alatt harcolt. S mi több, még a papja is elment honvédnek, de helyette egy svars-gelb kapucinus barátot kaptak. Ám ez, csak akkor merészelte már hangoztatni a pecsovicis érzelmeit, amikor hire jött a világosi gyásznapnak. De azon időben még erősen állott Komárom, amelyben a jeles Klapka alatt harcolt a Pápán 6 év előtt 88 éves korában elhunyt jó atyám is.

Egy alkalommal hát a derék svábok a Kossuth-gyalázó lelkipásztort a templomból kijövet megvasalták s mint pimasz hazaárulót a bíró és esküdtek kíséretében Komáromba toloncolták. A megrémült barát már előre tudta, hogy a boszus Klapka majd elhúztatja a nótáját. Váltig könyörgött tehát a kísérőknek, hogy bocsássák ötet szabadon. De siket füleknek prédikált s két órai kocsikázás után a vár kapujánál örökdő strázsa előtt állott.

Ez, amikor előadták neki, hogy milyen szép madarat hoznak, hogy a főméltóságú várparancsnok elé állítsák, szendikálomista létére imigy mordult a szepegő csuhásra:

— Szörzsák, fapapucs, reverenda, szent kötél! Hát mi a keresztanyád térgyinek ugattál te a Kossuth apánk ellen? Nem tudod-e, hogy hozzá képest a bécsi fekete-sárga isten is csak suszterinas? Elhordd magad előttem, kutyahordta fattyú, de üstökéllést, mer' ha sokáig itt mutogatod azt a csúf madárijesztő pofádat, hát úgy farba billentlek, hogy egyszerre a hosszuszakállú Péter elé bokándozol. Aló mars, előre! . . .

d.) Házasítsuk meg a jegyzőt!

Amint már említem is, Esztergom megye Bajóth községében, amelynek határában a Berinkei vár mellett Bánk-

bán és társai a feslett életű Gertrud királynét, III. András nejét felkoncolták: vagy 30 év előtt sokáig, mint helyettes-jegyző működtem. Mint aféle jóvérű, torkos gányó, sokat lábatlankodtam az olyan tanácsbeliek portáján, ahol valami szép falusi virágszál nyiladozék.

Emiatt bizony nem egy civis görbén nézegetett reáni. Dehát törődtem is én evvel! Legfelébb nagy hetykén a fülébe dudorásztam, hogy:

— Ha haragszik, majd megbékül; ha nem békül, majd megkékül. . . .

Történt egy izben, hogy veszett kutyák egyetlen éjszakan 27 kollégájukat marták rakásra a községben. Erre a szolgabírótság az összes ebi-állomány kiirtását elrendelte. Nosza, lón nagy riadalom e kegyetlen végzés miatt a derék bajóthi kistarisznyások között. S persze, a magyar virtushoz képest a kirendelt pecéreket dorongokkal fogadva: megszalajták. Csakis a csendőri karhatalom volt képes a túlvilágra szenderíteni a 217 holdvilágugató Cerberust, melyek a dögtéren leltek örök nyughelyet. Emiatt az addigi népszerűségem annyira megcsappant, hogy attól félttem, mikép a választásnál hoppon maradok.

De addigra mégis elsimultak az ellentétek. És engem egyhangúlag s ellenjelölt nélkül választanak meg jegyzőjükül a jóra való török-ivadékok. Mert meg kell jegyezni, hogy amint a Bajóth községről irt monográfiámban is kimutattam, az eredeti lakosságot elébb a tatárok, később a törökök annyira kiirtották, hogy később a budai basák török származású telepésekkel népesíték be a több ízben feldúlt községet.

S bár gyakran civakodtunk amiatt, hogy én temérdek újítást hoztam be ezen nagyon is elmaradott pátriába és sokat építkeztettem velük: de azóta már rájöttek, hogy mégis csak nekem lett igazam. S még most, húsz évi távollétem után is tucatszámra kapom nem csak onnét, de más községekből is a tanácskérő leveleket. Pedig hánynak megírtam már, hogy én az azóta gyártott, kocsiderékre való törvényeket nem ismerem s a negyed-százados ügyekre már nem emlékezem.

Denikve, közfelkiáltással megválasztottak. De ezt a reám nézve igen kellemes aktust még egy kis humoros jelenet is megelőzé, ami felett sokáig jóízűen nevettek az én rovásomra a választás alkalmával összecsődült ismerőseim s a jó barátaim.

Ugyanis az elnökölő főszolgabíró a kijelölés előtt a cíviseknek előadá, hogy bár ellenfelem nincsen és a felettes hatóságom is meg van elégedve a majdnem két évig tartott helyettes-jegyzői működésemmel: mindazáltal, ha valakinek panasza volna a Mihályi ellen, hát csak rukkoljon ki véle bátran! Erre a szokásos torokköszörülés és mándlírángatás közben csak feláll ám egy igen értelmes pógár, akinek a három csinos leánya körül sokat lebzseltem s nagy fohászkozással imígy szavalt:

—Hát kirem átosságóa az tekintetes főbíró urunkat, hiszen nincs nekünk észrevételünk a mostani jegyzőnk böcsöletes perszónája ellen. 'Bátor ü igen mulatós ember: az igaz. De azir' a dógait is elvigzi ám akkurátosan és az igazság pontok szerint. Osztán meg ippensiggé nem kevil a niphő, mint sok más nótárius. Hanem csak az a kívánságunk, hogy a választás után tesszen ütet sebesen eszzeberonányi egy takaros, magnak való fehér-cseliddé, mer' instálom minyájukat, hogy a szómmal ne vitsek: ü mihátta a fiatalabbja fehérnip bikességbe nem maradhassik ebbe jaz faluba. A kutyákat is azir' irtatta ki a csamangókkal, hogy ne ugathassák ütet, ha iccaka az jányokhó, menyecskékhó ballag.

Falrengető kacagás követé ezen kijelentést. Az atyafi meg csak nézett jobbra, balra, hogy min mulatnak ezek? De, amikor a szünni nem akaró nevetésben a helyreigazító szavaira a fene se hallgatott, hát ő is szépecskén csatlakozott az áldomást ivók népes seregéhez. S nem sokára teljesült is az ő jámbor óhaja. Sajnos, azóta már meg is fosztott a Sorsharag azon áldott lénytől, akinek elvesztet holtomíg siratom. De olyan pogány természetem van, mint a töröknek: most már a harmadik asszonyt szakgatom. De tán a negyedik majd engem is elraktároz a földvári csárdába! . . . Ám erről 100 éves korom előtt ráérek töprenkedni . . .

XXXII. FEJEZET.

CSACSI TÖRTÉNET.

Bajóthon történt ez is egy vasárnapi "törvénytételen." Szerencsére én épp akkor nem voltam jelen, mert a Mazányi duruszám kis leányának a csöröglyőjét tartottuk jó bor s cigány mellett. Engem pedig az ilyen alkalomról hat ökör

se birt volna kimozdítani; tehát csak mások elbeszélése után örökítem meg az alábbiakat.

Történt ugyanis, hogy, a perlekedési hajlamáról közismert özvegyasszonynak, aki fazekakkal is kereskedett, két szamarát a csósz a tilosban levén: a község házára hajtá. Persze, ekkor megidéztek a csacsiknak élesnyelvű gazdaszonyát is. És hosszas tanakodás után elrettentő például öt forintnyi valóban túl magas összegbe bírságolták meg az ő igazát keményen védelmező menyecskét. Ki is, amikor a bíró ítéletét hallá, ily szókra fakadt:

— Micsoda? Keétek még öt pöngőt mernek eékványnyi egy ijjen szegény özvegytü? Hogy nem finek attu, hogy a fölsiges Úristen sóbábánynya változtattya kiéteket, mint az Lóth felesigit! Akkor legalább a kössig is látná valami hasznát kiéteknek, mer ha más nem, a falu csordája nyalogathatná a kié tek ülökéjit! Öt pöngőt kirónyi! . . . Hássen öt pöngőt az összes bajótyi szamarak se írnek. De, ha meg nem másítják ezt a pogány sentenciát, hát itt hagyom a szamarakat is, hallegyenek többen!

Már hogy a négy lábú zálogtárgyakat vagy a két lábú csacsikat értette-e a Panna néni: azt tőle magától kéne megtudni. De még ő jól be se tette a verőczkét, az észhez kapott törvénybíró, a Rapatyi János uram: máris zavara az istállóból az utcára, boszus dömhögés közben a gazdasszonyuk után vígan baktató fülesek.

XXXIII. FEJEZET.

SZÜKSÉGES TUDNIVALÓK A GLENFIELD KÖRNYÉKI MAGYAR TELEPEKRŐL ÉS ITTENI KILENC ÉVES MŰKÖDÉSEMRŐL.

Bár 1920 év végén a Zoltán fiainak adtam át az általam kilenc év előtt megkezdett telepítési vállalatomat, amit most ő is igen jó sikerrel vezet, mégis, mivel sok eladatlan birtokomat még ő árusítja, szükségesnek tartom különösen az óhazái érdeklődők felvilágosítása miatt az alábbiakat e könyv végén elmondani:

Én 1912 évi július hó 17-én félholtan s üres zsebekkel, de nagy tervekkel a fejemben érkeztem meg Chase-Lakere a 4 évvel ezelőtt elhunyt L. Crawford hoteljébe, amely épp akkor tele volt new yorki és philadelphiai gazdag nya-

ralókkal. Ő már előzőleg sűrűn levelezett velem s egyik levelében azt írja:

"Úgy látom, hogy ön egy nagyon erélyes és becsületes gentleman, aki minden anyagi eszköz híján is óriási terveket akar keresztül vinni."

Mégis, igen görbén nézett rám, amikor őszintén tudattam vele, hogy az összes vagyonom csak ötödfél tallér. Sőt amikor az orvos konstatálta, hogy a Virginiában szerzett malária áldozata vagyok: a szó szoros értelmében kidobott a nyári hoteljából. Tizenkét napig lebegtem a Waldron-éknál élet-halál között, akikhez a vén Shylock expédialt s az öreg házaspár a füleim hallatára így tanakodott:

— Ki fogja ezt a hobót eltemettetni, mert ez 4-5 nap alatt beadja a kulcsot. . . .

Végre is hónapokig tartott keserves hányattatás után az első négy telepesem Canadából betoppant és lassankint mások is jöttek s a kezeimhez jött pár tallérral a Pennsylvaniában kínlódott gyermekeimet egy Glenfield melletti bérházba helyeztem s folytattam az itteni, valóban olcsó területen a szittyák letelepítését. És pedig olyan, még Amerikában is párfját ritkító sikerrel, hogy nemrég a 300-ik farmot is eladtam a Mr. Engly Antalnak és ő a korábban már meghirdetett \$300-nyi jubiláris árendedményben részesült.

Minden körlevelem és hirdetményemben hangoztatám, hogy csekély pénzzel ne menjen senki a birtokára, mert a közmondás szerint: "Körmetlen macskának nehéz a fára mászni." S nekem nem kell a pityergő telepes. Inkább kevesebb farmot adjak el, de megelégedett vevőknek, mint sem hebe-hurgyán kötött jogügyletekbe lovaljam a tétovázókat. Hogy nem voltam kárára a bennem bízóknak, azt igazolja az irattáromban őrizett s már egy korábbi körlevelemben leközlött temérdek köszönő levél. De a lowvillei telekkönyvben százával látható átíratások minden öndicséret helyett szebben tanúsítják az általam kilencedfél év alatt elért nagyszerű forgalmat.

New York állam vasutai, a most épülő s részben már bevezetett vízi útjai, iskolái, tehenészete, széna, zöldség, gyümölcs-termelése, méhészete, tyukászata; közegészségügyi, postai s közbiztonsági viszonyai s törvénykezése és piacainak óriási fogyasztóképesége: első az Egyesült Államokban. Efelett vitatkozni nem szükséges. Glenfield környékén, ahol a legtávolabbi, eladásra kínált farmjaink sincsenek messzebb a vasutaktól 10—12 angol mértföldnél (16—20

kilométer), sőt a legtöbb csak 2—3—5 májlra esik az állomásoktól: nem kell attól félni, hogy a terményeit hol értékesítse. Mert a kocsival járó házalók mindent összeszednek a farmeroktól s Uticán át, mely 100,000 lakosú gyárváros maga is sokat felemészt: a hetedfél-millió lakosú New Yorkba szállítják. Tejgyűjtő van minden állomáson, s a sajtgyárak 3—1 májlnyira vannak egymástól. Tíz jól kezelt fejőstehén \$1,500—\$2,000 évi jövedelmet ad. A tojáshozatja nyáron 45—60—75 cent, télen meg \$1.00, sőt \$1.25. A lowvillei, porth-leydeni, stb., heti-vásárokon pedig minden terményét a napi áron megveszik az élő állatjaival együtt s ugyanott kaphat lovat, tehenet, juhot, gazdasági gépeket, gabonaféléket s bárminő lisztet, korpát, stb., az ottani malmokban.

Köztudomású tény, hogy a san-franciscoi kiállításon majdnem minden nagyobb díjat a New York állami farmerok vitték el. A Glenfielddel szomszédos Martinsburg-ról kiállított 15,000 fontos óriási sajt pedig a legnagyobb aranyérmert nyerte el. A Mr. Salmonnak Glenfield melletti tehenészetében \$3,000-os tehenek is vannak. Napi 100-104 font tejet leadnak. Remek bikáját, melyért a Stevens Brothers cég 6 év előtt \$100,000 visszautasított, a Mr. Salmon nem rég \$15,000-ért adta el. Szinte hihetetlen magyar fülnek az ilyen ár. Jellemző, hogy a Mr. Salmon, aki ma megér \$150,000-t, még 20 év előtt a mostani farmján mint béres, havi 20 dollárért dolgozott.

XXXIV. FEJEZET.

SIKERTELEN, ROSSZ SZÁNDÉKÚ TELEPÍTÉSEK.

A canadai magyar telepekről már rég megírta a Ntiszt. Érdújhelyi plébános úr, aki sok évig kínlódott Canadában, hogy ezen "angol Szibéria," a 7—8 hónapos teleivel csak medvének való. Minden 3—4 évben csak egyszer van jó aratásuk a júniusi fagyok miatt s az ottani magyar asszonyok a hosszú tél miatti szobáiban tartózkodás alatt többnyire elbetegesednek. A világháború ugyan egy kissé a magas búzaárak folytán javított a canadai szittyák helyzetén, de a határok megnyíltával onnét közel 100 család fog Glenfield környékére jönni a már itt letelepült canadaiak közé.

De nagyfokú lelkiismeretlenségre vall a forró Délre is telepíteni a mieinket a négerek közé; a kigyók, férgek, tor-

nádók által sújtott, néptelen vidékekre. Ott a marhavész leküzdhetetlen, úgy a tyuk-kolera s a kergeség, rüh, sertés-vész. De a különféle lázak, hookworm (giliszta), malária,, sárgaság, tífusz, nyakszirt merevedés, stb., állandóan tizedeli a gyér lakosságot. S miért mennek a nomád természetű szittyák a sivatag jellegű, esőtlen, fátlan prairekre, ahol még a templomba járók is revolvvert hordanak magukkal? S az állomásoktól 40—60 májlra eső tanyák vetéseit a földi kutyák százezrei teszik tönkre; a coyotok meg a szárnyasokat, juhokat pusztítják. S amily összeggel ön az isten háta mögötti ingyen farmon épületeket emel, azt bekeríti s állatokkal felszereli, azon a mi civilizált, forgalmas vidékünkön egész jó farmot vehet s a honfítársai körében, iskola, orvos, gyógytár, piac közelében gazdálkodhatik. S amely 1,600 fontos lóért például a Dakotákban Ön nem kap \$70—\$80-t, azt Glenfield környékén \$300-ért eladhatná. De az ideszállítás sok költséggel jár s az nagyon kockázatos, mert a lovak az új környezet s éghajlatban többnyire veszélyesen megbetegszenek.

Tudjuk azt is, hogy a 120-fokos melegű Floridában még egyetlen magyar telepítés sem sikerült. Sőt több ízben, így a 14 év előtti Wéber-féle gaz néprablás idején is, az odacsódított 50—60 kifosztott magyar családot a jalkiáltásaiktól felriasztott magyar konzulátusok szállították vissza. Coloradoban pedig még a vizet is pénzért vették az odacsalt települők s a gummiciszimákban, vízmentes ruhákban halálra fáradtan dolgozó szittyákat minduntalan árverezi a sheriff. De a georgia Budapest is csak haldoklik, hasonlóan a virginiai, delawarei s marylandi mocsaras telepekhez.

Kerstner Izidor, a flemingtoni, N. J., telepítő minduntalan óvja a földvásárlókat New York államtól, de kivált Glenfieldtől, hogy itt fagyok vannak. A tény pedig az, hogy kilenc év alatt csak kétszer volt olyan nyári fagyunk, ami jelentékenyebb kárt tett a kukoricában. De ugyanakkor az összes "New England" államokban s köztük New Jerseyben is milliókra menő károkat okoztak a fagyok. De, például 1920-ban is remek tengeri termésünk lett a nagy tavaszi szárazság dacára és szénán kívül mindenféle gabona és vetemény jól fizetett.

De úgy-e, azt nem emlegeti az Izidorka, amit az onnét bosszúsán ideérkezett vevőim mondanak, hogy az ő köves farmjaihoz képest például a Lowville melletti fekete agyagú (persze, nem is olcsó) farmok talaja valóságos Bánát. És

mi lett a Flamington közeiében levő, 16 év előtt nagy hűhóval megalapított Mays Landing-i telepől? Annak a \$6—\$7-os földjeit \$30—\$75-ért sózták a szittyákra, de az oda csődített 60—70 magyar családból már öt sincs ottan. A malária s az ojtott szúnyogok, amik a Mr. Mukry Jánosnak a tehenét egy éjjel megölték: megszöktették onnét a hiszékeny magyarokat.

Californiában pedig, amint az onnét jött Mr. Kasza József beszéli, a gyümölcsöt, szőlőt, narancsot nem egyszer a sertéseknek szórták, mert az ottani ügynökök potomáron se vették *meg* a *termést*. A Mississippi-i Sanfordról is már elszéledtek a magyarok, amint Ntiszt. Újlaky János a hozzám írt levelében mondja: Az arkansasi s alabamai telepítések, amint az ott járt Mr. Penthe meséli: megtekintésre se érdemesek. Félvad nép, amely még a fehéreket is meglynycheli: lakik arrafelé. Mutnik Mihály úr írja Bridgeportról, Conn., hogy Alabamából mind visszajöttek tönkre menve azon magyarok, akiket a téli hónapokban, amikor ott a vidék igen szépet mutat: odacsábítottak.

A louisianai Árpádhonról meg többen írják, hogy az ottani magyarság még negyedszázados küzdése után sincs annyija se, mint a 9 éves glenfieldi telepek. "Főtermelésünk a számoça," írja a Mr. Nyéky, "mely télen-nyáron az itt való népeket örökösen leköti s olyan szüreték jönnek, hogy sok ember nem bírja a műtrágyát s a bakszikat kifizetni." S hogy 2—3 papjuk is van az Árpádhoni szittáknak, azzal nincs mit dicsekedni. Azok csak az ő sovány jövedelmüket fogyasztják. Glenfielden már 3—4 pap is járt, de még több írt hozzám, hitközségek felállítása végett. De biz' én szép hegedűszóval megmondottam s megírtam nekik, hogy mint intelligens települőket szívesen látom bármelyikét; de hogy én az ókori babonaságok terjesztésénél még segédkezet nyújtsak, azt, még ha étlen-szomjan halnék is, akkor se tenném.

Pár év előtt a Mr. Révész is keservesen panaszkolt, hogy egy pap levitte őket Texasba, ingyenes telepekre. De amikor már a földeket kitisztították, csak beállítanak ám a vasút emberei s akik nem fizettek holdankint \$35-t, azokat könyörtelenül kiszórták a birtokaikról, habár a rajtok levő épületeket is a saját költségükön emelték. De *emellett* az oda levitt magyaroknak a fele mindig az ágyat nyomta a roppant hőség és szokatlan klíma miatt.

— Egész cigány lesz ott az ember, — monda az Ari-

zónából ideérkezett Mr. Pally, — s a legnagyobb baj, hogy 300—400 lányira le kell főzni, mire iható vizet kap a farmer. Montana, Wisconsin, Minnesota, Wyoming és Michigan, ahol, amint az idejöttek mesélik, még júniusban is bundában szántanak s a cukorrépán kívül más alig hogy megterem, szintén nem ajánlatos a letelepülésre. Csak magában Michigan államban vagy 40,000 elhagyott farm áll, potom áron kínálva s a michigani magyar farmerek állandóan hirdetik az ottani farmjaikat.

Persze, az ohioi, illinois, iowai, nebraskai, indianai, kanasasi farmok igen alkalmasak a településre. De ezen területeket már \$100—\$150—\$200-ért árusítják. Holott, például az Ohioból jött vevők mondják, hogy a Lowville körüli felszerelt farmok akereje \$40—\$50-ért sokkal többet ér aránylag, mint az ohioi \$100—\$150-os birtokok. Kár, hogy én már régebben is nem fordíték több figyelmet a Lowville körüli remekszép s dúsan felszerelt farmokra. Így, a korábban itt jártak igényeit is kielégíthettem volna. De mivel eddig a szittyák legfeljebb \$3,000—\$4,000-os farmokat kerestek, de inkább az \$1,000—\$2,000-os olcsó farmokhoz ragaszkodtak, a most a fiam által felvett, valóban gyarapodást jelentő lowvillei tanyákat még csak a múlt év végén kezdtem hirdetni. Jobbnál-jobbakat mutathat a fiam, ha valaki \$3,000—\$4,000-t le tud tenni.

XXXV. FEJEZET. HORVÁTH EDE PONGYOLÁBAN.

Kis pénzzel nagy birtokra én senkit nem ereszték, nehogy olyan sajnálatos bukások forduljanak elő, mint a mióta az itteni zugtelepítők kontárkodnak Glenfield környékén. Nem törődnek velük, mert én magam tavaly is ötször annyi birtokot eladtam, mint ők nyolcan együtt véve. De a legújabb esetet mások okulására publikálnom kell, habár a múlt évi körlevelemben is figyelmeztettem az ide igyekvőket az őket itt érhető károsodásra. De, amint látszik, hasztalanul, mert a jámbor magyarok csak a saját kárakon tanulnak.

Horváth Ede volt new yorki cselédszerző, aki bármily magas áron is átvesz akármily farmot, csakhogy az 5 percent jutalékát megkaphassa, csekély lefizetéssel is ráereszti az amúgy is túldrágán árusított farmjaira a vevőket. Ezek neki örülnek, hogy \$1,000—\$2,000 lefizetéssel \$5,000—\$6,000—\$10,000-os farmokra mehetnek. De amikor jönnek a

terhes törlesztések a kamatokkal, a vevők elakadnak s még jó, ha új gimplit foghatnak. Van olyan birtok is Watsonban, amelyiket a Horváth Edward már háromszor eladott, egyik ijedt vevő a másikat fogatva meg általa s a múlt év novemberében negyedszer is hirdette e birtokot. Ugyanő a Kardos-féle 52 acres chase-lakei farmot 65 holdas gyanánt adta el a Mr. Feketének, holott jól tudta, mert a Mr. Kardos kezében volt a felmérési mappa, hogy a 13 acrest a vízkompanya megvette, s csak addig legeltetheti azt az új birtokos, amíg azt a kompanya eltűri. Lám én, az új eladásnál a Mr. Hellernek megmondottam, hogy tulajdonjoga csak az 52-acresre érvényes. És az 1918-évi körleveleimben is ennyinek hirdettem azt, noha a Mr. Kardos arra unszolt, hogy 65-re hirdessem. S ha tényleg ennyi lett volna, a Mr. Fekete nem is adta volna el újból.

Harmadfél év előtt a Mr. Haas Sámuel a kezeim közt levő levelében kérdezte tőlem, hogy \$500—\$600-al tudnék-e neki felszerelt farmot eladni? Megírtam neki, hogy ilyen pénzzel csak egy pár nehéz lovat kocsival lehet itt venni, de nem felszerelt birtokot. Ám a Mr. Horváth eladta neki a Wetmore-féle felszerelt birtokot, amit én a sziklás talaja miatt \$4,000-ért se vettem át, \$6,000-ért. S erre csak \$650 foglalót fizettetett le a Mr. Haas-al, akinek szintén pere lett e nyegle jogügyletből. S csak nagy nehezen tudta magát kivágni a birtokvétel miatt keletkezett perekből. De a kezeim között levő option-contractjaimmal igazolhatom, hogy olyan birtokokat, amik nekem \$2,500—\$3,000-ért voltak átadva s én azokat \$3,000—\$3,500-ért mutogattam, a Mr. Horváth \$5,000—\$6,000-ért adogatta el. Persze, csekély lefizetéssel.

Így a Waldron-féle 200-holdas watsoni farmot, ami nekem \$3,000-ban volt átadva, de amit én \$3,500-ért se tudtam eladni, \$1,000 lefizetéssel átadatta \$6,000-os ár mellett a Mr. Németh Józsefnek. Ezt már a múlt év júliusában árvereztetni akarta az eladó s ettől csak a fiam közbenjárása menté meg őt. S mi volt a hála? A Mr. Németh nemrég Uticában nyitott farmeladási irodát s az övének sikertelen eladási kísérletei mellett a Rome, N. Y., vidéki farmokat hirdette. De az Utica-i állomásra érkező vevőimre leleselkedve, ezek előtt engem a sárga földig lepocskondiázott, holott a neki sok bajt okozó birtokát nem is tőlem vette, sőt a kis gyerekeinek küldött karácsonyi ajándékokat is köszönte. És

nemrég a Mrs. Németh nálam járt, hogy \$5,800-ért vegyem át a farmját. De én megmondtam neki, hogy ha ők túlfizették, akkor huzza ki a tüskét a lábaikból az, aki beleütötte. De én ma se ígérhetnék az ő farmjokért \$3,500-t.

A Mr. Horváth Ede nemrég is nagy hangon hirdette, hogy ő ingyen ügyvédi tanáccsal szolgál bárkinek, holott egy angol szövegű okmányt meg se ért, s a telekkönyvhöz csak annyit konyít, mint a macska az eső jósláshoz; Sőt a saját 164 acres farmját is nekem adta át eladásra. Hát ő nem tudta azt, hogy például az általa beugrasztott Gyurkó testvéreket a Moody Alfréd még 6 hónapig a fizetési határidő lejárta után ki nem tehetette volna a birtokból? Ennyit már csak kéne tudnia az olyan földügynöknek, aki ügyvédi tanácsokat osztogat! De amikor a Mr. Moody szorongatá a szegény kinullázott testvéreket a törlesztésekért, a Mr. Horváth, noha jól ismerte a helyzetüket: nem sietett a segítségükre, mint az öreg Mihályi szokott a hónaljuk alá nyúlni a bajba esett szittyáknak.

Sajnos, a Gyurkó testvérek tönkre jutását már én is csak a befejezett tényállás után, amikor már nem volt joglorvoslás, tudtam meg. 1920 november 13-án ők bejöttek hozzám, hogy a bútorait nem veszik fel a vasúton s kértek, hogy nálam berakhassák. Ezt persze megengedtem s kértem, mi az oka, hogy hurcolkodnak? Nagy keserűséggel panaszták el az őket ért rémítő csapást az alábbi, közjegyzőileg hitelesített és irattáromban őrizett nyilatkozatban. Íme, okuljatok rajta, magyarok:

NYILATKOZAT.

Mi, alulírott Gyurkó József és Gyurkó Ignác chase-lakei, N. Y., lakosok, 1919 október havában egy 218-acres birtokot vettünk Edward Horváth, Glenfield-Waston-i földügynöktől, \$4,200-ért s ebbe bele fizettünk \$2,100-at a belépésnél. A birtok átírásánál nekünk csak az lett mondva, hogy a fentmaradt mortgage csakis a marhákra lesz rátáblázva, de a földre nem. S a birtokra mégis tudtunk nélkül rá lett téve a mortgage. Ugyancsak az átvételnél egy számkó is hiányzott, amely soha nem lett vissza juttatva.

Most, november 2-án pedig a régi tulajdonos eljött hivatalos közegekkel s a birtokot tőlünk elvette és nekünk \$2,100 helyett csakis \$100-t adott s a birtokot nyomban eladta egy Snyder nevű angolnak \$2.700-ért.

A fentnevezett Horváth Edward, aki fennen hirdeti, hogy mindenben tanácsot ad, rajtunk egyáltalán nem segített. Pedig egy kis tanácscsal rendbe lehetett volna az ügyet hozni. Ez már nem az első *eset*, ami vele történt. Mi, mivel az itteni törvényekben járatlanok vagyunk, csak későn jöttünk le Emery Mihályihoz tanácsért, s ő még most is hajlandó ebben az ügyben eljárni teljesen díjmentesen, dacára annak, hogy ő vele semmiféle összeköttetésben nem voltunk.

Kelt Glenfield, N. Y., 1920 november 13-án.

Joseph Gyurko, s. k.
Ignác Gyurko, s. k.

* * *

Hát így fest a valóságban az ingyenes ügyvédi tanács, és hogy: "mindenben segélyére vagyok a vevőimnek." Száz tallérral szúrták ki a szeméit ennek a két jóra való, iparkodó testvérnek! Holott semmiféle ügyvédi, bírói beavatkozással 6 hónapnál előbb New York állam törvényei szerint őket még nem fizetés esetén se dobhatták volna ki a birtokból, ha időközi fizetést ígérnek. Ez idő alatt pedig én, ha nem is oly drágán mint ők vették, de annyiért minden esetre eladtam volna az ily pimaszul elvett birtokot, hogy legalább \$1,000—\$1,500-jok megmaradt volna.

Eddig én a Mr. Horváthtal szemben gavallér módon jártam el. Az őt kereső, Glenfielden kiszállott vevőket elküldtem ő hozzá (de másokhoz is, ki hová menni akart), sőt az olyanokat, akik az én körzetemben megfelelőt nem találtak: szintén. Nem is voltunk rossz viszonyban, noha mindenki tudja, hogy ő csak az én reklámjaim után, amik Glenfieldnek elsőrendű nevet adtak, vergődött zöld ágra. S ő maga vallja be, hogy tavaly \$6,000-t csinált tisztán. Holott erre alig volt \$200—\$300-nyi kiadása. Ellenben az én összkiszáradásaim a múlt évben \$66,000 körül jártak s örülnék, ha abból \$6,000-nyi tiszta hasznom lenne. Csak a hirdetésekre s autókra kiadtam a múlt évben \$7,000-on felül.

Nem törődném továbbra sem a Mr. Horváth kisedésével. Csak hadd birkózzanak ők a Mr. Gyurkovicssal a lowvillei állomáson kiszálló szittyák elkaparintásán. De, a Gyurkó testvérek tönkretétele miatt e dolgokat tovább el nem hallgathatom. Akinek tetszik az, hogy \$6,000 értékű

farmot \$9,000-ért a nyakába sóznak \$1,500—\$2,000-al: csak vegyen ő tőle birtokot. De én a fiamnak is meghagytam, hogy csakis úgy járjon el a vevőkkel szemben, amint én tettem.

Az igazság kedvéért meg kell jegyeznem, hogy nekem is voltak ám kellemetlenségeim a korábbi években, amikor némely szittyá, a vagyoni helyzetét titkolva: erejét meghaladott vételbe ugrott és később elakadva, velem handabandázott a saját ballépése miatt. De én mindegyiknek a birtokát újból eladtam s kijelentem nekik, amit a fiammal is betartatok, hogy új vételnél a régebbi netáni károsodását s az útiköltségét figyelembe veszem. És a Pápay ügyön kívül valamennyit simán, sőt nem egyszer a saját hátrányomra bonyolítám le. A Pápay Pétert se árverezték volna el, illetve nem kellett volna innét szöknie, ha velem évekig nem civakodik. Számtalanszor békejobbot kínáltam neki, de amikor a Mr. Lampmanra is az ő jogos követelése miatt feszét fogott: bezzeg kihúzta a lutrit.

Aki tehát az itteni farmok iránt érdeklődik, írjon a fiam címére: Z. Mihályi, Glenfield, New York State, ő majd ellátja Önt a szükséges nyomtatványok s mappával; több farm van az ő megbízásában, mint nekem volt. Persze ő, mint fiatalember, erélyesebben lót-fut az eladó birtokok után s mint új fészekrakó: iparkodik mindenkit a legjobban kielégíteni. Eddig is ő vezette az angol ügyeket, átíratásokat, biztosítást, stb., mint Notary Public ő végezte, s a nehezebb ügy eben most is az én tanácsaim szerint jár el. Remélem, az ő eljárása ellen se lesz panasz a vevők s vele érintkezők részéről.

Van a kezén 5 holdtól 400-ig mindenféle birtok. Felszerelt s üres farm; olcsóbb, drágább, szóval: bárkit ki tud elégíteni. S noha én most már teljesen az irodalmi téren óhajtok működni, a lelkiismeretes tanácsom csak az a pánik elől menekülni igyekvő magyarok részére, hogy vegyenek farmot mentül elébb akár itt, akár másutt. De az óhazába a nyílt veszedelemben ne rohanjanak, mert ott már a pénzbevéltásnál rémítően megrabolják őket s ha még marad egy kis pénzük, a Horthy martalócai azt is elszedik. És aki felszólal a mostani rémuralom ellen: az gyorsan rapportra kerül a Szent-Péter elé.

Még csak arra akarom figyelmeztetni kivált a Canadából ide igyekvő szittyákat, hogy errefelé ne keressenek ga-

bonatermő területet. **Nem ám amiatt, hogy itt akár a legjobb búza is meg ne teremne.** Hanem azért, mivel az itteni gazdák már jól tudják, hogy a tehenészetben kevesebb fáradsággal sokkalta több pénz van, mint a szemtermelésben. S itt csak annyi gabonát, tengerit termel ki-ki magának, a mennyit a saját szükségletére és disznóhizlalásra, tyúktenyésztésre fordít. **A gabona termelés nagyon is ki van téve az időjárás veszélyeinek.** Ellenben a széna, sarjú, csalamádé, lóhere, lucerna, tök, krumpli, répa, stb., minden évben terem annyi, hogy a fejőstehenek el ne apadjanak.

Különben is **tudni kell azt, hogy az óriási területű Egyesült Államokban minden államnak meg van a különleges termelési foglalkozása.** Például: Maine államban a főtermék a krumpli s tűzifa. New Jersey a kertészet, New York a tehenészet, méhészet, tyúkaszat; Virginia a dohány és peanuts; Maryland az osztriga és zöldség-kannázás; Georgia, Alabama, Texas, stb. a gyapot, cukornád; Florida a narancs; California a gyümölcs és a szőlő; Montana a birka s az északi államok a cukorrépa; Washington, Oregon az épületfa; West Virginia a szén; Alaska az aranybányák s halászat; Nebraska, Kansas, Iowa a búza; Illinois, Indiana, Ohio vegyes gadálkodást üznek. **Kiki alkalmazkodjék hát a saját államához, mert a kísérletezésre bizony ráfizet s a gabonafélék ára máris rohamosan száll lefelé.**

XXXVI. FEJEZET.

NYARALÁS, HALÁSZAT, VADÁSZAT GLENFJELD KÖRNYÉKÉN.

Glenfieldtől 50 májlnyi körzetben vagy 30,000 holdnyi birtok került már 9 év alatt a magyarok kezére, noha 1912-ben magam voltam az egyedüli szittya e környéken. Glenfield, Greig, Brantingham, Dannatburg, Eatonville, Pine-hills, Beaches Bridge, Hooker, Tug Hill, Croghan, New Bremen, Crystal-Dale, Chase Lake, Petrics-Corners, Sperryville, Watson, French Settlement, Lyons Falls, Fowlerville, Porth Leyden, Lyons Dale, Boonville, Croghan s Lowville környéke hemzseg a magyar telepesektől. S **kivált Brantingham, Greig, Chase-Lake s Crystal-Lake gyönyörű nyaralóhelyeket nyaranta ezrével keresik fel az üdülni vágyók.**

Természeti szépségekben gazdag, egészséges vidék ez, s itt senki nem kérdi az ön nemzetiségét s az itteni magyar

farmerek a polgárlevelet is igen könnyett megkapják. **De ez a farmvételezhez egyáltalán nem szükséges.** Folyóink, tavaink gazdagok a különféle halakban; a mezők nyúl, fogoly, fácánnal; az erdők őzekkel telítvék. Akár polgár akár nem, a különféle vadászati idény alatt vadászhat s ebben a saját birtokán senki nem gátolja. Idegen területeken a vadászat gyakorlására engedély kell. Ez, polgárnak másfél, nem polgárnak pedig tizenegy tallérjába kerül. De az agarászat s a kopókkali hajtás, úgy a hálóval gyakorolt halászat tilos.

XXXVII. FEJEZET.

A GLENFIELDRE VALÓ UTAZÁS, FARMNÉZÉS, ÁTÍRATÁS.

A Glenfieldre igyekvők közül a New York, New Jersey, Philadelphia s Connecticutból indulók a legcélszerűbben a szombat esti 11 órai vonattal indulnak a New York Centralnak a 42-ik utcai óriási állomásáról. Reggelre Uticán át Glenfielden vannak, **ahol is a vasárnapot a farmnézésre áldozva, az esti 7-órás vonattal vissza mehetnek s másnap a munkájukba állhatnak.**

A Dél és Nyugat felől Buffalo s Utica, a West Virginiából igyekvők Pittsburgh-Buffalo-Uticán át jönnek Glenfieldre. A canadaiak pedig Ogdensburg felől érkeznek, ahol is a fiam várja őket az állomáson, ő viszi **ki ingyen a farmok felülvizsgálására, ellátja élelem és szállással, a telekkönyvi átíratást s az okmányok kiállítását, felbélyegzését mint e vidéken közismert Notary Public díjtalanul végezi.**

Továbbá biztosítja (de a vevő költségén) az épületeket, azokra felügyel s bérbe adja, ha az új birtokos csak később jöhetne; nála kaphat műtrágyát, facsemetéket, magvakat. Szóval: mint én tettem, ő is mindenben a kezére jár a telepeseknek s a telekkönyvi felnézéseket ingyen eszközli **s mint magyar-angol tolmács a törvényszéki ügyekben a segítségét igénybe vevőknek** (de ez esetben mérsékelt díjazással) **rendelkezésére áll.** Az általa kiállított okmányokért teljes felelősséget vállal.

Ha ön ide készül, csak Utica állomásra (angolosan kiéjtve: Jutike) kérjen jegyet, mert olyan kis állomást mint Glenfield, restelnek 10-15 percig keresgélni a vasutasok a névmutatóban. Uticán majd könnyen kap jegyet Glenfieldre s van elég ideje a ticket-váltásra.

Az útiköltséget egy személyre ide s vissza Ön jogosult az árból levonni, akár megnézi a farmot, akár nem. Mert sokan látatlanul is vesznek farmokat s még eddig utólagosan meg voltak elégedve azokkal. A canadaiak s óhazaiak az ideutazási költségben a családfő részére \$100 (száz tallért) vonhatnak le az árból. Az innét küldendő okmányokat a legjobb ügyvédeknek megmutathatja s ha van ideje, ránduljon be a fiammal Lowillere, ott a telekkönyvnel személyesen láthatja az általunk százával s a legnagyobb pontossággal eszközölt telekkönyvi átíratásokat.

Megjegyzem, hogy itt az adók nagyon csekélyek s az összes adók holdankint 8—12—20 centre rúgnak a birtokoknak a városokhozi közelsége szerint. Ne gondolja ám, hogy e vidéken Ön mint új telepes, az erdei vadakkal harcol! Mert itt már 80—100 év óta művelik a földet, sőt az erdőket annyira kiirtották, hogy egy cord (körülbelül fél ölnek felel meg) tűzifa ára a régebbi másfél tallérról már \$5—\$6—\$7 re ment a rémítő erdőirtás folytán.

XXXVIII. FEJEZET.

1920. ÉVI TELEPÍTÉSI JELENTÉS ÉS BÚCSÚSZÓ.

Kilencedfélévi telepítésem alatt megfigyelhette, hogy rajtam kívül egyetlen telepítő se ad ki időszaki jelentéseket. De az is tény, hogy egyetlen magyar farmtelep se fejlődött oly hatalmasan, mint a Glenfield környékiek. Greig, Brantingham, Dannatburg, Chase Lake, Sperryville, Watson, Beaches-Mill, Hooker, Porth-Leyden, Lyons-Falls, Fowlerville, French-Settlement, Lyons Dale, Crystal Dale, Pét-ries Corners és Lowville környékén ma-holnap több lesz a szittyá, mint a yankee s maga a kerületi tanfelügyelő elismeri, hogy a most nevezett telepek iskoláiban a magyar gyerekek jobb előmenetelt tanúsítanak, mint angol társaik. Közel 30,000 holdnyi birtok került már e szép, egészséges, a nyaralók ezreitől felkeresett vidéken magyar kezekbe s e miatt a környéki sajtgyárak hozama évről-évre tetemesen fokozódik. S a lowvillei őszi fair alkalmával bemutatott magyár farmtermények s állatok közbámulatot keltettek. Szorgalmas munkájuk, szakértelmük s törvény tiszteletük miatt a mieinket itt megbecsülik s a polgárlevelek kivételénél nagyon is a kezünkre járnak.

Vállalatom iránt az amerikai magyarság oly rendíthet-

len bizalommal viseltetik, hogy a kilencedfél évi telepítesem alatt csak a postán hozzám küldött foglalók, törlesztések, adók s biztosítási összegek a \$100,000-t meghaladják. Már az óhazából is többen látatlanul is foglalóztak le itteni birtokokat. De megkértek, hogy a neveiket ne publikáljam az útleveél beszerzésének nehézségei miatt. A palóc nótát is, hogy aszongya:

Kútágosra mászott a bihó,
Engem ruzsám ne csalogassa',
Mer' ha engem 'egcsalगतó,
'Eghalok eén szeégyelletembe'. . .

vígan huzza már a greigi prímás, a Mr. Szanyi, a "Pipagyújtó" csárdában.

A legutóbb kiadott időszakai jelentésem óta a Glenfield környéki magyarság hatalmasan megsaporodott és maga Glenfield, úgy a Chase Lakéi nyaralótelep óriási fejlődés előtt áll. Mintha csak a múlt évi augusztusban nőül vett weifikémmeel (aki Linka György yatesboroi, Pa., bányász leánya) a szerencse is a házamba költözött volna, még a télen is egymásnak adták nálam a kilincset a farm keresők. E nyáron meg néha 2—3 autóval is hordozám a vevőket.

Buday Pál és Moravek István még a múlt ősön kijöttek a Glenfield melletti \$4,500-ért vett 26 akerees gyönyörű farmocskájukra, amit nem régen adtak el \$6,000-ért. De már is bánják, hogy elsiették az eladást, mert a 26 hold ma-holnap lótokul lesz felparcellázva. Gulyás László volt lyndorei, Pa., lakos a glenfieldi fűrészmalom mellett vett egy jó kis 18 akerees farmocskát, a fia, Lajos pedig Greigen egy nagyszerű, 47 akerees felszerelt farmot. Ugyancsak Lyndoráról kaptuk a greigi magyar kovácsot is Kern Károly személyében, akinek vendégszerető házánál karácsony előtt hatalmas murit rendeztek a környéki szittyák.

Bolla János és Majsa György volt bányászok kibérelték 2 évre a Bailey-féle 235 akerees nagyszerű birtokot s tehenészetet állítottak fel ottan. Az ezzel szomszédos Moser-féle 300 holdast Dr. Webster vette meg s ott két rókákat tenyészt. Egy ilyen kifejlett állatnak szörméje ma \$1,200. Szinte hihetetlen a magyar fülnek! Barta Lajos bányász Port Leyden mellett vett 45 akerees birtokot és közelében Valló István 25 holdast s tőle nem messze Mező István 104 akerees felszerelt birtokot.

Vizi József, Izsányi János és Kurovics Péter volt akroni lakosok is Glenfield közelében vettek 147 akeres felszerelt, elsőrendű birtokot. De már árusítják is, mert magyar szokás szerint nem tudtak megegyezni a gazdálkodásnál. Ballá József és Nyeste András volt pinehillei, Pa., bányászok a gyönyörű Brantingham nyaralóhelyen vettek 144 akeres jól felszerelt birtokot. Makó Mihály volt canadai lakos Lyonsdale közelében vett közel 500 holdas, óriási tanyát. Balaskó István és Nagy Jenő is kijöttek Clevelandból a fiamtól vett gyönyörű 24 akeres glenfieldi farmjukra. Kosa Albert volt bányász Brantonghamon vett 250 akeres remek fekvésű, felszerelt birtokot. Átellenében ötvös Lajos és Molnár György volt michigani lakosok vettek 210 holdas nagyszerű tanyát. Remek búzatermésük volt rajta ez évben is. Mezey István volt wisconsini lakos Greig és Glenfield között vett 60 holdas szép birtokot, Mihalovszky és Merman s a Gulyás-féle farmok szomszédságában és ott cukorrépát is fog termelni. Bus Ferenc a Puskás Imre 18 holdas farmját vette meg Glenfield mellett.

Mihalovszky György Glenfield melletti 16 akeres farnv ocskáját, amit ő \$1,600-ért vett, Károly János volt new yorki lakos vette meg \$2,100-ért. De már a Buday Pál \$3,000-t kínált érte, hasztalanul. A Mr. Mihalovszky is, aki városba ment dolgozni, újra Glenfield közelében fog farmot venni. Mert, amint a Mr. Hermannak írja: "Hiába keresek itt másodmagammal napi tíz tallért, abból nem tudok úgy megélni, mint a hogyan Glenfielden éltem s ott feleannyit se dolgoztam." Ezt én előre is megjósoltam neki

Heller János passaici, N. J., lakos Chase Lake-n vett 15 acres tanyácskát. Druzsina János volt vasmodlis French Settlement környékén vett 100 holdas felszereltet. Barak Mihály és Sólyom István volt detroitit, Mich., lakosok Pétries Corners-en 60 acres felszerelt tanyát. Winter József volt passaici, N. J., lakos megivette Greigen a Rohfeld-féle suszterájt s ott igen jól megy a shopja. Kolozsváry József volt perth amboyi lakos Dannatburgon vett 29 acres tanyácskát.

Doktor János volt clevelandi lakos Greig mellett vett 5 holdas jó kis farmocskát s onnét Glenfieldre jár dolgozni. Elekes Mihály volt bányász Chase Lake-n vett 18 acres tanyácskát, Szabó István benhami, Ky., bányász Chase Lake-n vett 50 holdat a tíz talléros földjeimből. Ugyanott vett 10 acrest Lévy Mihály fairfieldi, Conn., lakos. Rapávy János passaici, N. J., lakos Brantinghamon vett 20 acrest. Közelé-

ben Valaszkay György Irwin-i Pa., bányász 210 holdas remek szép birtokot. Tőle nem messze Török József vette meg a Németh Lajos-féle 3 holdas farmocskát nyaralási célokra.

Lavinka János brooklyni, N. Y., 159 Dupont streeti lakos, Dannatburgon vett 52 acres szép birtokot s annak elhanyagolt épületeit a Mr. Herman és Kosztrub greigi ácsokkal, akik a glenfieldi r. kath. templomot is építették, meg ez évben kijavíttatja. Lovas László és Kötél János chicagói, 111., 4141 W. Lake streeti lakosok Greig mellett a Bradish-féle farmot vették meg s ez őszön meg is szállják.

Buckman Sándor Chase Lake-n vett 213 acres gyönyörű birtokán ez őszön gienerál-stórt és postát szándékozik nyitni. Ezt okosan teszi, mert ott 42 évig is volt ilyen s csak az öreg milliomos halálakor csukták be azt, holott annak kinyitását a sok chase-lákei, sperryvillei, stony-lakei, úgy a beaches-milli magyar s angol farmer már epedve várja. És mivel a Chase Lakéi 6,400 holdas uradalmat a Steber, Matteson és McKee milliomos cég megvette s az egész remek szép, 50 év óta fenálló fürdőtelepet átalakítja s 50 új villát építtet: tehát a chase lakéi stóros óriási forgalomra számíthat. Sőt később 2—3 grocerista is megél majd ottan.

Orosz György Chase Lake-n vett 210 acres, szép birtokot s tőle nem messze, Dannatburgon 5 acres beltelket jó épületekkel s Perth Amboyból, N. J., a jövő tavaszon a birtokára költözik, ő lett a még tavaly várt szerencsés 250-ik vevőm s megkapta a hirdetett \$250-nyi árengedményt. De, amint látszik, még ez évben a 300-ik vevőm is elnyeri a \$300-os jubiláns árcsökkenést. Pékár Mihály martini, Pa., bányász pedig Hookeron vett 125 acres birtokot.

Zekmeister Sándor és Kovács J. clevelandi, O., 2333 W. 38th streeti lakosok Brantmghamon, a nagy tótól fél májlra vettek 100 holdas, remek fekvésű birtokot, a Német és Balogh-féle birtokok átellenében. Lukovczky György morgantowni, W. Va., bányász Glenfield tövében vette meg a Beals-féle 10 acres farmocskát s azt a Mr. Hermannal kijavíttatva, a földjét lótokul parcelláztatja. Jó pénzt fog kapni rövidesen ama remek fekvésű, Glenfieldtől 600—800 lépésre levő síkságért.

Horváth Péter paysvillei, O., lakos Porth Leyden mellett vett 21 acres szép tanyácskát. Mester Mihály volt chicagói lakos Glenfield mellett vett 36 acres birtokot. Közéleben levő 61 holdast cserélte meg ráfizetés mellett Csépké Dezső

a 125 acres hookeri farmját. Magyar Ádám Brantingham közelében vett 523 holdas, jól felszerelt birtokot. Meizinger József a tavaly vett 160 acres farmjához a szomszédos 160 holdast is megvette. Buday Pál pedig megvette a Koncsák-féle 5 acres farmocskát. Károlyi János még a 16 holdas farmjához a mellette levő 6 holdas rétet is megvette. Dér Imre pedig a Gould-féle farmon levő épületeket megvásárolva, a mellette levő saját 40 holdas birtokán állítja fel.

Zsigalov István Dannatburgon vett 35 acres, gyönyörű kertész-farmot. Lukács József szintén brooklyni, N. Y., 175 Huron streeti lakos Glenfield mellett 8 acres farmocskát 10 holdnyi erdővel vette meg. Hirtner Károly Windsor-i, Ont., Can., lakos, 947 Marian Ave., Brantinghamon vett 84 acres szép birtokot s azt a jövő tavaszon megszállja. Lukács Márton new yorki lakos Glenfield mellett az öcscse, József 8 acres átellenében, 10 acres farmocskát és 10 acres erdőt vett. Tancsik János brooklyni, N. Y., 89 McDougal streeti lakos Greigen vett 36 acres, remek szép városi farmot. Ugyanottani lakos: Grün Wladiszlav szintén Greigen vett 11 holdas városi farmot üzleti célokra. Horváth Béla, Pap Zsigmond és Dóka András Highmarket-en vettek 320 acres, jól felszerelt birtokot és Sabratonból, W. Va., már oda is költöztek.

A Burghardt-féle greigi sarokházat Vugrin Mihály brooklyni, N. Y., lakos vette meg üzleti célokra. A Mayer-Rahoffer és Gergely-féle brantinghami birtokok újból magyar kézre kerültek. A Pirkner-féle sperryvillei birtokot Ádámcsik György vette meg s ugyanott a Sháry Antal tanyáját Gyurkó Mihály, a szintén sperryvillei, gyönyörű Bailey-féle 335 holdast Nagy Mihály és Sztégura Gyula, War, W. Va., bányászok vették meg. Ágoston Péter, Kentucky-i bányász Porth Leyden mellett vett 120 acres felszerelt farmot. Ennek közelében Vránis Mihály volt courtlandi, Va., farmer 112 acres gyönyörű tanyát vett.

Svraka Albert, Stony Ridge-i, O., répakapás pedig Szabó Lajos, Demeter Mihály, Klein Sámuel, Kiss József, Karsay Dániel, Csolics Milán, Kondor András, Spisák Márton, Argyelán Miklós, Wallner Ferenc, Kovács István, Kubasek Pál társaival a chase lake-i tíz talléros földjeimből vettek 40—40 holdat. Azon a részen nem sokára új iskola is épül. Hartmann Pál, volt trentoni Harrison-féle hotelt s azt modernül átalakíttatván, a környéki magyarság nagy örömeire még e nyáron üzembe hozta. Mihályi Zoltán is a Glenfielden vett

Wetmore-féle házát csinosan kitataroztatván, ifjú nejét október elsején abba meghozta. Lengyel József megvette Mihályi Zoltánnak glenfieldi rétjét; Kovács Mihály roslyni, N. Y., lakos pedig Doktor Istvántól vette meg a sperryvillei 150 acres birtokrészét, valamint Lustyik János sperryvillei lakos pedig a Lehoczky Gyula birtokát vásárolta meg. Mihályi Imre pedig ez évben is 1,500 holddal gyarapítja 3,000 acrest meghaladó birtokát, de ez a 4,500 holdnyi kisebb-nagyobb birtokrész a temérdek eladás folytán már október közepén 1,800 holdra apadt le nagy örömömre.

Bobák József, volt leechburgi, Pa., bányász a tőlem vett 72 acres sperryvillei farmján úgy meggazdagodott, hogy e tavaszon megvette a Beach-féle 230 hoMas watsoni birtokot s azt derekasan felszerelvén, ott szépen boldogul s a korábban sokat betegeskedett neje is teljesen kigyógyult a mi egészséges vidékünkön. A Szekeres Sándor jerihoi, L. L., lakos 50 holdját Mihályi Imre vette meg. Bushman József a tőlem vett \$160-os romházat Porth Leyenben olyan szépen megépíté, hogy most \$3,500-ért kérik tőle. Ő maga mondja, hogy \$500-t is megért már akkor ezt a \$160-os telek, amikor tőlem oly jutányosan vette. Tény, hogy nem egy tőlem vett farmot \$1,000—\$1,500-nyi nyereséggel adták el a szerencsés vevőim.

Doktor István sperryvillei lakos Lowville közelében vett 135 acres elsőrendű birtokot. Heller János volt passaici lakos (ahonnét ez évben már 6 család jött ide), a 15 acres farmját, miután időközben a házát eladta, ráfizetés mellett becserélte 52 acres chase-lakei felszerelt birtokért. A Magyar és Auszt-féle birtokot pedig Juhász Pál vette meg s azt meg is szállotta. A Bódi-féle greigi vízimalom fele jogát Weber András ogdenburgi, N. J. stóros vette meg s közös erővel átalakítják liszt, korpa, abrak-félékkel, groceryvel felszerelik villanyáram fejlesztéssel Greig világítását megvalósítják. Vencák Antal volt clevelandi szalonos 57 acres new bremeni gyönyörű birtokát a napokban szállotta meg. December elsejéig még vagy 30 vevőm esedékes, de 15—20 család még Canadából is érkezik, ahol szintén hire futott, hogy mily pottom áron adom most a birtokaimat. Aki tehát addig venni akar, ne szunyókaljon, mert lemarad a jó alkalmakról.

Felber Gyula, berwicki, Pa., 1155 Second ave.-i bányász Brantingham gyönyörű nyaralóhelyen vett 90 acres birtokot. Deutsch Dávid (a Kossuth-Deutsch") new yorki lakos a Crystal-Dale-i stórt vette meg s azt general stórnak s nya-

ralók részére rendezni be. Tock Gyula volt Porth Leydeni farmer Greigen vett portáját rendezte be üzleti célokra s egy jó hegedüst, a Mr. Szanyi Andrást hozta magával, aki az itteni 4—5 zeneértő magyarral bandát alakít. Erre már égető szüksége volt az itteni szittyáknak.

A Kály Antal 108 holdas watsoni farmját Bodnár György vette meg. A Passaicról ideköltözött Kalamász János chase-lakei birtokrészét Győré István vette meg. Horváth Péter a porth leydeni farmocskáját ráfizetés mellett elcserélte egy Dannatburgiért. Dulics Mihály, Nagy Gábor, Safrankő István, Varga Lajos, Horváth Gáspár, Dankó Mihály és Tamás András Hatatlanul foglalóztak le a chase lakéi tiz talléras földjeimből 20—20 acrest. Ez a folyó év a legforgalmasabb a kilenc telepítési esztendőim között s reményemen felüli siker koronázta.

A Glenfield tői 3 máj Ira eső Greig magyar városkában most van alakulóban a hat-tagú zeneközpont is, amely az itteni keresztelők, lagzik s bálókhoz fogja a szívvidámitó zenét szolgáltatni. De kell is ez ennyi szittyák közé, hisz' csak a napokban is alábbi új magyarokkal gyarapodott a rohamosan növekvő táborunk: Vass András, Racine, Wis., 1512 Fredarick streeti lakos Crystal Lake-n vett 121 acres, szép birtokot. Balogh József és Pap Gergely, Patterson, N. J., 172 Jackson streeti lakosok Porth Leyden közelében 99 acres jó tanyát. E három gentleman csak a jövő tavaszon jó ki a birtokára. Pongrácz Lajos, daytoni, O., 929 Willow streeti lakos Stony Laken vett 56 acres felszerelt farmot. Skerlanitz Imre perth amboyi, N. J., 418 Smith streeti lakos meg New Bremenben vett 151 acres tanyát. Vránisb József bányász, a Mihály öcscse pedig Tunnellon, W. Va., R. D. Box 11, a Heller-féle 15 acres chase lakéi farmocskát vette meg.

Nincs időm összeállítani az összes, itteni szittyák névsorát. Pedig alig van már olyan óhazái vármegye, amelyikből ne lenne telepesünk. De kivált Veszprém, Zala, Győr, Vas, Sopron, Somogy, Tolna, Baranya, Szabolcs, Pest, Szatmár, Bács, Zemplén, Bereg, Fehér s Hevesmegyékből és Budapest, Pápa, Esztergom, Debrecen, Kassa, Miskolc, Temesvár, Baja és Pozsony városból van itt egy sereg telepesünk. A tavaly Februárban kibocsájtott "Emléklapokéban már 225 Glenfield környéki magyar farmer neveit közöltem.

Ezekon kívül még vagy 30—35 új magyar család települt le ez évben Glenfield környékén részint az itteni nyolc magyar ügynök, részint pedig a korábbi telepesek közremű-

ködése folytán. De ezeknek neveit, miután 15—40 májlnyira szétszórva lagnak tőlem, nem volt érkezésem összegyűjteni. Erre majd a greigi karácsonyi és farsangi bálunkon lesz a legjobb alkalom. Elég az ahhoz, hogy nem egészen egy év alatt körülbelül 100 új magyar családdal szaporodott az itteni szittyák népes tábora. Ilyen hatalmas eredménnyel szemben a kicsinyes ócsárlásnak el kell némulnia.

Telepítési vállalatom páratlan fejlődését mutatják az évi kiadásaimra fordított összegek. Ugyanis: 1912-ben, a telepítési első évemben kiadtam \$1,399.48-at; 1919 évben pedig már \$50,000-et s a folyó év október havában már közel \$60,000-hoz járnak a kiadásaim. De természetesen a jövedelem is lépést tartott a kiadásokkal. Holott én nem kíméltem a pénzt se hirdetésre, se az ügynökeimre, azt tartva: "Leben und leben lassen." Mert rég elavult már az a közmondás,,hogy: "Jó bornak nem kell cégér."

Ami pedig az idei termést illeti, az, tekintve a tavaszi, majdnem 10 hétig tartott szárazságot, amely a szénatermést tönkretett: búza, rozs, árpa, tengeri, répa és zöldség-félékben, úgy a komló, krumpli, hajdina, ginsang és sarjúban kielégítő lett a nyári és őszi esők hatása folytán. De abban is szerencsés volt az itteni most már rohamosan növekvő magyarság, hogy ez évben — október 10-ig — a tömérdek születés és zajos Takzik mellett (fiam is az őszön nősült) egyetlen haláleset se fordult elő.

Ellenben, akik innét Magyarországra visszamentek, már jönnének is kifelé, ha tudnának. Előre megmondottam nekik, hogy onnét a borzalmas viszonyok miatt menekülni fognak, hiszen naponta olvashatjuk, hogy csak Budapesten 5000—6000 egyén ostromolja már a reggeli órákban az útlevél hivatalt. De, amit a nemrégén visszatért Mr. Csefkó József (155 Stone Ave., Yonkers, N. Y.) a saját tapasztalatai után mesél az óhazái állapotokról, ez minden képzeletet felülmúl s álmatlan éjszakákat okoz a hazáját szerető magyarnak. Nem rég egy báró, aki nagy vagyonnal rendelkezett, mint régi ismerősöm arra kér, hogy küldjek neki hájójegyet. Klein Gusztáv, a balassa-gyarmati "Mercur Műintézet," butor és cementgyár s gazdasági gépgyár tulajdonosa kért fel, hogy szerezzek neki behajózási engedélyt, ő és hat társa Glenfielden fognak farmokat venni. De a saját sógorom, György Lajos, aki a Takácsi (Pápa mellett) hártárban 140 holdon 3 szolgálával gazdálkodik, írja, hogy küldjek neki amerikai bankót, mert bár vánkoscihákban tartják

a százasokat, de Pápán csak tej, vaj, tojás, csirke, stb. ellenében szerezhetik be a petróleumot, gyufát s egyéb szükségességeket. Az ország minden részéből, de kivált Budapestről naponta jönnek hozzám a segélykérő, siralmas levelek.

A ránk jövő tél a fél Európát temetővé változtatja az éhhalál miatt. De Amerikában is keserves lesz a munkásoknak, akiket ezrével szórnak máris az utcákra. Jobb hát, ha ön is farmra menekül a breadline-ok elől.

Ez év őszén megkezdtem a már nyomás alatt levő négy új könyvem szétküldését és sajtó alá rendezem a még kiadatlan forradalmi irataimat. Emiatt a telepítés és farmlandással felhagyok s az egész vállalatomat új kezekbe bocsátom. Hogy ki lesz szerencsés utódom? Azt még nem tudom. De jóakarólag tanácsolom neki, hogy járjon az én nyomdokaimon, akkor boldogul ő is, meg a telepesei is.

Az én jelszavam az volt a kilenc és félelvi telepítem alatt: "Olcson venni a yankeektól, jutányosan és gyorsan eladni s a vevőket emberségesen kiszolgálni nemcsak a vételnél, hanem később is. Én barátilag kezdtem a szittyákat s nemcsak akkor ismertem őket, amikor hasznom volt utánuk, hanem később is gyámolítám mindannyit a tehetségem szerint. Ezzel elértem azt, hogy még azok is, akik korábban tengelyt akasztottak velem, később barátilag csaptak a markomba. Sokan mondogatják ma is: "Mégis csak az öreg nótáriussal legjobb szerződni. Az általa készített okmányok kifogástalanok s ő később is megismeri az embert és haragot 24 óráig se tart."

Ez igaz is. De az is szent, hogy már sok hitetlen Tamás szájátva bámulta a lowvillei telekkönyvben százsámra látható pontos átíratásokat, amiket én szigorú lelkiismeretességgel vittem keresztül. Kívánom, hogy az itteni s ide igyekvő szittyák szorgalmas munkáját teljes siker koronázza. Az egész vállalatomat pedig a még meglevő földjeim s üzleti könyveimmal együtt \$10,000 azaz tízezer dollárért átveheti s a hátralékot 10 éven át 6 százalékos kamattal törlesztheti. A fiammal társulva vagyont szerezhethet mellette ön is. Írjon a részletes információkért!

Ez alkalommal újból s igen szépen kérem azon gentlemaneket, akiknek a múlt évben 10,000 példányban szétküldött telepítési "Emléklapokéból még ép példányaik lennének, szíveskedjenek azonnal 2 centes bélyeg alatti, nyitott borítékban a címemre megküldeni. Most már nem 25 cent postabélyeget, hanem 50 centnyit küldök minden példányért

a legnagyobb köszönetem mellett. Égető szükségem van azokra az óhazába, a lapokhoz leendő küldés végett. S eddig a remélt 60—70 helyett csak 18 darabot kaptam.

Akik pedig a most sajtó alatt levő könyveim után érdeklődnek, írjanak külön ismertetésért. Nem akarom senkire se rátukmálni azokat a közérdekű s a világfolyásáról és az emberi hivatásról alapos felvilágosítást nyújtó, az intelligensebb magyarok ezreitől már is epedve várt munkáimat. De nagy szégyen ám az a szellemi sötétségben botorkáló magyarokra, hogy a míg egy "kvárta mérgesért" nem sajnálnak \$4.00—\$5.00-öt adni, addig a könyviszonyban szenvedők miatt akár étlen-szomjan halhatnának a szittyá pennaforogatók! Pedig jól mondja Pál apostol:

"Elvész a nép, a mely a tudományokban szűkölködik."

Ezer évig karddal, szuronyal és ágyúval harcoltunk a nemzeti létünkért mi sokat üldözött magyarok. A mostani időkben tudományal keli harcolnunk, ha élni akarunk. E nagy igazság megismerésére írtam meg ama "lélekből leledzett" műveimet. Okuljon Ön is azokból!

Alábbírt műveim mindegyikét 10,000—10,000, tehát a négyet 40,000 példányban nyomatom az "Előre" nyomdájában. Merem állítani, hogy 2 év alatt egyetlen példány se lesz azokból eladatlan. Már ezernél több dicsérő s unszoló levelet kaptam az "Emléklapokéra is, amelyekben erősen sürgetik a kilátásba helyezett köteteim mielőbbi kibocsátását. De az óhazában, ahol már 5 könyvem megjelent 18-30 év előtt s temérdek újságcikkem: még kíváncsiabbak a régi olvasóim azokra, mint az amerikai szittyák. Annyi szent, hogy aki a:

1. "Vigasztalás" című könyvemet elolvassa, íziben elefelelji minden bűjút.

2. "Szabadság Dalok" verses kötetem pedig a még töprengőket is lázadókká teszi a mostani népszípolyozó, korruptrendszer ellen.

3. "A Candymen menyországi és pokolbeli kalandjai" humoros karcolatok még a félholtat is nevetésre ingerlik. A

4. "Tarka-barka írások" című könyvemben a tanulságos, komoly és tudományos elmefuttatások mellett szintén bőven lesznek humoros rajzok is.

Mindegyik kötet sűrű nyomtatásban, 320 oldalon fog megjelenni s a 4 könyv egész télire való nagyszerű szellemi szórakozást nyújtand a megrendelőknek. Egy-egy könyv ára egy tallér, a 4 köteté három tallér, mit egyszerű levélben

is elküldhet a címemre. A "Vigasztalás" után a többi is gyorsan jön. Ha szereti a jó olvasmányt, ne sajnálja a három beteget e zamatos írásokért. S ha farmra igyekszik, még november végéig olcsón vehet általam.

Ez alkalommal, mert sokan agyagos, fekete földek iránt is érdeklődnek, melegen ajánlom az alábbiakat. Ha ön elsőrendű birtokot keres jó épületekkel, ahol lucerna, lóhere, tengeri, stb., termést, jó réteket, gyümölcsöst s olyan tehenészeteket akar látni, a mik télen-nyáron biztos megélhetést nyújtanak, akkor vegyen ezekből. Ezek többnyire az állami úthoz közel, sajtgyárak, iskolák szomszédságában, a lowvillei úton fekszenek. Lowville, Lewis Co. székhelye, igen forgalmas, barátságos, tiszta gyárváros, 2 bankkal, 2 vasútállomással, high school s academy-vel, vagy 100 üzlettel s ott minden terményét a legmagasabb áron megveszik. Tehát:

1. 50 acres, remek fekvésű farm Lowville közelében, nagyszerű épületek, a silo tele csalamádé s a barn szénával, 2 jó ló, 10 tehén, tyúkok, gazdasági felszerelés, termés, szalma, stb. Ára \$6,000. Közelében:

2. 105 acres, sok jó épület, 25 tehén, 3 üsző, 2 jó ló, tyúkok, óriási felszerelés, terméssel \$12,000. Ettől nem messze:

3. 140 acres, remek épületek, kitűnő termés, 3 ló, 14 tehén, 7 üsző, 2 borjú, temérdek gépezet, stb. Ára, \$10,500.

4. 193 holdas nagy ház, 3 pajta, sok melléképület, óriási felszerelés, a termés: 700 bushel zab, 250 bushel krumpli, 15 tehén, 1 bika, 4 üsző, 3 borjú, 2 ló, 3 sertés, 25 tyúk, stb. Ára \$9,000.

5. 122 acres, 12 szobás ház, sok jó melléképület, széna, szalma, gabona, krumplitermés, 12 tehén, 1 bika, 2 jó ló s temérdek gépezettel. Ára \$6,000.

6. 95 acres, csak 8 májlra jó úton Lowvillettől, jó épületek, 11 tehén, 2 üszőborjú, 1 bika, 2 ló, 5 sertés, 40 tyúk, 2 pulyka s óriási felszerelés és terméssel \$9,000.

7. 300 holdas, 11 szobás ház, sok melléképület, 34 tehén, 4 ló, 8 sertés, 100 tyúk, óriási felszerelés, 1,000 bushel gabona, 400 bushel krumpli, stb., \$12,000.

8. 150 acres, 14 szobás ház s melléképületek, 12 tehén, 3 borjú, 4 ló, 2 sertés, 25 tyúk, temérdek felszerelés és a termés. Ára, \$8,500. Még sok más ilyen farm is van a kezemen, többnyire az árak egyharmada lefizetendő, a többi

hosszú törlesztésre. De vannak igen olcsó farmjaim is; érdeklődjék azonnal!

XXXIX. FEJEZET.

ELŐSZÓ.

A "Proletárok bibliája" című nagy munkámhoz.

E mű célja kiterjedtebb arányokban folytatni azon titáni munkát, amelyet az emberiség újkori apostolai: a szocialisták, megkezdettek a végből, hogy embertestvéreiket végre-valahára felszabadítsák a sötét középkor ócskaságainak nyűgétől s a modern barbárságtól. Szégyenletes dolog ugyanis az, hogy még manapság is a látszólag műveltebb elemek sincsenek tisztában az emberi társulás végcélja s az embernek mint egyednek e földöni hivatása felől. Pedig századunkban, amelyben a polgáriasodás vívmányaihoz mindenki könnyen hozzáférhet: ennek már nem így kéne lennie. S az emberi élet végcéljának alapos ismerete nélkül olyan az életnek viharos óceánján hánykódó egyén, mint az a hajós, aki az iránytűjét elveszte.

A szocializmusról manapság hangoztatott sok balvéleménynek az a főoka, hogy elvont tudományokkal, mint a theologia, spiritisztikus kóklerságokkal s más tarthatlan eszmével, teszem: a királyhűség, istenfélelem, pártképeség, hazaszeretet, katonabecsület, stb., fertőztetik meg az emberi agyat. Ennek a befogadó képessége pedig éppenséggel nem korlátlan, mint ezt sokan balul vélik.

Elérkezett tehát már a legfőbb ideje annak, hogy a nagy tömeg az ő megélhetése és boldogulására irányuló javallatoknak is helyet juttasson a jóra s rosszra egyaránt fogékony elméjében. S óriási vétek az emberi agyat már a zsenge ifjúkorban a szellemi ócskaságok lomtárává sülyeszteni annál inkább is: mert közismert tény, hogy az ember élemedettebb korában már nem nagyon rajong a legszebb eszmék iránt sem. Persze, akkorra már a megszokott nézetek szinte megrögzülnek az elméjében . . .

Minden újkori bölcsész, lélekbúvár és szociológus hangoztatja, hogy a mostani rothadt társadalmi állapotokon változtatni kell bármi áron is. S e tekintetben Spencer, Tolstoj, Strindberg, Engels, Kipling, Haeckel, La Salle, Re-

Reclus, Bücsner s Dodel, stb., majdnem ugyanegy véleményt bár más szavakkal hangoztatnak.

Óriási munka ez, mivel az érdekeltek, a kiváltságosok, akik a jólét emlőin táplálkoznak, a jelenben épp úgy, mint régente: csak mesékkel s a hitnek gyarló legendáival kábítják a mindinkább ébredező proletárságot. Sőt, ha érellyesebben szorítja őket az elámítottak önérzete, akkor törvényesnek állított fegyveres védekezéssel némítják el azt. Ámde a jobb jövőért szinte öntudatlanul is küzdő munkásság vezéreinek üldöztetése mindig a proletárság erősbödésével végződik, valamint a Galilei és Dreyfus-féle hercehurcával is épp az ellenkezőjét érte el a maradiság annak, a mire célzott.

Ez a könyv egy sokat zaklatott, mélyen érző szívnek és tisztán látó agynak a megfontolt munkája, tehát szintén arra törekszik, hogy az atheista-szocialista társadalom mielebb berendezkedjék. Mert amíg ez el nem éretett, addig csak keserves tengődés lesz az immár másfél milliárdnyi főt számláló emberiség sorsa. S a mostani türehtlen állapotokon segíteni kötelessége minden gondolkozó főnek, akinek a látköre az állati tengődés határain túl is terjed, habár tán nem is rokonszenvezne a magasztos, és amint láthatjuk, gyakorlatilag is megvalósítható szocialista eszmével.

Le a papokkal!

Le a fejedelmekkel!

Le a militarizmussal!

Egyelőre ez a legsürgősebb teendő! S ezt bármi áron is kerestül kell vinni.

Mindazáltal az újabb kornak a nagyszerű vívmányai mellett nincs arra szükség, hogy az elnyomott tömeg ezentúl is csak véres eszközökkel érvényesítse jogait. Mert még a győzöt is bemocskolja a fegyveres tusakodás és abban a bűnösök mellett az ártatlanok is szenvednek. De meg hát manapság a tudásnak harcászati eszközei sokkal értékesebbek a szurony hatalmánál s lemenőben van már az ököljog napja. És amint látjuk, a papi maszlag kábító hatásával a tudományoknak frissítő ereje mindinkább sikeresebben birkózik.

"Tanulni és tanítani!" Ez legyen hát a jelszó az egész vonalon!

Ily módon pár évtized alatt már elérhetjük azt, hogy papság majd csak a teljesen üres padoknak prédikál. Nincs

szüksége századunknak dubochorcikra! S már csak e szá-
nandó modern Ahasvérusok miatt is felette indokolt az ily
setétség oszlató művek terjesztése. S mentől több fáklyát
gyújt ki a merész elme, annál világosabb lesz az égi mumu-
sokat takaró ködnek butító, tömjénes légköre. S aki a ret-
tegett másvilági hatalmakat a saját pongyoláikban látja meg
— az többé nem fogja félni e mérges kis Paprika Jancsik
tarka-barka gyülekezetét . . .

A tőke, a trón s a gyóntatószék réméről, a szocializmus-
ról annyi téves vélemény van elterjedve még a "műveltebb
körökben" is, hogy e sok helytelen felfogás eloszlatása im-
már valóban égető szükségét képez. E miiből úgy a kevésbé
műveit, mint az intelligensebb munkás minden, a szocializ-
mus megértéséhez szükséges dologról általános tájékozást
nyerhet. És ez, részrehajlatlan igazságérzettel világítandja
meg azon balga vélemények szülőökait, amiknek gyökeres
eltávolítása ha mindjárt a vallásos érzékenykedést némileg
sértené is: feltétlenül szükséges a jó és biztos eredmény
érdekében.

A marxizmusról hangoztatott sokféle ferde magyará-
zat onnét ered, hogy a szocializmushoz mindenki erőnek ere-
jével érteni akar. Pedig az a legkirívóbb, hogy e mélyre-
ható és rendkívül fontos elméletre vonatkozó kitűnő művek-
nek még csak a címeit se ismerik némelyek. S a felületes-
ség sehol sem oly szembeszökő, mint a szocializmusnak a
polgári sajtóbani tárgyalásánál. A legtöbben mindjárt a
vagyon felosztást emlegetik. Holott a kollektívizmus, a szo-
cialisták végcélja: épp az ellenkezője ennek.

Vagyonfelosztás és vagyonközösség között óriási a kü-
lönbség! Az előbbi ugyanis az állami és magánvagyonot har-
bár elaprózva, de teljesen szabad rendelkezési joggal adja
az egyén kezébe. Ellenben a vagyon közösségnél a társa-
dalom összessége a tulajdonos, az egyén pedig csak járadék-
élvező. Mert a központosított termelési eszközökkel előál-
lítandó életszükségletekből mindenki csak a saját munkál-
kodása arányaiban részesülend. S természetesen ezen, a
járandóságokat produkáló közvagyon: elidegeníthetlen.

E rendszer mellett mindenki termel és dolgozik, de a
munka megosztás és a gépek teljes kihasználása követke-
ztében a jelenleginél sokkalta kevesebbet. S a mellett a szel-
lemi avagy testi munkálkodást egyéni hajlamai és képessé-
gei szerint mindenki szabadon választhatja. Tehát szakmun-

kások a jövő társadalomban is lesznek. S hogy ezek majd sokkalta különb munkát végeznek, mint a mostani, túlterhelt robotmunkások, ez egy szakember előtt bizonyításra nem szorul. Persze, az ő munkájukat a sokféle gép már nagyon is megkönnyítendi.

Lényegében tehát: ez az a rettegett szocializmus és semmi más! . . .

Hogy ez a tan gyakorlatilag is az apróbb akadályoktól eltekintve igen helyesen megvalósítható: azt vázlatosan a magyar határőrvidéken a napjainkig fennállott házközösségi intézmény és az orosz "mir-rendszer," tökéletesebben pedig az Amerikában meghonosított tömegtermelés szemmel láthatólag bemutatja.

Persze, jelenleg az óriási gyárak és áruházak ezernye ezer alkalmazottja az óraszerű pontossággal végezett, rosszul díjazott és túlerőltetett munkával csakis a tőkéseket hizlalja. Ebbe pedig mi, a termelő munkások bele nem egyezhetünk. S mert mi kilenc-tizedrészét képezzük az emberiség munkabíró elemeinek: e tarthatlan állapotot gyökeresen meg fogjuk változtatni. S ezt annál hamarabb elérhetjük, mentől előbb megértetjük a munkássággal amaz óriásnak a dicső jelszavát, hogy:

"Világ proletárjai: egyesüljetek!"

A Marx-gyűlölőknek pedig csak azt mondom, hogy a szocialista rendszer nem károsít meg senkit. Csakis néhány százezer sybaritát s a perverz élvezeteit kielégíteni törekvő herét fosztand meg majd a boldog semmittevéstől. S mert a közeli jövőben a jelenlegi túltermelésnek a roppant feleslegét elharácsoló tőkésekből is produktív munkások válnak: tehát nem lesznek a köz terhére ezek sem, miután ők is csak az egyéni munkájuk arányában díjaztatnak. Az előállítandó többleti anyagon ennél fogva a termelő munkások osztoznak. S akkoriban nem lesznek ugyan milliárdosok és gyémántos nyakörvű, többnyire alacsony kéjelgésre használt ölebek: de éhenhalókat se fognak a járdákról felszedni a mentokocsik.

Ez lesz az emberiség modern aranykora. S majd e boldog korszakban a tömeg józan eszét megmételvező istenimádás farizeussága helyett az őszinte embertisztelet uralkodand s a tudományos haladás mesterségesen gátoltatni nem fog. S még csak akkoriban lesz majd ez a föld teljesen az emberé, aki azt műveli. Akkoron majd a papok és kirá-

lyok a letűnt setét korszaknak emez itt felejtett élő múmiái már valóban és végkép az őket megillető legjobb helyre: a kriptákba kerülnek.

Csakis a szocializmus magasztos eszméinek megvalósításával érhetjük el az általános lefegyverzést és népjólétet, E kettő, a trón és csuha uralma alatt soha be nem következnek. S a talárok és koronák eltűnésével egyidejűleg a mostani néprontó bűnök óriási tömegei is akként megapad, mint ahogy kiküszöböltetett a középkorban még erényszám-ba tekintett agapetinizmus, adamítás, boszorkányégetés, flagellánizmus és a Vítus-tánc.

E népies nyelven megírt munka alaposan kimutatja azt is, hogy az istentagadás a melyet az emberiség két-harmada ma is követ, nem olyan szörnyűséges mumus ám, amelylyel bátran szemközt ne nézhetne akár a legjámborabb munkástárs is. Az atheizmus a maga tisztaságában sokkalta jótékonyabb hatással van a közerkölcsök javítására, mint a csak alig 4—6 ezer éves istenimádás képmutatása.

Az istenfélő ember ugyanis nem azért kerüli a vétket, mert annak undokságát felismerte, hanem csakis a megtorlástól rettegés őriztetni meg vele a külszint. De alkalom adtán mindig félrerúgja a vallási szabályokat, ha azok az ő céljaival ellenkeznek. S az ő hitvány alamizsnálkodása után még égi kamatokat is szedni iparkodik a csuhások közvetítésével. Milly alacsony, nyomorult s az emberbeni önérzetet sértő erkölctan az ilyesmi!

Az ily vallásoknak a létjogosultsága már a születésük alkalmával megszűnt: bábáskodott legyen bár mellettük Mózes, Krisztus, avagy Mohammed, e két előbbinek a közvetítője. S az ő hitelveik a polgári törvények szigora nélkül a bűn elkövetésében senkit sem gátolnának. A törvények őreit, a királyokat pedig sem egyházi, sem világi törvény nem feshélyezi akaratum érvényesítésében. Sőt: a gyónás utáni megtisztulásnak a lehetősége egyenesen ösztökéli az embert újabb bűnök elkövetésére. Az ily hitelvek csak a sárba húzzák az embert s előidézői voltak a rettenetes vallásháborúk elvadult népiirtásainak. Pokolba velük!

A szocialisták államai nem aféle plátói szervezetek, a melyeknek a keretében még a rabszolga is jól megfér a mág-nással. A teljes népegyenlőség társadalmi lesznek azok, amelyekben nem lesz sem úr, sem proletár: hanem csakis munkálkodó, egymás boldogulását kereső világpolgár, aki

épp úgy testvérekre lel Japán és Szudánban, mint a most még gőgösen pöffeszkedő new yorki Fifth Avenuen, vagy a kalmár Londonban.

Természetesen ez nem jelenti egyszersmind azt is, hogy minden ember egyforma legyen képzettség, benső érzelmek, sőt tán még véralkat tekintetében is. Ez csak agyrém, s igen gyarló ellenérv az anti-szocialisták nyelvén. De igen is, minden ember legyen egyenlő a törvény előtt épp úgy, mint a társadalomban: tekintet nélkül a származására és színére.

Ezen magasztos elv papíron ma is létezik, de a gyakorlati megvalósítása szintén a szocializmus fenséges feladatait szaporítja. S valóban nevetséges színben tűnik fel Amerikának a szabadelvűségével való kérkedése, amikor látjuk azon csúf ellenszenvet, amit a japánok, hinduk, kinaikkal s a négerekkel, de sőt a bevándorolt "greenhorn"-okkal is úton útfélen éreztek? S micsoda jogállam az, amelyben egy csekély kihágás miatt néha 4—5 teljesen ártatlan négert egész büntetlenül meglynchelnek? Avagy 4 font hús ellopásáért egy éhhalál előtt álló proletárt 15—20 évi börtönre lezárnak?! . . .

De kérdem azt is, van-e józan elméjű, becsületes ember, aki a szocializmus nemes céljai ellen meggyőződésből sikra szállhat? Hisz' maga a hatalmas és minden durvasága mellett is egyenes lelkű Bismarck jövendőli, hogy a Marxisták még a jelen században porba fogják dönteni a trónt s a gyóntatószéket. S e reánk, proletárookra eléggé biztató jóslatot már az eddig előjelek is nagyban megerősítik.

Mint minden mélyreható emberi intézmény, persze, a szocializmus is nézeteltéréseket támaszt. És felidézi az ily világraszóló forradalmaknál előállani szokott toll, szó, sőt szurony-harcokat. Ám ezek csak késettetik, de már fel nem tarthatják a véres lobogónak az egész vonalra kiterjedő teljes diadalát.

Kötelességem ezúttal azt is kijelenteni, hogy én nem személyek, hanem csakis ósdi elvek és maradi intézmények ellen harcolok. Mert ismerek ám nem egy olyan papot s katonatisztet, akit őszintén kell becsülnöm amiatt, hogy sokkalta nagyobb bennük az emberi szív és józan gondolkodás, nemesség és jóra valóság, mint a kaszt-szellem. S én magam örvidenék azon a legjobban, ha még az ellenfeleim is legalább az átlagos emberi jólétet elérhetnék. E célt azonban csakis a szocializmus valósíthatja meg.

És hiába gúnyolnak minket az elvakított ellenfeleink, hogy mi csak a prózai gyomorkérdéssel foglalkozunk. Avval hát! Nem kell nekünk az égi manna! Aszalják meg azt a papok a mennybe bégető juhaik részére a hét szűk eszten-dőre! ... Mi szocialisták nem szépítgetjük a valót, hogy a gyomorkérdésen és a nemi élet helyes szabályozásán fordul meg minden e nyomorult sártekén. A többi jelenség csak olyan, mint a lószerszámon a sallang. Szébb ugyan, ha ilyen is van rajta, de az nem lényeges a vontató képességre.

Tudjuk, hogy a sajtó a mi korunknak a leghatalmasabb csataszerszáma. Ennek a gyújtó lencsége a legsötétebb odvakból is kipörkölik az emberiség parazitáit. És bizvázt tudom, ha a bértollak lepocskondiáznak is majdan, de a munkás testvérek küzdő tömegeinek oroslánrésze legalább is idővel megértendi eszméimet. És azokból kedvet kap majd e könyvnél felhasznált jeles művek átnézésére is. Érezem azt is, hogy ezen, a lelke mélyéből merített munka tételeinek a jelen század világraszóló eseményei mindenben igazat fognak szolgáltatni.

Kelt New Yorkban, 1906 május hónapban.

* * *

Valóban, a "Proletárok bibliája" című, a jövő évben sajtó alá rendezendő hatalmas munkámban megközelítő pontossággal jóslám meg e mostani világrendést, amely is kezdete ama tisztulási folyamatnak, amit az öntudatra ébredt munkásság modern Herkulesként megindított a tőkésök Augias-istállóiban, S én a magam részéről már örömmel várom azon boldog korszakot, amelyben a kommunizmus eszméi az egész világon érvényesülni fognak. A moszkvai III. Internacionálé programja már az orosz munkásterestvérek titáni küzdelmeiből, gyakorlati próbák után szűrődött le. Azt tehát csekély módosítással a minden államban létező különleges viszonyokhoz: teljesen elfogadjuk.

Csodálom, hogy az Amerikában legjobbnak elismert ipari szervezet, az I. W. W. (tán a hatóságok iránti félelemből) gyarló indokolással kifogásolja a moszkvai világmozgalomhoz való csatlakozást. Sőt vezérek, a korlátolt látkörű Haywood, ellenzi az európai bevándorlást. Az ilyen szörzálhasogató okoskodások riasztanak el engem attól, hogy bármely szocialista szervezetbe, mint jótálló tag beiratkozam. Mert megtörténhetnék az is, hogy a szervezet élén ál-

ló Haywood-féle vezetők valami szabályzati, fegyelmi, stb., okból kizárnának a tagok közül. Holott én magam többet lendíték a kommunizmus szent ügyén, mint 50 jelvényes előcsahos, aki ha nem követik az ő rögeszméit, már a legjobb akarátú tagtársát is lemarja. Én megértem a szocializmus lényegét s harcolok is annak a kiviteléért. De hogy egy veres gombért, vagy tagsági könyvecskéért feláldozzam egyéni meggyőződésemet: olyan nincs a sifonyérba!

A sokféle szocialista árnyalatot csakis a túlönérzetes vezetők alapítják, akik pápábbak akarnak lenni a kommunista pápa: Marxnál is. A taktikai kérdések miatt sokszor jobban civakodnak, mint a keresztény s mohamedán vallásfelekezetek. Az ilyen marakodásokon jót nevet a polgári sajtó: s a jámbor olvasóinak kárörvendve mutogatja az egymást püfölő szocialista táborokat.

Én a Marx "Capital"-ja nélkül is megértem, hogy minden dolgozónak e három főkellék: a lakás, élelem, ruházat épp oly jogos követelménye és szükséglete: mint a halnak a víz. S mivel a mostani kapitalista rendszer még e három elemi szükségletet is megvonja a munkásoktól azon, a papok által hirdetett gaz, alacsony tannal: hogy a nyomort az Isten rendelte; tehát én, a szívtelen néprontó, az emberiséget minduntalan a végpusztulás örvénye felé taszító, tőkés rendszer ellen a teljes erőmből harcolok. S bár az opportunistá Scheidemann, Kautsky, Turatti, Vandervelde igen kicsiny alakok az én szememben is, de a papoknál mégis csak többre becülöm őket, mert valamicskét csak ők is lendítenek a szocializmus ügyén.

Sok szocialista hirdeti, hogy a kommunizmusnak a valláshoz semmi köze nincs. Óriási tévedés ez valóban. Hisz' a kommunizmus maga is egy vallás, a materializmus vallása, a melynek alapjait az eddigelé még nem is méltatott Confucius, a harmadfélezer évvel előbb élt kínai bölcs rakta le. E tényről már bővebben megemlékeztem a "Proletárok bibliájá"-ban is.

It most csak annyit említek fel, hogy igen is, mindenféle, a papok által hirdetett vallás ellen nekünk szocialistáknak a legerélyesebben kell küzdenünk. Jól lehet az ipari munkásság, amely látja, hogy minden az ő keze munkájával igazgatott gépek állítanak elő s e hasznos ténykedéshez az égi mumusoknak mi közük sincsen: tehát a gyári munkásság hamarabb lesz szocialistává s gyorsabban megszaba-

dul az istenimádás babonáitól. De a magyar népesség 60 százalékát tevő földműves osztály, amelynek a füleibe évszázadok óta azt dumálták, hogy a jó vagy rossz terméseket az egekből irányítják: igen nehezen tud szabadulni a vallásos érzelmeitől. S az agyába fészkelte személyesített istenek miatt nem egy könnyen látja meg azt, hogy az éghajlat, időjárás, eső, hó, stb., nem az égiek akarata, hanem a nagy Természet örök törvényei szerint igazodnak.

S mert a természet-tudományoktól a mai napig a nagy tömeg teljesen elzárva vonszolta a tőkésék jármát, ő még csodáknak, isteni rendelésnek tekinti a hirteleni fagyot, a földrengést, stb. S a tőkésék által még most is, a világpiaconért folytatott népirtást isten csapásának tekinti. Holott eljön még az idő, amikor az összes természeti erők az emberiség igájába hajtva nem mint romboló csapások, hanem mint munkába állított hasznos tényezők fognak szerepelni. S idővel semmiféle titok s természeti törvény felderítetlen nem marad.

Nem imádni kell tehát a természeti erőket állítólag kormányzó isteneket, hanem csak ki a fejből avval a sok limlom égi paprika-jancsikkal, akik a tudomány pápaszemén keresztül nagyon is gyarló alakok! Nem kell rettegni a földünket dirigáló öserőktől, hanem velük megküzdeni, leigázni, s hasznosítani ezen mérhetlen energiákat. S nincsen már messze azon idő, amikor a föld belsejében levő, mérhetlen hőségnek a föld felszínére való vezetése által a fűtési s gyárüzemek zavartalan fejlesztési problémái egyszer s mindenkorra megoldatnak. Sőt be fog következni azon korszak is, hogy az emberiség az északi s déli jégsarkok roppant hidegével a délköri tájak forróságát enyhítve: az egész földgömböt egy mérsékelt éghajlatú paradicsommá változtatja, amelyben a szükséges esőmennyiséget gépileg állítják majd elő.

Óriási fejlődési lehetőségek előtt áll az emberiség a kommunizmusnak az egész világra való kiterjesztése által. A mindinkább tökéletesedő gépek s a munka megosztás által elérjük majd azt is, hogy csak napi 3—4 órát fog ki-ki a saját szakmáján dolgozni. A többi időt testedzés, szórakozás és művészeti tanulmányokra fordíthatja s akkoriban előállhat majd a jeles Nietzsche új ember-typusa is: az — "Übermensch."

De amíg a nagy tömeg a vallási fantazmagóriákkal vesződik s az égi hatalmak intézkedéseivel vegyíti az ő dol-

gait: addig teljes és tiszta képet nem is alkothat a valódi emberi élet magasztos céljairól. Jelenleg az emberiség kilenc-tizedrészenek az elméje meg van fertőzve a százféle vallásoknak a káros, butaságot terjesztő bacillusaitól. Ezeket kell gyökeresen s egyidejűleg kiirtani a sötét koponyákból a kommunizmus eszméinek terjesztése mellett. Én magam is sokáig töprengtem amíg végkép megszabadultam az isteneszmétől, s a botor halhatatlansági elmélettől. S ha valaki megmérgezi magát, az első teendője az orvosoknak a gyomormosás és a testbe ment mérgeknek a vérbőli kizavarása.

Eképpen tehát a vallásokat nem lehet privát ügygyé degradálni, mert azok vissza zökkentik a mai felvilágosulni kezdő elvtársakat is azon szellemi kiskorúságba, amely készpénznek veszi a papi maszlagokat s elhiszi a lourdesi meg a máriapócsi csodatételeket. Óh, mily óriási megkönnyebülés fogja el a tudóst, amikor kézzel foghatóan bebizonyosodik előtte, hogy a világegyetemen kívül álló s az emberekre eddig oly nagy befolyást gyakorló istenségektől épp úgy nincs mit tartania: mint a "tüzes embertől," a lídercektől s a boszorkányoktól, akiktől még pár évtized előtt is rettegett a babonás falusi népség. S aki már az égi mumusokat nem tiszteli, bizony hamarosan a farba rúgja a földi hatalmasságokat is, akik az ő piócái.

Lenin, Trozsky, Csicserin, Krassin, Radek s a többi jeles orosz kommunista vezér már elég jó példát mutattak az egész emberiségnek a kommunizmus gyakorlati megvalósítására. S ha nem uszítanák Oroszország ellen a félvilágot, s ha nem kéne neki folyton a milliárdokat felemészítő hadakozást folytatni, már jobb állapotokat teremtettek volna meg az óriási Russiában, mint a milyenek akár Amerikában is vannak. De a lepénzelt polgári lapok minduntalan siránkoznak, hogy az orosz nép a Leninisták zsarnoki uralma alatt végkép tönkre megy. S amikor a csúfosan kiporolt Wrangelt még mindig ijesztő mumusnak akarják kijátszani a győzhetlen vörösök ellen: ugyan akkor nem ismerik be, hogy a nagy tömeg szempontjából az Egyesült Államok népe még hátrányban van a muszkákkal szemben. Mert ezek, ha koplalnak is, de naponta javul a helyzetük, s csak idő kérdése, hogy az ipari s gazdasági termelést tökéletesen feljavítva: teljesen jó megélhetési viszonyokat teremtsenek az orosz és szibériai síkságokon.

Ellenben Amerikában napról-napra több lesz a munka-

nélküliek száma. Itt már most is a bread-lineokra csődül a félholt proletárság. S ha csak a tőkésekre hagyja, még reménye se lehet, hogy az ilyen, gyors időközönként jelentkező nyomorúságoktól végérvényesen meneküljön. De már sokáig itt se lehet fenntartani a már tűrhetlen állapotokat. S én még megérem azt, hogy a Wall-streeti poloskák majd hasznos munkát is fognak végezni a köz érdekében a mostani uzsoráskodás helyett.

Tehát: le a vallásokkal! Hisz' a tudomány rég bebizonyította, hogy nem a vallások vitték előbbre az emberiséget, hanem a felfedezések, a gépek s a találmányok. Az iránytű, a nyomdászat, Amerika felfedezése, a vasutak, gőzhajók, a telefon és léghajók: százszorta hatékonyabb erővel terjeszték a civilizációt, mint az üres dogmákon rágódó s az ember-testvérek közt csak egyenetlenkedést, háborúkat és szellemi pestist előidézett vallási fantazmagóriák. Gondoljunk csak arra, hogy Németországban a reformáció után is még 15-20 ezer embert kínoztak halálra az ördögeli cimboráskodás vádjára a boszorkányság miatt. Arbuez és Torquemada csak Spanyolországban 60,000 embert végeztek ki vallási jelzőszavak mellett. S napjainkban is a gaz Horthy-banda a kereszténység szellemében irtatja, heréli s kínozza a zsidókat s kommunistákat: az "apostoli nuncius" helyeslése mellett.

Tehát az emberiséget leigázó vallások senkinek se használnak, bármilyen hitelvre esküszik is a papi lépvevesszőkön ragadt hívók serege. S mi hasznom van nekem a cifra templomi misékből. Holott, például: a telefon, távírda, posta, stb.» mindenkire hasznos, akármilyen szertartás mellett hányja is a papja a bukfenceket az oltárok előtt. S egyetlen, a sötétben rohanó gőzmozdony messzevilágító lámpája több világosságot áraszt a civilizáció országútjain: mint az öszszes Krisztusi tudomány s tízezernyi templom millió gyeretyája. S a bibliai ócska héber mesék helyett jobb, ha a népet a természet-tudományokra oktadjuk. Azoknak több hasznát látja, mint a Noe, Sámson és a Krisztus-legendáknak.

XL. FEJEZET.

A VILÁGHÁBORÚ ÉS A VALLÁSOK, DE KÜLÖNÖSEN
A KERESZTÉNYSÉG CSÓDJE.

Megjelent az "Előré"-ben, 1916 június 7, 8 és 9-ikén.

Semmisem mutatja jobban a vallások tarthatatlanságát az emberi haladás szempontjából, mint ez a most dúló két éves borzalmas, elvadult, barbár népirtás. Minden felekezetből ezerszámra vannak a fronton a papok, akik a harcba rohanókat fanatizálják, a haldoklókat a másvilági élettel bolondítják s az elesetteket garmadába gyűjtve, vallásos hókusz-pókuszok között, mint elhullott ebeket, jól-roszszul elföldeltetik. Gyalázatos népbutítás az, amit ezek a haruspexek még az öldöklés barbár jelenetei között is folytatnak. És mivel se jobbak az ő tetteik, mint a régi Moloch, Astarte, Viclipueli vagy a Baál istenségeknek hozott iszonyatos áldozatok alkalmával elkövetett mézszárlások voltak. Sőt még most fokozottabb mértékben folyik az embervér Jézus, Allah és Mózes nevében, mint az ókori emberáldozatok lenézett korszakában. Azok a lesajnált régi népámitók még csak szatócsok a mostani kollégáikhoz képest, akik milliós számra szállítják az ágyútölteket a nagy Kaszás elé. Sőt még a templomokban is a "preparedness" gaz, hazug jelszava alatt tüzelik a gyilkolásra bigott híveiket.

Az állati züllöttségnek, végső elaljasodásnak, a józan ész teljesen megcsúfuló vérdühnek e gyászos napjaiban valóban égre kiáltó harsogással tett bizonyosságot minden vallás arról, hogy a legsürgősebb teendője az emberiségnek ezek eltörlése. A civilizáltaknak mondott hitvallások négy-ötezer, s a kereszténység, e "minden religiók koronája," már közel kétezer év óta boldogítja, vezérli s inti a jóra az emberiséget. És mit tapasztalunk a vallásos nevelés eredményeképp?

Azt, hogy majdnem 30 millió ember áll fegyverben két év óta s naponta tízezzrel földelik el az elesetteket. Ám az olasz-osztrák fronton még ezt a végtisztességet is sokalják a szétmarcangolt "honmentőktől." És azokat ott a fagyos hegyóriásokon sáncokul rakják egymás mellé, a szakadatlanul zuhogó gránátos elleni védelmül használva a szegény elesetteket. S a patkányok, férgek milliárdjai társa-

ságában vakondok módjára összepréselt embertömeg megirigyelhetné a hízásra felvetett sertések állapotát. Mert legalább azok: nem henteregnék térdig érő iszapban s naponta kapnak tiszta almot s kielégítő élelmezést. Ellenben az úr nevében s hazafias jelszavak alatt egymásra törő proletárok milliói évekig olyan állati ételsorban tengődnek, a mit hosszú ideig a gorilla se túrne el.

No, dehát nem kapnak-e cifra fityegőket a hősök, akik összes energiájukat s emberi találékonyságukat az általuk soha nem is látott felebarátaik megsemmisítésére fordítják? Gyönyörű vallási elv az is, amelyik azt mondja: "Ne ölj!" S ha én valakit meggyilkolok béke idején, tehát kicsiben csinálom az üzletet: akkor nehezen kerülöm el az akasztófát vagy a villamos-széket. De ha nagyban csinálom ezt a ronda, véres businesst, akkor hős vagyok s ha tíz—tizenöt embert lemészároltam, arany fityegőt kapok. Sőt esetleg egy hülye főherceggel is parolázhatok. Az istennek felszentelt szolgálja pedig a tábori mise alkalmával külön is felemlíti a nevemet és követendő példaként állítja oda azon hőstette-met, hogy egy jól elrejtett helyről a gépfegyverrel 40—50 életerős embert, kiknek otthon nagy családjuk van, orozva halomra lőttem.

A hazafias sajtukarókból olvasom, hogy például, a ti-rol-i lövészeknek még ott az árokban is misét szolgáltatnak a csuhásaik. Mert ha mindennap nem hallgathatják a szent evangéliumot a fanatikus tiroliak, hát jóízűen emészteni se tudnak. S amíg a pap felmutatja a kelyhet, de csak maga iszik abból, addig a tirol-i scharfschützer az átellenes sánco-kon netán felbukkanó taliánokat szépen lepufogja. Vagy tán csak az üdvözlétét küldi a katolikus tirol-i a szintén katolikus és épp oly bigott alpininek? — Avagy tán szíves-ségből gyorsan a mennyországba szállítja, ahol a hősöket mindenféle jóval, tyúkkal, kalácsal, borral várják a szent-séges arkangyalok? Ezek jegyzik fel gyémánttollal arany-táblára azt is, hogy melyik vitéz hány ellenséget fogyasztott el s a többszörös gyilkosból az Éden kertjében örökös alis-pánt, kormánybiztost, vagy püspököt csinálnak . . .

Csakhogy a tapasztalat s a meg nem fertőzött józan ész, a régi nagy hellén írók, Jób könyve és bölcs Salamon azt mondják ám, hogy aki meghal, soha többé fel nem tá-mad. Ellenben a teste porrá válik s az elváltozással meg-szűnik az emberi s állati öntudat is. Ez tulajdonképpen

ugyanaz, csak a kettőnek a fejlettségi foka különbözik (de nem túlsókban) egymástól. Ezért tehát a bölcs Ptolomeus, Egyiptom királya, halálbüntetés terhe alatt tiltá el, hogy a fantasztá Plató által kitalált halhatatlansági balhit a birodalmában amint vallási dogma taníttassék. Számtalan ember öngyilkos lett amiatt, hogy a papok által kiszínezett mennyország délibábjaiban mielőbb gyönyörködhessek. Pedig amíg az emberiség meg nem tanulja azon cáfolhatatlan igazságot, hogy a földi, rövid életet másik nem követi, addig az elnyomóknak mindig paradicsomuk lesz a föld s az elnyomottak számára pokol marad ez.

Majd ha mindenki rájön arra, hogy a nyúlfarknyi létnek minden kis óráját észszerűen kell felhasználnunk acélból, hogy tűrhetőbb megélhetést biztosítsunk magunknak s a gyermekeinknek s ha feleszmél a nagy tömeg arra, hogy a túlvilági étellel csak maszlagolják a tőkések tényérnyalói, a here papok: akkor majd nem lesz többé elnyomatás az embertestvérek között. De most? Egy hülye trónörökös biztatására százvezrek rohannak egymásnak; istenítik azt, aki őket s családjukat a megsemmisítésnek, nyomornak teszi ki. És miért? Mert az észrontó vallásos nevelés a földi életet csak börtönnek tekinti egy jobb létre való vándorlás stációján s a gaz zsarnokot istentől rendelt felsőbb lénynek állítja az elbutított tömeg elé még ma is, a huszadik században, 130 évvel a robespierrei igazságtétel után! . . .

Nos, hát a keresztény vallás valóban méltó ma is a véres múltjához. Ma már keresztény theologusok cáfolhatatlanul bebizonyították, hogy Krisztus soha nem élt s épp olyan legendái alak, mint Herkules, Romulus és Rémus, Perseus, Ormuzd és Ahriman, stb. A világtörténelem legnagyobb hazugsága volt az, amikor az akkori züllött kornak leggazdagabb és leggazabb politikusa a niceai zsinaton karddal avatá istenné a názárethi ácslegényt, miután az ő nevében hirdetett tételek a legkedvezőbbek a mindenkori zsarnokságnak.

Vérben fogamzott tehát a szelíd mester vallása, de nincs is más olyan religio, amely több véráldozatot kívánt volna, mint a galilei rabbi nevében felállított hitvány tákolmány-nak hittételei. Már maga az a körülmény is, hogy a nálánál tökéletesebb, mózesi egyisten-hitből szent háromságot csinál, amely utóbb a Mária, az ördög s a pápa (mint a Krisztus letéteményese) kultuszával szent hatósággá bővül: —

mutatja a kereszténység óriási gyarlóságait. Mert, hogy például az oláh jobban fél az ördögtől, mint az istentől, azon a székelyek jókat nevetnek. Pedig a valóságban ők is épp oly elmaradtak, mint az általuk lenézett mócok. S míg a góbé cifra kapukat farag ékes kereszteteket róva azokra, addig az nem jut eszébe, hogy a cifra bálványfa helyett tán jobb lenne kéményt rakni a viskójára, hogy a megvakulás és tüdővészttől óva legyen a füsttől agyonnyomorgatott háznép. De erre ugyan nem tanítják őt a papjai, akik a saját nyájaik köréin épp oly fanatikusok, mint egy pápa, aki saját szemeim láttára a mosdótálban csinált krampampulit. És még csodálkozott, sőt megsértődött, hogy mi, akik vendégei voltunk, nem ittunk az ő nektárjából . . .

Az evangéliumok, amik épp oly költött legendák, akárcsak a biblia egyéb meséi, amik semmivel se különbek a hellén, szanszkrit, perzsa, hun mythológiánál, erőnek-erejével istent akarnak csinálni a Krisztusból. Pedig ha ez tényleg létezett volna, s azon dolgokat cselekszi, amiket róla megörökítettek, akkor is még embernek is igen gyarló. Mint apostol pedig egyenesen káros befolyást gyakorolt a könnyenhivőkre.

"Nagy" Konstantint azon krisztusi tan tette a kereszténység barátjává, amely ezt hirdeti: "Tartsd meg a törvényt," továbbá: "Add meg az Istennek, ami az istené; a császárnak, ami a császáré." E botor kijelentés állandósítja a nép ellen hozott leggonoszabb törvények uralmát is. De egyszersmind a fejedelmi törvényt, amely a meglevő adók és közszolgáltatások fokozását soha szem elől nem téveszti, mintegy isteni pecséttel látja el. Még botorabb azon jézusi mondás, hogy: "A szegénytől az is elvételik, valamije vagyon!" Jóleső biztatás ez a falánk tőkéseknek.

De teljesen az uralkodó osztály malmára hajtja a vizet a Messiásnak az egész világon híres hegyi beszéde. Ez azt hirdeti, hogy: "Boldogok a lelki szegények, a hívők, az alázatosak, a türelmesek." Holott aki hülye csak azért boldog, mert eszmélni nem tud az őt környező jelenségek felett. De hogy mi boldogság van az ily állati tengődésben, azt tán még Frimm papa, a pesti hülyék intézetének tudós igazgatója se tudná észszerűen kimagyarázni. És hol lenne az emberiség a civilizáció országútján, ha ma is azt hinné, amit a biblia mesél, hogy a föld áll s a nap megy a föld körül. S nem valóságos merénylet-e az emberi értelem ellen, hogy a

tudomány mai állapotában az iskolákban még mindig az ötezer éves mózesi eszméket tanítják a világ keletkezéséről s a zsidó mythoszt megtörtént dolgokként magoltatják a szegény nebulókkal?!

Az alázatos tőrésről pedig jól mondja Petőfi, hogy ez a "birkák és szamarak erénye." S vájjon mi lett volna az emberiségből a Maccabeusok, Gracchusok, a Spartacusok, Bolívarok, Cosciusok, Abd-el-Kaderek, Taipingok, Dózsák, Mazziniak, Garibaldik, Kossuthok, Bakuninok s egyéb forradalmárok nélkül, ha mindig csak a csendes epéjü megalukuvók tanaira hallgatnak? Az ilyen gyáva, férfiatlan beszédek emlőin még napjainkban is orgiát ülne a zsarnokság s fennállna még ma is a "jus gladii," a "prima jus noctis," s a Rohan hercegek még ma is büntetlenül melegíthetnék a vadászaton megfázott lábaikat a szegény kirendelt hajtók felhasított beleiben, miután az akkori barbár előjogok őket erre felhatalmazták.

És két pap, Gallilei s Copernicus döntötte meg a ptolemeusi világregszert az ő hét mennyországával, azonban Gallilei, a jeles tudós csaknem mártír-halált halt a merész, de igazi kijelentéseieért. Ezeket akkoriban éppoly istenkáromlásnak vették, mint amilyenek jelen soraimat fogják a lelkicsőszők mondani, akik, ha lehetne, az inkvizíció "szelíd nyomásával" szeretnének engem boldogítani.

Nekünk, szocialistáknak, azonban nem szabad elhallgatni az igazságot, amely a krisztusi tanokat azon gyarlósága mellett is, egy kis dicsfénnyel vonja körül. Hogy a kisedek s a nők szeretetét Krisztus a követői figyelmébe ajánlja, az erről szóló legendák tanúsítják. Ez pedig bizonyítja, hogy az a Krisztus, vagy bárki, aki a Messiásról költött regéket összegyűjté, valóban érző szívé s nemes keblü gentleman lehetett.

De már a krisztusi csodatételek leírásánál nagyon ellankadt a krónikás fantáziája. Hogy a Mesterrel Jairus leányát a három-napos tetszhalálból feltámasztja, ez még nem olyan nagy virtus. Hisz' a brahmin papok harminc napig légmentesen elföldelt s narkotizált kartársaikat is életrehozzák. De ha azt mondotta volna a Messiás a leányzóknak: "Gyerme kem, te most felkelsz, életben maradsz s a Gábornak ítéletnapitrombitálásáig fogod hirdetni az én hatalmam." Ám ahelyett a kánai menyegzőn 4—5 kanta műborral kedveskedett a vígan kvaterkázóknak. Nos, az ő ide-

jében ezt isteni csodának nézték. Ellenben a szegény Engel zsidót, aki 15—20 év előtt Pécssett a borszaporító műveletet "en gross" csinálta, már bedutyizták, a nyavalyást. Mert hiába! "Tempora Mutantur," etc.

És hogy a bélpoklosokból a sertésekbe kergette azt a csúf nyavalyát, azt bizony aligha köszönték meg a kanászuknak az illető gazdák. S az olyan stikli miatt ma meg már az állatvédő egyesülettel is meggyúlne a baja Jézusnak.

Hogy pedig öt hallal és két árpakenyérrel ötezer embert megtraktált, azt elhitte ugyan a parabutyi "Nyakigláb" zsidó is, de már abban szörnyen kételkedett, hogy a vendégek túlterhelték a gyomrukat . . .

Mesék biz' ezek, éppen olyan naiv, fonóházakba való mesék, mint a biblia legtöbb költeménye.

Történelmi magja alig van más résznek, csak a "királyok könyvének." S az egész biblia, mint ilyen, nem is adható a zsenge ifjúság kezébe. Tele van az erkölcsrontó, sőt nagyon is trágár dolgokkal s az abban megörökített szent dolgok kilencven százaléka ócska szellemi termék. A János "jelenései" pedig olyan agyrontó fantazmagóriák, amiknek a szerzőjét ma az őt megillető helyre: a tébolydába zárják, ahol az örültek hatvan percentje vallásos dolgokkal bíbelődik holtáig.

Az emberiség legnagyobb lángelméje, a derék Newton is abba örült meg vénségre, hogy a János "jelenései" s az ő csillagászati törvényei között szerves összefüggést akart találni. A jeles Lombroso lángelméje is hunyófélben van az aggkorában megírt könyvében, amely a spiritizmus humbugárd kóklerságaival vesződik. A bibliában ötvenezer elmentmondás van, ami nem csoda, hisz' ezen "isteni kinyilatkoztatások gyűjteményét" vagy félszáz agybomblott próféta szerzé.

Nincs olyan vallási vagy politikai számárság, amit a "szentírás" valamelyik tételével egy kis sophisticus alkalmazással megtámogatni ne lehetne. S a Dowie Illés vagy a Billy Sunday-féle népcsalók egy tetszetős bibliai jelszón ellovagolnak hónapokig városról-városra, végigfejve a sötété fejű nyáját. De ők már csak tallérok, kvóderek s niklikben utaznak. Ellenben a régi római pápák a középkorban, amit a papok a kereszténység fénykorának, Nagy Frigyes pedig "az emberiség tébolyult századának" neveznek: a hirdetett búcsújárások alkalmával az egész vagyonát elszedték a jól

tejelő juhaiknak. Fegyverek voltak ezek a pápák többnyire! Az ő életrajzuk olvasásánál méltán ráismerünk a feleség és gyermekgyilkos "szent" és "nagy" Constantin által államivá előléptetett keresztény vallás valódi szülőteire. Ha a Sing-singi fegyház-virágokat csokorba szedve a pápák díszes csordája mellé állítanák, ezek mellett az emberi stilyedés, gonoszsági, züllöttség tekintetében még eltörpülnének.

És amiket saját leányával s unokájával a legundokabb vérfertőzésben fetregő Gyula pápának erkölcséről a Borgia Lucretia sírfelirata megörökít: azok már csakugyan ordító hangokkal tudatják a pápák elképzelhetetlen erkölcsi sülyedését. S ha igaz az, hogy: "A capite foetet piscis," akkor a kereszténység valóban a legnagyobb fokú hullamérgezésnek a csálhatatlan jeleit mutatja.

De méltók e züllött pápákhoz a nagy reformátorok is. A nagy Luther, aki eleinte gazdasági harcot indított a pápák s a világi urak ellen, hogy később elárulja kenyéradó gazdáinak a faképnél hagyott parasztokat. S utóbb a szép apáca karjaiban talált lelki vigaszt s olyan tantételeken törte a torzagyát, amely "se alatta, se felette, se körötte, se benne" féle észficamító számárságban összpontosul. Vagy Ziska, a fanatikus martalóc, aki holta után a bőrének egy dobra való kifeszítésével tüzelte elámított rajongóit. Avagy Calvin, aki a "genfi hittétel"-nek zúr-zavaros vallási moslékját 64 nyomtatott sorban kiizzadott szellemi szörny szülötteként sűríti olyan megemészthetetlen valamivé, amely már magában is igazolja, hogy annak létrehozója vallási tébolyban szenvedett.

Valóban nem kell lavateri tudomány ahhoz, hogy első tekintetre meg lehessen látni a Calvin hátramaradt arcképein a vallási fanatizmus paroxizmusát,

Szégyen, undor és düh fogja el az embert, látva, hogy az emberiségre szabadított ilyen fenevadak szentekként s reformátorokként ünnepeltetnek még ma is.

Ez hát az a felmagasztalt kereszténység, amelynek eddig már hetvenkét felekezete boldogítja a világot. Elsőbb misszionáriusok útján furakodik a félvad népek közé. Utána jönnek a papok méltó ikertestvérei, a katonák, akik szintén a nagytőke szolgálatában pacifikálják a "megtérített" tömegeket. Ezeket aztán olyan gyönyörűen elcivilizálják a kaucsuk ültetvényeken s a cukornád termelésénél, hogy ama barbár, vérforraló gazságok ellen még a polgári sajtó is

több ízben felszólalt. Alig is van egyéb akadály a tőkés rendszerről a köztermelésre való átmenetelnek, mint a valóságos maszlag által butított tömeg tudatlansága, amely még a saját jobblétének előbbre vitelénél is gáncoskodik.

A rémítő nyomorúságot a papok csak templomi könyörgésekkel, amik nekik külön perselypénzt hoznak, mint az Ég csapását akarnák megszüntetni. Lerázhatatlan poloskák ezek az elnyomott tömegek nyakán s csak az újabbi templomépítéseken, amikkel a népet járomban tarthatják: jár az eszök. No, de ez a mostani borzalmas népiértés, a melynek minden kínját az egymás ellen uszított proletárok kénytelenek viselni: felnyitja majd a tömeg szeméit. S a hogyan a Dreyfus-per után elbánt a derék francia nép a csuhásaival: épp úgy a háborút követő forradalmak majd le fogják nyesni az emberiség beteg testéről ezeket az ókori csökevényeket.

A civilizáció haladását nem lehet többé veszélyeztetni egy értelemficamító piócahad táplálásával. A különféle vallásokat e század viharai el fogják seperni, mint az emberiség és a világtörténelem legnagyobb hazugságait.

Nekünk, a mostani felvilágosodottabb utódoknak, úgy-e bár, nevetségesnek tetszik a régi egyházatyák vitatkozása? Például a híres Bernát egyházatya, a szent háromság mibenlétét így magyarázza: "Isten és emberből gyógyír lett, még pediglen mindenki számára. S e két anyag a dicső szűz Máriának a harmat-testében és a szentséges méhében összevegyítettett. És a mozsártörő a szentlélek vala..." És hát a korábbi egyházatyák a szüzességet, szegénységet és magábavonulást prédikálják. De ha mindenki a cölibátus*ban él, hogy fog szaporodni az emberiség s ha mindenki csak félrevonul s imádkozik, ki fog dolgozni? Ki építi meg a szent kolostorokat, templomokat és ki termeli meg a szükséges élelmet és ruházatot a jámbor apostolok részére?

No lám, a vallási törvények már enyhültek a böjtölés tekintetében is. Majd eljön az idő, még pedig rövidesen, hogy egyéb vallási hókuszpókuszok is kimennek a divatból s még sem fog összedőlni a világ és nem jön el a végítélet. Azaz, hogy a leszámolás soká már nem késik, de ezt a munkásság fogja megejteni a tőkésékkal, azok sáfárjaival, a papokkal. Akkor majd elmondhatjuk a bibliai szavakkal: "Sáfár, adj számot a reád bízott siklusokról."

Addig azonban az amerikai magyarok tovább építik a

cifra templomokat s adják a kenyeret a saját családjaiktól elvont centekből a henye papoknak. Engem már és a gyermekeimet nem fognak újra jobbágyaikká tenni, hogy százféle címen pumpoljanak. Akinek gondja nem volt és békében élt csak iratkozzék be valamenyik egyházközségbe. Majd akkor hamar megtanítják arra, hogy mibe kerül a mennyei üdvösség. Én az ebbeli porciómat már régen a papokra testáltam.

Jól mondja jeles Csokonay, aki maga is levita volt, hogy a mennyország csak: "kakaslábon járó tündérkastély, amit a papi ígéretés talált ki a lélekben kiskorúak részére." A derék Tompa, lángeszű papköltő pedig egyik meggyóntatott betegével (persze költői szabadsággal) az alábbiakat mondja:

"Adj jelt tehát, ha tudsz,
Mutass nekem, aki onnan visszajött,
Hogy tőle halljam, ott túlnan mi van?!
Képmutató, álnok pap, aki vagy:
Gonosz játék, melyet velünk ti űztök,
Hirdetve azt, mi bántó s képtelen.
A kiseded, amit ért s figyelni bír,
Rettegtető, nyűgöző rabja lesz:
S menekülni nem bír ifjú, férfi, agg,
Élő, haló ama nyomás alól ..."

De igenis, fog menekülni az utánunk jövő nemzedék a mostani sok babona alól. Csak húsz—harminc évig ne tanítsák az iskolákban s templomokban azt a sok bibliai törmeléket, hogy kitisztuljon a ráarakodott szellemi piszoktól a józan emberi értelem. Már egy század múltán vallás nélkül is megél és sokkal jobb helyzetben lesz az emberiség. Akkor majd olyanokat fog megtanulni, hogy hazug papjai voltak azok, akik a szent könyvekből idézett álnok jelszavak alatt uszították egymásra a népek millióit. És ahogy a fetis-papok garázdálkodásainak végett vetett Afrikában az oda benyomult magasabb civilizáció, éppen úgy a mostani keresztény s más haruspexek mókáinak útját állja a tudomány. Ez nem fél se az égi, se a földi istenektől és egy felvilágosult fej maga fölér egy hadsereggel. S amint a középkori adamitaság, a vitus tánc, flagellanizmus és bélpokloság, mint az előttünk letűnt századok szomorú jelenségei eltűntek, épp úgy keresztül gázol az emberi művelődés a

mostani gaz rendszer oszlopain a lelki mámort előidéző vallásokon. Rosszabbak ezek az alkohalmámornál. Mert attól még könnyebb szabadulni, mint a bölcsőtől a síríg bennünket kísérő értelmi ködtől. Ebben vezető nélkül csak tapogatjuk a dolgok valódi okait. A mostani borzalmas világháború pedig cáfolhatatlanul tanúskodik arról, hogy a papok vezetése alatt évezredek fejlődése után visszajutottunk az őskori barlangokhoz és odvakhoz, amelyekben állati őseink éppen úgy marcangolták egymást, mint az európai népmilliók ott a verduni, tiroli és rigai gyehennákban. Pedig erre tán még se lenne szükség a huszadik században . . .

Hát bizony egy tányér sonkáért, vagy pláne, egy aszszonyi csókért bármely pap is lemondana a mennyországi jussáról, amivel a szentes birkákat maszlagolja. Hanem, hogy az enyveskező papok a temetési stólából csak egy fillért is elengednének a legszegényebb egyháztagnak, arra bizony alig van példa. Persze, mert tiltja azt a "canoni vizitáció," nehogy "üzussá" váljék az eféle kényszeredett jótékonyság. S a Dániel próféta által leleplezett Baál papjaitól rendre az "Üdv hadserege," a jezsuiták s minden vallásbeli papság legforróbb igyekezete a vagyonharácsolás és az élvezetek fenéig üritése. De persze ők emellett azért a világiak megvetését és az önmegtartóztatást" prédikálják. S a brahminok, pópák, csodarabbik és egyéb csuhások egyforma virtuozitással ámítják a butákat. S e kéjenc, e néprontó pásztorok, e békességdülő botránkövei az egymásra uszított nyájainak: a gyapjával együtt már a bőrét is lenyúzzák égi takarmányért bégető juhaiknak. S nemcsak a "rózsafüzér"-egyletekbe, ezen papi háremekbe sorozott szüzeket, de már a 6—10 éves lánykákat és fiukat is megrontják e liliomtipró, gaz, homosexuális, testi-lelki betegek. Gyalázatos, brutális, elmaradott civilizáció az, amely ilyen rothadt idegzetű embereket rászabadít az emberiségre, azokat legszentebb javaiktól megrablandó! Ezt tétlenül jóérzésű ember nem nézheti.

No hiszen, csak az én gyermekeket rontaná meg valamelyik ilyen csuhás, szabadon járó fenevad, majd én nem várnám be, amíg más egyházközség nyakára sózzák az ilyen fegyházvirágot, hogy ott folytassa a legnyomorultabb perverzításait! Hiszen az ilyen ember úgy is gyógyíthatatlan, akár a veszett eb: tehát golyót neki! Csak nyer vele az emberiség, ha az ilyen örült gonosztevőket lebunkózzák: kár

az ilyeneknek egy falat kenyeret is adni! Krafft-Ebing maga mondja, hogy a perverzitás mocsarába süllyedt egyén részére csak egyetlen gyökeres gyógymód van: — a méreg-pohár! És nem-e jelenté ki már Petőfi nyolc évtized előtt:

Hol a pap megjelen,
Ott van már a gabszág,
S maga az igazság
Megfeszítették!

Felvilágosult ember szemei könnyen meglátják a tömjénfüstön keresztül is a csuhások kiseded játékait. S mi jól tudjuk, hová lesz az a rengeteg bekódult pénz, amit a templomra, harangokra, oltárképekre, szószék, orgona, toronygomb, padok, oltárterítő, jubileumok, stb., címén a koldus-szegény híveiktől a lelki üdvösségük ellen vezetendő különbeni végrehajtás terhe mellett bepréselnek. Sőt az emberi hiúság fokozásával aranykönyvekbe, márványtáblákra vésetik a megkoppasztott juhocska siklusait s valóságos színházi látványosságokat rendeznek a sok templomi alapköletétel, csillagfelhúzás, harangfelszentelés, stb., alkalmából. Ez keli a magyarnak, akkor azután újra visszaesik abba a jobbagyságba, ami elől az ó-hazából ide menekült. És nyakra-főre építi a cifrábnál-cifrább templomokat, amik még a harmadik generációt is adóssággal terhelik, és szájtátva hallgatja a sok importált lelki csödör égi badarságait s hazaffyas búboffeneteit. És szent borzadálylyal olvasgatják a polgári lapoknak céltudatosan, minden harmad-negyednapon leközölt csodatételeit, álomlátásait s lélekjelenéseit s a szent ereklyével való mysteriumokat. No de haladunk is ám előre, mi magyarok, a bicskázás, lelki nyomor és a börtönök felé, amelyek a taliánok után a legtöbbet közülünk látnak vendégül. S mentül több lesz a templom, annál inkább szaporodnak a bűnesetek: ezt a jeles Lombroso már rég kimutató. S a vallástalan franciák, a földgömb legvagyonosabb s legnagyobb jólétben élő népe követi el a legkevesebb kihágást, kivált amióta a papjait szélnek ereszté. De búcsúzásképpen néhány gaz gyermekrontót meglynychelt közülök.

Kár, valóban nagy kár, hogy a régebbi, istenes életű s mellékfoglalkozásképp szent ereklyével szatócskodó pápák már mindent elkótyavetyéltek a mostani nemzedék elől. Ta-

lán, ha még volna néhány szakállas fakrisztus, akit hetenkint kétszer borotválni is szükséges volt, vagy a könyező Máriák, a vért izzadó Veronikák, a kürtölő szent Vendel, a hunyorgató Szent Antal, a verejtékező Januárius s az évenkénti éjféle miséken egyszer-egyszer megszólamló szent Ildefonso s más ilyen égi kókler: **akkor tán nem kellett volna a perth amboyi görög katolikusoknak oly drágán csodatevő képet venni** (olyan harmadrendű árut) a **lengyelektől!** Ámbár talán nem lehetetlen, hogy a vatikáni lomtárban még találatnék például: egy új Szent Dénes csontváz. Mert hisz' lám, St. Denis és Emerán templomai egy-egy teljes Dénesmumiát őriznek. De ezen böcsontú szentecskéből jutott még egy-egy fej Prágának és Bambergnek is. München városa pedig váltig esküdjözik, hogy ő a Szent Dénes karját őrzi a kriptájában! ...

S tán különb és valódibb erekye ezeknél a magyarok bálványozott "Szent jobbja"! Nos, **ez sok jót tett ugyan a papokkal, de a magyar nemzetet tönkresilányította.** Szent Istvánig szabad és független volt minden magyar ember s a nemzet erejét rettegték a szomszédai. Az ő kereszténységével pedig a főurak, főpapok, főispánok, apátok, lovagok, nemesek és várjobbágyokká valló osztályozással **a nemzet zöme örökös szolgaságra vettetett.** Persze, a papok azt a mesét hirdetik, hogy a kereszténység nélkül a magyarok elpusztultak volna. Holott azt elhallgatják, hogy a nem keresztény törökök századokig csépeltek és uralták a fél Európát s máig se tudták őket Európából kiverni. S ha a magyar és a török, e két testvérnép vallásai miatt egymással élet-halál harcot nem vívott volna: akkor aligha volna Amerikában két millió földönfutó a szép Hungáriából s Európa térképe másképp nézne ki. No, de hát csak hadd fűjja rekedt, egyhangú bögéssel a magát felvilágosultnak tartó kálvinista is nagy jóízűen a Dávid zsolátrait. **Gyönyörű istenség lehet az, amelyikhez így ordítoznak a nagy hárfás versei nyomán:**

Rontsd meg ellenimet
Vasvessződdel,
S mint a cserépedényt
Törd meg őket!

Majd meg imigyen unszolja a hegedősök őse a véle perlekedő bosszús Jehovát:

Verd arcul, óh, Uram, minden ellenségemet
S az ő fogaikat rontsad öszve!

Hadd éljenek a fogorvosok is! Hogy aztán az ellenfél bicskát ránt s mindkettőnek barátai meg székeket, eres-fiaskókat ragadnak s egy kis parázs verekedés kerekedik: ezt már csak megköveteli a templomi, harcias zsoltárokkal is élesztgetett ősi magyar virtus! . . . Persze, azért a kálvinista lenézi a pápistát meg a zsidót, mert hát a Kálvin felvilágosult próféta volt, csak harminchat ellenfelét küldé a máglyára a derék Servét Mihálylyal együtt.

Hát ez bizony szegényes rekord a spanyol vallási fanatizmus népirtásai mellett, amik egész országokat tettek teljesen néptelenekké!

No, de különb-e a keresztény felekezetek marakodó vallásainál a mennyei Izsófőn legelésző pájeszes zsidóé, aki a "gojt" tisztátalannak tartja s annak a tányérjáról enni is átal? S különb-e ezeknél a brahminok vallása, amely még a férgek megölését is tiltja, de az éhenhaló embertársának, ha az más kaszthoz tartozik, segílyt nem nyújtana egy vilá-gért. Hát a buddhisták mily alávaló gondolkozásúak, amikor a Dalai Láma bélsarát pogácsákba gyúrva falják s az ilyen mennyei perverzítást tartják idvezítőnek! Avagy micsoda erkölcsiség van a Mohammed vallásában, amely karddal terjeszti a hitet s a mennyországot egy óriási kéjtanyának rajzolja!

Kondítsátok meg hát a halálharangokat vad, szilaj erővel, kemény kezekkel, irgalmatlanul az ilyen züllött, rothadt, gonosz, megnyomorodott, kívülről fényes, de belsejében fér-ges társadalmak felett! Hisz' ezeknek a misepénzzel, két szál gyertyával s egy oltárterítővel lekenyerezhető istenei, e mennyei paprika-Jancsik szótlanul eltűrik azt, hogy míg Chicagóban az elevátorokban rothad a temérdek gabona s Canadában a búzaspekulánsok milliónyi búzát égetnek el: ad-dig Indiában és Chinában százezrek hálnak el étlenül. S a falat kenyérért jajgató anyákon nem segít se a Brahma, sem a Buddha, sem a mogorva Szentháromság, annál kevésbé azok helytartói, a népbutító csuhások, a tókének e kitartott, liliomtipró tányérnyalói. Ezek csak azért bókolnak a templomi bálványok előtt, hogy a butított tömegből bepréseljék a szenteskedő bukfenchányások adóit. Mert hát munka ám az is, amit díjazni illik, óh, te mennyei takarmányért sóhaj-tozó álomjáró búsmagyar!

A genialis Molière vígjátéka, a "Botcsinálta doktor" örök emlékü lesz reám nézve, amennyiben épp aznap kacagtam ama remek színmű vidám jelenetem, amelyiken (ezelőtt 40 évvel, Pápán) maturáltam. A krisztusi morál és szereplésről írt eme kivonatos tanulmányhoz a címet is abból mintáztam. De amíg a jeles Molière műve csak szívderítő jeleneteket tartalmaz: addig a "Megváltó" szereplése óriási nyomort, megaláztatást és kárhozatot szült a jobblétért küzdő tömegeknek. És minden tartózkodás nélkül ki mondom, hogy a civilizáció szempontjából ítélve meg a Jézus prófétáskodását: arra a végkövetkeztetésre jutok, hogy ő neki kár volt e világra jönnie. Itt még azt is elrontá, amit a papája összekontárkodott, holott ő is így kiáltott fel a teremtés után: "Bánom, hogy az embert teremtettem." Hát az ily munkáért bizony lábszíjjal fizet a cipésmester az inasának. Ámde a "Mindenható" bölcs művét még csak kritizálni se szabad, óh, halandó, különben mint én fogok: te is a Sátán asztalára kerülsz frikandó gyanánt! No, de majd csak kiállom valahogy ezt is, a hosszúszakállú Adonaival meg majd szépen kiegyezem húsz százalékra . . .

Jézust, aki Mária és egy római századosnak a törvénytelen fia volt s a kit a testvérei ábrándozó és dologkerülő természete miatt gyűlöltek: Constantin császár, a világ leggonoszabb politikusa az ő működése után három századdal a niceai zsinaton karddal avatta fel istenné.

De már a niceai zsinatig is temérdek embervér ontaték ki csak amiatt, hogy eldöntsék a Krisztus istenségét, hiszen a hívők legnagyobb része már akkor se hitt az ő költött csodatételeiben. Josephus Flavius, a kiváló zsidó történész, aki Jeruzsálem borzalmas ostromát oly élénk színekkel ecseteli, s aki csak egy emberöltővel élt Krisztus után: egy szót sem említ annak a felmagasztalt csodatételeiről. De nem tudnak erről a palesztinai helytartók sem, pedig a római főtisztviselők az általuk kormányzott tartományoknak legjelentéktelenebb eseményeiről is hírt adtak. Azok a vatikáni apokrif levelek, amik minden évben, kivált az uborka szezon idején a Jézus működéséről közölni szoktak, annyira magukon viselik a szent ereklyéket gyártó pápai fufang bélyegét, hogy szóra sem érdemesek. Azokat a csodatételeket Constantin íratta a bibliába, mint az ő terveinek megfelelő népbütítő dolgokat, habár a civilizáció szemüvegén keresztül ezek a csodák is igen értéktelenek.

És ha azt irattá volna Constantin az evangéliumi mesék közé, hogy a Krisztus felült a holdvilágra s onnét gyűjtött pipára a nap sugarainál: a hívők őt ebben sem gátolhatták s ezt is elhítték volna, habár a pipát az ő idejében még csak az indiánusok szopogatták! . . .

De sokkal értékesebb volt a zsarnok Constantinra nézve a krisztusi szereplés, amelynél a brahminok hitágazatain kívül nincs erősebb oszlopa a mindenkori népsanyargatóknak.

Kell-e egy fejedelemnek alkalmasabb eszköz a népnýúzásra a nagy rabbi kijelentésénél, teszem: "Add meg az istennek, ami az istené; s a császárnak, ami a császár!" Hisz' ez a "szent kinyilatkoztatás" egyenesen uszítja az amúgy is telhetlen kormányokat az adóprésnek fokozottabb kihasználására. A csendes epéjű "Megtartó" csak a másvilági mannán legelteti híveit s a zsarnokság elleni felkelésre unszolókat csitítja. És nagyon jól érzi magát kvaterkázás közben az ő szakadatlan körülvevő hölgyek közt ilyenformán dalolgatva:

Éljen a világ dicsó folyása
S a varázsdalt pengető remény . . .

Mindenesetre tiszteletre méltó életnézet ez is, de az emberi rabszolgaság megszüntetésére éppenséggel nem alkalmas. De még botorabb s a józan ész legelemibb követelményeit is sértő kijelentése ez: "Ha valaki jobbról arcul vág, tartsd neki bal orcádat is!" Mi lett volna a zsidó népből, ha ilyen ordító bambaságú tanácsra hallgattak volna a vitéz Maccabeusok, akik két emberöltőn át tartott példátlan harcaik és hősiességükkel megmentek népüket a syr zsarnokok népirtó vaskarmaiból. Hiszen még a féreg is felkunkorodik, ha a farkára lépnek s védekezik. A legelemibb s legparancsolóbb természeti törvény az önvédelem joga, amely nem tür el erőszakos megaláztatást. Bezzeg a testben s lélekben óriási Bar-Kohba, a kit a papi rágalom csak "anti-Krisztus"-nak hirdet, másképp állotta a sarat, amikor az általa oroszláni erővel éveken át védett Bethárnak véráztatta falait ostromlá a tízszeres római sereg irtóztató hatalma! Őt is egy gaz pap árulta el: a nyomorult Ben-Akiba, akinek a Salamontól plagizált bölcs mondásokat tulajdonítják.

Vájjon mi lett volna Amerikából, a Washington, a Bolívar és a nagy Lincoln erélye nélkül, ha a pofoztatás elméletét szóltanul elfogadják s az angol és spanyol zsarnokság s

a déli tőkések kapzsisága ellen fel nem láznak? S hol volnának a magyarok már, ha a Habsburgok hóhéri, évszázados uralma ellen szilaj elszántsággal nem küzdöttek volna?!

Nem a pofoztatásig menő megalázkodást kell tehát hirdetni, amely tan gyökerében vet fejszét a legszebb emberi erőnyeknek, az önérzetnek fájára, hanem azt kiáltjuk mért-földekre hangzó, országokat felverő szózáttal az elnyomott proletárság füleibe: **"Ne tőrj el jogtalanságot magától az istentől sem s a munkád bérét vedd el erővel is a te sarcoltatóidtól! A tiéd az, mert te verejtékeztél érte!"**

De az arcuvertetés és farbarúgás botor elméletére még rádupláz a vallási tébolyban szenvedett rabbi azáltal, hogy a kapzsi tőkéseket ekkép bátorítja: "A szegénytől az is elvételik, valamije vagyon!" Nem hihetem, hogy a papok által feldicsért hegyi beszédet valaha Krisztus elmondotta volna: olyannyira ellenkezik annak minden tétele az emberi józan észszel és logikával. Ha pedig mégis azokat a hitvány, lealjasító tanokat valóban hirdette, akkor **rajta kétségtelesen bizonyosodott a Lombroso állítása, hogy a lángész bizonyos tébolyodottsággal rokon.** Krisztus pedig a sok önsanyargatástól, amit az akkori profétáktól megköveteltek, annyira hisztériás lett, hogy amellettt hogy isten fiának képzelte és hirdette magát: **egyszersmind az ördögben is hitt és félt attól.** Ez a gyáva kislelkűség (amelyet a Getsemáne kertben s a keresztfán sírdogálva szintén észlelhetünk nála) szülhette csak a hegyi beszédet. Kár, hogy ennek még a leíróján is végre nem hajtották azon, a rómaiak által hozott törvényt, amely szerint a rossz ízlést vagy szellemi sülyedést előidéző műveket a viasszal bevont fatáblákról az illető szerzőknek "saját nyelvileg" kellett lenyalniuk! . . .

Krisztus a híres hegyi beszédével, mely szerint: "Baldogok a lelki szegények, a türelmesek, mert övék a mennyek országa," azt igazolja, hogy **sok tekintetben a közönséges szellemi nívón is alul maradt az ő társadalom-javító igyekevése.** Szerencse, hogy a Brutusok, Spartacusok és Robespierrek füttyültek az ilyen tévtanokra s nem "helyezték vissza kardjaikat a hüvelyébe," amikor a zsarnokság az orruk alatt hadonászott. S a manapság tűrhető viszonyok közt élő francia nép normális állami életfolyamata csakis a zordon jakobinusoktól datálódik, **akik alaposan megtisztogatták az arisztokraták szemétdombjától hazájukat.**

Krisztust nem az ő vallási ténykedése, sem a "second

hand"-i csodatételei, hanem az ő tragikus elpusztulása, amit a papok túlon túl kiszíneznék: tették az emberiség előtt oly kimagasló alakká, hogy a halálát követő negyedik században istenné avangírozott. Pedig nálánál sokkalta férfiasabb lelkierőt tanúsítanak a martír-halál rémes órában például: Regulus és Socrates, Montezuma, Dózsa és sokan mások, a kiket kevésbé dicsőítenek. És bizony csak az ő szelíd szemei láták elhomályosulni a napot, amikor haldoklott ez a nagy szív: nem pedig az őt gúnyoló barbár tömegé. De ennek az ő szempontjából teljesen igaza volt, mert Krisztusban csak egy világszalót látott, aki prófétának, isten fiának s a nép Megváltójának hirdeté magát: de az elmúlásnak rémes percen nagyon is kimutató emberi gyöngeségét. Jobb hát azon elmélet elfogadása reá nézve is, hogy ő soha nem létezett és ez: nekem is a másíthatlan meggyőződés.

XLI. FEJEKET. HÁBOROG A VULKÁN.

Megjelent az "Előré"-ben, 1916 május 19 és 20-án.

Az óvilág letűnt nemzeti istenei között kétségkívül Vulcanicus apó volt a legisztességesebb. Ez az ő halhatatlanságát és rettenetes izomerejét folytonos munkálkodásra fordítá. Elmondhatjuk róla, hogy ő volt az egyedüli becsületesen dolgozó isten. S amíg Zeus a kalandjai után futkosott s ledér életmódja miatt kartársai a folyton dőzsölő olympusi istenek is (a háta megett) folyton szapulták s amíg Mercur az uzsorakamatokat számítgatá és mialatt a szépséges Vé-nus, a Vulcanicus csapodár nője a véreskezű Marssal ölelkezve a férje homlokára szarvakat ültetgetett, addig ez a türelmes óriás nyugodtan forgatá roppant pörölyét és sziklabontó villámokat kovácsolt a kéjenc Jupiter számára.

De azon időben már erősen ostromlá az olympusiak fényes trónját a jeles Democritus, Thaies és Heraclitus által szított emberi hitetlenség. Sőt már a józanabb elmék azon tanakodtak, hogy penzióba küldik az Olympuson orgiázó isteneket. Ezek hát nagy ijedten Vulkánhoz szalaszták a gyorslábú Hermest, hogy a mint mindig tenni szokta, segítsen rajtuk. Hiszen ők a folytonos kvaterkázás és szeretkezéseik miatt elpuhulva képtelenek voltak már az emberi hi-

tétlenség leküzdésére. Már akkor is nyilvánvaló volt, hogy a hit és tudomány összeférhetetlen.

De hát a maradi Vulcanicus nem ért rá könyveket olvasgatni s nem volt értesülve a külvilág eseményeiről. Azért is újból megmenté a nyafogó, sőt már sokszor bemaszlagolt pipogya zsarnokait. És most már a csekély megrettenést előidéző mennykövek készítése helyett rettenetes karjaival megrázta az Alvilág oszlopait. Nagy földrengés támadt erre. Városok, templomok omlottak össze a világhírű rhödusi szoborral együtt. A megfélemlített emberek újból az Olympuson tobzódó korhelyekhez fordultak segélyért, mivel csak magában Syriában vagy kétszázezer hullát fedtek el a romok.

Tovább tartott tehát az istenek olympusi, végnélküli dőzsölése. Ámde hosszabra nyúlt a Vulcanus rabszolgasága is. Végére már unni kezdé ő is a folytonos, még az, ő rémítő erejét is meghaladó baromi munkát. És olykor-olykor amikor a lepedőnyi bőrkötényével megtörlé izzadó homlokát, feleszmélt s elmaradottsága mellett is kezdé megsokallni a szakadatlan erőfeszítést.

Egy napon aztán így dörmögött mértföldekre hallatszó morgással ép a mellette izzadó Gygashoz, akinek ereiben az anyja révén szláv vér is csörgedezett:

— Hallod-e, szógám! Én úgy látom, hogy minket itt csak ostoba helotákul (rabszolga) tartanak azok az olympusi latrok. Mi itt szakadatlanul dolgozunk, de olcsó vállveregetésnél egyebet nem kapunk jutalmul. E megszegyenítő állapot ellen tennünk kell valamit. Hisz' minden erős hatalom a mi munkálkodó vaskarjainkban van. És én a hengegő Mars ifiurat félkézzel kegyetlenül a falhoz mázoló, ha a minisztertanácsban a mi helyzetünk gyökeres javítására nem szavaz.

De a csendes epéjü Gygás csak tovább kovácsolta óriási erejével az istenek fegyvereit, a népeket rémítgető villámokat. És egy szót se felelt a főnöke felszólítására, ő egyáltalán nem szerette a sztrájkot. Csak délben, amikor az egy órai pihenés közben a Zeus asztaláról összekotorgatott hulladékokat nagy jóízűen eddegélé, válaszolt a Vulcanusnak ilyenformán:

— Kedves munkástársam! A múltkor a félnapos vakációm azzal töltöttem el, hogy kibújtam egy kicsit ebből a dohos, füstös barlangból a világba szétnézni az emberek kö-

zött. Igaz, hogy ott is mindenfelé csak panaszt hallottam. És láttam, hogy a munkálkodó milliók a földön épp úgy el vannak nyomva, mint mi itt az Alvilágban. És már fellázítani szándékoztam a népeket a zsarnoki uralom ellen. De útközben a palesztinai Bethlehem mellett egy nagy sokaságra találtam, amely szájtátva hallgatá egy szelíd képű rabbi prédikálását. Nagy szónoki hévvel azt bizonyíthatá a Mester, hogy csak a békés megalázkodás és türelem vezet a földi boldogsághoz és a mennyei üdvözléshez. És az emberek ezrei megbűvölve hallák az új igéket s elfogadták ama szent ember utasításait. Hiába küldi őket a kegyetlen Nero, Caracalla és Diocletian ezrével a cirkuszi vadállatok elé. A derék vértanúk megdicsőülten ott is csak azt kiáltják: "Követünk Téged, galileai Mester!" Hát ne legyünk mi rosszabbak az embereknél s próbáljuk meg ama jeles próféta útmutatását. Igaz, hogy ez a százkezü Briareus már alig képes visszafojtani a G'ea anyánk kebelében dülő földalatti erők kitörését, amik csak megint pusztulást hoznának a dolgozó emberekre. És bizonyos, hogy jó testvérem, a Gall anyától született Cottos is már roskadozik a munka alatt és már lázadást emleget, de hiszen ezzel még várhatunk pár száz évig. Hisz' minden bosszús mozdulatunk a munkálkodó földi testvérek romlását jelenti. És hátha igaza van a Messiásnak! Kövessük mi is a tanácsát!

Ez bizony okos beszéd volt. A békés természetű Vulcanus tehát, mert az ő halhatatlan életében ezer év is alig számít valamit, elfogadá első legénye tanácsát. És közel kétezer esztendeig csak tovább harcolt az alvilági elemekkel, ott, az Etna mélyében. De végre is nem lévén egész ökor: megunta a folytonos robotolást. És egy szép napon felküldé Cottost a földre, hogy nézzen szét egy kissé az emberek között s hozzon friss híreket. Mert bizony a Caligula viasz-tábláira írott újságok egy kissé ósdiak voltak már nekik is.

Két hétig odajárt Cottos a fényes virányokon. De per sze a bűvös palástban sétálgatott, amit az alvilági kovácsok a földi útjaiknál magukra öltenek, hogy emberi alakjuk legyen. Mert másképp olyan nagy Behemoth firmáktól elszaladnának az emberek, vagy elvinnék az ipsét a Barnum cirkuszba. Már azt hitte a Vulcan apó, hogy a Cottos fráter, aki egy kissé alkoholista is volt, valahol a Champagne vidékén nagyon is tele szívta magát s valami útszéli árokban vagy hid alatt hortyog. Így bizony néhányszor elkerítette

a teremburáját, hogy az a csavargó fickó olyan sokáig üti haza az orrát . . .

Végre hát nagy porosan és fáradtan megérkezett az érdemes "espion." És káromkodva mesélte, hogy az emberek már maguk üzték el jó régen trónjaikról a teljesen lezüllött olympusi lumpokat. Nem lehetett azoknak már semmi hasznukat venni, mert a sybaritaságban már egymásra licitáltak. Sőt már a Galileiben is csak a papok által butított tömeg hisz. Mert az okosabbak rég rájöttek már arra, amit egy vándor lantos, Petőfi hirdet, hogy: "A türelem a birkák s a szamarak erénye . . ." Épp azért ma sem jobb a dolgozók sorsa, mint volt egykoron a római helotáké. Ám, ha nem hiszitek amiket mondok, itt vannak: olvassátok a francia lapokat és könyveket. Ezekben valami Voltaire és Rousseau nevű atyafiak bővebben is elmondják a földön levő túrhetetlen állapotokat, — monda Cottos, miközben egy ezer akós kádban mosogató a sütőlapát nagyságú tenyereit.

Nosza, megharagudott most az alvilági munkássereg a saját és a földi testvéreinek szörnyűséges elnyomatásán. Felkapták irtózatos pörölyeiket a megbőszült Titánok és vad, rémítő erővel döngetni kezdték a milliós mázsányi üllőre tartott izzó vasdarabokat. Sisteregve hullottak, röptek a mennydörgető villámok a földre az izzó ércekről. És egyszeriben olyan földindulás támadt, hogy a szolgálalkú Lissabon városa percek alatt romokban hevert. Egész az Alvilág mélységeihez lehallatszottak a megrémült emberek segélykiáltásai. Erre mégis meglágyult a hatalmas óriások emberszerető szíve. És beszüntették a borzasztó pörölyözést, amely mintegy szózatként hatott a megrendült rab-szolga népekre.

Legelsőbb a francia érté meg a Titánok zordon figyelemzetését. S a nagy Robespierre, Danton és Desmoulin vezérlete alatt porba dönté a trónt és kiirtotta züllött, gaz, zsarnok arisztokratáit. Példáját később követik a többi népek, habár csak részben értek el olyan nagyszerű eredményt, mint a gallusok. Magyar-, Német- s Olaszországban sorra ütköztek a vitéz szabadságharcosok a sötétlelkű szoldateszka zsoldosaival s már-már a múzeumokba kerültek a trónok. Laturt és Lamberget a felbőszült tömeg meglynchelte. Ámde a feléledt zsarnokság új jelszavak alatt megint félrevezette a népeket s az álpárlamentek védszárnyai alatt tovább nyúzta azokat. És a huszadik század elején a tőke által el-

nyomott sokaság már szinte elviselhetetlen kínok között iz-zadá a vér és pénzadókat a kapitalisták helytartói: a fejede-
delmek parancsára. De Amerikában se volt jobb a szegény
dolgozók helyzete. Itt is, csakhogy más alakban, pióca fa-
lánksággal szipolyozták a munkások millióit a henye tőké-
sek. S az ő kitarított tényérnyalóik, a csuhások a legmé-
lyebb butaságban tartották a tömegeket avégből, hogy tűr-
jék ama rettenetes állapotokat a galileai Mester meghami-
sított tanai értelmében. Holott az ő derék apostola, Szent
Pál jól megmondta, hogy: "Elvész a nép, mely tudomány
nélkül való ..."

Végtére egy szép napon Briareus, a százkezű titán, aki-
nek Germán anyja volt: indult a földi körútra. S mivel neki
száz keze volt, mindent alaposan feljegyzett. Borzasztó dol-
gokat regélt ő társainak a visszatérése után. Pedig akkorra
már kialudta a müncheni sörödékben szerzett mámorát. Az
pedig nem volt ám csekélység, mert egy délelőtt bejárt vagy
25 korcsmát s mindenütt bekebelezett 15—20 krigli árpa-
levet.

Hát elmondá, hogy már nincs más Isten a földön, csak
a Pénz. Hanem ez zsarnokabb, alávalóbb minden eddig lé-
tezett égi és földi hatalomnál. Emellett a vérvívó Moloch és
Viclipuclí még valóságos őrangyaloknak látszanak. Már a
tudós pap, szobrász, művész, katona, mérnök, mind-mind
csak a Tőke szolgálatában áll a földön. S ez már igavonó
barmokká süllyeszté a jogaitól s megélhetésétől megfosztott
munkásosztály nejeit és gyermekeit. Polyp-karjai ember-
iéin kőszivűséggel préselik ki a dolgozó milliókból a mind-
inkább növekvő profitot. S a könnyörtelen néprablást isteni
pecséttel szentesíti a clerus és a szoldateszka: e mindenkori
oszlopai a hatalmi tébolynak. Már a munkásság erejének is
fittyet hány a Pénz kapzsisága, — bömbölé az elkeseredett
Óriás. Az egymásra uszított tömeg az Élet valódi céljaitól
eltereltetve, délibábokat kerget s összetartás helyett a saját
testvéreit marcangolja. Sőt a Tőke spekulatív profitéhsége
a mi munkálkodásunkat már színházi látványossággá deg-
radálva, hoteleket épít az Etna oldalán és földrengési állo-
másokat, amikről gyönyörködve lesi a mi alvilági működé-
sünket. Nincs már nép, amely a zsarnoksággal sikeresen
megküzdjön. A Tőke jármát huzza valamennyi nemzet az
északi sarktól a déli pólusig inaszakadt erőlködéssel. De
még így is milliók halnak el az éhínség miatt Indiában. Chi-

nában és Oroszországban a robotoló embertestvérek közül. Pedig a Chicagóban és Canadában felhalmozott búzát waggonszámra égetik el a börzespekulánsok, hogy a gabona ára lejjebb ne szálljon. S az indiai nyomor dacára az angol királynak egy delhii kirándulása 500 millió koronát emészt fel. S már az Etna sziklájára vésik fel a Tőke győzelmeit, amik örökéletet jósolnak a minden jóban tobzódó, sybarita zsarnokságnak. Sőt a koronás naplopók már az iskolákban taníttatják, hogy az ő megdönthetetlen hatalmuk az Istenektől ered. A törvényes intézkedések olyan összevisszasága uralkodik a földön, hogy azt lehet hinni, mikép az emberiség kilenc-tizedrészében tisztára megőrült s még a leg-
elemibb szükségleteiről sem képes a mostani gaz rendszer mellett gondoskodni. Szerelem, hűség, női tisztesség, férfi becsület már csak mint eladó portékák szerepelnek a Pénzisten könyörtelen mániákusai szemében. Teljes erkölcsi s anyagi csőd előtt áll az emberiség!

De már erre a sok keserves siránkozásra felbőszült a nyugodt vérű Vulkán apó is. Rettentő haraggal kiáltott hát a legényeire:

— Fegyverre, fegyverre! Irtsuk ki ezt a helóta nemzedéket az utolsó csecsemőig. Röpítsük levegőbe ezt a nyomorult földgolyóbist, amely ilyen züllött, elaljasult állapotú Káinokat hordoz a hátán. Hadd legyen egy új világalakulás, amely teljesen eltörölje a múltaknak szörnyű sülyedését!

És ekkor a haragos Vulcanicus megdöngeté ezermázsás pörölyével az alvilág fundamentumait. Az eddig szelíd Gygas meg roppant fűjtatójának irtózatos viharaival felszí tá a hamvadó parazsat. És amikor már pokoli tüzek égtek a kohókban: Cottos ráereszté azokra az óriási földalatti folyamokat. Az így támadt gőzök okozta földrengések egy perc alatt romhalmazzá változtatták a virágzó Messinát, Calabriát s a földalatti forradalom ereje Közép-Ázsiában ötszáz négyszögmérföldön rémítő pusztítással száguldott végig. A nekivadult Briareus pedig irtózatos karjával csomó számra dobálta ki a százmázsás sziklákat az Etna kráteréből. Az egész hegy oldalán új nyílások támadtak a megdühödött Vulcanus rettenetes döngetéseitől. Ezeken át kilométernyi szélességben ömlött alá az égő falvakra és városokra a titánok szene, az ezerfokos láva, amely hónapokig se hűlt ki az általa pokollá tett földön. Ilyen borzalmasan szép természeti kataklyzmát valóban a béklyóikból kiszá-

badulni igyekvő rettenetes földalatti őserők tudnak csak provokálni.

Bezeg eltűntek most a hegy ormáról a turista hotelek, a kálváriák, a városok, a szorgalmas de bigott helóta népség ültetvényei, szállókertjei s gyümölcsfáival együtt. És a tízezzrével menekülőkön nem segíthetett sem égi, sem földi hatalom. Néhány száz fanatikus, egy pap vezérlete alatt a templomi zászlókkal és szent szobrokkal elébe állott ugyan az izzó lávaáradatnak. S a püspök feszülettel a kezében hadará babonás imáit, amiktől a buta tömeg csodákat vár. Ámde a bőszült Briáreus egy háznagyságú sziklával palacsintává lapítá a népbútítót s néhány hívét. Erre a többiek eszeveszetten menekültek, ott hagyva martalékul a füstté lett szent jelvényeket. És csak egyetlen gyásznapon 400 millió lírányi kárt okozott a fellázadt Titánok rémületes háborgása. S azok ott, az Etna mélyén el voltak határozva, hogy addig rázzák a világ alapköveit, a míg az a sarkaiból ki nem fordul. S a megdühödött Vulcanus évezredes keserveit oly rémítő bömböléssel adá tudtára a világnak, hogy annak a legbátrabbakat is elrémítő zúgása szinte légydön-géssé némitá el a megkondult vészharangok siralmát s a processziót járó tömegek zsolozsmáit. Száz mértföldnyi magasságban lövelt az égre a haragos Gygas által szított láng. S éjjelenként tizennégy ország lakóit ejté rémületbe a borzalmas tűzijáték. A zordon Cottos pedig egyidejűleg működésbe hozta a Vezúvot, míg a szilaj Briáreus fáradhatatlanul hajigálá az óriási távolságokra repülő ezermázsás bombáit.

Félelem, halálkiáltások, állati bőgés, madár vijjogás, pokoli sistergés, zuhanó sziklák dübörgése, a rohamosan terjedő tűzvihar borzalmas recsegése és a leküzdhetetlen rémület segélyordításainak zúrzavaros hangjai, félőrült menekvők átkozódásaival keveredve tölték be a forró hamu által elsűrített sötét levegőt. Ennek gyehennai illata egyszerre megfojtá azt, aki a kéntherhes légkörből tele tüdővel szippantott. Maga a pokol az összes sátánokkal zúdult most a közellakókra, akik a végítélet rettentő óráit vélték jönni az emberiségre. Fejét vesztve menekült minden élő lény ama borzalmas világromlásból. Sőt a megrettent turisták is már a hajóikra futottak. S amikor ezek a tengerre szállottak, az: úgy forrongott a hajók körül, mint a zuborgó kazán a túlfeszített gőzön. És a megfőtt halakat tízezzrével szórta a partokra a felkorbácsolt tenger. Még a kilenc lábú

polypusok is leforrázottan hempergöztek az iszapban s a tengerfenék különféle szörnyetegei kínjaikban egymással viakodtak.

Csak egy merész aviator, aki átérézé a földalatti titkos erők izenetét: szállott az Etna krátere fölé. S egy tűzálló ércetáblára vésett hellén szövegű értesítést (hogy a Titánok anyanyelvükön is olvashassák) hajított le az épp akkor szünetelő tűzhányó szájába:

— Megértettük a jeladástokat! A portugál, a perzsa, a chinai és a török már megmozdult; a japán és a hindu is készül már a forradalomra. Már inognak a trónok, a népszabadságért küzdők munkáját a bérelt zsoldoshad már alig képes ellensúlyozni. Felkelések, sztrájkok, forrongások és zendülések vannak az egész világon s a huszadik század a leszámolás nagy százada lészen az elnyomott tömegeknek az ő gaz zsarnokaival. Milliónyi ólombetűk, a civilizáció és a kultúra parányi katonái harcolnak már az emberi jólét, nép jogok s egyéni függetlenség érdekében. A felvilágosult embertömeg egy jelentékeny része már a tömjénfüstön keresztül is meglátja az oly sokáig takargatott igazságot. Pár évtized múltán a nemesebb, jobb lelkek álma a "Treuga Deit" illetőleg valósulni fognak. Ne bántsátok hát, derék földalatti munkások, a földön munkálkodó testvéreiteket s kegyelmezzetek meg a szegény bűnösöknek, ők nem tehetnek arról, hogy egy tál lencséért eladták mindenüket az áinok Tökének.

Erre a megbőszült Titánok elpihentek s jelenleg kockáznak. Fejedelmek és pénzmágnások fejekre megy a játék. Most még csak úgy puffra játszanak, de a mint a derék Cottos jósolja, ez a csendes időtöltés komoly, sőt véres tragédiákat rejt a méhében. S bár a felett sokat civakodtak a játszmák tétjeinek felírásánál, hogy a pápa feje ér-e annyit, mint a muszka cáré, avagy nyomtatékul a montenegrói királyét is a mérlegre tegyék: lassacskán mégis meg egyeztek. Pedig a ravasz Briareus folyton disputált, hogy a Rockefeller feje kétszer annyit ér, mint a német császáré. S ezt azzal indokolta, hogy a John D. még a királyok bukása után is sokáig a kezében fogja tartani a világ pénzügyi uralmát s ő még a levegőt is meg fogja adóztatni.

E felett már majdnem hajba kaptak, amikor sokszoros tompa dobbanás, majd mindinkább erősödő kopácsolás és másféle zürzavaros hangok ütötték meg a füleiket.

— Erigy szógám, nézd meg a fékező szellentyűket az Alvilág bejáratánál, — szólt Vulcanus mester a Gygashoz, — tán az elemek marakosznak ottan belül!

De minthogy ez irányban a legszorgosabb vizsgálódásnak se lett eredménye, a kíváncsi Cottos fráter a bűvös paláttal megint a külvilágon termett. Jól sejté ugyanis ő kelme, hogy ezen előttük ismeretlen nesz valahonnét a földről hatolt be a tűzhányók nyilasain a földalatti óriások tanujára.

Amikor már három hónapon keresztül is hiába várták vissza a hírhozót, utána szalajták a Gygast, hogy keresse fel valamelyik sörödében az örökké szomjas "espiont." De, hogy ez se jelentkezett félévig sem, a furfangos Briareus is utánok eredt s egy esztendei lótás-futás után haza terelte a már szinte felismerhetetlenül elváltozott pajtásait. Ezek majdnem félholtan a fáradságtól, kócosan s kiéhezve, alig álltak a lábaikon s jóformán eszméletlenül potyorásztak le a tűzhányó főnyílásán. És amikor rapportra felállottak a bozontos szemű Vulcanus előtt, a kiállott ijedség és izgalmtól még akkor is úgy szepegtek, mint a csupasz rigó a fagyon.

— Nos, hát szóljatok valamit már, ebadta csirkefogó csavargói s ne hápogjatok hangtalanul akár a csabacsüdi varangyos béka! — mordult rájuk a kíváncsi mester, de azok csak egymást lökdöstek:

— Sólj má' bibás, isen te is ott vótál Gorlicénél, Limanovánál, Brest-Litovsknál, meg] hol a csudában is. A Briareus koma meg Verdungba is bekukkantott . . . Vagy tán a cinkotai nagy itcébe jártál, hogy úgy passogsz, mint a siket disznó a búzában?! — noszogatták a tudós százkezü a cimborái.

Ez aztán előszedett egy kocsiderékra való újságot, nyilatkozatot, diplomáciai iratokat; kék, sárga, zöld, veres, stb., jegyzékeket, amik a földön dülő borzalmas népirtásra vonatkoztak. Most aztán megtudta Vulcanus apó, hogy az embertestvérek között nagyobb a marakodás és a zűrzavar, mint a lezárt Alvilág összes elemei s ördögei között. Még az edzett szívű Titánok is megrettentek attól, amit a földön tapasztaltak. És szinte megdöbbenve mesélték, hogy például: Gorlicénél s Verdunnál, meg az olasz-osztrák Alpokon naponta olyan ágyúzás volt, sőt tart még mostan is, ami megszégyeníti még a földalatti őserők kitöréseit is.

— Százával örülnek meg a katonák a csatatereken tomboló, egetverő lárma, viaskodás, bőszi rohamok s leírhatatlan borzalmak utóhatásaként, olyanok is, akik egy karcolásnyi sebet sem kaptak — dadogá a megrettent Cottos.

— Galíciában és Lengyelországban már nem látni öt éven aluli gyermeket. A szenvedések, éhhalál, betegségek s tejhiány kiölték a legzsengőbb emberi csemetéket a rémület és borzadálynak amaz elátkozott sivatagjain. Szerbia öt milliányi népéből több, mint egy millió már a földben porlad s Montenegró és Albániában az éhhalál előtt áll a megmaradt, koldusszegény lakosság, — siránkozott a zordon Gygas.

— Már eddig is sok millió halottja és még több sebesültje és betege van ennek a most dúló, az összes előzőket vadságban, embertelen barbárságban fölülmuló népirtásnak, — kesergé a tudós Briareus.

— Az életben maradottak között a nyomor és szenvedés naponta fokozódik. Oroszországban nyolc millió embernek nincsen máról-holnapra betevő falatja. És amikor már a kutyahúst csemege gyanánt eszik, még mindig hősi kitartásról és egymás legyőzéséről szónokolnak a végleg kimerült nemzetek gaz "politikussai." Az egész emberiségen a vér-düh vett erőt és már Amerikára is átcsaptak a véroceán hullámai. A tébolyodott tömeg hazafias és vallásos jelszavak alatt milliószámra egymásra rontva ellenállhatatlan rombolási vágygal pusztít mindent, ami dzsingiszkháni vérszomjának útjában áll. A keresztényi szeretetet hirdető papok és a vértől irtózó mózaizmus rabbijai közül több, mint negyedmillió, állattá sülyedt fenevadként uszítja a frontokon egymásra törő katonákat. Tamerláni kegyetlenség, vandalizmus, az emberi életnek semmibevétele és a józan ész meg-rontó álnokság vett erőt most az embertestvéreken. És míg az uszítók, hadseregszállítók, muníciógyárosok és egyéb hideg taplószívű fenevadak rohamosan gazdagodnak, addig az egymásra hajszolt proletárok asszonyai és leányai garasokért árulják testüket, hogy éhező gyermekeik és testvéreiknek a betevő falatot megszerezhessék. Az állati züllöttség eme sivár korszakban a venerikus nyavalyák már is milliókat fertőztek meg és az erkölcsi kár mellett az anyagiakat fölbecsülni sem lehet. Már több mint tíz milliárd talentumnyi kár esett csak eddig az egymással marakodó né-

pek és országok vagyonában, — végeze hosszú jelentését a zokogó Briareus.

— Hát nem tanítják az iskolákban a derék Xenophonnak mondását, hogy: "A háború az emberiség pokla, mert míg békében a fiúk temetik el az apákat, addig a háborúban az apák keseregnek a fiaik tetemein" — kérde a megilletődött Vulcanus. — És nincsen-e eszükben a bölcs Salamon kijelentése: "Elátkozott a kar, amely csak rombol és nem épít; de a fundamentum-rakónak munkája kedves az úr előtt!" Avagy már elfeledték a szelíd galileai tanítását, hogy: "Kard által esik el az, aki kardot von embertársaira." És hát nincsen-e, a harcoló milliók közt csak egy józan elméjű is, aki oda dörögné a tébolyult marakodóknak: "Elvakult proletárok, miért ölitek egymást; nem látjátok-e a véres frontok mögött biztonságban henyélő uszítóitok gaz fondorlatait?" Hát már nincsenek többé Spartacusok, Bolívarok, Götz von Berlichingeniek, Dózsák, Rákócziak, Robespierrek, Marxok, Bakuninek, akik a helyes útra vezetnék az elnyomottakat? — kérdeze a haragra gyúlt Vulcanus.

— Valóban csak egyetlen férfiú akadt Európában, a nagy Liebknecht bátor fia, aki szembe mert szállani a minden gátat elsöprő vérdüh feketelelkű alakjaival. De a fegyelem vashéjlyóiban sinylődő katonák a Szoldateszka véres zászlói alól ma még nem mozdulhatnak, — válaszolá bús szívvel Briareus. — Se egy, se száz vezér nem tudna most gátat vetni ennek a rémületes kataklizmának. Milliók vesznek részt abban a leírhatatlan szenvedésben, de ők maguk fogják ezt megszüntetni is. Mi lesz majd, ha az elnyomított, megcsalt, kiszipolyozott, adókkal agyonterhelendő tömeg látni fogja, hogy az ő emberfölötti erőfeszítése, oroszláni bátorsága, állatias nélkülözései jobb lét helyett csak újabb nyomort, megaláztatást, küzdelmeket és testi-lelki piszkot hoznak számára jutalmul? Akkor majd megkezdődik a nagy tisztogatás. És elhiheted, Mester, hogy ez a most folyó, elképzelhetetlenül borzalmas, vad, barbár tülekedés az utolsó leend az embertestvérek között. A most egymást irtó helóta-nemzedéket majd a felvilágosult utódok fogják követni. Majd ezeket nem lehet hazafias frázis, faji vagy vallási jelszavak alatt a mészárszékre vinni. Ezek, a méhek példáján okulva, nem a munkástársakat, hanem a heréket fogják az útból eltakarítani. És száz év múltán a megokosult és egymást megértő unokák már csak borzadálylallyal tekintenek vissza a mostani, félig civilizált, de értel-

mükben barbár ősökre. Ezeknek szívtelen uralkodói, vámpír tőkésai, henye népbutító papjai, gaz, kéjenc diplomatái, romlott, megvásárolható államférfiai és prostituált sajtója akkor már csak mint kísértő szellemek fognak élni a népek emlékezetében. De áldva fogják emlegetni azon egyeneslelkű férfiakat, akik a mostani népirtás tébolyult éveiben is a szó és toll erejével bátran hirdették a szebb jövőben való hitüket. Ez a vészterhes század a bálványdöntögető viharok ideje és egyelőre mi csak várjuk be a mostani háborgás elültét. Majd három-négy év múltán megkezdődik a mi szereplésünk ideje is. Akkor majd végső erőfeszítéssel meg rázzuk a világot olyképpen, hogy az minden sarkaiban megrendülve leszórja magáról a testén évezredekken át élősködött parazitákat. És hirdetni fogjuk Kelettől Nyugatig, Északtól Délig: "Nincs különbség az emberek közt! Csekély eltéréssel az ember testben, értelemben mind egyforma," a mint ezt a jeles Turgenyev is kijelenté. És jól monda bölcs Salamon: "Éppen úgy múlnak el az emberek, mint a barmok; egy az ő haláluk, mert mindkettőnek egyforma a lelke. És az embernek semmi elsőbbsége nincsen a barmok előtt. És mind egyazon helyre jut, mert porból lőn. Avagy ki ismeri meg az embernek lelkét, hogy fölmégyen-é? És a barm lelkét, hogy lemégyen-é?" Nincsen hát más halhatatlanság, csak a teremtő munkáé. Annak alkotásai még akkor is élni fognak, amikor már a mostani égi és földi mumusok csak a szellemi lomtárak elfeledett és megmosolygott törmelékjeiként emlegettetnek. És mint a civilizáció egykori gyászos kerékkötőinek csakis a herostratesi hírhedség lesz osztályrészük a mostani hazug dicsőítés helyett.

Így beszélt a derék Vulcanus az ő hatalmas legényeihez és kemény szózata utóbb zúgó mennydörgéssé erősödött. Még csak annyit mondott, hogy a valódi, a népeket valóban megváltó szabadságharc megkezdését jelekkel fogja tudtára adni a majdan kijózanodó emberiségnek. Én már hallom a dübörgését a világrengető forradalmaknak és engem nem találnak készületlenül. De jaj lesz akkor a mostani néphéroknak és álprófétáknak . . .

* * *

E cikk még 1916 május 19 és 20-án jelent meg az "Előré"-ben. De nem csak ebben, hanem már az 1906 évben megírt "Proletárok bibliája" című, szintén kiadandó, hatal-

mas művemben megjósolám a mostani világforradalmat. A most említett, négy kötetes munkából számtalan alkalommal tartottam felolvasásokat, s e század derekára jelzem a szocialista társadalmak megvalósulását. Sokan kételkedtek a szavaimban, de már mostan ők is látják, hogy jó szímatom volt a világeseményeket illetően.

Persze, még napjainkban azt üvöltik a lepénzelt tintakulik, hogy Oroszország a teljes összeomlás előtt áll, Lenin ostromállapotot hirdetett s óriási fegyveres kíséret nélkül sehol nem mer mutatkozni; Trotzkyval s a főbb kommunis-tákkal folyton cívódik; Wrangel ma-holnap megdönti a bolshevizmust, stb. A tény pedig az, hogy a világ legnagyobb ez idő szerinti politikusai: Lenin és Trotzky már a brest-litovszki békénél megdönték úgy a német, mint az orosz imperializmust. Azután csakhamar végeztek a vérszopó Romanoffokkal s a német proletariátust is annyira inficiálták, hogy "a kommunizmus rögeszméjétől megfertőzött németek" is ma-holnap áttérnek a szovjet rendszerre, miután a fejedelmeiket sorra lerugdosták a trónokról.

De az olasz gnóm király s a Horthy martalócbanda napjai is megszámlálvák s a francia tőkésék már szuronyokon ülnek és Európa proletársága az amerikaival együtt tényleg: vulkánként háborog. Hiába tagadják: már itt is van a világforradalom!

XLII. FEJEZET.

AZ ISTENHIT S A MODERN TUDOMÁNYOK ÖSSZEFÉRHETETLENSÉGE. — A KERESZTÉNY MORÁL JELEN ERKÖLCSTELEN, JELLEMFRONTÓ IRÁNYZATA.

Az ókori népek vallásai közül csakis a Confucius állam-bölcséleti hitelvei méltóak arra, hogy azokat napjainkban is komolyan vegyük, ő ugyanis azt hirdeti:

"A bölcs természetnek változhatlan törvényei ellen ne tusakodj, ember! Mert célt nem érsz azzal úgy sem. Él j hát azok szerint és tegyed másnak azt, amit magadnak tennél. Ne sanyargasd a tested, ne koplalj, de ne is légy dobzódó. S a felebarátod házára üszköt ne vess és ellene fegyveres kézzel ne törj!" . . .

Mit szólna ehhez a Győry Sándor, a ki a Horthy-rémuralom alatt egymaga 2,200 "bolsheviki kutyát" kötött fel?!

És lám, mennyivel különb tan a Confuciusé, mint az inkvizitoroké volt, akik az ő ostoba vallási türelmetlenségükben kiirtották a moriszkókat s a zsidókat, hazájuknak e legértékesebb törzseit. S a szép Hispániát századokra visszataszították a barbárságba, amelyet a Krisztusi palásttal takartak be.

Már maga az a keresztény erkölcs, amelyet csak az isten büntető ostora, meg a polgári börtönök tartanak vissza a büntől: immorális. **Mert nem azért óvakodik a rossztól, mivel az már magában is utálatos, hanem a büntetéstől való félelmében.** Kevés gyermek szeret mosdani, de sokkal hamarabb rászokik arra, ha megmagyarázzuk neki, hogy a piszkos kéz milyen csúf dolog, mint ha veréssel fenyegetjük. Sőt, ha megutálja a szutykos állapotot: **többé unszolnia se kell őt a tisztálkodásra.**

A gyónás is rontja az emberek lelkületét. Mert sokan úgy gondolkoznak: Hiszen, **ha vétkezem is, majd meggyónom s a penitenciát leróva, újra büntelen leszek, mint a megszületett gyermek.** Pedig a gyónást és áldozást, amit Krisztus nem is ismert, épp annyira erőltetik a papok, mint a stóla-f izetést. Sőt, ha valaki a húsvéti áldozást elmulasztaná: az örök kárhozatra vettetik . . . **Milyen isten az, aki ilyen ostoba külsőség miatt teljesen a Lucifer kezére játszaná az elbotlott juhocskák lelkeit?!**

És milyen kőszívű a Jehova is, aki az apák bűneit, az ártatlan utódokban is bünteti! Holott még a legvadabb afrikai négek is csak azon egyént büntetik a saját személyében, aki az ő erkölcsi fogalmaik szerint: vétkezik. S a más bűneiért még az ő lenézett Szaszabonszum istenök se sújtja az ártatlanokat.

És nem csoda, ha a Judaizmusból fakadott kereszténység erkölcstana annak virágkorában, a középkori pápák alatt: mélyen alásülyedett az általa megdöntött görög és római religiók morálja alá. S ha az elkeseredett, hitetlen Dante Alighieri háborgó lángesze meg nem szüli a "Divina Comedia"-t, amely az emberiség új művelődésének óriási lökést adva, a jótékony renaissance-ot be nem vezti: **bizony, a keresztény káté miatt akár még ma is kétkerekű kordén járna az emberiség s az új Galileik megint egyházi átok alá, kerülnének.** S Petrarca s Boocacio nagyszerű műveit ma nem élvezhetnők.

A hellen és római polytheizmus még annyiban jobb volt

a Pál apostol szentháromságánál, mert az isteneket nem tévé teljesen mindenhatókká az emberek felett. Közöttük felosztá a föld, az ég s a tengerek uralmát s minden foglalkozásnak külön istent képzelve: ő föléljük még a Fátumot helyezé, amelynek végzései ellen az isteneik is hiába harcoltak. S annyira jó komaságban állott e két nagyszerű nép az ő, éppenséggel nem arisztokrata isteneivel, hogy azok közül nem egyik testileg is érintkezék az alattvalóival. És az Achilles-féle istenfiak, Faunok, Nymphák csak úgy szaladgáltak úton-útfélen, akár az ősszel elszaporodott mezei pockok a búzavetéseken ... És a nagyszerű Saulus, akiből a bátor Paulus lett, csak úgy tudta megkedveltetni a roppantul kiművelt rómaiak s görögök előtt az ő új vallását, hogy a hinduk Brahma, Visnu és Civa szentháromsága mintájára a keresztény szentháromságot hirdeté, az Atya, Fiu és Szentlélek (mint a Fiu nagybácsija) beállításával. Máskép az élénk fantáziájú görögök füttyültek volna a hebreus Jehovára, aki, valljuk be: nagyon is durcás legény lehetett a Dávid idejében. De amellet a hatalma is gyenge lábakon tántorgott . . .

Mert bár a zsoltárookban váltig hangoztatja az ő végtelen hatalmát a választott népének, de azt nem igen tudta a külellenség ellen megvédeni. S a szegény jebuzeusokat már az ókorban püfölték a körulte levő szomszédaik a szitytyáktól kezdve az assyrok, babylonok, persák s rómaiak. De ujabban is macerálják őket épp a keresztény testvéreik, holott ők is Ábrahám istenéhez óbégatnak a szorongattatások napjaiban. S amint nemrég a polgári lapok nagy gaudiummai hirdették, a pittsburghi róm. katolikus magyar hitközség az Isten segítségével egy év alatt a felét letörleszté a \$43,800-nyi adósságának. De még csak ezután épít templomot is. Hanem, azt nem emlegeti az örömhír beküldője, hogy, ha a pittsburghi munkások meg nem oldották volna az erszényeiket s a jámbor juhocskák nem izzadnának az új templomra: akkor (az ő balgaságuk nélkül) hogy épitené fel az isten a templomjukat? De majd olyan csodát fog ő tenni, hogy a templom felépítése után az érdemet s a dicsőséget a "hitbuzgó pásztornak" fogja adományozni. Egy kissé furcsa, de méltó igazságosztás ez a keresztény istenhez . . .

Az egyházközségi tag pedig érje be azzal, hogy nem vezettetik ki az Urnák felszentelt hajlékából, ha netán az egyházi adóval restálna. És ha talán az ott elrebegett

imájának foganatja nem lenne, kérjen tanácsot a főúrtól, hogy melyik istent engesztelje jobban: az Atyát, a Fiút, a Szentlelket-e, vagy tán épp' a szűz Máriát? De nem szabad ám megfélemlkezni a saját pátrónusáról s a Megváltó földi helytartójáról, a pápáról se, az annak nyújtandó Péter-fillérekkel! Sőt, tanácsos egy-egy kvódert a Szent-Antal perselyébe is csúsztatni. Mert hiába, no! Csak nem adódik ingyen az a mennyei sült malac, pardon! malaszt.

A biblia tehát teljesen a papi-businessst erősíti s olyan állapotokat szül a keresztény morál, mint a milyenekben a mostani világrengés idején fetreng az emberiség. A mindenkori vallások csak a magánvagyon védelmére felállított intézkedések voltak s a régi korban a biblia és a korán mellett egyéb törvénykönyv nem is létezett. S a tíz parancsolat tételei is nagyobbrészt a magánvagyonot védik. S a héber mondák gyűjteményét az abból jól tejlő papok mint isteni kinyilatkoztatásokat tanítják s háromezer éves eszmékörrel akarják traktálni az agyonbutított tömeget.

Holott maga Mózes se ismerte a Pythagoras s Archimedes nagyszerű tantételt! Volt-e csak álmaikban is sejtésük a maradi zsidó prófétáknak a Copernicus, Kepler, Newton, Galilei, Toricelli, Volta, Marconi, stb., nagyszerű tételeiről, amik az istenhitet mind halomra döntik. De Renan, Büchner, Dodel, Darwin, Reclus, Feuerbach, Voltaire, Haeckel, stb., már olyannyira megcáfolták az isteneszmét, mint a bálványimádás legmagasabb fokú tévelygését, hogy a teljesen legázolt theologusok már maguk is szeretnék a biblia tételeit összhangba hozni ama szellemóriások dönhetetlen igazságaival. Ám ez meddő munka: olaj a vízzel nem keveredhetik. S a most uralkodó vallásoknak még e században pusztulniuk kell, hogy a valódi emberszeretet vallása lépjen a botor istenimádás helyébe. Ez, eddig is csak a papok fejőstehene volt s kerékkötője az emberi haladásnak.

Manapság, amikor már a fizika, a vegytan, őslénytan, csillagászat, a geológia, embryologia, természetrajz, a marxi tételekkel mint megannyi faltörő kosok döngetik a vallások kártyavárait: valóban nincs szükség az égi zsendárokra. A geszti Newtonnak a nehézkedési törvénye egymagában is százszorosan nagyobb tudomány, mint az összes bibliai abrak. Hiszen ha a népiskolákban csak kivo-natosan is tanítanák a vallási számárságok helyett a testek mechanikáját, az optikát, thermikát, villamosságot, a mag-

netizmust, az égi testek körfutását, állati társaink életmódját, szokásait, a földrajzot, csillagászatot, stb., akkor majd egyszerre lehullana a hályog a készakarva tudatlanságban tartott tömeg szemeiről. De vége lenne a tőkés uralomnak is, mert a felvilágosult proletárság többé az eddigi gaz elnyomatását a papjai s kapitalistái által: nem tűrné.

Az agyondicsőített Mózes az ő kicsinyes látókörében még azt hívé, hogy a mi silány földtekénk körül forog az egész világegyetem. De sőt még ő utána is évezredekig azt vélte a balga tömeg, hogy a föld áll s a nap kereng körülötte a fényességét időnként el-elvesztő hold s a csillagokkal egyetemben. S a régebbi időkben a holdfogyatkozást, az üstökösöket s pláne a teljes napfogyatkozást valami borzasztó világszerencsétlenség, például: éhség, háború, földrengés, áradás, döghalál, stb., előjelének tartották. Holott a mostani s folyton tökéletesbülő csillagászati műszerekkel már évszázadokkal előre percnyi pontossággal megjósolják ama nagyszerű természeti tűneményeket. S ma már tudjuk, hogy az üstökös épp oly remekszép égi jelenség, mint például az északfény vagy a délibáb s a Norvégiában észlelhető éjféli nap.

De tudjuk már azt is, hogy a föld forog, úgy a saját tengelye, mint nap, mint az ő központi állócsillaga körül. De a nap is forog, azonban csak egy helyben s a saját tengelye körül. Ellenben a föld, mint a nap bolygója: 365 és egy, negyed nap alatt futja meg a nap körüli pályáját. A Jupiter, Saturnus, Uranus, Neptunus, stb., szintén a nap, mint központi állócsillagnak a bolygói, de ezeknek a körforgási ideje a mi csillagászati évünkhöz képest sokkal hosszabb, mert tömegük s a naptóli távolságuk is nagyobb, mint a földünké.

Ennek a térfogatánál a napé 1,300,000-szer nagyobb. Tehát irtóztató a napcsillag tömege a mi földünkéhez képest. És az is bizonyos, hogy a napnak óriási hősege táplálja az ő bolygói s így a mi földünk növényzetét s állati életét is, nem pedig a különféle istenek. S már azt is konstatálták, hogy a nap melege kihűlőben van és sok millió év lefogatásával annyira le fog hűlni a napnak mostani rettenetes hőfoka, hogy a napon is elkezdődik majd a cseppfolyós, utóbb pedig a szilárd állapotba való sűrűsödés a mostani hógázoknak. S ehhez képest a hőfok mindig alacsonyabbra szállván, a «ap bolygóit» s így a földön is kevesebb lesz a mindeket életető melegség s bizonyos fokú lehűlésnél a föld nő-

vényi és állati egyedei kihalnak. S utóbb a föld is egy olyan csonttá fagyott tömeg lesz, mint annak egyetlen bolygója: a hold, amelyet egykor a mi földünknek gázmelege fűtött, de a mely hőség lehűlvén, a föld 7—8 millió éven keresztül a mostani alakját vette fel, a hold vizei pedig fenéig befagytak s a holdon semmiféle élőlény nem existálhat.

Tudjuk már azt is, hogy a napnál még sokkalta nagyobb állócsillagok is vannak, új meg új bolygókörrrel s csillagokkal. S az egész világegyetem ilyen naprendszerekből áll. De bár a fénysugár egy másodperc alatt 300,000 kilométer gyorsasággal halad, ami csak egy 24 óra alatt is elképzelhetlen hosszúságú teret jelent, mégis vannak olyan nagy állócsillagok, amiknek csak a fénye is pár millió év alatt jut el a mi kicsiny földünkre, de a mely mégis ötvenszer nagyobb a körülöttünk bolygó holdnál. És bár a fény szárnyain utaznánk csillagokról-csillagokra millió, sőt millárd évekig: de a körülöttünk kerengő végtelen Universum határát soha el nem érnők.

Nincs tehát tér, sem idő, csak végtelen anyaghalmozat van a világűrben, néhol a levegőnél is könnyebb anyaggá ritkulva, másutt meg a csillagok millióiban megsűrűsödve. S jól sejtik a tudósok, hogy a legtöbb csillagon, amelyeknek a hőfoka már a kellőig lehűlt: valamilyen szerves élet, ha nem is a földéhez hasonló, létezik.

De jól mondja a zseniális Kant, aki a csillagászati bölcsészetét azon tétellel, hogy a létező mindenség valamikor kódállapotban és óriási hőfokkal kezdődött: elfogadhatóvá tette, hogy: "Mielőtt az égi jelenségeket alaposan felkutatnók: elébb a földiekkel végezzünk. Mert még azoknak a felderítését se kezdtük meg. S évezredekre lesz szükség, amíg a kozmikus törvényeket felfoghatjuk. De idővel semmiféle titok felderíthetetlen nem marad." S ez igaz is.

Tehát, nem volt kezdet, nincsen vég és csakis a körülöttünk levő végtelenségnek a millió változatait figyelhetjük meg s azoknak időközi körforgását méreceskéljük órákkal, napokkal, évekkel. Holott minden csillagban, ahol élőlények más-más mértékkel szabják meg az időközi változások lejáratait. A szerint, hogy az illető csillagnak lakói szemében, mily hosszú idő alatt futja meg a saját napjai, mint központi csillaga körül pályáját. S e szerint: az élőlények kora is más-más minden csillagon. Nem olyan, mint a földünkön.

Tudjuk azt is, hogy az anyag halhatatlan s csak válto-

zik, de soha meg nem semmisül. Például: az elégetett fadarabból füst, hamu s a levegővel elégülés folytán ugyanannyi megváltozott anyag fog kikerülni, mint amennyi az elégés folyamata előtt azon fadarab tartalmát képezte. **A kávéban felolvasztott cukrot nem látjuk, pedig tudjuk: hogy benne van.** S ha megesszük a zsemlyével együtt: a kávé, zsemlye, cukor éppen úgy megmarad, csakhogy más alakban, mint annak előtte volt. Egy részét a test, mint tüzelő anyagot a vér égésére (mert a vérünk folyton ég s nem is csekély melegséggel) fordítja s az által a testünk táplálását végzi. A nagyobbik rész meg váladékként kilöketik a testből, hogy új körforgását, mint protein anyag megkezdje. **S hogy az anyag körforgása végtelen, azt már az ateista bölcs Salamon háromezer év előtt felismerte.** Ezért mondja hát a prédikátor könyvében e jeles természetbúvár: "És minden folyóvizek a tengerbe sietnek: mégis a tenger vize ki nem árad. Hiúságok hiúsága minden és semmi új nincsen a nap alatt." Ezt a bölcs mondást, még ma is, szajkó-módra egyik számár a másik után recitálva: a vén Ben-Akibának tulajdonítja.

Mit vesződjünk hát mi az istenekkel, akik a végtelenség tengerén a két—háromezer éves létezésükkel csak annyit számítanak, mint a kérészek a Tiszán! **Az ókori istenek, akik a maguk idején épp oly göggel uralkodtak, mint ma a keresztények szentháromsága: már szintén feledésbe merültek!** Pedig több emberség volt bennük, mint a boszus Jehor vában, aki nálunk keresztényeknél: szentháromsággá avandzsált. **Egyik istennek sincs több hatalma, mint azon dugóhúzóknak, amelyet a Jelky András pápuája hatalmas istenként imádozt . . .**

Az eddigi istenek kivétel nélkül: pokollá tették a dolgozó életét s általuk paradicsomot varázsoltattak e földön a henyélők részére. Tehát: **el velük a népszíjoló pártfogoltjaik, a vérszopó tőkés s tányérnyaló, népbutító papjaikkal együtt!** Mert míg isten, pap, király, katona s bankár uralkodik rajtunk, keservesen dolgozó proletárokon, amíg csak álom lesz a mi igazi prófétánk, a dicső Marx jelszava, hogy:

"Világ proletárjai, egyesüljetez!"

Nekünk, akik a természettudományokat tanultuk, mily ordító bambaságnak tűnik fel ama kijelentés, hogy: az isten a semmiből teremté a világot hat nap alatt. Holott

a legelső s megdönthetetlen fizikai törvény az, hogy: "Semmiből semmi sem lesz." S még először létre kellett jönnie a protoplasmának, az egysejtű lénynek s abból a növényeken s ázalagok, halak, hüllők, emlős-állatok s a gorillán keresztül az embernek, hogy megszülessék az első isten, akit már eddigelé is ezernyi ezer követett az örök feledésbe. Mert, hogy az ember teremté a saját képére az isteneket s nem megfordítva: azt a jeles Büchner már régóta bebizonyította.

S hogy neki s Darwninnak még ma nem hisznek úgy, mint Mózesnek: azon okos ember nem csodálkozik. A genezist már háromezer év óta verklizik a héberék s a keresztény ikertestvéreik fülébe a vallást papi üzletté lealjasított csuhások. Ellenben még alig három évtizede annak, hogy az újkori természettudósok a materializmust végérvényes szilárdsággal hirdetik. De, ha az új tudományokat oly erőszakos politikával kényszerítenek a népre, mint a keresztényi áltudományt: akkor azok pár éven belül oly megsemmisítő hatást gyakorolnának a régi babonákra s köztük az isten hitére is, hogy a jobb érzésűek épp úgy restéinek az egykori vallásos tévelygéseiket, mint ahogyan az érettségizett diák másnap szégyenli az első berúgását a matúrát követett áldomáson, kivált, ha annak hölgy tanúi is voltak.

Tehát újból hangsúlyozom: a vallások csak a szellemi kiskorúaknak való gyarló és veszélyes ész-ficamítások. A kinek kedve telik bennük, csak habzsolja azoknak cifra kóficait! . . . Részemről nem instálok az agyfertőző pamnuskákból, üljön bár kotlósként az ilyen sárkány-tojásokon Mózes, Krisztus, Mohammed, vagy a Billy Sunday, aki, miután több millió dollárt összeszedett a nép butaságán: most elnyugszik a babérajain s ő maga kérődzik az égi chewing gum-on. S ha netán a másvilági rapporton a boszus Jehova nagyon is esztergára fogna, azzal érvelnék előtte, hogy egy szusszal miért nem teremtett engem angyalnak ahelyett, hogy bolshevikké kényszerített. S ha egy kissé alámfütenek is az alvilági "laundry"-sok, én attól se ijedek ám meg! Az esztergomi gőzfürdőben ugyanis én meg a háromszázhatvan-fontos Sinka tata, az állami végrehajtó, néha úgy megereszték a gőzcsapokat, hogy minden jelenvolt fürdőző: káromkodva szökött ki onnét a zuhanyok alá. Ám mi, szinte rákvörösre főtten próbálgattuk egymást, de hasztalanul, hogy melyikünk tartja ki tovább a pokoli hőségben, amíg

csak a masszázusra várakozó szolgál ki nem cipeltek onnét minket.

Hát biz' én olyan formán vagyok az istennel, mint az öt-éves Gyurovics Irénke, egy pápai cipész pöttönke leánya. Ennek s a többi iskolás gyereknek nagy hévvel magyarázgatá a káplán, hogy az isten mindenható s mindenütt jelen van.

Erre a kis fitos orrú eleven ördög, a cseppnyi Irénke csak feltartja az ujjait s kérdi a papocskát aranyos selypir téssel:

— Tiftelendő úr, a mi pincénkben is jelen van az isztente?

— Hogy ne volna, kedves kis gyermekem, jelen van bizony! — mondja a buzgó papocska. Ekkor a kis fruska nagyot dobbant a lábával s diadalmasan kiáltja:

— Puff! Nincz is pincént! . . .

E szóra az Úrnak jámbor szolgálja majd sóbálvánnya meredezett s csak bámulta a kis ravasz cseppséget, mint a borjú az újkaput . . . Kár, hogy a Mindentudó meg nem sugatta a Szentlélek által a jámbor papocskának, hogy ne üljön fel a kis csitri trikkjenek. S így az isteni s papi tekintélyen bizony nagy csorba esett az öklömnyi nebulók között is.

A keresztény vallásnak a legerősebb mézesmadzagja a lélek halhatatlanságának ordító bambaságú hite. Lám, az ökör, a ló, az elefánt, a teve holtukig dolgoznak s épp öregségükre hajszolják őket a legjobban és sovány abrak mellett. De ők mégis elmúlnak nyugodtan s nem kacsintgatnak a festett egeknek örökre tömve álló jászolaira. Csak az embermajom, az Ádám ivadéka sunyorgat a másvilági kakasülők után s neki itt is "extra wurst" kéne. S épp azért nem becsüli a legtöbb ember se a saját életét, se a másét, mert az a dőre hit fűti a pelyvás fejét, hogy a mennyországban majd kárpótolva lesz a földi kínokért. S ott, a mennyei Becsaliban, kvaterkázás közben, majd csak megbékül a földi haragosaival s a hosszúszakállú Péter bá' segédkezése mellett kiegyeznek majd negyven-ötven százalékra.

Egyetlen lelkiész se tudja megmagyarázni, hogy hát milyen lesz az a paradicsomi lakzi? Lesz-e egy kis somlyai is a folytonos imádkozás és énekelgetés közben kiszáradó torkok ápolgatására? De hiszen, maga az öreg isten is belesiketül, ha ott folyton csak hasba dicsérjük a sok kornyiká-

lássál s ki fogna szökni a Paradicsomnak a papok által jól őrizett kerítésén . . . Miért féltek hát a haláltól mégis, ti, a mennyországba már a papok által előre jegyet váltott keresztények? **Hisz' az elmúlás nem olyan rettenetes ám, mint azt a papok hirdetik.** Sőt ez, egy jól bevégzett, eredménydus élet után, az öregség határán: szinte kívánatos.

Orvosilag beigazolt tény, hogy az elmúlás percei testi fájdalommal nem járnak. S leginkább csak a szeretteink utáni vágyakozás teszi gyötrelmessé a halált. **De a nagyszivü, értelmes emberek a halál mesgyéjén is megtartják önuralmukat** s például: Socrates kedélyesen társalgott barátjaival a méregpohár felhajtása után is. Epaminondas pedig csak akkor engedé kivonni szívéből a halálhozó lándzsát, amikor a győzelmi hírt már meghozták neki. Nelson is, a trafalgári győző, akkor sóhajta utolsó: amikor felharsantak a győzedelmi harsonák. S a már-már bevégzett óriási brooklyni hídnak tervező mérnöke, akit véletlenül sebzett halálra a csigáról leszakadt vasgerenda, e szókkal tiltá meg, hogy a kórházba vigyék:

— **Hagyjatok e hídon meghalni; az én művem ez s rajta örömmel halok meg . . .**

S nézzétek meg csak a magyar parasztot az ő haldoklásában! Mily fenséges nyugalommal küzdi által a végperceket. S amíg a rokonsága folyton jajveszékkel, addig ő egy panaszhang nélkül tűri a legnagyobb testi fájdalmakat is. Sőt még ő vigasztalja a hozzátartozóit, mert az ő romlatlan ítélőképessége belenyugszik a nagy Természetnek örök, megdönthetetlen törvényébe, hogy: **"Ami születik, annak meg is kell halnia!"**

Úgy éljünk tehát, hogy a haldoklás végperceit ne keserítsék egy haszontalanul eltöltött életnek kínos emlékei. S valóban, a jóhiszemű munkával befejezett élet elmúlása nem lehet borzalmas a nyugodt lelkiismeretű embernek. Ezért mondja a nagyeszű Eötvös a világhírű "Karthausi"-jában: "Ha csak egyetlen faág is bólíngat a haldokló felé, olyan fának az ága, amit a halál mesgyéjére érkezett a saját kezeivel ültetett: már könnyebb néki az elmúlás." És a nagy Titán, a Tolsztoj is jól serkent bennünket a munkára: **"Dolgozzatok, amíg a mécsetek ki nem alszik!"**

De a bölcs Salamon is dicséri a jóhiszemű munkát: — "Megátkozott a kar, amely csak rombol s nem épít; de a fundamentum rakónak a munkája kedves az úr előtt." Az

úr alatt, mint aféle ókori fejedelem: valószínűleg önmagát érté ez a hatalmas Szellemóriás.

Ne vessződjünk tehát az értelem ficamító s jellemrontó vallások farizeuskodása, alacsony indulatokra appelláló külsőségei s gyámoltalan, általunk faragott és festett isteneivel. Ezek csak a babonaság ködével lepik el a józan értelmünket s a vallásos emberek közt lehetséges csak az olyan irtóztató lelki vakság, aminek nem rég Ellwood, Pa., városában néhány fanatikus állat a tanújelét adta. ők egy ot-tani, harminc év óta becsületben élt 72 éves talján asszonyt boszorkány gyanánt akartak megégetni. S a csúf autodafétől csakis a hatóság közbelépése menté meg a szegény agg anyót.

A "Szabadság" napilap szörnyűködik ily nagyfokú szellemi sülyedésen. De feledi, hogy százötven év előtt még Szegeden is égették a boszorkányokat s még a szittyák közt is sok az olyan setétféjú, aki szívesen kontrázna az ellwoodi taliánoknak, ha egy kis boszorkány pörkölési látványosságra invitálnák őket. Le a vallásokkal, e gyilkoló lelki mérgekkel!

Annyit használnak a szittyáknak is a különféle vallások, mint az a sok részvény, amit eddig a nyakukba sóztak. S nem hogy a befektetett tőke dupláját, vagy legalább a kamatját kapnák vissza a pénzüknék a gyors meggazdagodásra vágyó kurucok: de még a befizetett tőkékük is elvész s a cifra papirosokra nyomtatott részvényekkel akár befűthetnek.

Hát nem tudják azt a mieink, hogy teszem: a Rockefeller el nem túrné, hogy az ő szomszédságában holmi kis kakarucs-társulatok piszkálgassanak olaj, szén s gáz után? Van itt pénz Amerikában bőven minden olyan célra, ami csak ötös kamatot is meghoz. De az értékes dolgokat a yankeek tőkéje ragadja meg a százmilliós trösztök csápjaival. Amely társulat már a magyarok közt házal: az, mint legutóbb a Fermogáz-svindlinél is láttuk — a féllábbal már a tömlőben áll.

Ki kell hát józanodni, atyámfiai, a hirteleni meggazdagodás járványkórjából, épp úgy, mint a másvilági délibábok nesze-semmi-fogd-meg-jól ígérgetéseiből. A legtöbb pap maga is atheista s csak megélhetési szempontból dumálja az ókori zagyvaságokat a hívői fülébe. De az ő létezésük csak addig van biztosítva, amíg a szuronyokra s bőr-

tönökre alapított tőkés rendszer a csuhásokat, mint hü szolgálait támogatja s, amíg a nép a mai tudatlanságában megtartható létszen. Ám naponta szaporodnak azon bátor férfiak, akik a népmilliókat messzehangzó kiáltással kijózanítják a vallásos kábultságból. S a tudomány levagdossa nem sokára a babonáság százféle hydra-fejét.

ZÁRSZÓ.

Ezen terjedelmes könyvnek, amely egymagában is több olvasni valót tartalmaz, mint az összes amerikai magyar naptárak (azok hirdetéseit s a naptári részüket leszámítva) nem lenne szüksége a zárszóra. De mégis, az alább írtakat megszívlelhetik az olyanok, akik engem eddig avval gyanúsítottak, hogy én, a szocialista hitvallásomat csakis a vagyonszerzés palástolására használtam fel. Tehát: **nem a szerecsen-mosdatás, hanem a valódi tényállás megállapítása végett közlöm az alábbiakat.**

Én már majdnem két évtized óta vagyok az Unió lakosa, de e hosszú időből az első decennium a legborzasztóbb küzködéssel rablá el a legszebb férfikoromat. Első ízben a volt new yorki import üzletemnél \$4,000-t, másodsor pedig a jólelkű barátok által és vagyonom roncsaiból összegyűjtött \$1,000-nyi összeget vesztém el Pennsylvániában. A most meglevő vagyonomat itt Glenfielden szereztem a temérdek eladás mellett. **De, nem kell azt túlbecsülni, mert, a valódi érték alapján, az, a \$20,000—\$22,000-t nem haladja meg.**

Ugyanis én, ez évben a négy gyermekem közti egyenlő arányban felosztottam a kint levő mortgageim s követeléseimet. **Mindegyiknek jutott \$3,500. Ez tehát összesen \$14,000, azaz tízennyégy ezer dollár.** De a hat gyermekkel megáldott bányász-ipámról s az ó-hazában levő 85 éves, teljesen reám utalt jó anyámnak derekas felsegélyezéséről se feledkeztem meg s az "Előré"-nek is juttattam a sajtó-alapja javára \$1,1000; — ezen kívül még két óhazái családot is gyámolítok. De tucatszámra hevernek a fiókomban a köszönő levelek egyesektől, egyletektől, stb., amik tanúsítják, hogy én, minden érdemes ügyet vagy kérelmet tehetségem szerint pártolok. Én nem csak az amerikai magyarság üterén tartom a kezemet s nemcsak az ő bajait ismerem. Ám a postai forgalom megindultával tucatszámra kaptam az óhazai segélykérő leveleket is. Eleintén \$5—\$10—\$20-jával támogattam a hozzám fordulókat. De ki győzné a tengert lapáttal a medrébe visszaszorítani? Most már nem is válaszolok a rimánkodásokra. **De a zsvány Horthy-banda**

rémuralma alatt hasztalan lenne a pénzküldés is. Ha a bankok útján küldöm a pénzt: annak felét a beváltásnál lopják el, mint a jó anyámmal is történt. Ha meg a postán, ajánlott levélben küldtem a \$20-osokat: azokat már Pesten elsikkasztották a levelekkel együtt a Horthy-martalócok s a Pápára küldött \$180-ból a jó anyám egy-harmadát se kapta meg. Tehát én nem vagyok szűkmarkú ott, ahol alapos segélyezés szükséges, bár, mint szocialista, a könyöradományok adása és kérése ellen vagyok. S ha új csizmát csinálhatok, miért foldozgassam a régi, elszakadtat?

Nekem tehát jelenleg vagy 1,200 hold, többnyire üres földemen s az \$1,600-nyi adóssággal terhelt házamon kívül egyéb vagyonom nincsen. Ellenben van még összesen \$15-000, azaz tizenötezer dollár körüli adósságom, amit a meglevő ingatlanaimból apasztok. Ha azokat jól eladhatom, tán összejön annyi, hogy az adósságoktól szabadulva, a házam tisztára megmarad nekem, \$2,00—\$3,000 forgó tőkével a kéziratban levő munkáim kinyomtatására.

Hát ez nem olyan óriási vagyon, amit irigyelni kéne! Ha leszámítom belőle az \$5,000-nyi amerikai veszteségemet, maradna a szétosztottakat is beleértve \$17,000-nyi szerzemény. Vagyis: nem egészen \$1,000 évenként. Ennyit pedig egy gyengén menő grocery-store is behoz éven át. S olyan józan igyekezethez, kitartáshoz, nem csekély értelmiséghez, mint a mivel én bírok: ez, nem olyan szörnyű nagy eredmény. S ami szenvedés nekem Amerikában osztályrészszerű jutott: azt (a megőrlés veszélye nélkül) a Rockefeller vagyonáért se akarnám megismételni . . .

A gyermekeim a gyenge, ideges, de áldott lelkületű első nőm természetét örökölvén, nem hagyhattam őket cent nélkül, holott a rémítő küzdelmeimben hű támaszaim voltak. A nekik átadott mortgage-ok 10 évi törlesztésre szólnak. Remélem, már akkorra Amerikában is a kommunizmus lesz az úr, s így, még az esedékes törlesztésekre se számíthatnak a köztermelési rendszer behozatalával. De ők ettől nem **félnek ám, mert jól** tudják, hogy akkor nem lesz szükségük **a nekik most átadott kis tőkére sem.** ők már hozzászoktak ahhoz, hogy: ésszel, vagy kézzel, de dolgozni muszáj, s "a munkás méltó az ő bérére."

De én se tartok már attól, hogy a szovjet-rendszerben engem az oly megszokottá vált hajlékomból kiszórjanak. A niig csak a szemeim meg nem romlanak (ami ily óriási szellemi munka mellett könnyen bekövetkezhetik) addig én nem

félek attól, hogy a legszükségesebbeket meg nem szerezhetem. S már mostan is, e rettenetes világrengés fekete éjszakáján szent buzgalommal s törhetetlen reménységgel, kitartóan dolgozom a már sokszor megálmodott új, boldog korszak megingathatlan alapzatának a lerakásánál.

Terjesszéték hát ti is, elvtársak, e világosság-gyűjtő kötetet mindenfelé, ahol magyar proletárok kínlódnak. Ha mindnyájan összefogunk s én, mint pallér, ti meg mint munkások segédkeztek a tömegeket megváltó kommunista rendszer felépítésénél: akkor majd nem kell egyiknek a másikat irigyelni a vagyona miatt. Mert mindenkinek csak annyija leend, amennyit a köz érdekében kifejtett munkálkodása arányában megérdemel. De, bármily lángeszű, vagy munkabíró legyen is a jövő társadalomnak akár szellemi, akár pedig kézi munkása: a földi javakból a többiek rovására többszörös részt, mint a mi egy embert megillet, nem követelhet.

De nem is fog követelni senki sem, mert akkorra már a szocialista becsületérzés oly szilárd lesz az emberi szivekben, hogy szégyennek tartaná a felebarátja megrablását az eszmekörében teljesen megnemesült munkástárs. S minden ilyenemű kísérletezés csütörtököt mondana a szabad emberré lett proletárság ellenállásán.

S ha netán némelyeknek unalmassá vált is az, hogy e vaskos kötetben oly sokat foglalkozom a vallással s a szoldateszkával: de ebbeli terjengősségemet mentse ki azon körülmény, hogy teljes életemben sok bajom volt a papokkal s a buta katonai fegyelemmel. És a sok megaláztatás alkalmával megfogadtam, hogy a clerus és a militarizmus, mint a tőkés-rendszer legerősebb oszlopai ellen: minden alkalommal a legelszántabban harcolok. S a magam részéről végtelenül örvendenék, ha a munkástársakat is a műveltség és lelki megkönnyebbülésnek azon magaslatára emelhetném, ahonnét az égi és földi mumusokat, e nekünk most félelmes, de valódi formájukban teljesen tehetetlen paprika-jancsikat: méltó tiszteletadással leköphetik. Mert ennél többet nem érdemelnek. No Sir! . . .

Aki ezt a könyvet figyelmesen átolvassa, valóban meggyőződhetik arról, hogy ez, úgy mennyiségre, mint a minőségre, nagyon is megéri a tallért. Épp úgy megkapja Ön, e nem nyereszkeségi, hanem művelődés terjesztési szempontból írt munkában a pénze ellenértékét, mint a farm-vásárlóim megkapták a teljes vételári értéket. Épp azért bizony tudom, hogy e műnek tízezer példányából egy éven belül

egyetlen egy se lesz eladatlan. Hisz' már ennek a megjelenése előtt közel háromezer példányra volt rendelésem. De az ezen könyvben hirdetett másik háromnak a kinyomatását is a "Vigasztalás"-é után: rögtön megkezdem. S nem félek attól, hogy a 10,000—10,000 példányban, tehát a "Vigasztalás"-sal együtt 40,000 példányban nyomandó négy hatalmas könyvet két év alatt el nem adom. Hisz' csak az óhazába kell belőlük a felerésze: az óriási anyagnak.

Magyar író könyvének első kiadása 10,000 példányban nagy ritkán kerül sajtó alá. S én, annak dacára, hogy az amerikai magyar polgári lapok fumigálják az irodalmi működésemet, egyedül a saját erőmre támaszkodva s a magyar szocialista elvtársakban bízva, mint magyar Ferrer: mégis neki döltem ily óriási vállalkozásnak. S mert a műveim az igazságot hirdetik s azok forradalmi eszméit úgy áhítja a félrevezetett amerikai magyarság, mint a Szahara homokja az üdvözítő záport: tehát volt bátorságom, egymagamban is kiverekedni a magam jussát. Mert érzem bensőmben azt az óriási szellemi erőt, amely, ha physicaivá lenne: hegyeket mozdítanék ki a helyökből s folyókat állítanék meg avval. Engem már se ócsárlással, se agyonhallgatással eltiporni nem lehet. És üldöztetéssel még kevésbé.

A hirdetett 320 oldalnál 48-al többet adok egy tallérért az olvasók kezébe, nehogy a nagyon is időszerű forradalmi verseim e könyvből kimaradjanak. Remélem, a tudni vágyó munkástársak honorálják becsületes igyekvésemet e közhasznú s olcsó kötet terjesztésével. Egyszersmind kérek titeket, kedves honfitársaim, tudassátok őszintén e munkám felől alkotott véleményteket: bár ha az nem is lenne kedvező s tekintsetek el a sajtóhibáktól.

Tisztelettel:

Mihályi Imre.

KÖLTÉMÉNYEK.

FÜGGELÉKÜL A VIGASZTALÁSHOZ.

JEGYZET: — E toldalékot azért függesztem e könyv bővítésére, mert sokan azt hitték, hogy a "Vigasztalás" meg sem fog jelenni s már türelmetlen levelekben sürgették azt. Holott, sokkal nagyobb terjedelmű könyvet adok az olvasók kezébe, mint a melyet hirdettem. **Akik tudják, hogy a mai világban mily drága a könyvnyomtatás és papiros: azok beismerik, hogy én, a talléros ár mellett e munkánál hasznot nem csinállok.**

1.) VIGASZTALÁS

SZÓZAT AZ AMERIKAI MAGYAR BÚJDOSÓKHOZ.

Gyűljetek körültem, elcsüggedt magyarok,
Aikre mostanság félvilág agyarog.
Amerre tekintünk: szorongatva vagyunk,
Rettegő ijedtség üli lázas agyunk.
Mély sírunkat ássa a kaján káröröm:
De ezt, vaskezekkel darabokra töröm.

Láttunk mi már mongolt, németet s törököt:
Ki őseink csontján üle tort s röhögött
Kínlódásunk felett. S népünknek bölcsej ét
Már születésénél irigység környezé.
Besnyő, bolgár, alán, kun s tatár jött reánk:
Amikor még alig pár ezerén valánk.

Százezernyi néppel indult útnak Álmos,
E kis tömegnek csak negyede volt harcos.
Mégis által töré népek vasgyűrűjét
S vitézül leverte minden ellenfelét,
Tíz év ádáz harca Árpádnak hadait
Úrrá tévé merre hordozá zászlait.

Kétszáz esztendeig rettegték a magyart
 Réműlt szomszédai. És bár ellene tart
 Vezérek idején német, talján, török,
 Nem bírt velük se ez, se orosz, se görög,
 Halics, Nándorvára lenget magyar zászlót:
 Constantin városa rettegi Botondot.

Tatárjárás után a legyilkolt nemzet
 Pár évtized multán szint' újra született.
 Ismételt rohamát vérivó mongolnak
 Vaskézzel leveri. S Buda falainak
 Szorítja az újból bejött rablócsordát:
 Kegyelemért esd a fölkoncolt tatárság.

A betört kunokat szintén letiporja,
 De utóbb testvérként keblére fogadja.
 Keleti határon a vitéz székelyek
 Számos ellenségen győzedelmet nyernek.
 Lajos alatt három tenger hordja kincsét
 A büszke magyarnak s Mátyás vijja Bécset.

Kinizsi, Hunyadi az oszmánt kergetik,
 S a magyarra törő ellent sorra verik.
 Nem vehetett erőt semmiféle ellen
 A büszke magyaron: míg ez értett egyet.
 A szomszédos népek Budára tartanak:
 S az ott látott pompán szájtátva bámulnak.

De vétkeink miatt akkor is bűnhődtünk,
 Mert viszálykodás lett úrrá felettünk.
 István király népét kasztrendszerbe dönti:
 Hizlal sok németet s a papokat tömi.
 A sváb grófok s éhes csuhások meghíznak:
 míg a nyomott tömeg gyermekei rinak.

Sírnak a koplalás, nyomorúság miatt . . .
 De mit bánja ezt a falánk, pióca-had?
 Szabadsághős Dózsa az izzó trónon ég,
 Magyar nép felett hajh! de beborult az Ég! . . .
 Habsburg és Zápolya s a török nyakgatja:
 S a sok sakál testét tépi, nyúzza, marja.

Ám e rettenetes, gyászigó láttára
 Tinódy, a dalnok, végvárról végvárra
 Bujdosik s szilajul a lantját pengeti:
 Csüggedő szittyákat szent harcra tüzeli.
 Szervezettség s vezér nélkül is harcolnak
 Elbúsult magyarok s hősi halált halnak.

Huszonhétszer zúdul — baromi sokaság —
 Eger falainak. Maroknyi magyarság
 Véres fejjel veri a törököt vissza
 S ennek menekültén az áldomást issza:
 Egri bikavérből. Szép menyecskék tölték
 A győzelmi kupát s a tart ők is üzték.

Négyszer szólítá fel tisztes megadásra
 Drégely alól Szondyt, ozmánok basája.
 De a válasz helyett ez: ágyúit fordítja
 A bősült ellenre s tar koponyáját irtja.
 Tizenkilenc sebből vérezve elesik,
 Kihűlt teste felett ellenfél könyezik.

Háromszáz vitézzel küzd Lógody Simon
 Százezer töröktől ostromolt Nándoron.
 Mindannyi vitéze ott hull el mellette:
 De egynek se remeg honszerető szive.
 Isten, király, haza: mind elhagyja őket.
 Mégis csüggedetlen' áldozzák élteket.

Szigetvárra rohan kétszázezer ozmán
 S már előre örül győzelmén a szultán.
 De amikor húszezer vitéze elhullott:
 A bősült aggastyán holtan összerogyott.
 Kirohan a várból a félisten Zrínyi:
 Mellette esik el Juranich, Zemlini.

Megrohanja Kőszegh várát is a török:
 Magyar vitézségen ereje megtörött.
 Menekvő Dobozy a nejét leszúrja,
 Hogy annak mézcsókját pogány ne kóstolja.
 Elbúsult szívében gyülemlett keserve
 Tizenhét spahit a másvilágra küldte.

Kézay Simon is a tíz hős fiával
 Fölveszi a harcot háromszáz ozmánal.
 S menekvő vezérét addig védelmezi:
 míg biztonságba jut s a várat eléri.
 De mire segélyt hoz a vitéz apának:
 Csak jelköt állíthat neki s tíz fiának.

Kilencezer paraszt menekül szekéren,
 Mohácsi vész után bácskai fenyéren.
 Dunán áttört sereg eléri a magyart,
 De megáll ez s lőcseszel veri a lándzsás tart.
 Egy szállig elhullnak a vitéz menekvők:
 Ám mellettük fekszik harmincezer török.

"Pompás Szolimánnak" krónikása mondja:
 "Valamennyi nép közt vitéz katonája
 Csak a magyarnak van. Ez bajvívásra kész
 Bármikor, ha keztyűt vet neki ozmán kéz.
 Magyar huszárokat nem kell ám tüzelni
 A harcra; sőt attól vissza kell tartani."

Gróf Bethune írja francia kormányhoz:
 A kurucz dicsőség hasonlít a naphoz.
 Zsold nélkül harcolnak a szittya vitézek,
 Koplálnak és fáznak, rongyosak szegények.
 De e szót: megadás! Hírből se ismerik,
 Elszántan küzdenek utolsó csepp vérig."

Hasonlókat jelent Bécsbe Svendi Lázár:
 "A labancok előtt kaput nyitott Szádvár.
 Patócsy Zsófia, a hős asszony védte,
 Utolsó kenyerét is immár felélte,
 Amikor feladá e rongyos kis fészket:
 Temetője lett ez, sok jó legényemnek."

Kanizsay Dóra mohácsi hősöket
 Sírva hantolja el a szent tetemeket.
 Munkács várát védi hős Zrínyi Hona:
 Kinek orozslán volt minden atyafia.
 Szép Szécsy Mária ötet rabbá ejti:
 Ki a várát vijja, a zord Wesselényit.

Vak-Bottyán, Ocskay, Balogh s Bezerédy,
 A futó labancot világgá kergeti.
 S maga Napoleon, mondja az ipának:
 "Nincs párja a földön Simonyi-huszárnak."
 Ezek két ízben is majdnem hogy elfogták
 Elölük menekvő franciák császáriját.

De nemcsak harcolni tudott a hős magyar:
 Nagylelkű volt mindig és rosszat nem akart.
 Amidőn Páduát bevette Danes vezér:
 Daliás, szép fiát veszté el ott szegény:
 Orozva ölte meg Taormese grófja,
 Mert azt hívé: nejét érte annak csókja.

Szabad rablást rendel most a bősziült apa:
 De fillért se sarcol a magyarok hada.
 Három óra hosszat piactéren állnak,
 De kárt nem tesznek az ijedt taliánnak . . .
 Ekkor a feléledt olasz nők virággal
 Hintik a szittyákat, kínálják csók-borral.

De párbajra hívja Danes vezér a grófit
 S bár ez óriás volt, két perc alatt állott
 Kulcsos Péter előtt. S annak sírva mondja:
 "Mit tettem én, szamár, féltékeny bolondja?!" .
 Ide küldött kardja, vitéz Danes vezérnek,
 S ím', most ő lett férje: gyönyörű szép nőmnek!"

Szapáry grófon szánt a bőszi, kaján török.
 De nemsokára ő haldokolva hörög;
 Mert a szabaddá lett Szapáry elfogja
 S a rettegő basán ítéletét tartja:
 "Gonoszul kezeltél, mikor voltam foglyod:
 De ím visszaadom néked szabadságod!"

Felel ez fuldoklón: "Későn jött kegyelmed!
 Azt hittem, bosszúvágy hajtja nemes szíved.
 Mérget vettem tehát ezen kis gyűrűből:
 Mit néked ajánlok legszentebb emlékül ..."
 Szapáry siratja a kihült ellenét
 S rendel neki pompás, vitézi temetést.

Caraffa, Ambringen, Cobb s a hóhér Básta
 S a sok lator Habsburg mind a magyart rágta.
 Mártír gályarabok a fogságba mennek,
 Ám gaz Kolonicstól kegyelmet nem kérnek.
 Rabságban pusztul el a derék Béldy Pál:
 De mégse változtat a kimondott szaván.

Oh, mennyi nemes szív hült ki szép hazánkért!
 Van-e még oly nemzet, mely onta annyi vért
 A szent szabadságért, mint a tiprott magyar?! . .
 Ez a hős vérével sohase volt fukar,
 Ha reá ellen tört. Vitézségét zengi:
 Limanova, Przemysl, Uzsok és a többi.

Bocskay, Thököly, Rákóczi és Bethlen
 Szint' hősleg harcolnak a gaz Habsburg ellen.
 Ármányos fortélylyal ez, mindig ellopja
 A győzedelmi bért s a magyart becsapja.
 De Kossuth cudarul elbánik Zsófiával:
 Muszka cárhoz fut ez, a hülye fiával.

Ám gaz politika kijátsza a magyart,
 Miért is cseh, horvát, móc s rác ellene tart;
 A tót, szász és ruthén szintén nekünk esik:
 S félholt magyar baján most im' gyönyörködik.
 Hejh! Ha eltemetnék a lőfegyvereket:
 Ez a sok rongy csürhe, hol lelne majd helyet?! . . .

Hiszen, ha szemközti, hős viaskodással
 Kéne a bajt vivni s karddal, buzogánnyal
 Lehetne védeni a honi tereket;
 Az a sok ellenség esdene kegyelmet! . . .
 S futna a szerezsán s az oláh dorobánc,
 Ki most úgy csüng rajtunk, mint kullancs a kutyán.

S a hegyes süvegű móc megint úgy járna
 Mint negyvenkilencben Alvincnél: a gyáva.
 Ott tizenhét huszár az alvó móc tábort
 Világgá szalajtá s aprítá a bocskort.
 Háromezer oláh ágyúit elvette,
 S a sok részeg szájhóst Déváiig kergette.

Járkovác, Isaszegh, Nagy Salló és Szolnok,
 Fényes bizonyági annak, mit most szólok:
 Az oly kemény népet, mint a magyar nemzet,
 Se csapás, se ármány meg nem semmisíthet.
 S ha mi összefogva egymásra találunk,
 öröme változik mai sötét gyászunk.

De nem szabad járnunk eddigi rossz nyomon:
 Mert akkor elveszünk s megöl a nagy nyomor.
 Nincs nekünk rokonunk sehol e világon
 S csak hollók kárognak a tar magyar fákön.
 Ne bizzuk papokra, istenre üdvünket:
 Ezer éven úgylis ők ugrattak minket.

Óriási erő van a mi népünkben,
 Lebírhatlan, vad dac edzett szíveinkben.
 Szívós életerő, szabadságszeretet:
 Melyet ezer éven át le nem törhetett
 A sok csapás, balsors, testvérharc, ellenség:
 Tíz millió magyar küzd majd most mint Egység.

Százezer magyarból ezer év sok harca
 Tízmilliót növelt s ez indul most harcra.
 De nem ám lándzsával, kard és buzogánnyal,
 Hanem babért hozó, modern tudománnyal.
 A szittya koponyák épek, mint karjaink,
 Mikkel leküzdöttük tengernyi bajaink'.

Jókai, Petőfi, Eötvös és Munkácsy,
 Izsó, Kunfi, Zala, Garami Vámbéry,
 Csizmadia, Ybl, Binary, Lavotta,
 Benczúr és Reményi, Hubay, Kadocsa
 És a többi magyar: orvos, mérnök, költő,
 Feltaláló s tudós mondja, hogy: megél ő . . .

Élni fog a népünk s virul, amíg akar:
 De csak, ha lángeszét fejleszti a magyar.
 Fogadd be testvérem a modern eszméket
 S vedd a füleidbe az új, szent ígéket!
 Nyújts egymásnak jobbot testvérszeretettel:
 így meg fogsz birkózni pokollal és éggel.

Mert ez utóbbi még nagyobb ellenséged,
 Mint azon bős csorda: mely most környez téged.
 Az égi hatalmak népeket uszítják
 S földi istenekkel sárba tiportatják.
 Tökések és papok minden népet nyúznak:
 amíg ezek tőlük meg nem szabadulnak.

Ha látja a világ, hogy ti békés munkát
 Akartok folytatni s a modern tudományt
 Mívelitek szorgos, nagy iparkodással:
 Megbékél veletek, mint Krisztus Judással.
 Magánvagyon helyett a közös termelés:
 Szüntet meg minden bajt s így lesz egyetértés.

Túlsókat bűnhődénk mi: ezer éven át,
 De majd az új ezer örömet hoz s nem gyászt.
 És bár sok szenvedést hozott ez év rája:
 Csüggedést nem ismer a puszták királya.
 S érzem, hogy bús lantom, mely most sírva csendül:
 Diadalt is hirdet s harsog majd örömtül.

Ha valameiy gyermek vétkes a családban:
 Bűnhődik. Ám az nincs benn' a szentírásban,
 Hogy a bűnöst menten agyonütni kéne.
 Sőt inkább reászáll emberek kegyelme.
 Mi is hát, megtérők s emberi családban
 Helyünk lesz örökké teljes boldogságban -

Engem hát nem ernyeszt a mostani bánat;
 Küzdő ember vagyok és nem gyáva állat,
 Harcoltam magam is keserves napokon:
 Mégis akkor zengett legszebben a lantom.
 Nem legény az, ki üt: hanem, aki állja;
 Annak helyén szíve, esze s koponyája.

Nem féltem a magyart, ismerem fajtáját:
 Ennek ember soha meg nem ássa sírját!
 S ha a babonától elméje megtisztul:
 Nem retteg majd többé isten és pokoltul.
 Csak magadban bizzál s tarts össze, magyarom:
 Nem vesz erőt rajtad, de semmi hatalom! . . .

Boldogságod én még bizonynyal megérem
 S elnyugszik majd akkor szilaj magyar vérem.
 Lantomat tegyétek a kihűlt szívemre:
 Szabadságról zeng majd ott is a fülemben.
 A magyar unokák, kik síromhoz jönnek:
 Hadd ejtsenek arra egy őszinte könnyet . . .

2.) ÉSZAKFÉNY.

A világszabadság riadója, megírva kötött prózában.
 Mutatvány a "Szabadság Dalokéból.

Egy csendes téli éjszakán
 A jó meleg kályha mellett
 Gondolkozva üldögélek . . .
 Siratgatom a zord jelent,
 Melynek nincsen is más hangja:
 Csak zokogás, halálhörgés,
 Panasz, sikoly, gyermeksírás,
 Ágyúdörgés, tűzropogás,
 Elesettek sikongása,
 Átkozódás, kaján szitok,
 Pokolbeli kin jajgatás:
 Száll az égnek mostanában,
 Nyomortkacagó röhejjel,
 Orgiás, részeg danával vegyest . . .
 Zug a fülem e vad zajban,
 A szemem kísérteteket lát,
 Typus, lues, éhség, nyomor,
 Kapzsiság, kor minden fajta
 Rabló, zsvány és uzsorás
 Szívja vérét proletárnak,
 S alélt testén végig gázol.
 Állattá züllött kéjencek,
 Nyolc, tíz éves leánykákat
 Liliomként most nyílókat:
 Letipornak, megfertőznek.
 Soha ily mélyen nem sülyedt
 A sárba az emberiség,
 Mint e rémítő napjain
 A pokoli zürzavarnak.
 Túlhan, a félhalott Bécsben
 Gábor Andor már harsogja:

"Most már semmi nem menthető,
 E völgytorok a temető,
 Melyből nincsen kiút neked,
 Akár gyűlölsz, akár szeretsz,
 Alattad megnyílt a sir:
 Melyben rothad barát, ellen,
 Hiába minden: Róma már nem él."
 S ez a jeles magyar vátes,
 Reményt veszelve sikongatja:
 Világ végének a jöttét,
 S halálharangot kongatja
 A beteg emberiség felett:
 "A jó a rosszal együtt süllyed el" . . .
 De egy visszhang felel neki
 A messze Amerikából:
 Lehetetlen, lehetetlen!

Im' hát nagy fényesség lövel
 Fel egész a csillagokig
 S nagy világosság terjed szét
 Északi sarktól a Délig.
 S kitekintve ablakomon
 Az Északfény színpompáját,
 Remekszép tűzjátékával
 Láthatják fáradt szemeim.
 A föld játszik, kacérkodik,
 A mennyei csillagokkal:
 Érző lelkét mutogatja
 Gyönyörű nagy varázslattal
 Leírhatlan sugártörés
 Ragyog a fényes horizonton,
 Százféleszínben tündöklök
 Földanyánk szívének vére
 Most mind fel, az égre ömlik,
 S melegíti sugarával
 A testét környező leget,
 S biztatgató, szent jelet küld
 A reményt vesztett népeknek.
 Olvassátok izenetét,
 Avagy, ha tán nem értitek:
 Majd én tolmácsolom néktek,
 Ti szegény, csüggedt emberek! . . .

A szivárványszínű Északfényből
 Hirteleni száguldással
 Óriási veres zászló,
 A kommunisták szent jelvénye:
 Szökken fel a csillagmyriádra.
 Óriási, hatalmas nyele
 A földtől a Syriusig ér
**S a százmilliós orosz nép hőseinek,
 A veres katonáknak vasmarkai
 Megingathatlan erővel tartják azt magasra.**
 A lobogója befogja az egész
 Magasságos firmamentumot
 S rajta fénylik ragyogó, szikrázó,
 Szemkápráztató betűkkel e nagy,
 Fenséges, millió rabszolgából áhított,
 Szabadsághősöket, vértanúkat lelkesítő,
 Szentséges szent név:
 Világszabadság! . . .
 Gyémántbetűkkel ragyog ott e felírás!
 De mellette kissé apróbb
 Aranybetűkkel van a zászlóra hímezve
 A világ jelenlegi Messiásának:
A törhetlen Lenin Ulyeicsnek a neve is.
 És ott jönnek sorban a muszka Megváltók
 Dicső nevei.
 Ott olvashatod a jóságos,
 Biblia-habzsoló, gyengéd lelkületű
 Tolsztoj nevét is. És ott van a
 Remekműveket alkotó csettel bírt
 Verescsagin neve is, aki mm* :ironi illég
 A felrobbant hajónak tűzlángjain szállt
 A halhatatlanság egébe.
 S az én szemeim ama szent lobogón látják
 A dicső Turgenyev nevét is,
 Aki bátran hirdeté, hogy:
**"Nincs különbség az emberek közt,
 S lényegében minden ember egyenlő."**
 És ezernyi ezer hű fia az orosz népnek
 Egykor szintén ama szent zászló szövetére,
 A világtörténelem lapjaira kerül,
 Hogy nevét mindaddig áldva említsék,

Amíg egyetlen szabad polgára lesz
A most milliók vérétől áztatott Földnek.

Most hát újból, kevélyen zengheted,
Te muszka költő-óriás,
Te, a becsület mezején elesett Puskin, hogy:
"Halott kozákok már látott a világ:
De fogoly kozákokat még egyet sem"
És Te is, te eszményi szépségű Gogol,
A derék, búsongó s mély kedélyű ukrán népnek
Legkiválóbb dalnoka most büszkén kiálthadd:
"Én vagyok a seregeket hajszoló,
Rettenthetlen Bulyiba Tárásznak
Egyenes leszármazottja." S méltán verhetik
Szilaj kezekkel a harci kobzokat,
S a balalajkát az orosz zenészek,
S csak hadd dalolják a remekszép dalt,
A volgai hajósok dalát.
S a bolshevik-induló csak hadd rikoltsa
Messzehangzó, országokat felverő hangokon
A Csermák Timohajeff vitészségét. Hisz' ma is
Ennek a győzhetlen unokái:
A nagy, kis, és fehér-oroszok s a kozákok
Már minden reájok uszított hyénát
Sorra leverték. S a rémítő erejű
Orosz medvének vastalpai alatt hörögnek már
A gaz Kolcsák, Semenoff, Yudenich,
Denikin, Wrangel, Petiura, stb. bandái.
Minden, a szovjetek országára törő,
Bármily erős ellenség is végre
Megléli a nagy szarmát síkságon
A maga temetőjét s Borodinóját.
Hat millió katonát áldozott fel a cár,
A nyomorult Mikulás zsarnoki kénye,
S négy milliónál több szabadsághős
Vérzett el már a három év óta tartó
Oroszláni harcok alatt.
Koplal, fázik s a kórokkal küzd
A nagyszerű, a dicső, a verhetlen,
A kitartó, a jószívű, a szelíd kedélyű,
S most mégis bős harcossá lenni kényszerült

Muszka óriás. De azért
 Csüggedetlenül küzd a szent
 Világszabadság veres zászlai alatt.
 Ennyi őserő, ennyi elszántság,
 Ennyi kitartás, ily Iebírhatlan fanatizmus,
 Ily mérhetlen áldozatkészség valóban
 Emberi mértékkel fel sem becsülhető.
 Nincs szó az emberiség szótárában,
 És szegény a magyar nyelv szókincse is,
 Hogy méltó dicsfényt fonhatna
 Az orosz szabadsághősök glóriás fejére.
 S én, a gyenge szavú lantos
 Tehetetlenségem érzetében
 Hozzátok kiáltok: Tinódy,
 Balassa, Petőfy! Jöjjetek mellém,
 Verjétek szilaj kezekkel a kobzokat! . . .
 Most, most van az ideje,
 Hogy a hurok szakadásig zengjenek,
 Recsegen a tárogató s hasadásig
 Búgjon a kicsorbult Lehel kürt.
 És a Balassa Bálint éles kardja
 Most vágjon hát utat a zsarnokság
 Felbérelt hadainak tömött ércfalain.
 Ide, mellém, szittyá regősök!
 Akik Atilla harcaival lelkesítetek
 A törökverő ősoket, a kuruc magyarokat.
 Most, most kell tele tődövel,
 Inaszakadt erőlködéssel harsogni,
 S fülsiketítő kiáltással
 Az aluszékonyak fülébe dörögni,
 Hogy: elérkezett a végítélet,
 A végső leszámolás napja,
 A mikor a gonosz emberek állati fajtája
 A jókkal, a haladókkal,
 A földi paradicsomot megalkotni igyekvőkkel,
 S a valódi népszabadság harcosaival,
 Elszánt, végső mérkőzésben ütközik.
 Ezen rémítő s a katalauni népcsatát
 Méreteiben tízszer felülmúló,
 Borzalmas viaskodásból te is, magyar nép,
 Te, most elátkozott, letiprott néproncs:
 Szintén ki nem maradhatsz.

De sőt, mert téged nyúz leginkább
 A legbaromibb hóhérsereg, a melytől
 Még az oroszok "Rettenetes Iván"-ja is
 Megborzadt volna: tehát ti néktek,
 Szegény, félholt véreim, újból
 A kardhoz kell nyúlnotok.
 S csak annak a kemény, kegyetlen,
 Irgalmat nem ismerő, véres
 Munkája után készítsétek a köteleket
 A Horthy és fenevadjai részére . . .
 Ezek a kétlábú bestiák immár
 Csak a földet trágyázni valók,
 Undok, máris rothadó testeikkel,
 Amiket már kívül-belül átjárt
 A luesnek gyógyíthatlan mérge.

A nagyszerű Északfénynek
 Égretörő tűzcsóváiból
 Im' ezeket olvasám ki, s ilyeneket
 Láttának meg bámuló szemeim.
 S e biztató jelekre én,
 Mint a régi, faltörő kosok
 Irtóztató erővel döngetem
 A vészopó zsarnokoknak
 Törvénybástyázta rablóvárait.
 S mit törődöm azzal,
 Ha a kemény szittyakoponyám,
 Amit már fokossal is simogattak:
 Pozdorjává mállik is a gazok
 Jól védett sáncainak ormózatán?! . . .
 De, ha azokat élve elérhetem:
 Vasmarokkal erősítenem reájuk
 A kommunizmus veres lobogóját,
 S bizonyára, mint újkori Dugonics:
 A százöles mélységbe rántom magammal
 A mi dicső jelvényünket
 Leszakítani igyekvő latrokat.
 Én hát mint kemény szittya ivadék,
 Akinek ősei Kievet is döngetek:
 Nem adom meg magam, mint Gábor kartársam
 Az enyészetnek s végpusztulásnak.
 Mert, csak ember idézte fel ezeket:

Emberek vetnek gátat is nekik,
 De nem ám pityergő kétségbeesettek,
 Hanem konokfejű, rettenthetlen férfiak,
 Akik még a másvilágon is,
 A hosszúszakállú öreg istent cibálandják,
 Amiért hét év óta csak alszik,
 S elnézi, hogy az ő "jámbor fiaiból"
 Milliók pusztuljanak egymás keze által.
 Én tehát, amíg bennem mákszemnyi
 Magyar vér is buzogni nem szűnik:
 Kitárt kebellem rohanok
 A zsarnokság martalócai s szuronyai ellen,
S meg nem adom magam soha!
Nem, nem, soha!
 Nem félek én új harcoktól, hiszen
 Az én őseim tízezer éven át
 Egyebet se tettek sohasem,
 Csak az ősi szabadságukat védték
 Külső és belső ellenség ellen.
 S az Altáji hegyekből kiindulásoktól fogva
 A Pamír-fensíkon s a Tigris menteni
 Bolyongásaikon át, a hol mint a szumír-nép
 Voltak ismertek évezredek előtt,
 Be Etelközig s a Hunniáig: folyton
 Küzdelem volt a magyarok élete.
 S ezeréves, jelenlegi hazánkban is
 Egyetlen század el nem múlt
 Borzalmas rázkódtatások nélkül.
 Mégis: **él e nép, mert élni akar.**
 S nem esik kétségbe, mint a Gábor Andor,
 Akire nem nagy büszkeséggel tekinthetnek
 Jeles ősei: a vitéz Maccabeusok,
 Akik két emberöltőn által
 Rettenthetlen vitézséggel védték
 A héberek feldúlt országát.
Küzdjünk tehát mi is mindhalálig:
S éljen a világforradalom! . . .

De nem messze, túl az eloszló
 Északfényen új derengést látok.
 A milliárdok által óhajtott

Testvéries menekülésnek,
 A zavartalan, szent világbékének
 Ma még csak halványan mutatkozó
 Napját is már felkelni látom.
 De mindinkább erősbül ez a fény is,
 És egy óriási oltárra veti vakító
 Fénysugarait. Az oltárnál áll
 A százéves főpap, egy újkori Marx.
 Érteljes még az alakja s a szava érces.
 S imígyen dörög az óriási sokasághoz,
 Amely a megbékélt embertestvérek
 Ünneplő gyülekezetére küldötteknek a
 Beláthatlan tömegével környezi
 A remekül díszített emelvényt:
 "Jertek hát keblemre, fiaim,
 Akiknek apáit még ádáz harcokban
 Láttam küzdeni az orosz, a magyar,
 A gall, a lengyel s a balkáni csatatereken.
 Akkori verseingesek és sokszorosan
 Felújított marakodásaik valóban
 Céltalanoknak látszanak előttünk.
 Ám mégis az óriási öldöklésnek
 öt világrészt elborított vérhullámai
 Nem ömlöttek céltalanul.

Mert a bűneitől ily rémítő

Áldozatok árán megtisztult emberiség

Minden tagja ma már valódi testvérként

Üdvözli egymást az egész világon.

úgy-e, már ti el se hiszitek,
 Hogy az én gyerek s ifju koromban,
 Nyolcvan, kilencven év előtt,
 Amikor ama rémítő népiirtás vala:
 Hazafias és vallásos jelszók mellett
 Gyilkolák egymást rakásra az
 Egymásra uszított nemzetek.
 Sőt, ha valakinek más testszíne volt,
 Már emiatt is üldözték.
 S ki gondolta vón' ama rémes időkben,
 Hogy a szentnek, dönthetlennék hirdetett
 Vallások végkép töröltessenek
 Mint a **civilizáció** kerékkötői?
S akkor még el nem hitték volna,

Hogy Petőfyt, Aranyt, Schillert,
 Kiplinget, Rousseaut és a többi
 Jeles költőt, író, tudóst,
 A most világnyelvvé lett esperantón is
 Épp oly jól élvezhetjük, mint
 Egykor a magyar, német, angol,
 Francia, stb., eredetiben.
 S még akkoriban a népirtó, zordon
 Hadvezéreket s a népámító főpapokat
 Jobban tisztelék, mint az emberiség
 Valódi jóltevőit: a tudósokat,
 A költőket, a feltalálókat,
 S a minden földi javat előállító
 Munkásokat.

De most, úgy-e, más világ járja:
 Nem hogy háború, de még gyilkosság sincs.
 Mert nincs mi felett civakodni
 A köz javán munkálkodóknak,
 És senki se koplal, nem rongyoskodik,
 Mindenki jó lakásban várja
 Ízletes ebédjét s legalább hetenkint
 Kétszer megfürödhetik.

S az emberiség közös, szent oltárára

A megbékélt nemzetek egymás után

Elhordták engesztelő áldozatul

A jó tulajdonaikat, hogy azt

A többi embertestvér is elsajátítsa.

Az angol a törvény tiszteletét s flegmáját,
 A francia a tudományszomját s jogérzékét;
 A német a szervezési képességet s alaposságát;
 Az olasz a művészi érzékét s zenéjét;
 A holland a tisztaságszeretetét;
 A spanyol a remek táncait;
 A bolgár a kertészeti tudományát,
 A szerb a szívós életerejét;
 A magyar a szabadságszeretetét;
 A román a remek kézi munkáit;
 A yankee a vállalkozási fürgeségét;
 A török a nagyszerű nyugodtságát;
 A lengyel a vendégszeretetet;
 A görög a dicső múltja emlékeit,
 A hinduk a mély bölcsészetüket;

Az arab s az örmény a sémi faj alkalmazkodási
 képességét;
 Japán a tanulékonyágát;
 A cigány a törhetlen humorát;
 China a confuciusi bölcs higgadtságát;
 A viking-utódok a gyors, tette való készségüket
 S a négerék a vasidegeiket;
 A zsidók az évezredek intelligenciájukat;
 Az oroszok a nagylelkűségüket:
 Hozták ajándékkul a megbékélt
 Embertestvérek dúsan terített asztalára.

**S egyszersmind örökre eltemetek
 őszinte szívvel s feltámaszthatlanul
 A pártoskodást, irigységet és viszályokat.**

De azért a versengés ma is tart:
 A legnemesebb emberi küzdelem,
 Amely egyedül arra törekszik,
 Hogy melyik testvérünk tud alkotni
 Olyan tökéletes, használható dolgot:
 Ami az egész emberiségnek javára szolgáljon.
 Áldásom tehát az itt megjelenteken,
 S vigyétek azt a megbízóitoknak is,
 Azon szent kijelentésem kapcsán:
**Hogy most valóban megkezdődött
 Az emberiség aranykora ...**

3.) KÉT SÍRDOMB.

Emlékezés a szeretteimre.

I.

Glenfield csendes temetőjét
 Gyakorta meglátogatom;
 Bútól görnyedő szívem' itt
 Csitítgatom, altatgatom . . .
 De hasztalan! Csak lázong az,
 S a számára nincsen vigasz.

E két sírdomb egymás mellett
 Itt, a szép hársfák tövében:
 Jó kedvem temetője lett.

S vigadni: felejték már régen!
Féllábbal már sírban állok,
S csak árnyékul kelek, járok.

De bárhova indul utam,
Az: mindig csak itt végződik.
S csoda, hogy még meg nem untam
Azt, hogy szívem mint vergődik.
De máshol nyugtom' nem lelem,
Csak itt: hol nőm s fiam pihen.

Bár csak mellettök fekhethnék
A gondtalan Nirvánában,
S csak már egyszer nyugtot lelnék
A béke örök honában.
A zavartalan pihenés:
Nekem is már oly jól esnék.

Te áldott nő! Kit feledni,
Éljek bár hosszú századot:
Soh'sem tudnék s csak siratni
Foglal mindig. S a bánatot,
Mit elveszted miatt érzek:
Nem tompítják hosszú évek.

Nem felejttem hűségedet,
S a fénylő, nagy tisztaságot
Mely körödben környékezett,
Sem szerető gondosságod'.
Gyermekinket hűn ápoltad,
S őket a széltől is óvtad.

Hehj! Amikoron lejtettük
A büszke magyar palotást,
És egymáson legeltettük
Szemeinket: az volt a tánc! .
Körültünk gyűrű támadott,
S ifju, öreg: csak bámult ott.

Rövid, boldog élet után
Gyorsan jött a sok szenvedés;
S a nagyhatalmú Sors bután

Földre tiport. Tönkremenés
Lett a sok küzdelem bére,
S téged takar most: sír éje! .

Árván hagyál öt kicsinyvel;
De én, szint' porig alázva:
Megküzdttem pokollal, éggel,
Hogy ne sirj on a sok árva.
Ám alig elült a vihar:
Újból csövestől jött a baj.

II

Kis madárka dalol
Szomorúfűz ágon;
Altatni igyekszik
Mély szomorúságom.
Hasztalan trillázol,
Hiába csattogatsz! . . .
Báj hangú csalogány:
Meg nem vigasztalhatsz .

Levente jó fiam
Porlad a hant alatt,
Melléje temettem
Zengő fuvolámat,
Ím' e sír elnyelé
Játszi kedélyemet:
S azt fel nem támasztja
Madárdal, igézet.

Bár maga Homérosz
Zengené emlékét,
S akár maga: Dante
Siratná elvesztet;
S ha Ossián, Shakespeare
Dicsőítnék ötét:
Meg nem vigasztalnák
Bánatos szívemet.

Mit nekem pénz, nőcsók,
Mit nekem dicsőség:
Ha legszebb fiamat
Takarja szemfödél! . . .
Világgá rikoltom
Rémes vergődésem':
Nélküle már nem ér
Fabatkát ez éltem.

Jóllehet még maradt
Másik négy gyermekem,
Kikben szintén volt s van
Sok gyönyörködése.
Ám ezek mégis csak
Sarjú ivadékok:
Igazi éneket
Takarják e hantok.

Nemzetiségem kihál
E szép leventével
S hiába' küzdöttem
Démoni erővel,
Hogy utódom legyen.
Apja méltó fia,
Elporlad itt immár
Ez erős dalia.

Hát miért vergődöm,
S ingyen mért harcolok:
Ha éltem céljától
Oly messzire jutok?! . . .
Ordíts vihart S messze
Vidd el jajgatásom,
Erdők s tengerekre
Szálljon sóhajtásom . . .

Világ legboldogabb
Embere én lennék
Ha e fiam élne.
S ha szemeim néznék
Apa-büszkeséggel
A délceg alakját:
Dárius királylyal
Nem cserélnék pipát.

S ím' most csak átkozom
 Bivaly idegzetem',
 Hogy ily roppant csapást
 Eltűrni kénytelen.
 Prometheus kínját
 Bár naponkint érzem:
 Mégis, csak vonszolom
 A nyomorult életem.

Pedig tán jobb lenne
 A pisztoly csövével
 Leszámolni gyorsan
 E sivár élettel.
 Hisz' ez már nem élet,
 Csak kínos vergődés,
 Céltalan bolyongás;
 Lefekvés: felkelés.

De a lelkiismeret dörg:
 Ne keseregj ember
 Nem hallod-e, mit zúg.
 Feléd a vértenger?
 Harmincöt millió
 Proletár porlad ott
 Túl Európában:
 S te azt jóvá hagyod?!

Azokat is sirasd,
 Ne csak tenfiadat,
 S lásd meg az éhező,
 Vérző harcosokat!
 Fájdalmaid temesd el,
 S harcolj a jobblétért,
 S rendületlenül küzdj:
 Világszabadságért!

**KIVONAT MIHÁLYI IMRE "SZABADSÁG-DALOK"
című VERSES KÖTETÉBŐL, MELY MÉG KÉZ-
IRATKÉNT ÖRIZTETIK.**

4.) VILLÁMOK.

Rím-békóba én nem verlek
Titeket, óh, dalaim!
Szabadjára eresztelek
Izzó gondolataim.
Hisz' ki csak rímet farag:
Üres annál a garat.

Villám zengjen a mostani
Gyászos, bús éjjeleken;
A setétséget oszlatni
Eszme: s nem rím kell nekem!
S bár a villám gyújtogat:
Nyomán új élet fakad.

Villámokat gyűjt a dalnok,
S villámfénynél dörgi el:
Repüljenek ki a kardok,
S a zsarnokság vesszen el!
Ne nyisd ajkad panasza:
De rohanj a torlaszra.!

Hazafias töprengések,
Érzékeny panaszocskák,
Limonades pityergések:
Rég idejüket múlták.
"Isten, király és haza,"
Butítottak jelszava.

Hatalomtól ne kérj jogot,
Vedd el tőle: mi tiéd!
Ne tűrj el több gyalázatot,
Inkább halj meg, mint így élj!
Ne légy tovább helóta,
Mint valál már régóta!

Hazug imát s frázisokat,
Mik butítnak értelmet
Kenetteljes szólamokat
Ne mondj s dobd el ezeket!
Rabszolgai bókgyártás
Csak az ima: semmi mást

M'ért imádsz oly istenbálványt
Kit a hízelgés vesz meg;
S aki oly rettentő árát
Szabá képzelt Édennek?
Trónra magad ülteted
E mumust: vesd le onnét!

Franklin elszeded villámit,
Marconi izen velük,
Blériot az ég angyalít
Előzi s csak néznek ők:
Hogy az ember már repül,
Az úr kegyelme nélkül.

Á tudomány villámival
Isten nem birkózhatik;
S nemünk a "tudás fájával"
Ha tovább érintkezik:
Minden isten csődöt mond,
S elhagyja az égi trónt.

Isteneszmét vágd a sutba,
Ez ront józan értelmet;
Mert, míg jársz a templomokba:
Viseled a bilincset.
Eged add a papoknak,
S velők tartó juhoknak.

Villámokat gyűjts mindenütt
A munkás táborokban;
S azon légy, hogy itt idvezülj
A "siralom hónapban."
Munkás! Légy úr a földön,
Rég megszerzed vér s könnyön!

Bölcs Salamon megmondotta
S a józan ész arra int:
A lélek halhatatlansága
Üres beszéd s labirinth.
S amíg abban tévelyegsz:
Festett egekre bégetsz.

Tépd ronggyá a hazugságot,
Amivel elaltatnak:
Égi s hazafias mákonyt
Engedd át a butáknak.
Ha értelmed megtisztul:
Nem félsz égtől pokoltul.

5.) MAGYAR POKOL.

I.

És feljőve a Sátán a földre,
Egyenest Szegeden állott meg
S ott megszállá a borjú-fejű Horthyt,
A lovasított tengernagyot,
Akinek még egy csónakocskája sincsen
A szép Adrián.
És sugdosott a szőrös füleibe
Ily kárhozatos szavakat:
"Most itt a jó alkalom,
Hogy merész álmaid valósuljanak,
S bár hazádnak végromlásán is
De érdd el célodat!" S a császári lakáj
Szaladt kézcsókra úgy a frank,
Mint az oláh vezérekhez
S felajánlá nekik a piszkos
Szolgálatait. Eleintén még ezek is,
Ez éhes martalócok: átallák
Szóba állani e nyomorulttal,
Aki hazája hóhéruál
Ajánlkozik buta vigyorgással.
De sokszoros esdekléseire később
Megengedek e züllött hajdemáknak,

Hogy lőfegyverek nélkül:
 Csak a "Horthy-bunkó"-val díszítve
 Szedett-vedett kalandoraival
 A Dunán-túlra vonulhasson.
 S vele egyidejűleg elindult
 Az oláh martalócok gyáva
 Rabló-hadjáratra begyakorolt serege;
 S mint a Horthy-banda támogatója:
 Megkezdé az újkori tatárjárást.
 Eleintén a Kun Béla vitézei
 A rettegett "vörösek" visszanyomták
 A népünkre törő sakálokat.
 De később, mert a maradi,
 Gőgös, rövidlátó magyar parasztok
 Sajnálták a "prolik" támogatását
 S őket éhezni engedek:
 Erőt vett a rabló sereg
 A vitéz kommunistákon.
 És a betörő dorobáncok
 Nyolcvan milliárdnyi rablott javakkal
 Takarodtak ki Romániába.
 De ők még gavallérok voltak
 A Horthy-bandához képest.
 Mert csak itt-ott gyilkoltak,
 A hol a méltó elkeseredés
 Fegyvert ragadott a rablókkal szemben.
 Ám a gaz Horthysták züllött,
 Két lábon járó fenevadjai
 A rablás mellett a gyilkolást
 S az emberkínzásnak legraffináltabb módjait
 Űzik tamerláni vérszomjukban.
 E rothadt vérű, szadista gyászmagyarok
 A velejéig romlott magyar gentrynek
 Legundokabb szemete már
 Ebédelni se tud anélkül,
 Ha az általa megkínzottak
 Beleiben nem vájkálhat.
 S leirhatlan fajtalankodások közben
 Gyilkolja rakásra ez eszeveszett csorda
 Az elfogott proletárokat és zsidókat.
 S a fogolytáborokban mérgezett
 Ételekkel pusztítja ezrével
 Az odatoloncolt boldogtalanokat.

Reszket a kezemben a toll,
 A becsületes krónikás tolla,
 Mikor e gaztetteket leírom.
 Azoknak még csak az elolvasása is
 Megőrjíti a rendes észjárású embert.
 S valóban azt kell hinnem,
 Hogy a pokol összes ördögei
 A letiport Hungárián tobzódnak.
 Hisz' a nyomorult Horthynak
 Csak egyetlen hóhéra: a Győry Sándor,
 Avval kérkedik, hogy egymagában
 Harmadfélezer "bolshevikit"
 Szállított a másvilágra.
 Észőrjítő borzalom, valóban! . . .
 Hová sülyedt az emberiség
 E közel évtizedes mészárlásban,
 Hogy eltérni képes a Horthy-banda
 Országirtó garázdálkodását?! . . .
 Még pár év előtt, amikor
 A szegény Beiliss-zsidót igyekvék
 Meggyilkoltatni a cári kényuralom:
 Egész Európa tiltakozott.
 S a martyr Ferrer kivégzését
 A civilizált államok munkásságának
 Vészt jósló felzúdulása kísérte.
 Holott csak két emberéletről volt szó.
 Ma pedig, a keresztény kurzisták,
 A pápai apostoli nuncius biztatása mellett
 Sütögetik halálra a zsidókat;
 S az állati Freiszbergerrel,
 Aki a nyomorult éhenhalókkal éteti
 A fogolytársaikból készült pörköltet:
 Francia s angol tábornokok
 Paroláznak. S a tömeggyilkos Héjjast
 Vezére s kebelbarátja: a Horthy,
 A tiszteletére rendezett lakomán
 Aranybillikommal a kezében köszönti.
 A pederaszta Bangha-páter pedig
 Szellemi pestist terjesztő lapjaiban
 Nemzeti hősként ünnepli
 A keresztény kurzista tiszteket,
 Akiknek délelőtti szórakozása az,
 Hogy az elfogott zsidó nőket

Meztelen combokkal a kitüzesített
 Kályhákra ültetik.
 S a bűntanyáikra hurcolt
 Zsenge proletárlányokat
 Állati röhögéssel sorra megfertőzik.
 S legutóbb már nemcsak a gazdag zsidókat
 Rabolják ki s ütik agyon,
 Hanem a módosabb keresztények kirablott
 Hulláit is a Dunába süllyesztik.
 Másfél éves rémuralmók alatt
 Oda jutott már a budapesti nép,
 Hogy sertésólakban s a szeméttelenen,
 Vagonokban, Dunaparton vájt odúkban lakik.
 Csak Budapesten immár
 Egy millió ember éhezik, fázik,
 Ruha, cipő nélkül didereg;
 S a százféle kórtól sújtottakat
 Már koporsó nélkül, mint ebeket
 Földelik el. S naponta majdnem
 Száz ember lesz öngyilkossá
 A siralomházzá változott Hunniában . . .
 A gyárak, vonatok szénhiány miatt
 Megállottak. Az iskolák zárva,
 A kórházak fűtetlenek, túlzsúfoltak,
 A betegek a fagyos padlón hevernek,
 Az újszülötteket újságpapírba csavarják;
 Ezer közül csak negyven-ötven marad meg.
 De még négy-öt éves korában járni se tud,
 Aki megmaradt is a koplalás miatt.
 Szappan nincs s már a burzsoák is
 Megrühesednek a roppant piszok miatt.
 Kihalt a szemérem-érzet teljesen.
 Zsengekorú lányok s fiuk kínálják
 Kiaszott testüket egy falat kenyérért
 A szodomitáskodó gazdagoknak.
 A végsúlyedéshez ére már
 A nemrég is oly gyönyörű Hungária,
 S még a tatárjárás se rontá meg ennyire.
 De a tébolyult Horthy-banda azért
 Még mindig keresztény szellemről,
 Vitézi birtokokról, nemesség adományozásról,
 Irredentáról s miről szaval.
 Sőt Prohászka, az "aranszájú" püspök,

A "keresztény lovagok" által megtapsolt
 Remek szónoklatában védi
 A "numerus clausus"-t, amely
 A zsidó tanulókat kizárja
 Az iskolák s egyetemekből.
 De nem folytatom: mert megőrülök!

II.

A nagy Darwin halálakor
 London összes harangjai
 Zúgtak, s Anglia papjai
 Fennszóval kiálták akkor:
 Meghalt nemzetünk nagy fia
 A nagyj'aink óriása!

S bár Darwin ellenfelük volt:
 Elsiraták e nagy Titánt,
 Ki megdönté a bibliát,
 Istent és poklot kigúnyolt.
 De papok is elismerték:
 Darwin volt nemes ellenség.

Darwin folyton hangoztatá,
 Hogy az ember csak őszállat,
 Ki: vallásnak fordít hátat,
 Amint agyát megtisztítá
 A sok vallásos lim-lomtól,
 S szabadulni fog papoktól.

Ám azt ő se hitte volna,
 Hogy az ember olyan mélyen
 Mint ma fetreng: sülyedhetne;
 S hogy annyira lezuhanna.
 Hisz maga: a dühös tigris,
 Salmhoz képest jámbor dervis.

Salm, Bibó, Héjjas, Prónay,
 Freiszberger, Friedrich s a tisztek
 Akik Horthyhoz esküdtek:

Nemzetünknek hóhérai.
 ők a tigrisen tütesznek,
 Mert emberhúst: magyart esznek!

Tigris a saját kölykeit
 Éhségében fel nem fialja,
 S emberrel kél dühös harcra:
 Mikor őket védelmezi.
 De vérszopó Horthy-banda
 Saját népét öli, nyúzza.

A kutyafejű tatárok
 Szelíd apácák mellettök,
 Tatárvért nem ittanak ők,
 S egymásra nem vontak kardot.
 Horthy csürhe minden magyart
 Kiirt, ha ez tovább így tart.

Őrjült, vérszomjas hyénák,
 Dúlják, marják nemzetünket;
 S ha nekik most gátat nem vet
 Az egész civilizált világ:
 Magyarhon temetővé lesz,
 Benne Horthy kényúrrá lesz.

Kiből hát emberi érzet
 S becsület végkép ki nem halt,
 Tovább immár ne tűrje ezt,
 Aki szereti a magyart!
 Bunkózd le a Horthyakat!
 Mint kárttevő dúvadakat! . . .

KÖLTEMÉNYEK 1888 ÉS 1889-BŐL.

6.) LEHETETLENSÉG.

Vita az apa és fiú között.
(1889-ből)

Változz meg hát végre, te könnyelmű fiú!
Ma-holnap csakugyan már a szél is elfuú
Istentelen korhely, szerelem bolondja!
Bor s leányon kívül: mire sincsen gondja! . . .

Ha leszokol, kedves atyám, a pipáról:
Akkor teszek én le a jó borocskáról!
S mikor megtagadod hű magyar voltodat:
Sutba vetem én is rózsaszálaimat . . .

Im' hallgatsz ezekre, galambfehér atyám:
Mert mostan dönthetlen valót mondott a szám.
Teljes életedben küzdöttél hazádért:
Én pedig meghalok bor, cigány s leányért . . .

7.) AZ ÖRÖK FORRÁS. (1889-ből.)

Úgy Hafiz, mint Shakespeare:
Szerelemről dall s ír.
Húszezer költő élt:
Ki szerelmet regélt.
Ám ez olyan forrás,
Mit ki nem merit más:
Csak örök enyészet,
Mely mindent eltemet.

8.) A SZERELMES GERLEPÁR.

(1888-ból.)

Nincs egyéb dolgok édes csók adásnál,
 S a szerelmet zengő, lány turbékolásnál.
 Fiókáitokat félve ápoljátok:
 Gyönyörű boldogság szerelmes tanyátok.

Istenem! Mennyire irigylem sorsotok!
 Talán én sohasem lehetek ily boldog.
 Hacsak szép Gizellám meg nem szánja lelkem:
 S páros galamb-csókkal üdvözít majd engem.

9.) IRODALMI BÍRÁLAT.

(Epigram, 1889-ből.)

Kérdezéd én tőlem: Göthét vagy Schiller apánkat
 Illeti tiszteletem? S hallgatod én szavaim.
 Minden esetre a Schiller apánkat többre tekintem
 Nem tán műveiért, jó zamatu nevéért ....

10.) LEVELED VÉTELEKOR (1889-BŐL.)

Feltörtem	Hogy kedden
Levélkéd,	Láthatlak,
S előltem	S térdemen
Keservét	Ringatlak . .
Forongó	Hadd sűgom
Szívemnek	Meg néked:
S borongó	Gyémántom,
Lelkemnek.	Te érted
Repülök	Mindenre
Hát hozzád	Kész vagyok,
S örülök	S szívedre
Mikor rád	Nem hozok:
Gondolok	Sem but, sem
Aranyom;	Bánatot,
S ujjongok	Ha lelkem
Im' azon:	Ápolod .

JEGYZET: — Kilencven költeményemet az ideálom öngyilkossá lett fivére dühében elégeté. Pedig azok között is sok értékes vers találkozott. Száz költeményt írtam ő hozzá, míg végre csókot kaphattam tőle . . .

11.) NÉP.

Mutatvány a "Szabadság Dalok" című, még 1906-ban írt verses füzetemből.

Eldörgé rettentő, bős átát a Végzet:
 "Véres verejtékkel keresd a kenyeret!
 A szent felsőbbségnek tartozol hódolni,
 Királynak és papnak robotolni, gyónni . .
 S a megriadt tömeg köveket hord s épít
 Pharaót takaró óriás pyramist.
 S halálra fáradtan kezét nyalja annak:
 Ki őt korbácsolja, felsőbb hatalomnak.

De im' egy hős támad; egy valódi férfi
 S lázadni merészel. Súlyos kezét érzi ,
 A haldokló sáfár, kit Mózes leütött
 (Poroszlók rohannak úzni a menekvőt).
 Ámde vezérével népe is eloson
 S zalámból sokáig avar pusztaságon.
 S inkább mannan koplal, mint rabszolga legyen:
 Mert unta tengődni a királyi kegyen.

De új rablánc készül s Róma jármát sínyli
 Kelettől nyugatig minden nép. Kivívni
 A szent szabadságot, népek ez áldását
 Felkél hős Spartacus s eltépve rabláncát
 Megdöngeti avval ő s Róma falait:
 Szenátus megriad s küldi légióit.
 Bős csata kél mostan s haldokló helóták
 Elszántan menydörgik: "Éljen a szabadság!"

Halotti máglyánál a győzelmes vezér
 Nyert harcán kesereg: óh, mennyi nemes vér
 Folyott ki e hősök elbúsult szívéből
 (Pedig nincs élet az ő munkájuk nélkül).
 Sebeit mindnyájan im előlről kapta,
 S ahová állíták, helyét el nem hagyta;
 Jobb ügghöz méltóan harcoltak szegények:
 Zengjen hát róluk is a vitézi ének!

Most Clytus a dalnok, merész énekre gyűjt:
 Minden szabadság hős, kinek vére itt hullt,
 A szebb jövő magvát ülteté el itten,
 Bátor küzdelmüket áldja meg az Isten!
 Hamvokból serkedjen Szabadság szent fája,
 Amely az utódot már szabadnak lássa.
 Hisz' jó anyánk, a Föld szülte azt ilyennek:
 Hívják bár az embert gallnak, vagy hellénnek!

Hajh! De nem teljesült a lantos jóslata
 S még mélyebbe görnyedt jármának alatta;
 S kit a szelíd Mester felemelni vágyott:
 Porban fetreng a Nép s visel ádáz harcot
 Az ő szent nevében . . .S egymást tépi, marja,
 S alatta a máglyát Torquemada rakja . . .
 De elszántan dörög kíntott Galilei:
 "Mégis mozog a föld!" S a nép kezd éledni.

S megrázza sörényét a kábult oroszlán,
 Királyi csőcselék futna már mind a hány;
 De eléri őket Robespierre vaskarja
 S a zsarnokok fejét fűrészpor takarja . . .
 Ám új bitor támad: a bösz Napoleon,
 Rettegi hatalmát frank-, porosz- s oroszhon.
 S megint meggyalázva a szent népszabadság:
 Metternichet teremt az éledt zsarnokság.

De új Megváltókat szül a nép ereje,
 S győzhetlen a Marx-ja, Kossuth s Petőfy-je.
 S Mazzini és Bebel, úgy Darwin munkája
 A nép jog földjének egy-egy barázdája
 Melyben a Szabadság fája oly szépen nő:
 Siet oda a Nép, egymást üdvözlendő.
 Az a nép, mely eddig csak a jármot húzta,
 És urai kegyét koldulni tanulta.

Kelj fel hát, Proletár, s fogj egymással kezét!
 S mit réprontó ármány vállaidra vetett:
 Hajítsd a vasjármot gaz zsarnokaidra,
 S rivallj a Vilmosra s a bárgyú Miklósrá:
 "Jogokat a Népnek, sok volt a szolgaság!
 S ne csak jelszó legyen: törvény, jog, igazságV
 Jelen századunkat (Bismarck jövendölte):
 Trón-döntő, pap-irtó, zord Nemezisz szülte.

12.) A KÁPLÁN ÉS A PÉKNÉ.

(Tragikomikus történet.)

Szerette a káplán
 A csinos kis péknét;
 Sokat járt utána
 Míg bevette szívét.
 Végre hát légyottot
 Kapott az asszonytól
 Mikor ennek férje
 Elment a faluból.
 De tengelye törött
 A rozszant kocsinak,
 S mit lehetett tenni?
 Visszafordultanak.
 Kölyökpap javában
 Vállá hő szerelmét,
 S miajd hogy le nem nyelte
 A csinos menyecskét.
 Ámde váratlanul
 Férjüram betoppán . . .

Persze, a káplánka
 Szíve: nagyot dobban.
 Egyre ötöl-hatol
 A zordon pék előtt,
 Hogy ő jó szándékkal
 Ímé: gyóntatni jött.
 De a férj rárivall:
 "Hazudsz, bitang csuhás!
 A gyóntatáshoz miért
 Vetted le a ruhád?! . . .
 S többet nem is beszélt,
 De suhogott a bot,
 Melylyel kegyetlenül
 Megrakta a papot.
 Tanulság: Ki vizet
 Prédikál s iszik bort,
 Néha átugorja
 A sövényt s a bokort . . .

13.) LÁTOMÁSOK.

I.

A költőnek lázas agya
 Soh'sem pihen, mindig forr;
 Éjjel-nappal úgy kavargó
 Mint hordóban az új bor.
 Pihenése nincsen néki:
 Szent munkáját soh'se végzi.

Eszme eszmét kerget benne,
 S az ő szeme többet lát,
 Mint a többi halandóé
 S Múzsák vezetik tollát.
 Századokkal előre néz,
 S figyel: mint órhelyi vitéz.

S ő csak úgy nyűfüllel alszik,
 S érző agya álomban
 úgy megsejti, hogy mi léssen
 Jövendő a világban:
 Mint földrengést finom jelzek,
 A kis seizmograf-készülék.

Húsz év előtt megjósolám
 A mai világrengést.
 S én már akkor is hallottam
 A jajt s az ágyúdörgést.
 Koronás latrok futása:
 Volt a lelkem látomása.

Titánok harcát már akkor
 Rettegve, vágyva vártam;
 S a mostani rettenetes
 Vérontást is jól láttam.
 Vérző szívem elborzadott
 Attól: a mit akkor látott.

Most birkózik két nagy Eszme.
 Igazság és Hamisság.
 Nagy erővel küzd elsőért
 Az elnyomott munkásság.
 Ám a harca, szervezetlen,
 S így: erőt vesz rajt' az ellen.

Az elnyomók napjainkig
 Uralták a tömeget.
 S amely mindig istenök volt:
 Hamisság nyert győzelmet.
 S ingyen folyt a munkás vére:
 Hősi harcnak nem lett bére.

Most már minden nemzet eszmél,
 Gyülesezik, lázadoz,
 S hűsz állam proletáreága
 Sztrájkol, forrong s halált oszt:
 Vesszen hát ia Hamisság!
 Győzzön most az Igazság!

Ámde a nagy Lenin s Troztky
 S a sok muszka félisten
 Így dörögnek a tömeghez:
 Küzdj a gaz tőkés ellen!
 Fel! Itt az utolsó harc,
 Vége nem lehet kudarc!

Most is látom, mi lesz vége
 E rémes mérkőzésnek?
 A borzalmas népirtástól
 A szívem majd megdermed.
 Millió új sor támad:
 S a Halál megint arat.

De bár hullna a küzdőknek
 Fele a mély sírokba,
 Ne spóroljuk a munkásvért,
 Folyjék bár patakokba',
 S mint sem legyünk rabszolgák:
 Haljon ki a félvilág!

II.

Borzasztó álmom volt Karácsony éjjelén:
 Megjelent előttem Miklós, a vérszegény.
 Ki, bár százmillió népnek szívta vérét,
 Ő mindig sápadt volt, e vérszopó vampyr.
 Fejetlen jött a cár, feje hóna alatt:
 Eltorzult pofáján a szeme kidagadt.

Vilmos is követte kötéllel a nyakán,
 S vonszolta a fiát, ki átlőtt homlokán
 Osurgatá el vérét, a romlott zsarnok vért,
 S hírnév hetyett nyert ily jól érdemelt babért.
Millió proletárt áldoztak e latrok:
A nevökre szálljon utálat és átok.

Jezsuita fattyú, Alfons is sorra jött:
 S átszúrta vezeté a talján hörcsököt.
 A gnóm királyocskát lelövék, mint ebet:
 Mikor habzó szájjal a népére lövet.
 Rupprecht jött a sorban e zsarnokok után,
 Agyveleje csorog roncsolt koponyáján.

Habsburgok követték Károlylyal élükön,
 Emberi forma sincs e sápadt tetükön;
 Reszkető kezekkel ásták sírjaikat,

S azokba földelék zsarnok társaikat.
Sortűz dördül aztán s maguk a sírásók,
Szint' a sírba hullnak, e gonosz sátánok.

Orgovány, Kecskemét, Siófok és Szolnok,
Szombathely és Pápa hősei jöttek most
A rémes seregben: a Horthy hősei! . . .
Emberi dúvadak, magyarhon bakót.
Egyémáshoz láncoltan, éhezve kullogtak,
Gyáva félelmükben fogaik vacogtak.

Dózsa hajtá őket, magyarok mártyrja,
És a vesztőhelyet gyorsan felállítja.
Máglyát rakat azon s királyi koronák,
Palástok, jogarok, érseki infulák,
És püspöksüvegek a tűzben recsegnek:
Halálfélelemtől Horthyék rettegnek.

A dúlt arcú Dózsa szilaj csapásokkal
Csonkítja a Horthy-t és az orvosokkal
Elkötöttei sebét mindannyi latornak:
Akiiket csak szabadal, hogy meg ne haljanak.
S lenyiszált karjaik ott sülnék a máglyán:
S csámcsog rajtuk később Freiszberger, e sátán.

Ez, mindig állat volt, akárcsak Prónay,
Vagy a gaz Salm, Bibó s borjú-fejú Horthy.
S méltó társuk: Friedrich, Héjjas és Osztenburg,
Aki hyénaként zabál és majd megfúlt
A félnyers lakomán, mit Dózsa tálalt fel
A Horthy latroknak: kik mohón költék el.

S a lerágott csonton épp úgy marakodtak,
Mint mikor a zsidók pénzén osztokodtak.
Aztán így szólt Dózsa: "Hallod-e, te Horthy,
Válogatott kinnal magad végezhedd ki
Dicső társaidat. S ha remek lesz munkád:
Kegyelmet kapsz, ha lefőzöd Torquemadát!"

Dózsa lábaihoz borul a kormányzó,"
S csak úgy dől pestises ajakáról a szó:
"Köszönöm kegyelmed', hóhér munkát végzek,

Amilyet Arbuez s Bali öh'se végzett.
Lassankint pörkölöm s falom e gazokat,
Hogy a föld ne szül'jön több ilyen latrokat!"

De végső erővel most a kárhozottak:
Láncaik' szakgatva Horthyra rohannak.
Darabokra tépik, majd egymásnak esnek,
S mint bőszt kannibálok vad táncot lejtjenek.
E züllött szörnyektől undorodtan: Dózsa
Valamennyit gyorsan a máglyára szórja.

A költő felriad borzasztó álmából,
Mossa a szemeit szörnyű látomástól . . .
E világrengésnek bár csak lenne vége,
Avagy soh'sem jön el már a világbéke?
"Rossz időket élünk, rossz csillagok járnak,"
Lesz-e derült napja szép Magyarországnak?"

Lesz, ha zsarnokait a porba tiporja,
S a Horthy-latrokat egy szálíg kiirtja . . .
Démoni erővel pengetem hát lantom',
Hogy Horthy bandától hazám szabaduljon.
S ha szükség lenne rá: karddal is kiállók,
S a gaz hóhérok közt sűrű rendet vágok . . .

14.) FALUSI PÁRBAJ.

Történet, amelynek egyik szereplője én voltam botos ispán
koromban, 1883-ban.

(1888-ból.)

Naszályi toronynak zúg a nagy harangja:
A pusztai ispán áhítva hallgatja.
Templomba megy ő is, a lányok kedvence,
Menyecskéknek álma s legények gyűlöltje.
Jól tudják ezek, hogy: nem imádkozni ı jár
Az Isten házába a nyalka, szép ispán.

Fehérnép vesztére ül az első padba,
Honnét a szüzeket sorra vizsgálgatja.
S az arató lányok, kik őt jól ismerik:

Csak a kendők alul, sunyin nézegetik . . .
 Nincs köztük tán egy sem, kit nem ölelgetett,
 S akinek új kötényt, vagy pántlikát nem vett.

Dühöse is ezért a paraszt legények,
 S a torkos ispánnak ím' verést ígérnek.
 De nem retteg tőlük húsz éves szívvel ez:
 Szilaj bátorságot káromlás nem ijeszt.
 S csak azért is eljár ünnepi misére:
 Hogy a néki tetszöt vehesse szemügyre.

Ám egy éjjel, mikor hazafelé ballag
 A szép Mariskától: lest vet az ispánnak
 Kilenc bőszyt legény s fokossal leütik;
 S orozva támadván: nem védekezhetik.
 Egyetlen csapásra, mit Török Jóska ad:
 Ájultan esik le s a csürhe elszalad.

Ott hagyják vérében félholtan az utcán,
 S ők maguk elbújnak vackaikban gyáván.
 De éled az ispán s véres fejét mossa
 S másnap nyolc öltéssel az orvos bevarrja.
 S hümmögeti neki: "Mondtam, úgy-e, öcskös!
 Ha jársz a tilosba, kilyukasztják bőröd!"

Fogcsikorgatva szól az operált legény:
 "Ne csácsogj itt nekem, tyúkszemvágó borbély!
 Én állom az ütést, de vissza is adom,
 S nem futok ügyvédhez, elvégzem a bajom
 Egyedül, magam is. Majd megemlegeti
 A Jóska is, mikor a sors elém veti. . . ."

Tizenhárom estén várta a felépült
 Ispán ellenfelét, míg kezébe került.
 Füttyörészve ballag ez a temetőben
 Amikor "Billeg"-ről volt hazatérőben.
 De feláll az ispán temető árkából,
 S a rémült legényhez komoran imígy szól:

"Megállj Török Jóska! Egy kis számadásom
 Lesz véled üstöllést itt, e szent határon.
 Orozva jöttél rám kilenced magaddal:

De most ketten vagyunk és a fokosossal.
 Ám én ezt eldobom szemeid láttára:
 Hajítsd te is bicskád e holt sírhalmára."

Megfogadta a szót holtra ijedt legény,
 Segítséget most hát nem várhatott szegény.
 S a két bösz dalia aztán egymásnak dőlt;
 Döng, duhog alattok a széttaposott föld,
 Bika erejével küzd Jóska irombán:
 Tornász fogással védekezik az ispán.

Már majd félóráig sűrögnek, forognak,
 De bár mellök zihál: árva szót nem szólnak.
 Végtére az ispán által vetett gáncson:
 Elterül a paraszt s elbukik a hanton.
 Most hát ellenfele döngeti, gyomrozza,
 Amíg mozdulatlan marad mint a hulla . . .

Bemegy a majorba a kifáradt ispán;
 S így szól két béreshez: "Vigyétek saraglyán
 Temető árkából haza Török Jóskát,
 Pihenje ki velem való találkáját;
 A számadásunkat immár elvégeztük:
 Legényi virtusról tanúságot tettünk."

A falu bikái, mikor összejönnek:
 Mély, zengő morgással rögtön öklelőznek.
 A pusztai legény nem fut a törvényre:
 Hogy ott kapjon tapaszt tátongó sebére.
 Mi se szaladgáltunk párbaj-segédékért:
 Nélkülök eresztők a felesleges vért . . .

Hejh, naszályi szüzek szép parasztleányok!
 Ma is vágó szívvel gondolok reátok.
 Sok álmatlan éjét szereztetek nékem;
 Jártam utánatok a tarlón s fenyéren.
 Sok csillagos estét virrasztók át együtt:
 Sokszor megugortam értetek a gyeput!
 Ha újból kezdhethném azt a gyöngyéletet:
 Nem bánám, ha megint lékelnék fejemet.
 S bár most új kalandok s csókok után járok:
 Tán aggkoromban is áhítozom rátok . . .

15.) ÚJKORI APOSTOLOK.

Könnyű volt a régi, dicső,
 Héber apostoloknak:
 Mert ellátta a Szentlélek
 Minden jóval azokat
 Fejökbe önte nyelveket,
 Furfangot és sok tudást,
 Ráolvasást, csudatevést,
 Borcsinálást, kuruzslást.
 Sátort állít Pál apostol,
 S Péter fogja a halat,
 Így oszt' az apostoloknak
 Mindig jutott jó ifialat.
 "Gyere-haza tallér"-jok volt:
 S pénz miatt nem koplaltak
 S még akkor olesó volt minden
 A tallérből ihattak . . .
 Sőt im' egyszer a bölcs Péter,
 Bögősnek is beállott
 S Magyarországon jártában
 Virradatig verbunkolt.
 Ám a modern apostolnak
 Nehezebb a feladat,
 S idebb-odább utazása
 Magában sok gondot ad.
 Ticket-agent nem ismeri
 A tréfát s ha nincs pénze,
 Kutyaagolhat az apostol,
 amíg juthat más plézure.
 Ha meg ottan összecsođít
 Harminc-nyven hallgatót:

Avval a tisztos szándékkal
 Hogy mond köztük okos szót:
 Akkor járja meg igazán
 A boldogtalan kakas,
 Mert még kettőt se kukorit:
 Nyakon kapja a kuvasz.
 A tókések nagybotosa
 Csak "veresekre" vadász',
 Hol s merre jár a bolshevik?
 Kutatja s csak ezt szaglász.
 Mutasd:bár az engedélyed,
 S hivatkozz alkotmányra:
 "Mihaszna" a rendnek öre
 Füttyül az okmányidra.
 S ha nagyon okvetetlenkedsz,
 Egy-két fejbe koppantást
 Nem sajnál a rendnek öre,
 S kvártélyt dutyiban találsz.
 De, ha dicséred ia Wilsont,
 S a rabló tókés rendszert,
 S hozzá teszed: vallásos vagy
 És tiszteled az Istent:
 Akkor, ugathatsz rogyásig,
 Nem hogy hántásod lenne,
 De még valamelyik úrnak,
 Papnak leszel vendége.
 Tányérnyalást, ha szereted,
 S ha dicséred az Urat:
 Holtig rágódhatsz csontokon:
 Mint a házörző kuvasz.

16.) O K T Ó B E R H A T O D I K Á N .

EMLÉKEZÉS A "TIZENHÁROM"RÓL.

Tizenhárom 13-soros versben. — írtam 1906-ban, a koalíciós magyar kormány idején.

1.

Ökölbe miért szorulnak kezeid?
 Miért vonaglik halálsápadt arcod?
 Miért hánynak szikrát sasszemeid,
 Összeszorult ajkad miért csikorog?
 Mi vad érzet dülja honfikebled,
 Hogy magadtól ellökve gyermeked:

Félőrülten bámulsz e hősökre.
 Kiket ítéltek golyó s kötélre?! . . .
 Hiszen ők már úgy is elporladtak,
 S fátyolt vetett a múltra király s nép;
 Ama dicsők hát hadd aludjanak:
 Hisz' hazánkban honol most békesség,
 S behorpadtak a szent sírok már rég."

2.

Így a fiú. De vad keservében
 Apja szíve vérzik és zakatol;
 És felelvén, ziháló mellében
 Szenvedések bösz vihara tombol:
 "Nem szabad e hősöknek aludni,
 Emléküket fel kell támasztani!
 Talpra Aulich, Kiss, Török, Nagy Sándor;
 Schweidel, Lázár: — itt a magyar tábor!
 Ébredj Láhner, Desewffy és Knézich;
 S hű Pöltenberg, Leiningen, Vécsey
 S te test s lélekben órjás Damjanich!
 Rohanjatok szittyát vezérleni:
 S gaz Habsburgot egy szálíg irtani!"

3.

Mert hazugság a kimondott béke,
 S hóhér-király — minden tette álnok!
 S az eskóros császár színlelése
 Bajt bajra hoz. S a szép magyar álmok
 Teljesülni nem fognak mindaddig:
 míg népünkön Habsburg uralkodik . . .
 Esküszegésen jár hülye esze,
 Irgalmat nem ismer üres szive;
 új láncokat készít a magyarnak.
 "Sammt-monarchie" az ő szeményképe
 S nincs ingyére a Kamarillának:
 Ha fény derül a jó magyar népre,
 S ezt tiporja, nyúzza, öli rendre.

4.

De Damjanich szelleme felkelve
 Dörgi: "Megállj, császár s kamarilla!"

Tírátok most ész s tudás fegyvere
 Csillog, nem mint AKKOR: kasza s villa!
 Ellenem egy Patfriciust küldtök?
 Reszkessen fekete-sárga szűtök:
 Hisz' markommal aprítom szét fejét!
 De bitófám megragadva: elébb
 Mindnyájakok' arra felaggatlak
 Hogy átkozott fajotokból, rablók,
 Csecsszopó se maradjon irmagnak.
 S máglyán égend véráztatta, tróntok,
 Ott a tűzön olvadt koronátok.

5.

Nagy Sándor meg így kiált rémesen:
 "Bújj elő, te áruló Görgey!
 Rejthelyeden, hol lapulsz csendesen
 Nem engedlek békén megdögleni!
 Számolj vélünk, hogy miért juttatál
 Bitóra, te gyászos halálmadár?!
 Oda is, m'ért nem követtél minket,
 S m'ért nem osztád gyászos végzetünket?
 Jókor láttam hened a gaz Júdást;
 Kibe, mint Bazainebe, tört nem vére
 A gyáva nép, mely túrve árulást,
 Azt bősülni tompa a fegyvere:
 Sőt a gaz, még bő kegydíjat nyere.

6.

"Négyen függenek már én előttem,"
 Irá Leiningen ama rémnapon;
 De oly büszkén és meg nem törötten,
 Mint társai: áll a gyász-zsámolyon.
 Egy se volt cenk, egy se félt meghalni,
 Szemét egy sem hagyá eltakarni.
 S mint annyiszor az ádáz csatákban:
 Egyek voltak ők a zord halálban.
 Mindegyikök egy hős, félisten volt,
 Ki kényúrtól nem kért kegyet soha;
 S Nagy Sándornak utolsó szava volt,
 Mit eldörgött, hogy: "Éljen a haza! . . ."
 S ezt ölé meg ribanc Zsófi fattya!

7.

Magyar népem s ti testvér-nemzetek:
 Rác, német, tót, horvát, ruthén oláh,
 míg botorul egymás ellen mentek,
 Nem látjátok a gaz Kamarillát?
 Ez, ott a Burg kéjbarlangjaiban
 Gyönyörködik marakodástokban,
 S szorosabbá tenni a békótók';
 Uszit reánk oláht, szerbet, tótot.
 Hát ingyen folyt a rác Knézich vére
 S a tót Kmetty s a szász Aulich szintén,
 úgy Maderspach s Pöltenberg a végre
 Estének el, hogy nőjjon az önkény
 S hazánk álljon Habsburg telekkönyvén? . . .

8.

És te, horvát, feledéd-e már azt,
 Hogy hazádnak legjelesb fiait:
 Szintén hóhérkéz írta, mint gazt?
 Velünk testvér Frangepánt és Zrínyit . . .
 S hát te román, Trajannak utódja
 Tán szégyenled, hogy egy Hunyadija
 Tenfajodnak osmant porba döntött?!
 Hisz' birói széken hány elnököt
 Láthatsz: románt, ki magyart úgy sújtja
 Mint Hatvanit, ama gaz pribéket
 Sujtja akkoron Janku vaskarja:
¹ Mikor bonta tisztos egyezséget,
 Mely békíté a két testvérnépet.

9.

Lám a kicsi Svájcnak kevert népe
 Hogy kiveré Habsburgot, Bourbakit!
 S oda törni nincsen merészsége
 Senkinek, mert beverik a fejit.
 Ezer évig együtt szenvedtetek,
 Kenyérmezőn s hol együtt küzdtetek;
 S a "Libertás" szent zászlai alatt
 Küzd magyar, szász, oláh, tót s rutén had.
 S Branyiszkónál a tót újonc győzött
 S a muszkától kergetett tót vének

Kiabálák, rázva rájuk öklök:
 "Rongy nép, majd ha az Alföldre értek,
 A fiaink megfizetnek néktek! ..."

10.

Hol a nemzet, amely így lelkesült?
 Hol vannak a dicső, nagy vezérek?
 Avagy tán a magyar szív úgy kihűlt:
 Hogy nincsenek abban szép eszmények? . . .
 A nagy Kossuth törpe fia siet
 Bécsbe s hordja onnét a rendjelet . . .
 S amit apja fel sem rúgott volna:
 Kapva kap rajt', hiú, vén bolondja!
 Apponyi meg csődít dervis csürhét
 Mit Gallia, mint poklost, kiírta.
 Wekerle is nyúzza a nép bőrét,
 Kit Andrásy zsandárral tart vissza,
 Zsírunk falja s borunk Habsburg issza! . . .

11.

Zendülj meg hát ősi tárogató,
 S hadd búgjon fel a hős Lehel kürtje!
 Legyen új harc, elszánt, iszonytató,
 Rabigáját népünk már ne tűrje! . . .
 Mi is megyünk! . . . Szabolcs fiam vágjad!
 Űsd fiam Zsolt, Levente koncoljad!
 Töltsd az ágyút Dalma és Árpádin;
 Vegyünk erőt a hóhér hadain!
 Nagypád is Habsburg tette tönkre
 S míg, ő s Klapka kergetek a muszkát:
 Prédára lón lova, juha ökre;
 Pénzét rabiák s nejét legyilkolák,
 S im' most földönfutók az unokák! . . .

12.

Ám ha bakó kell fogoly Habsburgok
 Irtására: rohanvást ott termék.
 S Te Arbuez, Torquemada s poklok:
 Tőlem rettentő leckét vehettek!
 Habsburg-latrok halálordítása
 Égig szálland s ott lészen viszhangja! . . .

Csontjaikból úgy szívnam a velőt,
 Akár csak ők: népekét azelőtt.
 S mint az utolsó emberállatot
 Ki elorzott jóléte rablóin
 Tartott ily vad, iszonyú zomotort:
 Vess közējük! . . . Zsarnokok hulláin
 Jobban nyugszom: mint anyám párnáin.

13.

Tizenhárom martyr! Hős véretek
 Eltemetett kincsként el nem pusztul
 Sőt Örök tőkéje lesz népünknek,
 S a szent példán ez majd egykor buzdul.
 S fedje bár most Hunniát éjszaka:
 De vérünk forralja Kossuth szava:
 "Csak gyáva népen uralkodik zsarnok,
 Fegyverre, csatára hős magyarok! ...
 S modern Tyrteusként hadd hirdetem:
 Vesszen a talpnyaló, helóta had!
 A Habsburg számára nincs kegyelem!
 Tépd széjjel, törd össze, ahol kaphadd,
 S még a csecsemőjének se irgalmazz! . . .

JEGYZET: — Áldott emlékü atyámnak, ki 48-as honvéd volt, drága anyám a második neje. Az elsőt az oroszok Nagy-Igmádon 1849-ben megölték és ugyanakkor atyám gazdaságát feldúlták s hatvan jármos ökrét, négyezer juhát elhajtották. A komáromi piacon pedig 80,000-forintnyi Kossuth-bankóját égették el a vár feladása után. Jelentékeny vagyonából így kifosztva, gazdatiszti állást vállalt s legutóbb a Pápa-Kovácsi-i gróf Somogyi Ilona féle urodalom szerény nyugdíjából, amit én Amerikából gyakran megtoldtam \$20—\$40—\$100-os segélyekkel: éledélt. S ha ő előtte egy Habsburg nevé, vagy a Ferenc Jóskaét emlegették: csak köpéssel fejezé ki e kétlábú bestiák iránti engesztelhetetlen gyűlöletét. S amikor a 80-as években a Görgeyt az árulás vádjá alól tisztázni akaró küldöttség a Fenyvessy Franci, akkori Ughod-kerületi országgyűlési képviselő élen nálunk is kopogtatott, hogy tőle, mint Görgey volt katonájától a rehabilitáló nyilatkozatot kicsikarja: botot ragadott a küldöttségre. De rögtön meg is vonták tőle a honvédtiszti nyugdíjat. Sőt majdnem négy-öt párbaja lett emiatt

ő csak azon múltak a lovagias elintézesek, hogy még 60 éves korában is úgy vívott s lőtt az öreg úr, akár csak iskolatársa, a Hutfliesz Samu, aki az 50-es években valóságos réme volt a bálozó katonatiszteknek. S amely bálteremben akkoriban ez a két jóbarát megjelent, onnét mintha a szél fújná el őket: úgy tisztultak a vasas-németek. Imádott anyám pedig még mint zárdai növendék büntetést szenvedett akkor, amidőn a pesti "angol-nénikék" klastromából a kivégzett Woronyiecky herceg unokanővéreivel a Bulharini hercegnő-
kel közösen: megkoszorúzták e dicső mártyr sírját.

S bizony ez a két isteni aggastyán még a késő vénségében is csak arra buzdította a gyermekeit, hogy körömszakadtáig harcoljanak a Habsburg-uralom megdöntésére, ha arra alkalom kínálkozik. De ezt prédikálták nekünk édes anyám unokafivérei is, a Mezey Gyula és Dénes, akik szintén a Kossuth zászlói alatt harcoltak. Nem csoda tehát, jó magam is fogcsikorgatva őrizgettem egyévi önkéntes koromban a bécsi Burg fekete-sárga latrait, mint oda kirendelt "disz-strázsa"! . . .

16.) KÖD, HÓ ÉS SETÉTSÉG.

Szeretem, imádom a nagy Természetet,
A sok változását bámulattal nézem.
Szabad téren járván elfog az igézet,
S ilyenkor magamat oly csekélynek érzem.
Ez a nagy Mindenség harsogva hirdeti:
Hogy a büszke ember alig több, mint semmi.

De bár elismerem Természet hatalmát:
Mégis három jelenségét úgy gyűlölöm
Akár a papokat, vagy az arany almát,
Mely királyi kézben ragyog oly tündöklőn.
Köd, hó és setétség: ezeket utálom,
S ha száz évig élnék: őket ki nem állom.

Ha ködre ébredek, rontva egész napom.
Megüli mellemet s nincs semmihez kedvem.
Ilyenkor hiába ajzom' fel a lantom:
öt szócskát leírni nem lenne türelmem.
De még a ló is, mely kocsi előtt ballag:
Leereszti fejét, prüszköl és elhallgat.

A köd még nappal is nagy galyibát csinál:
 Éjszaka meg éppen egész veszedelem.
 Ilyenkor a kocsis messziről kiabál
 A szemközt jövőre s megáll nagy hirtelen.
 Ne hogy baj történjék, mint vonat s hajóknál:
 Mik ködben indulva: rajtok ül a halál.

A sűrű köd olyan a puszta tereken
 Mint vallási mámor pókhálós agyakban.
 Nem járhatsz a ködben bátran, egyenesen
 S lámpásodba' bízva: heversz az árokban.
 Papok mécsese is a pokolba vezet,
 S ha utánuk indulsz: béklyód szorosabb lesz.

Havat is gyűlölöm. E fehér szemfödél
 Miként Jeremiás egyhangú siralma:
 Csak az enyészetről s elmúlásról regél.
 S mint a holt Természet végtelen sírhalma:
 Egyformán eltemet utat, növényt, s bokort,
 S négy-öt hónapig ül gyászos halotti tort.

Nagy hóban beszorul úgy ember, mint állat,
 Szoba s istállóba s ottan csak kérőzik.
 S hetenkint ha egyszer bejár hosszabb utat,
 Odújában pesved, morog s káromkodik.
 S ha nappal havat hány a befutt utakon:
 Éjjel négy annyit hoz a szél gyors szárnyakon.

Azt mondiják: szükséges a hó a vetésre,
 Hogy a nagy hidegtől, fagyástól megóvja,
 Pedig cseppnyi hó se jut némelyik télre
 S épp így telek után nő legszebb búzája
 Hómentes vidéknek. S Californiában
 Hó nélkül dúskálnak gyümölcsben, gabnában.

Legjobban gyűlölöm én a setétséget:
 úgy a fizikait, miként a szellemit.
 S meg tudom érteni a haldokló Göthet,
 Ki suttogva ejté ki e nagy szót: "Mehr Licht!*" —
 Még aludni se t'ok teljes setétségben.
 S szeretnék örökké lenni verőfényben.

Setétség a gazok s latrok patrónusa
 Leple alatt végzi a rabló munkáját;
 Bujakóros rima ilyenkor fogdossa
 Utcasarkokon a részeg áldozatját.
 Pap is azt szereti, ha a hívő feje:
 Holtig tartó setétséggel legyen tele.

De már szaporodnak a modern próféták,
 Kik a setétséget nagy fénynyel oszlatják.
 Szellemi setétség: számlálvák napjaid,
 S ma-holnap koldulnak néprontó papjaid.

17.) A SEBÉSÜLT OROSZLÁN.
 (1888-ból)

(Az 1848-ban kilenc oldalról megrohant magyar nép
 harminc nehéz csatájáról s küzdelmeiről való
 emlékezés 48 verssorban.)

Harminc lándzsadőfés hatalmas testében,
 Kilenc golyó járta által nemes szügyét;
 Patakként csörgedő, pirosló vérében
 Dúskálódik véreb és riha csőcselék.
 De körülte hever holtak garmadája:
 Csüggedetlenül küzd a puszták királya.

S még egyszer talpra áll s utat tör magának;
 Sietve menekül most hyena tábor.
 De felzeng a harcúrt s jöttére muszkának
 Égig száll immár a diadalmi mámor.
 Tízszeres erővel nyomják most a magyart:
 Móc, szász, osztrák, orosz, rác s tót ellene tart.

Siet a horvát is véres zomotorra,
 Hogy a magyar vértől ő is ittasuljon,
 S gálád gróf Szirmay s Forgách jönnek sorra,
 Hogy a hős oroszlán kettős halált haljon.
 Áruló Görgey kezét fog e haddal:
 S így végre elbánnak a félholt magyarral.

Esküszegő oláh s te testvérgyilkos tót!
 Nem félitek istent. S te is, horvát, német?!
 Pusztaszeren, ahol szent véráldomás folyt:

Testvérül fogadtunk s nyeretek jólétet.
S vad török s tatártól hát ki oltalmazott
Egy évezreden? S ránk vontatok kardot?!

Megosztánk veletek borunk, búzáink, kincsünk;
S éhezénk mi, holott ti lakmároztatok.
S megesett rajtatok könyörülő' szivünk:
Mikor Árpád előtt arcra hullottatok.
Pedig megölhetett von' kezünk ereje:
Hisz' futott előttünk Európa ser'ge.

Akkoron zászlaink kevély tekintete
Atlanti óceán hullámiban fürdött!
S mint oroszán előtt a megriadt teve:
Menekült minden nép, mert hasztalan küzdött.
S hős magyar leventék paripái nyomán:
Vér fakadt porba hullt országok homlokán.

S ti mégis orozva reánk támadtatok,
S porba sújtván karunk, segélyt könyörgétek.
Gaz Görgey s moszkó volt fegyvertársatok
S ezek szennyves frigye lón csak menekvéstek.
S ki titeket táplált a jó magyar haza:
Kezetektől vérzett összemarcangolva.

Ám a hős oroszán nem halt meg, él ma is.
S tizenhárom mártyr sírdombj ai felett
Miként ércből kivert, áttörhetlen paizs:
Tiz millió magyar áll most őrsereget.
S ha még egyszer reánk törni jó kedvetek:
Az Ég úgy segéljen! Pokol lesz helyetek! .

18.) BÚS ROMÁNC

Réthelyi Hedvig halálára.

Meghalt egy kis leány . . .
Velem levelezett,
S mán kiindult hozzám:
Nőmmé hát még se lett.
Útjában im' meghült,
S még ide sem érc;
Már a halál ott ült
Székén: s ő ment véle.

Óh, kegyetlen halál:
Miért raboltad el,
E gyönyörű leányt.
Mért nem engedted el
Útjára?! . . . Nászútja
Lett von' e tündérnek:
Óceán hajója
Ha kihozza nőmmek.

Nézem az arcképén
 Nagy csillag-szemeit,
 Mosolyognak üdén,
 S nézem eperajkit.
 Tiszta, szép homlokán
 Dus, szőke korona,
 Fehér, hattyú nyakát
 Két gyöngysor takarja.

Remek szép hölgy, az szent,
 Hogy párját ritkítja;
 Hejh! Mint örült szívem,
 Hogy majd őt vidítja! . . .
 S magas műveltségét
 Mit levele mutat,
 Óh, hogy megszeretem:
 S tüzelt boldog tudat.

Annak a tudata,
 Hogy keblemre zárom,
 S e nyíló rózsafa
 Lesz az én hű párom . . .
 E hely'tt halálhíre
 Jött hozzám Budáról:
 S az Enyészet szele
 Fúj felém sírjáról . . .

Hejh, ha sírni tudnék,
 Könnyebbülne szívem!
 S ha pogány nem volnék:
 Vigasztalna hitem.
 Ám így bum s bánatom
 Borba temetgetem,
 S míg képét csókolom
 Vérzik árva szívem . . .

A bor a bús szívnek
 Hű vigasztalója,
 Lesújtott kebelnek
 Elcsitítgatója.
 Csövestől ronta rám
 Sok csapás, irigység,
 Kulacson hát a szám:
 S támad új reménység.

Sárguló levelek
 Hullanak a fákról,
 Zordon őszi szelek
 Zugnak ős Budáról.
 Kesergő szívemet
 A bor élesztgeti:
 Majd jön a kikelet,
 S jön egy új kis "Hecsi".

Vad, szilaj természet,
 S pogány, nagy öserő
 Ami engem éleszt,
 S mitől sem retten .
 De azért Hecsikém,
 Mikor rád gondolok:
 Ha nem látják, biz' én
 Keservesen sírok.

S hogy még jobban fájjon
 Bánat nyomta szívem,
 Kulacsom felhajtom,
 S játszatom a gépen,
 A Columbiámon,
 Azt a régi, szép dalt,
 Mely magyar határon
 Termett s most elaltat:

Kítették a holttestet az udvarra —
 De most aztán könnyár hull az
 arcomra;
 Vérgönnnyekkel siratgatlak
 tégedet,
 Megölt szívem ontja e
 vérgönnnyeket . . .

19.) KERESSEM AZ ISTENT.

Keresem az Istent;
 Sehoh nem találom:
 Se a templomokban,
 Se a főoltáron.
 Kit ott mutogatnak:
 Az csak szentelt ostya,
 Nem lesz attól kövér:
 Kinek nincs jobb kosztja.

A pap is im' azért
 Gondúzó boroeskát
 Tölt a bilikomba:
 S úgy nyeli az ostyát.
 S persze: imát mormol;
 Azt is csak latinul,
 Hogy hive ne értse:
 Mit ő istenhez szól.

Sok penitenciát
 Szab a bűnösökre,
 S ijesztgeti őket:
 Átok hull fejökre,
 Ha a sok vallási
 Szertartást mellőzik,
 S ha a perselyeket
 Dollárral nem tömik.

A haragvó Istent
 Porkolábnak teszik,
 Ki nézi, hogy hívó:
 Mit eszik, mit iszik?
 S ha netán a böjtben
 Zsírosat bevenne:
 Purgatóriumban
 Táncol majd ő kelme.

Hát én olyan Istent
 Tisztelni nem tudok,
 Ki úgy kormányozza
 E rongyos világot:
 Hogy mumusként állva
 Ember háta megett:
 Papokkal cimborál,
 S elzárja az eget,

S csak azt ereszti be
 Kulcsos Péter útján,
 Ki a lelkét mossa
 Papok szennyes kútján.
 Törülközőt ezek
 Juhnak csak úgy adnak,
 Ha od' adja felét:
 A piszkos gyapjának.

Erdő, mező, tenger,
 Nap, hold és csillagok:
 Bennetek' én Istent
 Sehoh se talállok.
 Ez a nagy Mindenség
 Szüle isteneket,
 Akiket emberi
 Képzélet teremtet.

A nagy Univerzum
 Sokkal hatalmasabb
 Mint az a sok Isten:
 Kit szült papi fufang.
 Hol van már az Ormuzd
 És hol az Ahrimán?
 Kiket Zoraszter
 Ünnepel hő imán?

S Valhalla isteni
 Hát 'hova tüntenek?
 Hová lett Tyr, Odin,
 S a norvég istenek?
 Zeus, Neptun, Ares
 Csak addig léteztek:
 Hellének míg bennük
 Hittek és reméltek,

Osiris és Ápis,
 Hadúr és a Bnahrna,
 Visnu, Civa, Allah,
 S a bosszús Jehovia,
 Elmultak, vagy pedig
 Lassan haldoklanak,
 S Jézusból is immár
 Csak legenda marad.

Tudomány megöli
 A sok égi zsandárt
 Hozzájuk fohásza:
 Nem sok birkának száll.
 A kiskorú népek
 Ím', felcserepednek:
 S tudomány emlőin
 Megemberesednek.

A nyúlfarknyi élet
 Immár becsültebb lesz,
 Menyország s pokolnak
 Gyorsan hitele vesz.
 Önmagadat becsüld
 És embertársadat,
 S rugd farba népcsaló,
 Here papjaidat!

Isten meséjével
 Ezredekig nyúztak
 Téged s munkád árán:
 Henyélve dúskáltak.
 A nagy Végtelenség
 Szült minden anyagot,
 Tengert, földet, napot,
 Holdat és csillagot.

Az ember is végre
 Itt termett a földön:
 S idvezülést akart
 Nyerni véren s könnyön.
 A papok dumálták
 Váltig a fülébe:
 Nehéz munka árán
 Juthat csak az égbe.

És a buta tömeg
 Dolgozik szakadtig,
 S verejtéke árán
 Tőkés és pap hízik.
 De végre lázadoz,
 S kiáltja haraggal:
 Elég az ámitás;
 Le Istennel, pappal! .

Száz év múltán a sok
 Templomból mozi lesz.
 S mint ilyen sokkalta
 Jobb szolgálatot tesz
 A szabad embernek,
 Aki rab volt addig,
 míg buzgón imádtá
 Gyarló isteneit.

Nekem hát rabbilincs
 Az Istentől se kell:
 Lenne bár jutalma
 A menyországi kegy.
 Aszalják meg papok
 Hét szük esztendőre,
 S ha jó bort ihatom:
 Nem kell nekem lőre.

Tudomány kelyhéből
 Tokajit ihatom,
 De: istenhit és pap,
 Rontja agyam s gyomrom.
 Maszlaggal nem élek,
 Csak kérőzzék rajta:
 Aki akar lenni
 Ravasz papok rabja! . . .

20.) MEGHALT A DAL.

Meghalt a dal mostan bús Magyarországon:
 Ezernyi költője egytől-egyig hallgat.
 S a lankás bérceken s virágos rónákon
 Se madár, se költő: senki nem dalolgat.
 Hallgat a sok bánat s nem szól a csalogány:
 És némán kesereg Siófok, Orgovány.

Sok fogolytáborban ezer kínzott sóhaj;
 Reménytelen hősök haldokló serege
 Küldi az ég felé azt a kínos sóhaj:

Bár ránk ne virradna a holnap reggele! . . .
 Bár csak ne láthatnók új nap virradását:
 Hogy meg ne érhesük hazánk végromlását!

Mégis a sok közül egy kis madár dalt kezd,
 S fészken ülő párját füttyel vidámítja.
 De rá egy harámja vad szemeket mereszt,
 S a hóhér kötéllel a fészket levágja.
 S eltíporva durván a leesett fészket:
 Árván maradt ágra most húz fel egy embert.

Héjjas ez a Sátán, Horthy cimborája,
 Aki Orgoványon csak egyetlen napon
 Kétszáz derék magyart küld a másvilágra
 (Ha vón' Isten: nem könyörülne e gazon!)
 S míg azok a fákon halódva hörögnek,
 Héjjas cimborái nagyokat röhögnek.

Meghalt a dal hosszú, de hosszú időre
 Koldus Magyarország letarolt berkein;
 Sok hazatért hősnek im' az lett a bére:
 Hogy mehet koldulni, koldus nép ajtain.
 Aki meg beáll a Horthy bandájába:
 Lopott, rablott holmit vet neki gazdája.

Pokollá lett immár szép Magyarország!
 Negyvenkilenc után sem volt ilyen néma.
 Hiszen az akkori gyász és nyomorúság
 Tizedrésnyi se volt, mint a mit a léha,
 Gaz, szadista, Horthy martalócok hoztak
 Haldokló hazánkra: melynek zsírján híztak.

Most már csak csontjain rágódnak ez ebek,
 S pokollá tevék a letarolt Hunniát.
 A Bibó, Osztenburg, Salm és Freiszbergerek
 Már régen lefőzték Dsingis-khánt, Tamerlánt.
 Bunkó, herélőkés, boxer a kezükben,
 S a keresztény-kurzus moslékja fejökben.

A nagy rettenettől nap is elsetétül,
 Költők és madarak némultan hallgatnak.
 Már sírni se tudnak kétségbeeséstől

S végső temetését várják a magyarnak.
 Átkozott éjszaka, melyre virradás nincs! . . .
 Meghalt a magyar dal! Lenin: mi ránk tekints!

21.) SAJÁT FEJFÁMRA.
 (Epigramm.)

Éltedben tagadák nagy erényid s bögve lemartak
 Elhagyogat a barát, sárba taszít buta had.
 Holtod után keresik sírhalmod könnyes utódok:
 Hogy koszorúzva legyen porladozó tetemed.
 Ámde a torlaszokon elesettnek hol van a sírja?
 Rég' széthordta a szél hű szíve szent porait! . . .

HÁTLAGI SÍRFELIRAT A FEJFÁN.

Született, tapasztalt, vétkezett, bűnhődött; —
 Harcolt az Igazságért rettenthetetlenül:
 Hibáiban is egész ember volt.

22.) EMLÉKEZÉS WASHINGTONRA.

írtam 1906-ban, az ő szobrának Budapesten történt
 leleplezése, alkalmából.

Washington, te Titán, te dicskoszorúzott!
 Zsarnokverő pöröly, te isteni lélek!
 A mai ünnepen emléked támadott
 Az ősz Duna partján s rólad zeng az ének.
 Tíz millió magyar fonja koszorúdat:
 S könnytelt szemmel nézi hős ércalakodat.

Büszke szobrod amott, a szép Budapesten
 Néma ajakkal is lángolón hirdeti,
 Hogy: a szabadságért rajongó nemzetem
 Nem győz a zsarnokság s őt le nem verheti.
 S hallgató ajkadról is dörög a nagy szó:
 "Inkább halál, mint sem az eddigi béklyó."

Vaskarod erejét érezte indus, gall,
 Mert már ifjonnan is rohamra vezetted
 Polgártársaidat. S később ekevassal

Cseréléd fel kardod, ä gyözedelmeset;
 Erdőt irtál s termővé tettél mocsarat:
 S munkás kezed nyomán yankee dúsan arat.

Ám az örökéhes, gaz, néprontó tőke
 Mely a mindenkori királyt hozsannázza:
 Megirigylé, hogy a sorsnak üldözöttje,
 A szegény emigráns boldog új hónába';
 S vámot, adót eszel nyomorítására,
 Munkája gyümölcsét veti közprédára.

Felkél hát a nép a bitor önkény ellen.
 S dobja a népfjótók áruit a vízbe;
 De jó a zsoldoshad, amelyben nincs jellem,
 S lövi a tömeget rakásra izibe.
 Boston terét asszony s gyerekvér borítja,
 S a futó menekvőt véres szurony irtja.

Már-már kegyelemért esd a kislelkűség,
 S csüggedés terjed el az egész vonalon.
 De imé, feltűnik, mint égi jelenség
 A szabadító hős, a zordon Washington.
 És hogy: "Az élethez, szabadság s jóléthez
 Mindenki jogosult," dörg az ijedt néphez.

Nyolc évig tartott a rettenetes tusa
 Szabadságra törő nép és zsarnoki közt.
 Hullott a yankee vér s a bátor nép húsa
 S rongya a testéről cafatokban csüngött;
 Koplalt, ázott, fázott mezítlábas sereg:
 Amely eleintén csak futásnak eredt.

De csüggedetlenül küzd a nagy Washington;
 Futókat bátorít s ápol sebesültet,
 S éhező bajtárssal utolsó falaton
 Osztozik s tüzeli az elernyedte népet.
 S mezítlábas hősök dicsőségét zengi:
 Delaware jege, Trenton és a többi.

Szabad lön hát a nép, Amerika népe,
 S atyjaként kormányzád hosszú éveken át.
 S lángoló elmédnek fényes bölcsesége

Ragyogja be messze a szabadság hónát.
 Kaput tár ez a sok földönfutó népnek
 S kenyeret, munkát ad milliónyi kéznek.

Hősök őse valál, félisten Washington,
 Akit még a halál se ijeszthetett meg!
 S bánatos nemzeted egyszerű fejfádon
 Tégedet siratva imigyen kesereg:
 "Első volt a hadban, első a békében:
 Legelső lön polgártársai szívében."

Királyok irigylik e sírfeliratot,
 Mely röviden dicső történetet regél;
 Egy hőskort, amelyet győzelemre karod
 Vezérelt, óh, Titán, aki jelszó levél
 A csüggedt népeknek. Elnyomott rabszolgák
 A te szent nevedet segítségül hívják.

Hirdesd hát túlhan is vén Európában:
 Hogy csak kemény küzdés, munka terem babért.
 S ott a hármass halmú, szép Hungáriában
 Küzdj új, nagy erővel igaz szabadságért.
 S hirdesd a magyarnak: csak munka boldogít,
 S népek versenyében gőg és úr nem számít.

S a mi szép hazánkknak Washingtonjaival
 Bocskay, Rákóczy, Dózsa és Thököly,
 S a magyar Megváltó: nagy Kossuth Lajossal
 Szent kötést csinálva segítsed széttörni
 Százados ígáját a büszke magyarnak:
 Aki ellentállott németnek és tarnak.

S mint itten bennünket, oktasd véreinket,
 Hogy csak kérges tenyér s verejtékes munka,
 S szellemi haladás terem gyümölcsöket.
 Munka nélkül nincs lét, sem ország, csak dudva;
 Mint: cím és rangkórság és szibaritás,
 Néprablás, zord nyomor, és kaján kapzsiság.

Döntsd porba Washington magyar kartársiddal
 A sok hamis bálványt túl az óceánon,
 De üss szét itten is rettegett szablyáddal

A sok trust, közt a mely hízik a munkánkon.
 És hirdesd Nyugattól a távol Keletig:
Hogy zsarnok csak gyáva népen uralkodik.

Kossuth és Washington, ti isteni ikrek!
 Gyújtson fény sugarat harsogó szavatok
 Mindenütt amerre száll a ti híretek.
 S mindannyi nemzetet felszabadítsátok!
Legyen boldog a nép az egész világon:
 Ügy-e, ezt kívántad te is, nagy Washington!

23.) A MÁSVILÁGI JUTALOM. (Epigramm.)

"Küzdj, robotolj munkás! Nagy léssen égi jutalmad,
 Isteni kegy sugarak hintik az útjaidat!"
 Hirdetik a papok ámitással, s tudva hazudnak.
 Nálók a stóla a fő; üdvödet üsse a kő . . .

24.) RIMRÖCSCSENETI NYŐSZÖRMÉNY.

Az ipai pap podagras papájának pompás piros pipája:
 fapipa.

Így hát az ipai pap podagras papája pompás piros fa-
 pipájából pipázva pislongat a púpos patikárius portáján pap-
 rikás pálinkától prüszkölő pókhasú pópák és poros perirato-
 kon pokolian perpatvarkodó prókátorokra.

25.) BÁLVÁNY KELL A NÉPNEK.

Bálvány kell a népnek, akár
 Isten, király, nő, viagy pénz;
 ökölvívó, Billy Sunday,
 Versenyló, vagy hős-színész.
 Ma: tán dicséri Caroso-t,
 Holnap már Charlie Chaplin-t;
 Holnapután nézi Héjjjast,
 S aztán meg Pickford Mary-t.

Vanderbilt Gladys lakziját
 Annyira megcsodálja,
 Hogy azt még észre se veszi:
 Mint török be bordája? . . .
 Boldog, ha csak a lovát is
 Csókolja a királynak,
 Akit nemrég a görög nép
 Vitt vissza zsarnokának.

Ma éljenez welsz herceget,
 Ki Wilson-t látogatja;
 Holnap meg már törí magát,
 Hogy a papját hallhassa.
 S tátott szájjal úgy elbámul
 Tarka-barka mondákon:
 Hogy állát szinte leejti
 Attól, miket tön Sámson.

Jó Horácz húsz század előtt
 Mennydörögve hirdeté:
 "Nir admirari!" De a nép
 Ezt már rég elfeledé.
 Siket és vak a nagy tömeg
 S szép kirakatra bukik;
 De, hogy belül üres a báb:
 Avval ő nem törődik.

Gaby Deslys gyémántjait
Amikor árverezék:
Néki nagyobb esemény volt
Mint a japán földrengés.
Hisz ott: csak emberek haltak,
De itt: ékszerről van szó,
Mit királytól kapott Gaby
Neve: Braganza Manó.

Manó s bálvány kell a népnek
S parádés felvonulás,
Mert még kiskorú szegényke,
S tetszik neki a mis-más.
"Panem et circenses!" kiált
A korcsosult római:
S színt' az ő dédunokáját
Így traktálják urai.

26.) FERRER HALÁLÁRA.

Emlékezés a spanyol szabadsághősről.
(1906. évből való vers.)

Megint egy új mátyrt
Arbuez módjára
Cudarul legyilkolt
Spanyolok királya.
Golyó járta szívét
Ama nagy embernek:
Ki vagyónát s eszét
Adá nemzetének.
Hitvány álokokkal
Olvasták fejére
A gaz orgyilkolást:
S mint ebet lövék le.
"A törvény nevében"
Mészárolták le őt:
A haza legjobbját,
A retenthetetlen hőst.
Világító fáklya
Volt ő a népének,
Vesznie kellett hát
E nemes léleknek.
Te hitvány Alfonzó,
Jezsuiták fattya,
Még mondani mered:
Vagy népednek atyja?!
Hülye hóhéra vagy
Szép Hispániának,
Trónra lépted óta
Ott mást se csinálnak
Mint: nyúzzák, butítják
A jó spanyol népet,
Amelyet már környez
Végromlás, enyészet.
De hogy is lehetne
Boldog az oly nemzet?

Melyet Torquemada
Szelleme vezetget.
S hol száz polgár közül
Betűt csak húsz ismer:
Ott bizony szemet szűrt
A lángeszű Ferrer.
Összeesküdtek hát
Néprontó csuhások,
S bevégzék gaztettük
Melyre szálljon átok!
De nem siránkozni
S átkozódni kell most,
Hanem le kell rúgni
Trónjáról a gyilkost.
S minden betűjéért
A derék Ferrernek
A papok százai,
Ezrei vesszenek! . . .
Írmagul ne hagyj meg
Se királyt se papot,
Pusztuljanak, de mind
E fekete latrok!
Mert, míg pap és király
Uralkodik rajtunk:
Jobbra nem fordulhat
Mai gyászos sorsunk.
Óh, Ferrer! Haláloed
Szent példa előttünk:
Kik a szabadságért
S népjólétért küzdünk.
Fenséges nevedet
E földön mindaddig
míg ember lesz rajta:
Szeretve tisztelik.

S megboszulatlanul	Atyai áldását
Nem marad halálad:	Szünteti hirtelen;
Hia majd ünneplik a	Elhamarkodástól
Világszabadságot!	óvni készül Alf it:
Már szepeg a Miklós	De ez csak vaktában
És im' tanakodik	Követi papjait,
Vilmossal, Jóskával	"Lesz még kutyára dér,"
S az Alfonzót intik.	Fejedelmi latrok! . . .
A pápa is siet	S veletek is végzünk,
S csuhás fejedelem	Züllött, gaz csuhások!

27.) ÚJ GOLGOTHÁK. (Elégia.)

Háborodott tömegek kísérték veszni a Krisztust
 S golgothai útján kiröhögték isteni Mestert.
 Száz új Kálváriája is áll most szörnyű időknek,
 S ezrével temetődik a sirba bus proletárhad.
 Ezt a világot az ördögtől szabadítani immár
 Sok lenne tízezer Jézusnak. S így: csak a népek
 önmagok öserején szabadulnak zord rabigától.
 És felkelve a gaz tőkésék zsoldosi ellen
 Rettenetes nagy erővel mennek új viadalra,
 Mely végső léssen s meghozza isteni békét.
 Hejh! De míg új lobogónk a veres jut szent diadalra:
 Golgothai utain hány milljó rogy le halottul?! . . .
 Vér nélkül nem adódik a nagy kincs: égi Szabadsági.
 S könny tenger jelezi szent útját, merre haladt el?
 S majd ha a sok vér már lemosá a mostani szennyet:
 Emberiség piszkos testéről, jó a Szabadság.
 Mostani nemzeteket sújtja ez ördögi vérdüh;
 S míg fele bős népnek egymással viv nagy erővel:
 A másik fele sir ját ássa az élve maradtanak.
 Végítéleti zordon idöket szenvedik által
 Mostani bős Káinok kik egymást holtra kínozzák:
 Borzalmas örököt hagyogatva az unokáknak.
 Sirva zeneg lantom pokloknek vad zsvivájában,
 S könnyeim árjával öntözném az elesettet.
 Hajh! De kinek vón' már több könnye új siralomhoz?
 Hét év óta úgy is szakadatlan' sirva kesergünk!

28.) AZ ESKÜSZEGŐ KIRÁLY ÁLMA.

"Lárfafary Géza" kormányzóvá történt kinevezésére.
(Arany: V. László mintájára.)

Sűrű sötét az éj,
Süvölt a téli szél;
A bécsi "Burg" magas
Tornyán az érckakas
Csikorog élesen.

Ki az, mi az, vagy úgy?
Fordulj be és aludj
Ferenc József király
A vihar majd eláll:
Az rázza ablakod.

De az alvó riad:
Mint a zaklatott vad.
Mi baj megint, Felség?
Nincs itten ellenség,
Nyugodj hát, óh, Uram!

Zárjatok be ajtót,
És tíz darabontot
Állítsatok örül,
Az ember megőrül
Gonosz álmok miatt.
A parancs teljesül
S király álma enyhül.
De felpattan a zár
S a felség előtt áll:
Damjanich, Vécsey.

Rémült szívvel tekint
És távozásra int
A megijedt király.
De zord arcal megáll
A két előbbeni.

"Esküszegő király,
Ronggyá téped-e hát
Fejedelmi iratod?...
Hajh! Ezt megsiratod
De nagy keservesen! .

Jobbra, balra forog
A király s csikorog
Fényes ágy alatta
S új rémeket lát a
Zavaradott lelke.

Im' itt jó hitvese
S törrel átvért szíve
Piroslik, zakatol . . .
De ő egyet se szól:
Csak sóhajt s eltűnik.

Most belebben fisa
Kit aljas orgia
Végzett ki oly korán.
Sóhaj kél ajakán
S mély keservvel így szól:

"Mit tevői, óh, apám?!
Nyugtom nincs a'mián
Hogy a magyar népet:
E jó, hű nemzetet
Kijátszottad rútul."

"Esküdtél: Megtartom,
S mással megtartatom
Régi, jó törvénytek,
Vérszerzett kötéstek,
Fiaim, magyarok!"

"Boldogtalan atyám,
Bárcsak feltarthatnám
Rohanó végzeted,"
S tűnik a kísértet,
S az ősz újból riad.

Mi zaj ez máj megint?
Mi zug, bug, odakinnt?
Óh, Istenem, óh, jaj!
Tán csak nem csatazaj,
Avagy tárogató?! . . . .

De rémülten hallgat,
Fekete-sárga had;
S felzúg a riadó,
S búg a tárogató,
S recseg ajtó, ablak.

Bújj elő, vén király,
A magyar nép itt áll,
Eljött számadásra,
Mert ütött az óra,
ítéletet hoznit . . .

Sápadt arccal kinéz,
Hol s merre dül a vész?
S látja, hogy udvarán
Ember ember hátán
Tolong és rikoltoz.

Egy honvéd szuronyán
Lobog a szent okmány
A királyi levél . . .
Lobogtatja a szél
S tépi a bösz vihar.

Menydörg a nép szava,
Remegve hallgatja
Esküszegő király
Mit a tömeg kiált
Vad, bösz haragjában:

Le a hitszegővel,
Le az álnok cenkkel! . . .
S az ébredő király
Nagy ijedten kiált:
Hamar az orvosért! . . .

Még most csak álmodod,
Ámde meg is látod
A lázadó népet
Aki majdan téged
Számadásra szólít.

Nem messze az idő,
Mikor ellened jó
A böszült Sorsharag:
Mely majd bőven arat
Lator Habsburgok közt.

29.) HARANG-ÁGYÚK.

Bömbölnek az ágyúk
Tízezernyi számmal,
Halált okádva,
S hull a proletár vér,
Egymásra uszított milliányi
Munkásnak drága vére.
Már nem győzik ércel
A tűzokádó sárkányokat
Az ágyúgyárok öntödéi.
Leszedik hát a harangokat.
S ezen a rémítő elvadultságon,
Hogy a békét hirdető harangokból
Népirtó ágyukat öntet a hatalom:
Sokan csudálkoznak.
Csak a költő nem lát
Semmi csudát, e szennyves erőlködésben.
Agyfertőzésre csődíté eddig is
A harang, a szellemi kiskorúakat
A papi színházakba. S azokban

Hazafiságra, s az ellenség gyilkolására
 Buzdítá a pap a juhait.
 S a népmészárlásra indulók
 Felszentelt zászlait megáldva
 Győzelemért imádkozék. Tehát:
 Nagyon is természetes valami,
 Hogy a győzelmi énekre serkentő,
 S azt elősegítő Jézus testének
 Felmutatásakor örömet hirdető
 Harangokból: népirtó ágyuk lesznek.
 Tetszik az a bosszúálló Jehovának,
 Hogy a jámbor keresztény hivei
 A benne nem hívő pogányokat
 A harang-ágyukkal tanítsák
 A Szentháromság parancsainak
 Nagyobb tiszteletére.
 De mit szól ahhoz a menyei Jézus,
 Ha a bigott talján, a katolikus,
 A még rajongóbb katolikus Tyrolit
 Lövi rakásra, a szent ágyúkkal?! . . .
 Nem-e lenne jobb az emberiségre,
 Ha a harang-ágyukat
 Ekevasakká átalakítva
 Hasznos munkát végeztetnének velük?! . . .
 A fegyverbe állított népmilliókat
 Újból és végkép a hasznos
 Termelésnek folytatására sarkalnák.
 De a míg templomok s harang-ágyuk lesznek:
 Erről ne is álmodjunk . . .

30.) ZRÍNYI ÉS FRANGEPÁN A SIRALOMHÁZBAN.

Ballada. (1889. évi költemény.)

Két szál viaszgyertya pislog az asztalon,
 A siralomházi szörnyű zomotoron.
 Temetés lesz holnap . . .
 Két jó vitézt küld el
 örök sötétségbe az ármány s elföldel.
 Zrínyi és Frangepán a vérpadra mennek,
 S meghalnak ők, akik szabadságért éltek.
 Szomorún tekintget

Egyik a másikra,
És könnytelen szemök
A múltat siratja.

Óriás Zrínyinek dus fekete haja
Erős bikanyakát s vállait takarja.
Ökölnyi szemei
Frangepánra néznek;
De messze kalandoz lelke e vitéznek . . .
Hú menyasszonyához szálldos az ő lelke,
S szint' alélva bámul a kis feszületre.
Képtelen elhinni
A szörnyű Végzetet:
Hogy ily fiatalon
Hagyja el a földet.

És megszólal Zrínyi: "Büntelennek érzem
Magam Isten előtt, hát mért hull a vérem?!"
Harcoltam hazámért
Ezernyi vész között,
S im' az ármány mégis kemény gúzsba kötött.
Ellenség nem látta az én hátam soha,
És lám, mégis hozzám a Sors mily mostoha!
A fejemre áhít
A gaz Camarilla,
Hejh, nem látlak többé,
Kedves lovam: "Csilla"! . . .

Felel most Frangepán: "Szeretett cimborám!
Hiába' keseregsz jó paripád mián;
Arabs ló, az igaz,
Párja nincs honunkban s hüebb, mint a kuvasz.
De én a jegyesem, szerelmes tubicám,
Hagyom el örökre s ő elsorvad árván;
Holnap már nem látom
Az ég csillagait.
S nem csókolhatom már
Arám eperajkit . . .

Ki zokog odakinn a tömlöc ajtaján?
Nem más, mint az örül kirendelt porkoláb.
S biztatja Frangepánt:

"Ne félj uram, s remélj!
 Oly szörnyű végzetet rád nem küldhet az Ég.
 Kegyelmet kaptok ti, hatalmas vitézek;
 Irgalom Istene el nem hagy, higyjétek!
 Utolsói vagytok
 Nemes családoknak:
 Ez szívét lágyítja
 Felséges Urunknak." . . .

Ámde Lipót császár, a fekete hóhér:
 Kegyelmet nem ismer, és hull a honfivér.
 S im' meghalt Nádasdy,
     Zrínyi és Frangepán,
 S leszabdalt fejeik ott gurulnak némán . . .
     Millió magyar csak imádkozva nézi,
     Hogy legjobbjainkat a Habsburg kivégzi.
     S háromszáz év múltán
     Az új bakóinak
 Kezét nyalja megint
 A gaz Habsburgoknak.

Csak egy ember kiált a zsarnoknak vétót,
 S bőszerűen átkozza a nyomorult bakót!
 Én magam vagyok az,
 Egy valódi férfi,
 Ki a Habsburgoknak füleibe dörgi:
 Halál a fejedre, feketesárga had!
 Én ott tiporlak el, ahol megkaphatlak! . . .
 S még csont-kezában is
 Zug a halálharang,
 Kongatja holt költő:
 Bőszen, irgalmatlan! . . .

És dörg a sírból is gyáva helótákra:
 "Tán vártok még! újabb Zrínyi s Frangepánra?
 Magyarok vagytok-e?
 Vagy hitvány rabnemzet?
 Melyet a szolgaság úgy megmételyezett:
 Hogy egy tátincs-szájú "Halbrechts" is parancsol
 A hires szittyáknak, akiket korbácsol.
 S a gyáva szolgahad

Hülye Ferenc Jóskát
Már jobban imádja:
Mint az égi urát.

Bocskay, Thököly, Rákóczy és Bethlen
Hát azért harcoltak a gaz Habsburg ellen
Hogy ti, rongy unokák
Rabszolgák módjára
Járuljatok a Burg véres ajtajára:
Címért, rendjelekért s más szennyes koncokért,
S Kossuth fejről így tépitek a babért?
óh, te hitvány fajzat !
Ti elzüllött korcsok!
Azt is eltagadom,
Hogy én magyar vagyok . . .

JEGYZET: — E költeményt 4—5 heti szakadatlan lumbólásra következett mellhártya gyuladásom idején, mint lábadozó beteg írtam. Mivel akkoriban az orvosok nem igen biztattak, hogy életben maradok, azért említem, hogy még a sírból is lázítani fogom a legénykorom idején valóban csendes emésztésben elbutult szittyákat. Persze, ezt a merész költeményemet az óhazában ki se lehetett volna nyomatni a bedutyiztatás veszélye nélkül. De majdnem minden verssem ilyen forradalmi szellemű.

31.) KUKORICA-FOSZTÁSON.

(1889. évi költeményeimből.)

Meginvitált nemrég
A helybéli kántor,
Hogy ima megjelenjek:
Lészen nála nagy tor.
Kukorica fosztás
Elvégzése után
Lesz nála hegedű,
Jó bor és szép leány.
Meghívás nélkül is
Elmentem volna én,
Tudtomra mert esett
Hogy az én kis Böském
Szintén megjelenik
Tengerit fosztani.
Hejh, csak szívét tudná:

Valahogy megfogni! . . .
Szép madárka is ám
A kis lányok szíve!
De nehéz rácsalni
E madárt a lépre.
S ha lépre jó is: azt,
Ki nékj cselet vetett,
Azonkép megfogja,
Mint cselvető ötet . . .
Tört vettem én is
A szép Erzsikének,
Kinek hollófürti
Bokájáig érnek.
S midőn magaménak
Hítem a hamiskát:

Hamar megsejdté
 Szívemnek szándékát.
 S csütörtököt mondott
 Minden tudományom,
 S kisiklott törömből
 Az én gyöngyvirágom.

Gyorsan elmenekült,
 S engem hoppon hagytott:
 S cseresznye ajkával
 Gerlice hangjával
 A falu csúfjára:
 Még kis is kacagott!

32.) IDVEZÜLÉS. (1889. évi költeményeimből.)

Esztergomba megy a költő
 Légyottra imádottjához;
 S folyton csak azon töpreng ő:
 Viajjon a jövő majd mit hoz?
 Kap-e Gizájától csókot?
 Vagy ez, mutat neki ajtót?

Ha pedig arra kárhoztat,
 Hogy kiüz szent otthonából,
 S szívéből engem kitagad,
 Hogy fussak lángpallósától:
 Mondja meg (azt is őszintén;
 Mert tovább így: nem élek én.

Száz költeményt irt hozzája,
 Epedőt, lágyat, forralót.
 Ámde mégis a babája
 Nem mondott egy biztató szót.
 S csak hidegen kezelte őt:
 Az epedve vérző költőt.

Száz dalomból érezheti,
 Hogy csakis önért epedek;
 S hú szívem halálra sebzí,
 Ha viszontérezést nem lelek.
 S tudd meg azt, jégszívű hamis:
 Van ám férfi önrzetet is! . . .

De ez, vágyó szívvel érzi,
 Hogy rabja tovább nem léssen;
 S színvallásra kényszeríti:
 Ha bezárul is az Éden.
 S ha kiűzik ötet abból:
 Akkor mindennel leszámol.

S álltam előtted dacosan,
 Kigyúlt, szikrázó szemekkel,
 Emelt fővel, férfiasan,
 Kevély, szilaj tekintettel
 S vártam a nagy, döntő szóra:
 Fordul-e már sorsom jóra?

Amint a kis lányhoz toppan
 Mily jó: egyedül leli őt;
 S költőnk szíve nagyot dobban,
 S elbűvölten nézi a nőt.
 Ennyi szépség egy leányon:
 Hogy teremhet egy virágon?!

Ám Te, aranyos Gizellám,
 Szótlan keblemen pihegél;
 S ajkam éri cseresznyeszád:
 Így választ vajjon ki remél?
 S a költő szíve zakatol:
 Akár a dunai malom.

Megjelentem parancsára,
 Angyali, bájos királynóm!
 Íme, itt áll rabszolgája,
 Adjon egy csókot, könyörgöm!
 Mondjon boldogító igent,
 Ha ismeri a jó Istent! . . .

S a szép Májusnak reggelén,
 Mely e násznak lön tanúja:
 Örül ember, állat, növény,
 És kiáltja: Halleluja!
 S míg két szív egymáson dobog:
 Nevetnek, sírnak angyalok.

A nyitott ablakon beszáll	Szemközt jövő cimborámat
A virágporrrel terhes méh;	örömömben majd felfialom;
S füleink körül muzsikál,	Az csak néz: mi a csudának
S dongja, hogy: örül most az Égi	E nagy vígság s lakodalom?
Angyalok hárfája zeneg:	És ámulva kérdezgeti:
A menny is gyönyörtől remeg.	"Mi lelt szógám, kis Petőfy?"

S a mikor jó anyád megjött,	Én meg karon ragadva őt
S nagy ijedten szétrebbenék,	Viszem a "Fürdő" szállóba,
S magadra kapva a kendőt	S egyszerre tíz üveg pezsgőt
A kapuig elkísértél:	Rakatok fel az asztalra.
Tündéri lépteid nyomán:	"Húzzad fiam, Jónás Pali!
Szegfű, rózsza, nyílik buján . . .	Mulatunk holnap hajnalig!

S míg a füstös, barna legény
 Ríkatja a száraz fáját:
 Az idvezült költő büszkén
 Fújja kedvese nótáját:
 "Fecském, fecském, kedves
     fecském,
 Vidd el az én levelecském! . . .
 Vidd el, vidd el, messze földre:
 Tedd a rózsám kebelére!"

33.) McSWEENEY HALÁLÁRA.

Te dicső vértanú, lélekben Óriás,
 MacSweeney, köszöntlek haló porodban is!
 Nevedre nem jöhet soha az elmúlás,
 S csillagként tündökölsz századok multán is.
 Tultevél Jézuson, ki csak negyven napot
 Böjtölt, míg te: százig nem ettél falatot.

Rabszolga nem lehet immár egy nép, melynek
 Ily hősi fiai, mint Te, gombamódra
 A szép "Zöld szigeten" ezrével teremnek;
 S nem messze lehet már a várva várt óra:
 Mely "Erin földének" szabadságát hozza,
 Habár ennek népét most az angol nyúzza.

De a brit munkások máris zúgolódnak,
 S pártjára kelnek az elnyomott íreknek.
 Nem lehet már gátat vetni a folyónak,
 Mely zúdulva rohan a gaz tőkéseknek.
 Győzni fog mindenütt a Világszabadság,
 S nagy neved, MacSweeney szabad írek áldják.

Hű nőd bejött hozzád s a kis fiaidat
 Mutatva, kérlele, hogy ne légy öngyilkos;
 S mint anya könyörgött: tekintsd magzatidat,
 Ne hagyd árván őket s tápláld magad titkon.
 De te, hősi martyr, nemes példát nyujtál,
 S szent haldoklásodban a világ melléd áll.

Milliónyi gyermek imádkozott érted,
 S az ir templomokban zúgtak a harangok,
 S végül a papok is arra kértek téged,
 Hogy ne várd be étlen a nagy pillanatot;
 Elszántan suttogád elhaló hangokon:
 "Kimondott szavamat meg nem változtatom!"

Szavadnak állottál, te dicső férfiú,
 S nemzeted gyászában osztozik mindenki,
 Akiben sziv dobog, ünnepelt vértanú,
 S haláloddal a brit uralom évei
 Számlálvák ir földön. Célod hát eléred:
 Sírodnál szabad nép zengi a keservét.

Meghalt hű McSweeney, de feltámadt Irland,
 S martyrjai nevét mindörökké őrzi,
 Így hát könnyű nektek, vértanúk, az a hant,
 Mely szent poraitok' áldólag elfödi;
 Magyar nép is gyászol bús sírhalmotoknál,
 S reméli: majd ő is szabadulást talál.

Bárcsak Hunniának sok oly hőse volna,
 Mint amilyen Titán ez a MacSweeney volt,
 Akkor még a magyar föld is kivirulna,
 S nem lenne a népünk, mint most: olyan félholt
 De a magyar nemzet soh'sem tartott össze:
 Azért dülja most is egy pokoli csürhe . . .

34.) AZ UTOLSÓ KARDVILLANÁS.

Emlékezés Petőfy haláláról.
 (Mutatvány 1889-évi verseimből.)

Dörg az ágyú s a honvéd
 Körülvéve ellenség
 Tízszerranyi hadátul
 Miként a kalász: úgy hull.

De tért nem ad oroszoknak
 S neki ront a kozáknak;
 Vitézül küzd a magyar:
 Mert most hazát véd a kar.

Bem apó az ágyúkat
 Igazgatja s utcákat
 Seper a bős ellenből
 S a muszka rakásra dől.
 De ennek hullt vitézít
 Kipótolják. Hanem itt
 A magyarság egyre fogy
 S kimerülten összerogy.
 Végre Bem is félholtan
 Ott lapul a mocsárban;
 Nyomában kétszáz kozák:
 De Zeyk, a hős, nekik vág.
 S m ig Bem újból lóna kap:
 Zeyk egymaga gátat rak
 A leszabdalt kozákból
 S köztük oroszlánként dül.
 Még ő sebet sem kapott:
 Már tizenegy fekszik ott;
 S ki hozzá közelített:
 Abból szótlán halott lett.
 Ám a muszka tábornagy
 Rárivall: "Add meg magad!"

Felel a hős: "Még egy szó
 Az enyém, az utolsó!"
 És ekkor pisztolyt ragad,
 Mely homlokán fűr lyukat
 S mint Bemnek megmentője:
 Dől a vérpiros fűbe.
 Feküsznek a honvédek
 Pirosak és fehérek;
 Halvány midnek orcája:
 A halál szállt reája.
 Csak még egy tiszt harcol ott
 S bős dühében az orosz
 Szúrja, vágja, koncolja:
 De már átlőve combja.
 Kardja utolsó villan,
 Szívéből a vér illan ...
 Hejh, dicső, nagy Petőfy,
 Holtig tudlak siratni!
 Tedd le kezem a tollat,
 Szemem vérkönyvet hullat!
 Bus csatatér: Segesvár
 Setétebb vagy Mohácsnál.

35.) KÉT ISTEN. (Munka és Igazság.)

Mióta ember létezik
E keserves világon
Úgy cserélgeti istenit
Mint nagyúr a kabátot.
Ma áldoz bős Jehovának,
Holnap Zeust imádja;
S jászolóhoz Jézuskának
Három királyt állítja.
Ormuzdot s gonosz Ahrimánt
Már rég nyugdíjba küldte,
Amikor a Turulmadárt
A magyar még tisztelte.
Chinában húszezer isten
Uralkodott egykoron;
Ma már hirök, nevük sincsen
S a templomuk csupa rom.
Pedig mikor uralkodtak,
Vagyis: a nép hitt bennök,
Papjaik úgy nyilatkoztak,
Hogy soha se lesz végök.
S ímé: minden isten letűnt
Feltámaszthatatlanul,
S ők most úgy tűnnek fel nekünk

Mint kis gyermeknek a nyúl.
míg a húsvéti nyulacskát
Kezébe nem kaphatja
Kiabál, visit és ugrál,
Semmi őt nem csitítja.
De mikor a nyúllal játszott,
S lábait kitördösi,
Mint teljesen elnyűtt lomot:
Az ablakon kiveti.
A sok isten éppen így járt
Évezredek múltával;
Eltűnt a nép, mely imádá,
S eltemeté magával.
S azért csak forog a világ,
Hogy az a sok istenség
Ma már nem csinál galyibát,
S nélkülök is él a nép.
Bár a henye papok újabb
Isteneket teremtnék,
Oly szándékkal, hogy az ujjal
Szint' szövetséget kötnek,
S tovább nyírják hívők gyapját,
Buzgó igyekezettel,

A templomot már nem járják
 Oly sűrűn, mint régente.
 Haldoklanak az istenek,
 S bár új köntösbe bújnak
 A népek már nem rettegnek
 S nem hisznek új mumusnak.
 Csak két istennek uralma
 Lesz örökösen tartó,
 S ezeknek a szent hatalma
 Nem lesz soha mulandó.
 A teremtő Munka egyik,
 Halhatatlan nagy Isten,
 Az Igazság meg a másik:
 Az előbbivel iker.
 A hatalmas Természetnek
 S az embernek munkája
 Az életet minden lényeké
 S alakjok' ez formálja.
 De e földnek gyümölcssein
 Csak igaz elosztással

Boldogulnak gyermekei
 S nem egymás rontásával.
 S ha majd minden ember vallja»
 Csak a munka idvezít;
 S Igazság jólétünk napja,
 Mely mindenkit melegít:
 Akkor meghal minden isten,
 De megmarad e kettő,
 S egyetlen kéz nem lesz tétlen,
 S egy fej se marad meddő.
 Valamennyi a közjóra
 Fordítja igyekezetét
 S így jön el a boldog óra,
 S az ember csak akkor él.
 A sok hamis isten eddig
 Csak bőszen harcra tüzelte,
 S csak nyomorgott, míg nekik hitt
 S míg őket el nem verte.
 Éljen a Munka s az Igazság!
 Vesszen a Tőke s a Hamisság!

36.) A VÁRVA-VÁRT HONVÉD HUSZÁR.

Ballada az isaszeghi napról.

(Mutatvány 1888. évi költeményeimből.)

"Anyám, édes anyám, hol van a szeretőm?
 Hol van, ki naponkint eljött és epedőn
 Csókolá ajakim?!" . . .
 "Hadd el lányom, hadd el,
 Harcol ő csatákban s ellenfelet tördel;
 De jön nemsokára dicskoszorúzottan
 Amikor tiéd lesz s pedig holtodiglan."
 "Valami szorítja
 Az én bus szívemet:
 Sejttem, hogy nem látom
 Többé kedvesemet." . . .

Bömbölnek az ágyuk, megriad a népség,
 Falu jókba tódul a futó ellenség.
 Huszárjai élén ott száguld a várt fi,
 Ki, bár ellent hajszol: kedvesét keresi.
 Fel is leli amott, a kis fehér házban,
 Mely épp' akkor állott a legnagyobb lángban.

"Lányom, kedves lányom!"
 Búg az anya;
 Berohan kihozni vakmerő dalia.

Átkarolja a lányt, de az már alélva,
 Kedvesét a huszár öleli csókolja.
 Forró az ölelés,
 Forróbbak a lángok,
 Másnap két szénvázat temetnek a lányok.
 S a gyászokorsóra:
 Isaszegh népének hull a könyje árja . . .
 Ez a honvédhuszár szomorú nótája.

37.) LOPÁS.
 (1889. évi gyártmány.)

Mindenféle lopás tilos,
 S az orzásért büntetnek;
 S a tolvajlás miatt hosszú,
 Zordon fogságra vetnek.
 Ámde csókot lopogatni
 (Ha nem látják, nem tilos);
 Meglopom hát eperajkad,
 Te kis kacér, aranyos.
 S ha becsuknak: zárjanak be
 Veled együtt, kis bűnös:
 Akkor tudom, meg nem árthat
 Jó magunknak a hűvös.
 Uccu lelkem, jer közelebb,
 Ne félj ám, hogy megeszlek! . . .
 Hadd legyek melengetője
 Pihegő kis keblednek! . . .

38.) BUKOTT CÉZÁROK.
Epigram.

Megnehezült az idők járása, Vilcsi feletted;
 Gaz Miki rothad már, tenfiad is csavarog.
 Karcsinak ott Svájcban szintén nincs senki barátja
 S épp' úgy ténferog ő, mint a nagyorrú Koburg.
 Germaniának a többi királya szinte csücsül most,
 Hejh, szaladó nagyurak: alkonyodik napotok.

39.) SZENTKERESZTI MAJÁLIS.
(Mutatvány 1889. évi szerelmes verseimből.)

Májusnak gyönyörű, balsamhozó napja
Terjeszti sugarát s rügyeket fakasztja.
Örvendezik szerte ünneplő Természet,
Mindenkit elfog a bűbajos ígázat.
Hol van ennyi szépség széles e világon?
Hogy terem a harmat illatos virágon?

Ünneplőben pompáz az egész Mindenség,
Királynéját várja. S tündéri jelenség
Amott repül felém szilaj táltosain:
Szikrát vet a napfény azok csótárjain.
Érzi a nemes ló, hogy égi terhet hord:
Kit levett kalappal üdvözöl paraszt s lord.

Nosza hát, cigányok, zendítsetek rája!
Sírjon hegedűtöknek vén, száraz fája!
Pengjen a cimbalom, klarinét sikoltson,
A kisbőgő zengő keservvel zokogjon!
Kiáltunk mindnyájan hozsannát e hölgynek:
Hadd viszhangozzák azt e százados tölgyek.

Hintóról sellőként lebben le a kincsem,
Ki engem szívéhez fűzött rabbilincsen.
Rabszolgája vagyok ez égi angyalnak:
Üdvömré jött-e ő, avagy kárhozatnak?! . . .
Csak egyszer csókoljam cseresnye ajkait,
Csak egyszer hadd lássam égszínkének szemeit!

Karcsú a dereka, zerge szökellése,
Lágyan csengő hangja hárfának zengése.
A dus szőke haja majd a térdét veri,
Most konytra feltűzve fejét ékesíti.
Gyönyörű homloka lángeszét takarja,
Hókeblén átfonva gömbölyű két karja.

De mit is dadogok az ő szépségéről?
Ha száz évig élnénk, ez isteni hölgyről
Akkor se tudnék tán méltó verset írni,

S e felett bánkódva, nem tudok csak: sírni.
Ha száz szemem volna, az mind kevés lenne:
S elégtelen arra, hogy véle betelne.

Hejh, te szép Szentkereszt, nagy bucsujáráhely!
Tán ott még ily pogány is mint én: üdvöt lel.
Mit nekem menyország, ha Gizám szemébe
Nézhetek s órákig vagyok közelébe.
Kétszáz éves hársfák könnyeztek felettünk:
Amikor alattok kéjesen ödöngtünk.

Azután jött a tánc a tágas terembe,
Másfél óra hosszat ő volt a kezembe . . .
"Húzd rá, fiam, Cápár! Szakadjon a húrod,
Ha pedig elhagyod, bizony rád taposok!" . . .
Végtére is anyád félájultan vitt el
A pihenők közé: és rám megneheztel.

Ámde te bevallád, hogy örültél annak
A bolondul szilaj, vérforraló táncnak.
S a cigány szakadtig húzta jó kedvében,
Megérzé, hogy mostan ott, a magas Égben:
E szép párnak frigyét készítik angyalok,
Esti csillag azért: kettős fénynyel ragyog.

Hát még a vacsorán, amott, egymás mellett,
Hogy megfogott engem delejes igézet:
Amikor egy tálból eddegéltünk ketten,
Szorosan egymáshoz simulva a széken?! . . .
Piskóta lábaid azt sürgönyzék hozzám:
Te leszel a párom, harmatos violám! . . .

És hát emlékszel-e, amikor indulánk
Nyerges-Újfalura, hogy újra folytatnánk
A táncot, a Bandi nagyvendéglőjében,
Ahol szinte voltunk égi üdvösségben.
S tán most is neveted, hogy mi, készakarva:
Legutolsó kocsin ballagánk utunkra.

S lám, hogyan szégyelted, mikor a kocsisnak
Azt súgtam fülébe, jó Varga bácsinak:
"Hátra ne tekintsen, mert lesz olyan pofon,

Hogy attól a lelke a pokolba oson ...
 De, ha előre néz s a lovakra vigyáz:
 Százegyig lesz; holnap a fajin áldomás" . . .

Széles e világért meg nem szegte volna
 Utasításomat a kocsis és lomha
 Ballagással eredt a sok hintó után.
 S amikor kérdezték, felele nagy bután:
 "Kirem átossággal, hát vigyázva gyöttünk,
 Még így is a hidnál majd hogy fel nem dültünk."

S váltánk ott az úton ezer forró csókot,
 Szívecskéd keblemen szent lázban dobogott;
 Rózsapiros szádnak mézédés illatját:
 Epedő ajkaim még ma is óhajtják.
 Hajh! De minden elmúlt s csak halavány remény
 Köt már az élethez s miattad vérzem én! . . .

40.) A LÁMPÁS.

Csudálatos történet.

(írtam 1889-ben.)

"Mérhetlen az Istenségnek
 Hatalma és határt nem szab
 Neki semmi." Pál, a batíter,
 Önmagához így szavalgat:
 "Bűnös valék s ime mégis
 Mily könnyen szabadulhatok,
 S elcsapatás helyett no lám:
 Még jó borralalót kapok."
 S a két forintnyi zsákmányon
 Mit a jegyző neki vete:
 Osztozik "Kukucska" boltja
 S a szent Antal bő perselye.

Történt, hogy a kupaktanács
 A jegyző sürgetésére.
 Lámpást helyez háza elé
 Hogy éjszaka baj ne érje
 Mikor a "hegyből" hazatér
 Tíz liter borral begyében;
 Im' hát a lámpa azért ég,
 Hogy bukfenceket ne vessen
 A nótárus. De a fránya
 S fősvény bíró elrendeli:

"Ha az a lump nincsen itthon
 Akkor nem kell kigyújtani!"
 S bizony, több volt az éjszaka
 Mikor a lámpa nem ége,
 Mint a hányszor községházát
 Jelzé annak pisle fénye.
 De egy vaksetét éjjelen
 Mikor beborozva ballag,
 Egy nagy kőben im' megbotlik
 S szidja apját a bakternak,
 S ígéreti, hogy kirakja
 őt tisztos hivatalából:
 Ha végezi a dolgait
 Tovább is til-túl nagyjából.
 Ám a mint ott morgolódik,
 Megszólal egy szép kis leány:
 "Tekintetes jegyző urunk,
 M'ért szidja az édesapám?"
 "Te vagy, Panni? Hát kis hugám,
 Errefelé mi szél hordoz?
 Hisz' már tán éjfél is elmúlt,
 Nem félsz, hogy elkap a gonosz?"
 "Az ördög se csintalanabb,

Mint a nemzetes jegyző úr
S miért nem borotválkozik?
Lám, a szakálla tüként szúr."
"No bizony, hamiska kincsem,
Nem halsz te már abba bele:
Ha dobogó szivecskédet
Takarja legény kebele."

S másnap, a templomból jövet
Baktat a kocsmába Pali,

S hogy ma is történnek csodák
Dicsekedve emlegeti:
"Íme, én már attól félttem,
Hogy elvesztem hivatalom:
S ahelyett az úr kegyelme
Rendelt nekem borravalót!" . .
De kilenc hó múltán, mikor
Visít bölcsőben a gyerek:
Káromkodik az éji őr,
Hogy sírnak bele az Egek.

**41.) AZ AMERIKAI MAGYARSÁG VEZÉREI.
(Epigramm.)**

"Mentsük a hont, magyarok!" kiabálnak szerte a téren
Tajtékozó uracsok s döngetik a kebelök.
Ámde maguk fukarul rágódnak centjeiken is
Néha napon a miket vetnek e kis ravaszok,
Mert kamatoztatni igyekeznek a hazamentést:
Nagyszájú kuvaszok, szónokoló potyafik . . .
M'ért mégy féreg után, magyarom? Nem látod-e immár:
Hogy szemetén rágódsz, mit elibéd vet e had.
Korbáccsal közibejük eredj hát s üsd a hol éred!
Mert, mihi hizlalod ezt: koplal a kis gyereked.

**42.) MODERN MACCABEUSOK.
(Epigramm.)**

Maccabeus testvérek ezelőtt vagy kétezer évvel
Harcoltak nagy erővel a bős, vad syr iga ellen,
S másfél századon át tördösték Syria jármát:
Míg végre leverek szent harcát mózesi népnek.
Az oroszok népét rabigába hajtani indul
Kolchák, Denikin, Judenitch és Petiura s Wrangel
Ámde Lenin, Budenny és Trotzky elverik őket:
Maccabeus-oroszok nem hagyják a zászlót,
Marx a mit a népek erejében bízva örökként
Hü proletároknak adományoz lelke javából.

43.) A CHEOPS PYRAMIS LÁTÁSAKOR.

Égbenyúló orma titáni köveknek
Hova tekint zordon, büszke arculatod?
Tán hozsannát intesz ama szellemeknek:

Kiknek tetemeit őrzik a századok
 Setét üregidben. Századok századi
 S évezredek láttak már téged állani.

"Régibb az időnél magánál a gúla,"
 Tartja a népszólás Egyptus földében
 S a "pyramis-király" rettenetes ura
 Az óriás Rhamses vala bösz dühében,
 Mikor a Cheops-ot roppant fáradtsággal
 S tudással, állata gyötört rabszolgákkal.

un, nataimas Jtcnamses, net lábnyi onás!
 Testben, akaratban csodaszülött zsarnok!
 Aszott arcodon is elfog a bámulás
 S félek: holtodban is megdördül az aj kod . . .
 Parancsod tulzugta százezrek sóhaját:
 Sasszemed nem látja a görnyedt helótát

Mit neked rabszolga, aki emberszámba
 Nem is megy előtted, mikor a letiprott
 Fejdelmek fogvák be diadalkocsidba?! . . .
 Szaracén, szyr, héber s khaldéus görnyed ott
 Aranyos szekered ércezett rudjánál:
 Tiz ország nemzete fekszik lábaidnál.

De mi vagy te, gögös emberpulyka ahhoz
 A lángeszű építész-mesterhez képest,
 Aki nagy tudással tervezget s alapoz
 S beosztja munkára a tengernyi népet?!
 Ez alapot ásson, állást csináljon az,
 Hogy felemelődjék a szörnyű kőhalmaz.

Megépíti a sírt, Rhamses nyugvóhelyét;
 Alagutat rakat a nagy labirinthban
 S idővel dacoló kriptáknak tömegét
 Boltoztatja ama zordon kőhalmazban.
 S hogy több ily remeket létre ne hozhasson:
 Rhamses megöleti őt a gúla ormon.

Hatvan esztendőnek e roppant munkája
 Millió rabszolga könnyeitől ázik:
 S cement helyett rabnép hörgő sóhajtása

S véres verejtéke szól e kövekről itt,
 Átok kiált felénk e komor falakról
 S viszhangoznak azok ostorcsapásoktól.

Te vérivó zsarnok, óh, te törpe semmi!
 Mi vagy a legyilkolt építészed mellett?
 Te csak parancsoltál: így s amúgy kell tenni,
 De a lángész tervelt s ihlete teremtett.
 Te csak pribék voltál, hajcsár fejedelem:
 Ki ölted s zaklatád népe könyörtelen'.

Sem zsarnok király, se a mártyr pallér
 Nem méltók a lantra e nagy alkotásnál!
 A gyötrött, lenézett rabnépé a babér
 Ama testetölő, baromi munkánál.
 Ez görnyedt a nehéz kövek súlya alatt,
 Ez sóhajtott végsőt: ha ere megszakadt.

A legdicsőbb vezér sereg nélkül mit ér?
 S mi haszna lett volna nagy Michel Angelo
 Jeles terveinek, ha a szent munkásvér
 Nem festi pirosra a felállítandó
 Épület köveit? . . . Szent-Péter temploma
 Munkáskezek nélkül sose mállott volna.

Te szegény kopt, a kit a böszült Fáraó
 Épp úgy nyúzott, mint a kegyetlen mameluk;
 S aki még csak hírből se haliád mi a jó,
 S akinek ruhája még ma is csupa lyuk:
 Kelj fel a zsarnokok ellen s küzdj meg velők,
 Gúla sírboltjára régen megértek ők.

S kik eddig elrablák munkádnak gyümölcsét
 S évezredekén át kínoztak, zsaroltak:
 Fogdosd össze mindet s a kis csecsemőjét
 Se kíméld ennek a vészopó fajzatnak! . . .
 Gúlák ormairól hajigáld le őket:
 Szabadságod napját ekként ünnepeljed! . . .

44.) SHAMYL T SIRATÓ KABARD NÉPBALLADA- (Írtam 1888-ban.)

Hova repülsz sólyom
Sebes rohanással,
Merre visz gyors utad
Viharszárnyú nárdal?
Keresem a vezért,
A nagy, szent prófétát,
Óh, bár megtalálnám
Csak a lába nyomát!
Haragos szemének
Egyetlen intése
Tízezer moszkónak
Halálos hörgése.
Te dargói szellő,
Keressd fel a vezért,
S tudasd, hogy a leszgh nép
Súlyos jármot cserélt.

Rabmadárrá ettünk
Fényes kalitkában:
Nincs már szabadságunk
Szép Ciskassziában! . . .
Menekül a cserkesz,
Koldus lön az avar,
Kabard és Leszgh földön
Minket kozák sanyar.
Nincs már a csecscenek
Régi szabadsága:
Sirat téged Shamyl
Cserkesznek hazája! . . .
De, ha kürtöd felzeng:
Meghasad a szikla,
S a cár szívét éri
Láncolt kezünk gyilka.

45.) A MEGZAVART PÁSZTORÓRA.

Tragikomikus történet.

(írtam 1889. évben.)

A bajóthi jegyző
Híres mindenfelé:
Hogy szereti a bort
S a jó cigányzenét.
Ám imádója ő
A csinos hölgyeknek,
Hívják bár azokat
"Vászon-cselédeknek."
Szentkeresztí búcsún
Ím', hogy jól mulatott:
Szép holdas éjjelen
Hazafelé tartott.
Útjába akad egy
Bajóthi szép leány:
Ki Mogyorusra megy
A csendes éjszakán.
Hová Kató lelkem?
Eszem a zúzdat!
Hol jársz ilyen későn,
Puszizom kis szádat! .
S nem csak mondogatta
Kujon nótárius:
De már a lányra dőlt,
Mint zsákmányra hiúz .

Hosszú, forró csókkal
Jutalmazá a lány.
Hogy haza kíséré
Magános éjszakán.
Ámde Mogyoruson
Rendnek éji óre:
Rátámad nagy büszkén
Egymást ölelőkre.
És szól a jegyzőnek:
Megyünk a bíróhoz!
Nem sokat beszéllek
Éjji csavargóhoz."
A nóti így felel:
"Tolvaj én nem vagyok,
S merre nekem tetszik:
Arra sétálhatok!
Ne csináljon botrányt
Nincs arra szüksége,
Ha meg engem bolygat:
Majd nem lesz jó vége!"
De pityókos bakter
Kuvaszát uszítja,
S a jegyzőt nagy hetykén
Ökleli, taszítja.

Ám a hű eb gyorsan
 Másvilágra repül:
 Jegyzőnek bokszerrel
 Fegyverzett öklétül.
 Most dárdával üti
 Éji ör a nótit:
 De ez, haragjában
 Kajta nagyot lódít.
 S közeli mély árok
 Fenekén lel helyet,
 De míg oda leér:
 Tíz bukfencet vetett.
 A nagy lármára im'
 Mogyorus ifjai
 Kergetik a jegyzőt,
 Ki siet illanni.
 Nincs oly agárkutya,
 Amely öt elfogná
 S káromkodva ballag
 Vissza a sokaság.
 De a boszus bakter,
 Másnap törvényre megy
 S szolgabíró előtt
 Imígyen kesereg:
 "Tekintetes uram!
 A bajóthi jegyző,
 Megvert tegnap éjjel,
 Üsse meg a mennykő!
 Kutyám is leütte,
 S engem mellbevágott,

S bizony ő kegyelme
 A fülemre hágott."
 Ám Perényi Kamzsi,
 A nőti barátja:
 Előre értesült
 Mindenről s belátja,
 Hogy túlbuzgó bakter
 Oka minden bajnak,
 Oktalan' mért esett
 A nótáriusnak?
 És szól hajdújához:
 "Pányik! Vigye le kend
 S tegye áristomba
 E házsártos embert!"
 Másnap nagy éhesen
 Baktert felhozatja:
 "Tekintetes uram,,
 Csak hadd menjek haza!"
 S azóta ha látja
 A furfangos nótit:
 Már ötven lépésről
 Emeli süvegét.
 S majdnem kezét csókolt
 A torkos jegyzőnek:
 Mikor ez, öt pengőt
 Nyújt búfelejtőnek.
 Tanulság: Légyottot
 Zavarni nem illik,
 S aki ezt nem hiszi:
 Kihúzza a lutrit! . . .

46.) A FRANCIA NÉPHEZ.

(Az egyházi uralom megdöntése alkalmából.)
(1904-ből.)

Köszöntelek téged, Brennus büszke népe!
 Üdv neked óh, dicső, titáni nemzedék!
 A szép Galliában valahára végre
 Oszlik a setétség és kitisztul az ég.
 S messze világít ott az Észnek fáklyája
 S magasra nő ott a Szabadság szent fája.

Vezérnemzet voltál, francia, mindenkor
 Az elnyomott népek gyászos sokadalmán,
 S valahányszor reánk köszönt egy-egy jobb kor;
 Te ragyogsz egünknek setét láthatárán.
 S a te dicsőség fényszórá ereje:
 Zsarnokok és papok rettegett ellene.

Négy századon harcolt ellened bős Róma
 A míg légiói végre letörtenek;
 De phoenixként megint él s virul a róna
 Mit Verceingetorix vére szentele meg
 S a gyönyörű Provence daltelt, hüs mezői:
 Újra látják fáid s vetésidet nőni.

Nem birt veled Pépin, arab, normán s Bourbon,
 Sem a sok rongy király, ki testedet marta;
 Pedig, mint sakálok rágódtak húsodon:
 míg végre fejüket fűrészpor takarta.
 S bár meghalt egy szálig a francia gárda:
 Utolsó legény is magát meg nem adta.

Lipcse után rád jött baromi sokaság
 S új zsarnokot küldte a kemény nyakadra;
 S ami piszok, gaz, rongy és hitvány aljasság
 Felszínen volt, mindaz siet szép Parisra:
 Hogy osztozzék álnok győzedelme bérén,
 Te meg dühödben csak kesergél, rab lévén.

Ámde új erőt önt beléd Metz és Szedán,
 S a Tuileriák, mint egykor a Bastille,
 Viszhangozzák a felkelők rémes dalát:
 Ama vérforraló, dicső Mersaillest . . .
 S bár ingre kirabolt kapzsi Hohenzollern:
 De nem győzhetett le sem ez, sem az isten.

Pedig a népcsaló jezsuita banda
 Mindenkép a setét és buta középkort
 Iparkodott visszahozni Galliába,
 S gonosz ravaszággal hinté a maszlagot.
 S Ördögszigetre megy az ártatlan Dreyfuss,
 Kire ráolvassák: "Áruló, nyomorult!"

De ím' feltámad a nagy Robespierre s Danton;
 S kemény, zord szellemük Zolát megihleti
 S bátran dörgi e hős: "Én a fejem adom,
 Hogy Dreyfuss ártatlan és nem büntetheti
 A törvény e vitézt!" . . . Most bög a sokaság:
 "Tépjétek szét őt is, öljétek meg Zolát!"

Ám a francia nép józan, szent ösztöne
 Hamarosan rájön a gaz népcsalásra
 S virágot, koszorút terítget özönnel
 Az immár elnémult Titánnak sírjára.
 S a derék, hü Dreyfuss nyer bő elégtételt,
 S ekkor a néprontók rovása is betelt.

S hiába nyafog a sok gaz pap s apáca:
 Kizavarják őket, mint bélpoklosokat.
 S hasztalan sír apjok, a vén, bosszús pápa:
 Meg nem téveszthető többé a frankokat.
 Fütyültek ezek az egyházi átokra:
 S szaladt a rongy csürhe, ki erre, ki arra! . . .

S immár most a kevély militarizmusnak
 Izent hadat a gall, e titáni nemzet.
 S napjai már annak is számlálva vannak
 S a vad szoldateszkát önkeze veri meg.
 Koporsója felett zug a halálharang:

Kongatja a gallus, bőszen, irgalmatlan'. . . .
 Csak előre bátran, Béranger nagy népe!
 Hirdesd mindhalálig, hogy a szabadságnak
 Nem volt és ma sincsen nagyobb ellensége:
 Mint a pap, katona s a király s azoknak
 Atyja, a népeknek "büntető istene,"
 Kit mumusként talált ki a papi elme.

Pap, király, katona, e szörnyű Háromság,
 Isteni védnökük palástja árnyában
 Rabszolga népeket ezredekig nyúzták:
 Dúskálódva annak vére s vagyonában.
 Ám ütött a zordon számolás órája:
 Nem segít itt tömjén s az isten villáma.

"Nincs isten, nincsen úr, nincsen magánvagyon,
 Ez most a szép jelszó büszke Galliában;
 Reszket tőle a pap, e bukott hatalom,
 S feszítsd meg!-et kiált böszült haragjában.
 De mit se használ már üvöltözés, átok:
 A szellemi máglyán égnek a csuhások.

Óh, dicső nép Gallus!! Legnagyobb fiadnak
 Tanácsát kövessed s a "Fecondite"-ben
 Megírt bölcs szavait ama prófétának
 Hirdesd! S ha örömed telik a gyermekben:
 Újra vezérnéppé lesze a világon,
 S megint tündökölsz, mint harmat a virágon.

47.) PERES ATYAFIAK.

Meghalt a jó Pósa bácsi
 Csak két fia maradt,
 S bár az öreg nem sajnálta
 Széjától a fialtot:
 Két fiára szép örököt
 Hagyott a derék apa.
 S ha a fiuk megbecsülik:
 Nem koplal az unoka.

Már mindenen megosztottak
 Szépen, testvériesen,
 Utoljára került aztán
 A kivarrott kis ködmen.
 Mindkét fiú ezt akarta
 És egyik se engedett,
 míg a hosszú disputának
 A jegyző véget nem vet.

Azt tanácslá a nótárus
 Adják el a kis ködment;
 ők ellenzik! "Ne viselje
 Ezt akármilyen jött-ment."
 S egyszer csak az idősebbik
 Baltát ragad s közében
 Elnyisálja a per tárgyát,
 S kiáltja nagy kevélyen:

"Nesze fele a ködmennek,
 A másik fél az enyém!
 Most meglehetsz elégedve
 S több morgást ne halljak én."
 De a kisebbik se enged,
 S kész lón a barakbdás:
 Kilenc évig perlekednek,
 És lett nagy felfordulás.

Másítják az egyezséget,
 És új leltárt iratnak,
 Törvénykednek, perlekednek,
 Ügyvédeket hizlalnak.
 Elfogyogat a hatvan hold,
 Utána megy a ház is;
 Utoljára került dobra
 A vén ló: a Tatár is.

Már nem volt tenyérnyi földjük,
 De a pert csak folytatták,
 A vitás ködmen-darabból:
 A fiuk lapdát csinált.
 S már rég más portáján laktak:
 De a törvényt csak járták,
 És mindig avval érveltek:
 "Magyar nem hagyja jussát!"

48.) VÁLASZ EGY KÖNYÖRGŐ LEVÉLRE. (Végbúcsú a hűtlentől.)

Írta s megzenésíté: Mihályi Imre.

Tájékin az elsötétült határnak:
 Szép szemeid pásztortüzet kutatnak;
 Kialudt az ... s hasztalan reménykedés:
 Hogy újra gyúl, mit borít fű s feledés!
 Régóta csak szétszórt hamvak vannak ott:
 Ahol egykor biztató láng lobogott.

Vérző szívvel vágyakoztam utánad,
 Mind azt hittem, hogy már megöl a bánat.
 De fájdalمام kigúnyolva, kacagtál;
 míg magadból ki nem ábrándítottál.
 Minden lépted most, utánam kár lenne:
 Erőltetett csónak íze nem lenne.

Bezárt szívem soha ki nem nyithatod,
 Más hordja már a hozzá való kulcsot.
 A kagyló ha könnyezik: gyöngyöt terem,
 Csak egyszer él az igaz, nagy szerelem.
 Bánatkővel raktad ki az utamat:
 Ha bu alatt görnyedsz: okozd magadat.

Szerettelek tengernyi, mély érzéssel,
 Egetverő lánggal, tiszta, mély hittel.
 De elhagiyál oly pipogya alakér',
 Aki nekem még a bokámig se ér.
 Három a tánc! Csak jártatok kettesbe';
 Facsart citrom ne hulljon az ölembe . . .

Gyöngyöt termett vérző lelkem miattad:
 Sírva írom 0 búcsúzó sorokat.
 Nem kívánom, hogy úgy szenvedj, amint én:
 Kit évekig kísértett a lidércfény.
 Utaink már mindörökre szétválnak:
 lehült szívvel immár csak szánni tudlak . . .

49. FRAKK-KALAND.

Tragikomikus történet.

(Mutatvány 1888. évi verseimből.)

Ha az ember jót cselekszik:	Szomszéd Buzogány bácsinak
Jó viszonzást ne várjon;	Szép leánya Zsófi,ka,
S kiváltkép az ifjú legény	Átkacsintgatott én hozzám
Lányok után ne járjon.	S lőn szívemben nagy hiba .
Mert megtörténhetik rajta az,	Megszeretem a kis tündért,
Ami vélem megesett:	S hogy megnyerjem a szívét:
Jót akarván cselekedni	Nosza, gyorsan összekapom,
Frakkom szárnya elveszett.	A Morét s a vén Pádét.

S im' velők megeresztetek	Egyszer csak a bájhangokra
Angyali szerenádot,	Nagyot horkan s felébred,
Nem sejtve^ hogy ahol állok:	S tolvajnak nézve fokossal
Buzogány úr alszik ott.	Gyorsan utánam ered;
Ott szendergett ő a színben	S amint általvetvén magam
Nemes Buzogány uram,	A kis kapun szaporán:
Hova profán szemek elől	Ott maradt frakkom balszárnya
Elrejttem uri magam.	A kapu ormózatán.

Fecskefarok ne búsulgass
 Elmaradott párodon,
 Bár nincs szabó, ki segítne
 A szörnyű bánatodon!
 Téged a Morénak adlak,
 S vállamra mentét vetek:
 S így aztán a Zsófikámhoz
 Mint vőlegény mehetek.
 Üsse menykő a frakkot:
 (De csak ha benn' nem vagyok!)
 Menjünk a papocskához:
 Szívek forrasztójához! . . .

50. MERENGÉS.

Mutatvány a "Liberty-Songs" című kéziratomból
 (Írtam 1910-ben.)

Esthajnali csillag tűnőfélben,
 Már csak alig rezeg fénysugara;
 Meg jelen a zivatar az égen,
 Setétséget küld a méla tájra . . .
 Hunyó csillag, ne tűnj el előlem:
 Óh, ne hagyj el, ifjúság, szerelem!

Jártam én is virágos réteken,
 S koszorúba gyűjtém a dus zsákmányt;
 Heverészttem gyopáron, izzépen:
 Szilaj hévvel ölelgetem a lányt.
 És nem néztem: barna-é agy szőke,
 Csak esküvén: "Enyém vagy örökre!" . . .

Lány vagy asszony: mindegy volt énnékem,
 Lázás szívvel kerestem ajakát.
 Hókebleken lelem üdvösségem:
 S pazarlám az ifjúság hímporát.
 Pedig sokszor megégetett a csók:
 S dongva szálltak utánam a golyók.

De nem szánom letűnt ifjúságom,
 Mely alig, hogy benn'éltem: elhagyott;
 S amely mintha lett vón' rövid álom
 Elmúlt s emlékül ősz fejet adott,
 Meg egy szekérderéknyi levelet:
 Melyre betűt sok szép kacsó vetett! . . .

Nagyanyák már kik azokat írták;
 Lányaikhoz a fiaim járnak;
 S hol mi elhagyók, ők ott folytatják,
 Szerelmükről most ők hadd írjanak.
 S míg ők bohó dolgokat fecsegnek:
 Nekem már a Párkák integetnek.

Vidám órák elmúltát siratni
 Esztelenség. Rohanó időnkkel
 Eltűntek ők. Azért Juci, Panni:
 Ide hozzám csókszomjas kebellem!
 Bu és keserv csövestül ronta rám:
 Csókból is hát legyen részem duplán.
 Kit gömbölyű karok takargatnak:
 Jobb dolga van, mint az angyaloknak! . . .

51. A TALÁLT S ÚBÓL ELVESZTETT KINCS, (írtam 1906-ban.)

Halálos szomorúsággal
 Töpreng a zord múltak árnyán
 A költő. Sőt a madárdal
 Nem vidítja s mély bánatán
 Nem enyhít víg gyereksereg:
 Mely körülte játszik, cseveg.
 Szelíd arca hunyt nejjének
 Kél előtte minduntalan
 S árnyában a lámpafénynek
 Elhalt lélek tova suhan . . .
 De döng a józan ész szava:
 Halott nem támad fel soha!
 És szól a lelkiismeret:
 Ha férfi vagy és nem kába
 S szereted gyermekeidet:
 Küzdj, s rendületlen' megállva
 Harcolj a bósz Sorsharaggal
 S birkózz meg éggel, jpokollal!
 S im egy levélke érkezik,
 (Tündéri kéz szerzeménye)

S így szól: "Ha önnek úgy tetszik
 Én leszek a felesége.
 Arcképemet itten látja:
 Álom-e az, vagy valóság?
 Hisz' angyal, kit e kép rajzol!
 Ujjong költőnk s a forró láng
 Ereiben szinte tombol.
 S képzelt örömök tengerén
 Érzi, hogy ő kemény legény . . .
 Legény biz' ő a javából
 A kiben heves vér lüktet;
 De hisz' e tündér csókjától
 Haldokló is nyerne éltet!
 Azért nyomban tollat ragad:
 S arany madárkát csalogat.
 De hajh! A lány nem állandó,
 Untalan más eszel, tervez;
 S új válasza már lemondó:
 (Avval egy szívet kivégez.)

S a másé lesz a feltalált kincs:	S új bánatom súlya alatt
S még enyém se volt: máris nincs	Roskadozva, hát mit tegyek?
Mégis: az arckép megmaradt	Boldogságom romjaira
Féltné őrzött ereklyének,	Oltárképül tűzöm oda . . .

52. A KOALÍCIÓS KORMÁNYHOZ (1907-BŐL).

(Epigramm.)

Elvéhdedt hazugok, kik mindent sorra Ígértek,
 S mézes madzagokat vetegettek a buta népnek;
 Talpa nyálása a gaz feketéknek: ez tudománytok!
 Ordókat és koncot nyeregetni összes erénytek.
 Minden érdemetek abban csucsosul ki, hogy immár
 Függeni lámpavason kén' rég ily rongy kabinetnek . ,

53. HANGUTÁNZÓ EPIGRAMM.

(Írtam mint VI.-osztályú kollégista.)

Domborodott dobokon fábortok kopogatnak irombán.
 Sir-ri a klarinét: fili-fum, fum, pempele, pempem;
 Czimbalom is cseng-zeng, a verőkkel döngve pörölve:
 Zug, duhog a bőgő, bufogása: bumburu, zimum!...

54. VÉGÍTÉLET.

Most hát elérkezett	Elszánt proletárhad:
Az utolsó óra,,	Végső harcra rohan.
Apokalypsisnek	Rettegő tókések
A tárogatója.	Zsoldoshada védi
Recseg a földgömbnek	A régi uralmat:
Összes tájékain,	De csatáját veszti.
Most hát feltámadnak	S felkél a Szabadság
Régmúlt halottai.	Dicső szent hajnala,
Im itt jó Spartacus	S a küzdő milliók
Láncait csörgetve,	Homlokára fonja
Amott rohan Dózsa,	A babér koszorút
Pórnép hű vezére.	A küzdelem díját:
S Rosseauval rikoltja:	Kik érted estek el
Fel, fel, ti rabszolgák!	Szent Világssabadság! . . .
Ki a csatasíkra,	Óh, mi boldog vagyok!,
Elnyomott helóták! . . .	Hogy én is harcolok,
Most kell utoljára	S lantomat pengetve
Bőszén harcolnotok	A küzdők közt állok.
Hogy elnyerhessétek a	Modern Tyrteusként
Világssabadságot!	Harsogva hirdetem:
És a föld megrendül	Most küzdjünk halálig,
Minden sarkaiban,	Miénk a győzelem! . . .

55. A SZIV REJTELMEI.

Szív! Te rejtélyes erőforrás,
 Csudálatos izomdarab s nagyszerű
 Központi gépezete az embernek:
 A világ csodájának!
 Miből vagy alkotva,
 Hogy születésünk percétől
 A halál pillanatáig
 Meg nem szünöl működni,
 S dobogni!
 Hol bágyadt ütemmel
 Jelzed ébrenléted,
 Hol pedig zakatolsz,
 Mint a poklok malmai,
 Amelyeken a gonosz Sátán,
 A királyok s papok cimborája
 S titkos szövetségese
 Őrli a mérgeket, amik
 Az emberiség életét, szabadságát
 S haladását tönkreteszik,
 S naponkint megfertőztetik.
 Valóban: félig isten,
 Félig ördög vagy, óh, emberi szív! . . .
 S e két túlvilági hatalom
 Egyenlő erővel, de ádáz,
 Évezredek óta szüntelen tartó harccal
 Birkózik benned fogcsikorgatva
 Ádámtól fogva az utolsó emberig,
 Aki, mint a kihült földnek
 Szánalmas, lézengő fia
 Csak árnyékként fogja vonszolni
 Fáradt testét ez átkos rögökön.

Szerelem, vágy, bánat, barátság,
 Sóvárgás a szép, az elérhetetlen után.
 Naptiszta törekvés a jóért, magasztosért,
 Szívós kitartás a nemes célokért;
 Lebírhatlan dac az elnyomókkal szemben,
 Vértanú türelem, szorgalmas tusakodás
 A jog és igazságérti szent harcokban:
 Mind, mind benned lakozik.

De a kapzsiság, fösvényesség,
 Állati falánkság, kegyetlenség,
 Harminc pénzérti elárulása
 A legszentebb eszméknek,
 Arcpirító, hitvány alázkodás
 A gőgös hatalmasok előtt,
 Lajhári tunyaság, hazugság,
 Szemforgató pilátuskodás,
 Sárban fetregő kéj vágya
 A háborodott szodomitáságnak,
 Konczéerti marakodás, irigység,
 Szellemi sülyedés, feslettség is:
 Kitéphetetlenül tanyát lelt benned.

Te gyarló, tökéletlen,
 De egyszersmind hajszálfinomságú,
 Kiismerhetetlen, szent gépezet;
 Amely Orpheus énekét létrehoztad,
 S amely a titáni Michel Angelo,
 Rafael, Da Vinci, Marconi,
 Shakespeare, Guttenberg, Fulton,
 Darwin, Marx s Newton remek műveit
 Szent ihlettel e lángelmék
 Agysejtjeibe felkorbácsolád:
 Egyszersmind a Tamerlán, a Horthy,
 Rettenetes Iván s a gaz Habsburgok
 S a többi bestia rothadt agyát is
 A legborzalmasabb vérengzésekre
 Ösztökéled. S benned rejtőzik
 Észak és Dél pólusa,
 A Zenith és a Nadir,
 A titokzatos mágnes erők,
 A nemleges és tevőleges villamosság
 És száféle más kimagyarázhatlan,
 Csudálatos természeti őserő.
 S te, néha ezerfokos meleggel
 Tüzeled harcra szilaj lendülettel
 A torlaszra rohanó szabadsághősöket;
 Máskor meg lehiggadtan,
 Szárnyaszegetten, dideregve,
 Fagyos közönnyel, garasos borralalókért
 Árulod el a küzdő Titánokat.

S amíg a nagy Kossuth
 Majdnem félszázadon keresztül
 Ette a számkivetés keserű kenyerét,
 De büszke derekát a pimasz,
 Félállati, fekete-sárga Habsburgoknak
 Meg nem hajlítja: addig
 Az ő korcs fia, a Franci
 Pondrós, elaszott szívének
 Hiuság-marta ösztökélésére
 Bécsben a Lipót-rendjelért
 Kilincselte az őt kiröhögő
 Venereás főhercegek ajtain.
 Te szív, te csodálatos hajtóerő,
 Te bíztatád arra Luthret is,
 Hogy lángoló lelkesüléssel
 Keljen fel a tűrhetetlen,
 Gaz papi zsarnokság ellen.
 De egyszersmind te aljasítád le őtet
 A szász választófejedelem
 Nyomorult tányérnyalójává.
 Te vitted a zordon Görgeyt
 A szörnyű sáncok elleni
 Vad, szilaj rohamra, hogy rajtok
 Véres, mély sebet szeressen
 A kemény küzdelemben.
 De ugyan őt Világosnál
 A magyar nép árulójává zülleszted.
 Alcibiades dicső tetteit
 Szinte te hoztad létre,
 Ám ugyancsak e jeles férfiút
 A szívében lakozott nagyravágyással
 Hazája hóhérává tetted.
 A rettenetes jellemű Borgia pápa
 Szívének a jobbik fele
 A szépért, művészetekért
 S a tudományokért áhítózott;
 De a gonoszabbik része sülyeszté le őt
 A feneketlen romlottság, gazság,
 Az "aqua toffana" szörnyűségei,
 S a vérfertőztető szodomitaság,
 S orgyilkosságok undok mocsarába.
 Te szív, te serkentéd a nagy, a dicső,

A lángeszű Napóleont is,
 Hogy sorra megalázza
 Európa koronás bakóit,
 míg végre ő maga Ion
 A nagyszerű francia népnek,
 A "nation grande"-nek rettegett,
 Bósz zsarnokává, aki hát
 Ellentmondást nem tűrve, hidegen:
 Százezrével áldozza fel katonáit
 A militarizmus véres oltárain.
 S Julius Cézárt is, e Titánt,
 A mindenkori időknek
 Ezen legnagyobb lángelméjét szintén
 A túlfűtött szíve ösztönzé szent,
 Nagy, utolérhetetlen munkálkodásra
 A világot leigázó Róma érdekében.
 De ugyan őt is alacsonyítá le
 Az emberiség leggyűlöltebb, piszkos,
 Kapzsi rabszolgakereskedőjévé,
 Aki az elfogott gallusokat
 Tízezerszámra árverezteté
 Itália rabszolga-piacain
 Vérfagyasztó könyörtelenséggel.
 Te sziv, rejtélyes szerkezet;
 Te emeled fel a jeles Wildest
 Olyan magasságokra
 Hogy a csillagok súrolták
 Babérkoszorúzta, szép fejét;
 Ám az ő rossz vére, amit a te
 Gyarló munkád a ronda salaktól
 Tisztítatlanul lövele
 E ragyogó lángelme agyába:
 A feneketlen mélység örvényébe
 Taszítá le ez újkori Cicerót.
 S ő ott, a borzalmas pokol fenekén
 Sirta el a remekszép zokogását:
 a halhatatlan "De profundist" . . .
 Te plántáltad egyazon sirba
 Romeo és Júliának, e nemes,
 A szerelem oltárán feláldozott
 Felejthetetlen mártyroknak
 Hótiszta tetemeit is.
 De te működtél akkor is,

Amikor a felbérelt Delilah
 Az erős Sámsont elárulva
 A filiszteusok kezeibe juttatá.
 Benned lakoznak, óh, szív,
 A legnemesebb, törhetlen őserők;
 De mélyeden tanyáznak
 Egyazon hajlékban a borzasztó,
 S legundokabb emberi szenvedélyek is.

De: "Ne ítélj ember,
 Ne hogy megítéltessél!"
 Hisz' lám, jó magam is
 Nem-e úgy vagyok némelykor:
 Hogy egy eltört szivar felett
 Órákig sajnálkozom s ez a
 Semmiségnyi kár is macerál.
 Máskor meg szent őrzöngéssel
 A keblemre ölelném az egész világot,
 S két marokkal, ingyen,
 Sőt a szívvérem árán szórom szét
 Az egész világra embertestvéreim közé
 Felmagasztosult, forró szívemnek
 A legdrágább kincseit ás.
 És lángoló szerelmekben
 Lehoznám a tündöklő csillagokat is
 Imádott Rózsikámnak, e kis tündérnek
 A magasságos egekről,
 Hogy perc múltán korholjam őt
 A kései tálalásért . . .
 De sőt: az utolsó ingem' is
 Od' adnám a szűkölködőknek
 S megcsókolnám, könnyeimmel áztatva
 A halálos ellenségem kezét is,
 Hogy aztán kannibáli mohósággal
 Faljam fel a megölj királyok
 S a többi zsarnokok szenyyes,
 Vértől csepegő, nyers szíveit . . .
 Pedig megjárnam ezekkel!
 Mert e gaz néprablók szívei
 A legkeményebb kőből teremtvék.
 Így aztán a kifizetetlen,
 Kétszáz talléros rakott fogacskáim
 Sorra kitöredeznének . . .

Hát csak a Luciferre,
 Az ő alvilági kollegájukra
 Bízom őket. Inkább csak ő
 Hadd gyönyörködjék az ilyen
 Ebeknek való peccsenyéken,
 Neki már évezredek gyakorlata van
     A pokolba jutott népnuzók
 Velőkig rothadt csontjai
 S kősziveinek alapos megemésztésében;
 A fene irigylő a gusztusát! . . .

56. A KIS LEÁNY PANASZA.

(Csintalan történet.)

"Jegyző uram, szépen kérem:
 Hallgassa meg a kérésem!
 Szeretőmet besorozták,
 Hú szívemtől elrabolták.
 Próbálja meg, jegyző uram:
 Szabadítsa ki őt! Ugyan
 Nincs most pénzem, de ha kijő
 A Jancsikám: megfizet ő."
 "Nem kell nékem megfizetni
 Fáradságom; de kívánni
 Nem lehet, hogy oly sok írást
 Ingyen tegyek; s Julis, ha mást
 Adni nem tudsz, adj egy csókot!
 Egy mézédest, hosszút, forró!
 Ne félj, nem tudja meg senki,
 Ha csak magad nem vallod ki! . . ."
 Meg is tette a Juliska . . .
 Hejh, a jegyző mind hamiska!
 Nem mind színméz, nem mind tejfel:
 Mit a visszatérő honn lel . . .
 Hejh! menyecskék, szép leányok:
 De sok titkomat tudjátok! . . .
 A jegyzőség szép hivatal:
 Árván hagyottat vigasztal . . .

57. RÁKÓCZY HAMVAINAK HAZASZÁLLÍTÁSÁRA. (1907.)

Dübörög, zakatol
 A rohanó vonat
 Merre Rákóczy
 Vihargyorsan halad;
 Érzi a holt gép is
 Hogy égi terhet hord,
 A kít megsüvegel
 úr, paraszt, pap és lord.
 Oroszlán sörényű
 Kuruc: Thaly Kálmán
Nem beszél senkivel
 Boldogsága mián.
 Dagadó keblében
 Repes a honfiszív.
 Hogy oly kincset kísér,
 Kit a hon visszahív.
 S kiért két századnak
 Hosszú éjszakáin
 Tengernyi könny rezgett
 Népünk szempilláin . . .
 A magyar határon
 Ágyúdörgés jelzi,
 Hogy a drága tetem
 Szép hazánk eléri.
 Harmincezer templom
 Harangja megkondul
 S az áhítatos nép
 A vonathoz tódul;
 S meghajtja zászlait
 Az óriás előtt,
 Aki feltámadva
 Újra közibénk¹ jött.
 Hatszázzezernyi nép
 Jár processzióba.
 Hogy Megváltójának
 A hálát lerójjá.
 Fejedelmi kíséret
 Ravatalra teszi:
 Mielőtt Kassára
 Nyugalomra viszi.
 Patak Regécz vára
 Örömtüzekben ég,
 S üdvözli ős urát:
 "Isten hozta, Fenség!"
 S temérdek szónoklat
 És parádé mellett
 Végre a szent hamvak
 Nyugalmat lelhetnek.

De ím, ötödnapra
 Megnyíl' a néma sir,
 Kilép abból a hős
 És keservesen sir.
 Panasza fájdalmas,
 Éles, mint téli szél;
 Nyomában honfibú,
 S mély aggodalom kél:
 Mért hoztatok haza,
 E pusztuló földre,
 Tán hogy ne tadják
 Egyetlen egy rögre:
 A melyet galádul
 El nem licitáltak?
 S tán hallgassam a sok!
 Aljas civódástok
 Mely közt székely erdőt
 S egymás becsületét
 S országos érdeket
 Egyaránt eladtok?! . . .
 Bűnösök vagytok mind
 Elkorcsosult fattyak,
 S csak sírját ássátok
 A gyáva magyarnak.
 Újságpanamátok
 Engem búval tölt el,
 S inkább végkép török
 Földön porladjak el,
 Mint e sok újkori
 Ocskay közt legyek,
 Kik immár századszor labancéi
 vedlenek.
 Ide, Pandúr lovam!
 Vigy el engem innen!
 Végkép eltörli már
 E népet az Isten! ...
 Nem kuruc ez többé,
 De hitvány helóta,
 Ki úgy táncol, mint
 Mint szól a bécsi nóta.
 Inkább hallgatom hát
 Tenger mormolását:
 Mint ily korcs fajzatnak
 Vásári zsviváját. . . .
 Felpattan lovára
 S vihargyorsan vágat:
 S magyarthonnak fordít
 Mindörökre hátat.

TARTALOM.

Oldal

I. RÉSZ. "VIGASZTALÁS."

Előszó	3
Epizódok Mihályi Béláról:	
1) A szekundás bizonyítvány.....	7
2) A brutális rác patikárius.....	8
3) Fogadás a paraszttal, a kapu, s a bunyó legények	9
4) Hogyan párbajoznak a vasasok?.....	12
A kivándorolt magyarok helyzete Amerikában.....	14
Előéletem. Ifjúságom.....	20'
Ifjúkori foglalkozásaim. Bajóthi jegyzősködésem.....	23
Vaszar-gecsei körjegyzői működésem.....	27
Hogyan lettem szocialistává?.....	31
Párbeszéd a plébános és kanász között.....	35
Egy érdekes cikk az "Emléklapokból.".....	27
Sírnak a sírok.....	44
Vőlegénységem	49
Az ó-hazába való visszavándorlás hátrányai.....	62
A meghamisított magyar történelem.....	67
Egy leányért huszonhét asszony.....	83
A panaszkodó magyar.....	97
Számadás a régi jó időkben.....	102
A világháború s az azt követő világforradalom.....	106
A háború.....	111
A párbaj-mánia Európában.....	115
Az óhazái hitvány kasztszellem.....	118
Szentatya, lemarad a szánról!.....	124
Harc a Malthusiánizmus ellen.....	126
Jani bátyánk politizálásai.....	136
Patvareka, a túlokos kutya.....	141
A szépművészetek nemesítő hatása.....	144
Pinceszere.....	153
Legénymuri a bajóthi jegyzőnél.....	162
Irodalmi működésem az óhazában s Amerikában.....	169
Az élet álom.....	179
A kis-marjai plébó megtréfáltatása.....	119
Nevető fejfák.....	180
A szentkereszti búcsújárás.....	181
Az erdész és a vadorzók.....	190
A tudálékos kovács.....	192

A hazaáruló barát.....	193
Házasítsuk meg a jegyzőt.....	193
Csacsi történet.....	195
Szükségesek a Glenfieldi telepekről.....	196
Sikertelen, rossz szándékú telepítések.....	198
Horváth Ede pongyolában.....	201
Nyaralás, halászat, vadászat Glenfield környékén.....	206
A Glenfieldre való utazás	207
1920-évi telepítési jelentés.....	208
Előszó a "Proletárok bibliája"-hoz.....	219
A világháború s a vallások csődje.....	230
Háborog a Vulkan.....	246
Az istenhit s a modern tudományok.....	258
Zárszó	270

II. RÉSZ. KÖLTEMÉNYEK.

Vigasztalás.....	274
Északfény.....	282
Két sírdomb.....	291
Villámok	294
Magyar pokol.....	295
Lehetetlenség	300
Szerelmes gerlepár.....	301
Irodalmi bíráló.....	301
Leveled vételekor	301
A nép.....	302
A káplán és a pékné.....	304
Látomások	304
Falusi párbaj	307
Újkori apostolok.....	310
Október hatodikán.....	310
Köd, hó és setétség.....	316
A sebesült oroszlán.....	318
Bus románc	319
Keresem az istent.....	321
Meghalt a dal.....	322
Saját fejfámra.....	324
Emlékezés Washingtonról.....	324
Másvilági jutalom.....	327
Rímrócseseneti nyöszörmény.....	327
Bálvány kell a népnek.....	327
Ferrer halálára.....	328

Új Golgothák.....	329
Az esküszegő király álma.....	330
Harang-ágyúk.....	331
Zrínyi és Frangepán a siralomházban.....	332
Kukorica fosztáson.....	335
Idvezülés.....	336
MacSweeney halálára.....	337
Az utolsó kardvillanás.....	338
Két isten.....	339
A várva-várt honvédhuszár.....	340
Lopás.....	341
Bukott Cézárok.....	341
Szentkereszti majális.....	342
A lámpás.....	344
Az amerikai magyarság vezérei.....	345
Modern Maccabeusok.....	345
A Cheops pyramis látásakor.....	345
A Shamylt sirató kabard népballada.....	348
A megzavart pásztoróra.....	348
A francia néphez.....	349
Peres atyafiak.....	352
Válasz egy könyörgő levélre.....	352
Frakk-kaland.....	353
Merengés	354
A talált s újból elvesztett kincs.....	355
A koalíciós kormányhoz.....	356
Harangutánzó epigramm.....	356
Végítélet.....	356
A szív rejtelmei.....	357
A kis leány panaszja.....	362
Rákóczy hamvainak hazaszállítására.....	363